

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ŐEFAATLI VE YÖRESİ AĞZİ

Tuğba YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2019

©2019 Tuğba YILMAZ

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ŐEFAATLI VE YÖRESİ AĞZI

ŐEFAATLI AND REGION MOUTH

Hazırlayan

Tuğba YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Nadir İLHAN

KIRŞEHİR-2019

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Tuba YILMAZ tarafından hazırlanan “Şefaatli ve Yöresi Ağzı” adlı tez çalışması 05.07.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman(İmza)

Prof. Dr. Nadir İLHAN

Üye.....(İmza)

Doç. Dr. Serdar YAVUZ

Üye.....(İmza)

Doç. Dr. Mahmut SARIKAYA

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../2019

(İmza)

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2019

Tuğba Yılmaz

İmza

ÖZET

ŞEFAATLİ VE YÖRESİ AĞZI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Tuğba YILMAZ

Danışman: Prof. Dr. Nadir İLHAN

2019– (XX+183)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Nadir İLHAN

Doç. Dr. Serdar YAVUZ

Doç. Dr. Mahmut SARIKAYA

Bu çalışmanın amacı Şefaattli ve yöresi ağzını tespit etmektir. “Şefaattli ve Yöresi Ağzı” isimli çalışmada ilk olarak Şefaattli ve yöresinin fiziki, coğrafi ve etnik yapısı hakkında bilgiler verildi.

İnceleme bölümünde tespit edilen metinler, ilk olarak transkribe edildi, ses (fonetik) ve şekil (morfolojik) özellikleri bakımından incelendi. Bölgenin standart dilden farklılıkları ortaya konmaya çalışıldı ve meydana gelen değişiklikler belirtildi. Bölge ağzının karakteristik dil özellikleri hakkında kapsamlı bilgiler verildi.

Sonuç bölümünde bölge ağzının karakteristik dil özellikleri maddeler haline getirildi. Bu maddelerde verilen dil özellikleri ile ilgili bölge ağzından örnekler verdik ve mukayeseler yaptık.

Sözlük kısmında bölgeye has kelimeler verildi ve ayrıca metinlerde bulunmayan kelimelerde verilmeye çalışıldı.

Anahtar Kelimeler: 1. ağız 2. ses 3. Şefaattli 4. şekil

ABSTRACT

ŞEFAATLİ AND REGION MOUTH

M.Sc.Thesis

Preparer: Tuğba YILMAZ

Advisor : Prof. Dr. Nadir İLHAN

2019 – (XX+183)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

Department of science Turkish Language and Literature New Turkish Language

Science

Jury

Pof. Dr. Nadir İLHAN

Doç. Dr. Serdar YAVUZ

Doç. Dr. Mahmut SARIKAYA

The purpose of this study is to determine the mouths of the intercessory and the local. Firstly, the information about the physical, geographical and ethnic structure of Şefaati and its region was given in the work entitled "Şefaati and Regional Dialects".

The texts identified in the review section were first transcribed and examined for their phonetic and morphological characteristics. In the figure information section, the shape features in the region texts are determined. The standard differences of the region were tried to be revealed, and the changes that took place were mentioned. Comprehensive information on the characteristic language characteristics of the region's mouth was given.

In the conclusion section, the characteristic language characteristics of the region mouth were made into materials. These characteristics were compared with the language characteristics of the Oguz tribe who lived in Anatolia and information about the historical development of the region's mouth was given.

In the dictionary part, words were given to the region and also tried to be given in the words which are not found in the texts.

Key words: 1. mouth 2. voice 3. Şefaati 4. figüre

ÖN SÖZ

Esas itibariyle bir Oğuz ülkesi olan Anadolu'nun çeşitli bölgelerine eski devirlerde gelmiş olan Oğuzlara nispetle çok daha az sayıdaki öteki Türk kavimlerine ait unsurlar, zamanla Oğuzlarla karışıp kaynaşmıştır. Bu karışık kaynaşma durumu onların dil yapılarında da kendini göstermiş, bu şekilde özel ağız bölgeleri oluşmuştur.

Gelişen teknoloji ve iletişim yurdumuzun en ücra köşelerine kadar ulaşmıştır. Böyle bir gelişim sonucunda konuştuğumuz dil etkilenmiş ve bölgelere ait hususi ağız özellikleri kaybolmaya başlamıştır. Oğuzcanın özelliklerini taşıyan Anadolu'da bu etkileşimle birlikte, çeşitli ağızları yok olmaya başlamıştır. Bu sebeple bu ağızların kaybolmadan önce ayrıntıları ile tespit edilmesi öncelikli konular haline gelmiştir.

“Şefaati ve Yöresi Ağızı” adlı bu çalışmayı yapmamızda yörenin ağız yapısını bilmemiz, yöreye ait köyleri tanımamız, ayrıca yöre insanının bizlere tavrı, yakınlık göstermeleri bölgede yaptığımız çalışmada kolaylık sağlamış ve çalışmanın gelişimi açısından hayli etkili olmuştur.

Bölgeye ait metinleri derleyeceğimiz kişilerin belli bir yaşa, kültür seviyesine ve ağız yapısına dikkat ettik. Burada konuşmacıların yerli ağız özellikleri bozulmamış olanları tercih ettik. Kişilerin ağız özelliklerine herhangi bir zarar gelmemesi en önemli önceliğimiz oldu.

Derlediğimiz metinlerin konusunun folklor malzemesi olması hususunda özen gösterdik. Konu olarak kaybolan değerleri kayda almak daha mantıklıdır. Bunlar; askerlik, kız isteme, düğün, nişan, kına, yemek, otobiyografi, bölgeye ait gelenek ve görenekler, avcılık, doğum, ölüm ve günlük işler gibi kaybolan değerlerimizi derlemeye çalıştık.

Yozgat ilinin Şefaati ilçesi üzerine yaptığımız çalışma Leyla Karahan'a göre Batı Grubu ağızlarından VIII. Grupta yer almaktadır. Karahan'a göre Anadolu toprakları üzerinde en geniş alana yayılmış olan ağızlar, Batı Grubu ağızlarıdır. VIII. Grup batı ağızını kapsayan bölge Ankara merkez, Haymana, Bala, Şereflikoçhisar, Çubuk, Kırıkkale, Keskin, Kalecik, Kızılırmak, Çorum merkez ilçesi ve güneyindeki ilçeler, Yozgat, Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Kayseri, Şarkışla, Gemerek (Sivas), ağızları bu grupta yer alır. Bu yörenin ağız çalışmalarını yürütürken birçok kişi ile görüşme yapıldı. Yapılan değerlendirmelerde bölgede kullanılan ağzın şekil ve ses bilgisi özellikleri ortaya çıkarıldı.

Ağız çalışmamızda ilk önce bölgenin hem tarihi hem coğrafi olarak genel özellikleri hakkında bilgi sahibi olduktan sonra saha çalışmalarımız için hazırlığımızı

tamamladık. Derlediğimiz konular; günlük işler, masal, ninni, mani, kız isteme, düğün, çeyiz vb. konularda olup bu konuları ses kayıtları ile derleyip yazıya aktardık. Dinleyeceğimiz ses kaydı ve ses kaydını aktardığımız metin ile Şefaatli ağzının ses ve şekil özelliklerini gösterdik.

Çalışmalarımızı yaparken şekil bilgi kısmında Muharrem Ergin'in "Türk Dil Bilgisi" ve Zeynep Korkmaz'ın "Türkiye Türkçesi Grameri" kitabını ölçü olarak bölgede kullanılan kelime gruplarını da çalışmalarımızda gösterdik. İnceleme kısmının düzenlenmesinde ise Prof. Dr. Leyla Karahan'ın "Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması", Zeynep Korkmaz'ın "Nevşehir Yöresi ve Ağızları" Tuncer Gülensoy'un "Kütahya Yöresi ve Ağızları" adlı eserlerinden yararlandık.

Bu çalışmanın metinler kısmında 20 ayrı kişiden 20 metin derlendi. Metinlerde bulunan kelimelerin geçtiği yerler belirlendi. Metinlerde derlediğimiz kelimelerin dışında halk arasında rastladığımız bölgeye has kelimeleri de inceleme ve sözlük kısmında kullandık ve kelimeleri karşısına (Şefaatli) açıklamasını koyduk.

"Şefaatli ve Yöresi Ağızları" adlı çalışmamız giriş, metin, inceleme ve sözlük olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Şefaatli yöresinin tarihi, coğrafi, fiziki ve nüfus özelliklerinden bahsettik. İnceleme bölümünü ses bilgisi ve şekil bilgisi olarak iki kısımda ele aldık. Metin bölümünde derleme yaptığımız kişilerin kayıtlarını transkribe ettik ve son olarak bölgeye has kelimeleri sözlükle belirttik.

Bu çalışmamda bana her türlü desteği sağlayan aileme, Şefaatli halkına ayrıca bölge hakkında bilgilerin toplanmasında yardımcı olan Şefaatli Belediyesi'ne, Yazı İşleri Müdürlüğü'ne, benden ilgi ve alakasını esirgemeyen, tez çalışmam boyunca bilgisinden faydalandığım ve yol göstericim olan kıymetli hocam Prof. Dr. Nadir İlhan'a, Doç. Dr. Mahmut Sarıkaya ve arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
ARAŞTIRMADA KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ	
KISALTMALAR	xvi
KISALTMALAR	xix
TABLolar LİSTESİ	xxi
GİRİŞ	1
Şefaattli İlçesinin Tarihi Coğrafi Özellikleri.....	1
Yüzey Şekilleri.....	4
Nüfusu.....	5
Şefaattli ilçesinin İş Gücü.....	7
Şefaattli İlçesinin İklimi, Bitki Örtüsü, Çevresi, Tarımı.....	7
Ulaşım.....	8
Sanayi Ürünleri.....	9
Hayvancılık, Madencilik.....	10
Tarihi Eserler.....	11
Doğal Güzellikler.....	15
Şefaattli İlçesine Bağlı Bucak ve Köylerin 2000 Yılına Göre Nüfusunu ve İlçelere Uzaklığını Gösteren Tablolar.....	17
I. SESLER	20
1.1. ÜNLÜLER	20
1.1.1. Şefaattli ve yöresi ağzında ünlü türleri	20

1.1.1.1. á ünlüsü.....	20
1.1.1.2. à ünlüsü.....	20
1.1.1.3. è ünlüsü.....	20
1.1.1.4. í ünlüsü.....	20
1.1.1.5. î ünlüsü.....	21
1.1.1.6. ó ünlüsü.....	21
1.1.1.7. ô ünlüsü.....	21
1.1.1.8. ö ünlüsü.....	21
1.1.1.9. ú ünlüsü.....	21
1.1.2. UZUN ÜNLÜLER.....	22
1.1.2.1. Hece Kaynaşması Yoluyla.....	23
1.1.2.2. Ünsüz Düşmesi İle.....	24
1.1.2.3. Çift Ünsüzlerin Kaynaşması İle.....	24
1.1.3. KISA ÜNLÜLER.....	24
1.1.3.1. Açık Vurgusuz Son Hecenin Düşmesiyle.....	24
1.1.3.2. Yabancı Kelime ve Terkiplerde.....	24
1.1.3.3.1. l Düşmesi.....	24
1.1.4. GENİZ ÜNLÜLERİ.....	25
1.1.5. İKİZ ÜNLÜLER.....	25
1.1.5.1. Yükselen İkiz Ünlüler.....	25
1.1.5.2. Eşit İkiz Ünlüler.....	25
1.1.5.3. Alçalan İkiz Ünlüler.....	25
1.1.6. ÜNLÜ UYUMU.....	25
1.1.6.1. Dil Benzeşmesi.....	26
1.1.6.1.1. Yabancı Kelimelerde Benzeşme.....	26
1.1.6.1.1.1. İlerleyici Benzeşme.....	27

1.1.6.1.1.2. Gerileyici Benzeşme.....	27
1.1.6.2. Dudak Benzeşmesi.....	27
1.1.7. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ.....	27
1.1.7.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi.....	27
1.1.7.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması.....	28
1.1.7.3. Geniş Ünlülerin Daralması.....	28
1.1.7.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi.....	28
1.1.7.5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması.....	29
1.1.7.6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi.....	29
1.1.8. ÜNLÜ DÜŞMESİ.....	29
1.1.9.ÜNLÜ TÜREMESİ.....	30
1.1.9.1. Ön Türeme.....	30
1.1.11.2. İç Türeme.....	30
1.1.11.3. Son Türeme.....	30
1.2. FARKLI ÜNSÜZLER.....	31
1.2.1.ÜNSÜZLER.....	31
1.2.1.1. b Ünsüzü.....	31
1.2.1.2. k Ünsüzü.....	31
1.2.1.3. ñ Ünsüzü.....	31
1.2.1.4. r Ünsüzü.....	31
1.2.1.5. ğ Ünsüzü.....	32
1.2.1.6. t Ünsüzü.....	32
1.2.1.7. ç Ünsüzü.....	32
1.2.1.8. ğ Ünsüzü.....	32
1.2.1.9. p Ünsüzü.....	32
1.2.1.10. k Ünsüzü.....	32

1.2.1.11. G Ünsüzü.....	32
1.2.2. ÖNSES ÜNSÜZLERİ.....	33
1.2.2.1. c Ünsüzü.....	33
1.2.2.2. l Ünsüzü.....	33
1.2.2.3. m Ünsüzü.....	33
1.2.2.4. n Ünsüzü.....	33
1.2.2.5. r Ünsüzü.....	33
1.2.2.6. z Ünsüzü.....	33
1.2.3. ÖN SES ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ.....	34
1.2.3.1. Tonlulaşma.....	34
1.2.3.1.1. k>ğ Değişmesi.....	34
1.2.3.1.2. t>d Değişmesi.....	34
1.2.3.1.3. p>b, P Değişmesi.....	34
1.2.3.1.4. s>z Değişmesi.....	34
1.2.3.2. Tonsuzlaşma.....	34
1.2.3.2.1. z>s Değişmesi.....	34
1.2.3.2.2. d>t Değişmesi.....	34
1.2.3.2.3. g>ğ, k Değişimi.....	34
1.2.3.3. Sızıcılaşma.....	35
1.2.5. İÇ SESTE ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ.....	35
1.2.5.1. İç Seste Tonlulaşma.....	35
1.2.5.2. İç Seste Tonsuzlaşma.....	35
1.2.5.3. İç Seste Sızıcılaşma.....	35
1.2.5.4. Akıcı Ünsüzler Arasındaki Değişmeler.....	36
1.2.6. İÇ SESTE ÜNSÜZ BENZEŞMESİ.....	36
1.2.6.1. İlerleyici Ünsüz Benzeşmesi.....	36

1.2.6.1.1. Yarım Ünsüz Benzeşmesi.....	36
1.2.6.1.2. Tam Ünsüz Benzeşmesi.....	36
1.2.6.2. Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi.....	37
1.2.7. BENZEŞMEZLİK.....	37
1.2.8. SON SESTE ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ.....	37
1.2.8.1. Son Seste Sızıcılaşma.....	37
1.2.8.2. Tonlulaşma.....	38
1.2.8.3. Tonsuzlaşma.....	38
1.2.9. ÜNSÜZ DÜŞMESİ.....	38
1.2.10. ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ.....	39
1.2.11. İKİZ ÜNSÜZÜN TEKLEŞMESİ.....	39
1.2.12. HECE KAYNAŞMASI.....	39
1.2.13. HECE YUTUMU.....	40
1.2.14. ÜNSÜZ TÜREMESİ.....	40
1.2.14.1. Ön Seste Türeme.....	40
1.2.14.2. İç Seste Türeme.....	40
1.2.14.3. Son Seste Türeme.....	40
1.2.15. YER DEĞİŞTİRME.....	40
1.2.15.1. Yakın Yer Değiştirme.....	41
1.2.15.2. Uzak Yer Değiştirme.....	41
1.2.16. VURGU.....	41
1.2.16.1. Kelime Vurgusu.....	41
II. ŞEKİL BİLGİSİ.....	43
1.İSİMLER.....	43
1.1. İSİM YAPIM EKLERİ.....	43
1.1.1. İsimden İsim Yapım Ekleri.....	43

1.1.2. Fiilden İsim Yapım Ekleri.....	44
1.2. İSİM ÇEKİM EKLERİ.....	45
1.2.1 Hal Ekleri.....	45
1.2.1.1. İlgi Hali Ekleri.....	45
1.2.1.2. Yükleme Hali Ekleri.....	46
1.2.1.3. Yönelme Hali Ekleri.....	46
1.2.1.4. Bulunma Hali Ekleri.....	46
1.2.1.5. Ayrılma Hali Ekleri.....	47
1.2.1.6. Eşitlik Hali Ekleri.....	47
1.2.1.7 Vasıta Hali Ekleri.....	47
1.2.1.8. Yön Gösterme Hali Eki.....	47
1.2.2. İsim Çokluk Ekleri.....	47
1.2.3. İyelik Ekleri.....	48
1.2.4. İlgi (aitlik) Ekleri.....	49
1.2.5. Soru Ekleri.....	49
2. ZAMİRLER.....	49
2.1. Şahıs Zamirleri.....	49
2.2. Dönüştürme Zamirleri.....	50
2.3. İşaret Zamirleri.....	50
2.3.1. İşaret Zamirlerinin Edatlara Bağlanması.....	51
2.4. Soru Zamirleri.....	51
2.5. Belirsizlik Zamirleri.....	51
3. SIFATLAR.....	52
3.1. Vasıflandırma Sıfatları.....	52
3.2. Belirtme Sıfatları.....	52
3.2.1. İşaret Sıfatları.....	53

3.2.2. Sayı Sıfatları.....	53
3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları.....	53
3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları.....	53
3.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları.....	53
3.2.3. Soru Sıfatları.....	54
3.2.4. Belirsizlik Sıfatları.....	54
4. ZARFLAR.....	54
4.1. Yer-Yön Zarfları.....	54
4.2. Zaman Zarfları.....	54
4.3. Hal Zarfları.....	54
4.4. Azlık- Çokluk Zarfları.....	55
4.5. Soru Zarfları.....	55
5. FİİLLER.....	55
5.1. FİİL YAPIM EKLERİ.....	55
5.1.1. Fiilden Fiil Yapım Ekleri.....	55
5.1.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri.....	56
5.2. FİİL ÇEKİMİ.....	56
5.2.1. Birinci Tip Şahıs Ekleri.....	56
5.2.2. İkinci Tip Şahıs Ekleri.....	56
5.2.3. Üçüncü Tip Şahıs Ekleri.....	57
5.3. ŞEKİL VE ZAMAN EKLERİ.....	58
5.3.1. Bildirme (Haber) Kipleri.....	58
5.3.1.1 Geniş Zaman Ekleri.....	58
5.3.1.2. Şimdiki Zaman Ekleri.....	59
5.3.1.3. Bilinen Geçmiş Zaman Ekleri.....	60
5.3.1.4. Duyulan Geçmiş Zaman Ekleri.....	60

5.3.1.5. Gelecek Zaman Ekleri.....	60
5.3.2. Dilek (Tasarlama) Kipleri.....	61
5.3.2.1. Emir Ekleri.....	61
5.3.2.2. İstek Ekleri.....	61
5.3.2.3. Şart Ekleri.....	61
5.3.2.4. Gereklilik Ekleri.....	62
5.4. FİİLLERİN BİRLEŞİK ÇEKİMLERİ.....	62
5.4.1. Hikaye Birleşik Çekimi.....	62
5.4.2. Rivayet Birleşik Çekimi.....	62
5.4.3. Şart Birleşik Çekimi.....	62
5.5. EK FİİL.....	62
5.6. SORU EKİ.....	63
5.7. SIFAT FİİLLER.....	64
5.8. ZARF FİİLLER.....	64
6. EDATLAR.....	65
6.1. Ünlem Edatları.....	65
6.2. Bağlama Edatları.....	65
6.3. Son Çekim Edatları.....	66
7. KELİME GRUPLARI.....	67
7.1. Tekrarlar.....	68
7.2. Bağlama Grubu.....	68
7.3. Sıfat Tamlaması.....	68
7.4. İyelik Grubu ve İsim Tamlaması.....	69
7.5. Aitlik Grubu.....	69
7.6. Birleşik İsim.....	69
7.7. Birleşik Fiil.....	69

7.8. İktidari Fiil	70
7.9. Ünvan Grubu	70
7.10. Ünlem Grubu	70
7.11. Sayı Grubu	70
7.12. Edat Grubu	71
7.13. İsnat Grubu	71
7.14. İsim Hal Grupları	71
7.15. Fiil Grubu	71
7.16. Sıfat Fiil Grubu	72
7.17. Zarf Fiil Grubu	72
III. SONUÇ	73
İLÇE HARİTASI	79
KAYNAKÇA	80
METİN ÇİZELGESİ	83
IV.METİNLER	84
V.SÖZLÜK	158
ÖZGEÇMİŞ	183

ARAŞTIRMADA KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

a

á: ince a

ā: uzun a

â: a ve i arasında kalan ses

b

P: patlamasını kaybetmiş olduğu için b' ye yakın duyulan p

c

ç

Ç: patlamasını kaybetmiş olduğu için c' ye yakın duyulan ç

d

T: patlamasını kaybetmiş olduğu için d' ye yakın duyulan t

e

è: kapalı e

f

g

ğ: arka damak g'sı

Ğ: ğ-y arasında kalan ses

K: patlamasını kaybetmiş ön damak k'sı

h

ħ: hırıltılı h sesi

í: ince ı yahut kalın i

î: u' ya yakın ı

ï: ö' ye yakın i

i

ī: uzun ı

ī: uzun i

j

k

ķ: arka damak k'sı

l

m

n

ņ: geniz artdamak n'si

o

ó: o- u arası ses

ó: o-ö arası incelmiş o ya da kalınlaşmış ö sesi

ō: uzun o

ö

ō: uzun ö sesi

ō: ö ile ü arası ünlü

p

P: p-b arasında kalan ses

r

s

S: s-z arasında kalan ses

ş

t

T: t-d arasında kalan ses

u

ū: uzun u sesi

ú: u-ü arası incelmiş u ya da kalınlaşmış ü

ü: uzun ü sesi

v

y

z

KISALTMALAR

age	: adı geçen eser
agm	: adı geçen makale
Ar.	: Arapça
ark.	: arkaik
AÜ	: Ankara Üniversitesi
bk	: bakınız
C.	: cilt
çev.	: çeviren
DTCF	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
EAT	: Eski Anadolu Türkçesi
ET	: Eski Türkçe
Far.	: Farsça
İng.	: İngilizce
İt.	: İtalyanca
Haz.	: hazırlayan
KB.	: Kültür Bakanlığı
Krş.	: karşılaştırınız
MİFAD	: Milli Folklor Araştırma Dairesi
Mog.	: Moğolca
S	: sayı
s	: sayfa
TDAYB	: Türk Dili Araştırma Yıllığı Belleten
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDAE	: Türk Dilini Araştırma Enstitüsü
TT	: Türkiye Türkçesi

vb. : ve benzeri

yayım. : yayımlayan

Yay. : yayınları

TABLÖLAR

Şefaatlî Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	5
Şefaatlî Yöresinin Yıllara Göre Nüfu Dağılımı.....	7
Bölgede Yetiştirilen Tarım Ürünlerinin Şeması.....	9
Şefaatlî Küçük Sanayi Sitesi.....	10
Şefaatlî Yöresindeki Hayvanların Dağılımı.....	11
Şefaatlî Yöresine Bağlı Bucak ve Köylerin 2000 Yılına Göre Nufüsünü ve İlçeye Uzaklığını Gösteren Tablo.....	17
Bölgeye Ait Ünlülerin Şeması.....	22
Bölgeye Ait Ünsüzlerin Şeması.....	32
Bölge Ağzında Hal Ekleriyle Kullanılan Zamirler.....	50

GİRİŞ

ŞEFAATLİ İLÇESİNİN TARİHİ VE COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

TARİHİ

Anadolu esas itibariyle bir Oğuz ülkesidir. Oğuzlara nispetle çok daha az sayıdaki öteki Türk kavimlerine mensup unsurlar zamanla Oğuzlara karışıp kaynaşmışlardır. Ancak bilindiği üzere Oğuzlar da kendi aralarında bir dallanmaya uğrayarak boy adı verilen yirmi dört küçük kola ayrılmışlardır. Bu yirmi dört boy, Üç-ok ve Boz-ok adları ile iki ana kolda toplanmışlardır.¹

Bu boyların başlıcaları: Kayı, Kınık, Avşar, Salur, Çepni, Bayındır, Bayat, Alayuntlu ve Eymir boylarıdır. Bu boylar arasında Salurlar Anadolu'ya nispeten kalabalık gelmiş Oğuz boylarındandır. Bu boyun yaşadığı yer Amasya, Çorum, Tarsus, Sivas, Çankırı ve Bolu çevresidir.²

Anadolu ağızlarına Oğuz-Türkmen, Kınık, Avşar ve Salur boylarından geçtiği tespit edilen başlıca ağız özelliklerine baktığımız zaman, inceleme yaptığımız Şefaati ve yöresinin ağız özellikleriyle, sonuç bölümünde de belirttiğimiz gibi bir hayli benzerlikler göstermektedir.³

Bozokların Bölgeye Yerleşmeleri: Malazgirt Zaferi 'den sonra, Anadolu'ya Türklerin göç etmesi ile gerçekleşmiştir. Oğuz boylarından, özellikle Bozoklar, kültürleriyle birlikte gelip, Yozgat ve çevresindeki topraklara yerleşmişlerdir. Bozok Yaylası, Orta Anadolu'nun en ünlü ve önde gelen yaylalarından biridir. 1300 metre yüksekliğindeki, bu yaylada, başka bölgelerde pek sık rastlanmayan, dar ve uzun vadiler vardır. Vadi tabanlarından birçok dere bulunur. İşte bölgenin verimli toprakları, Bozok Boyuna bağlı Türkmen oymakları tarafından yurt tutulmuş, belli bir süre mutlu yaşamışlardır. Bozokların bu topraklarda huzurları, ancak 1243 yılına kadar sürmüştür. Köseadağ savaşında Anadolu Selçuklu ordusuna galip gelen Moğollar, 1256 yılından itibaren, Anadolu'da önce işgal kuvvetleri bulundurmaya başladılar. Ama zamanla, Orta Asya'dan Kara Tatar Moğolları da Anadolu'ya göç ettiler. Sivas'tan Kütahya'ya, Çorum'dan

¹ Faruk Sümer; **Oğuzlar**, Ankara Üniv. DTCF. yayınları: 170, Ankara 1967, s. 199.

² Sümer; a.g.e., s.332.

³ Zeynep Korkmaz; "Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı İle İlişkisi Sorunu" TDAYB 1971, s.21-32.

Konya'ya kadar olan tüm bölge ile birlikte, Yozgat yöresini de yurt edindiler.⁴

Derelerin olduğu bölgelerde iklim yumuşaktı ve pek az kar düşerdi. Kara Tatarlar, yün elbiseler, kürkler giyerek, keçe çadırlar içinde yaşadılar. Yazın ve bahar aylarında ise, geniş ve bol otlulu yaylalarda, hayvanlarını otlattılar. Kısa sürede ekonomik olarak güçlendiler.

Zaman geçtikçe, Bozok kültürü tüm bölgeyi etkisi altına aldı. Bu sırada Kara Tatarlar da Oğuz Türkleri kültürü içerisine girdiler. Kara Tatarlar ve Bozoklar, tarihsel süreç içerisinde, Osmanlı himayesi altına girdi.

İki büyük Türk Hakan'ı Yıldırım Beyazıt Han ve Timurlenk arasındaki savaş Tatarların rahatını bozdu. Ankara Savaşı'ndan sonra galip gelen Timur Han, Çin'e büyük bir sefer düşünüyordu. Oysa Orta Asya Türk Nüfusu, Çin nüfusu karşısında hep azınlıktaydı. Bu nedenle Köseadağ savaşından sonra Anadolu'ya gelip buralara yerleşen, Kara Tatarları zorla Orta Asya'ya göçürmeye karar verdi. İşte bu vesileyle, Yozgat ve yöresindeki Kara Tatarlar da, Ata yurtlarına götürülmek üzere, bölgeden zorla göç ettirildi. Orta Anadolu toprakları, bu nedenle çabuk boşaldı. Bu boşalma, Kayseri ve Sivas'ta yaşayan Dulkadirli Türkmenlerinin işine geldi.

Oğuz Elinin Bozok koluna mensup bu Türkmenler, Yozgat ve yöresini kısa zamanda işgal ve iskân ettiler. XV. ve XVII. Yüzyıllarda Bozok adı, bölgeyi değil, orada yaşayan halkı ifade ediyordu. Ancak daha sonra "Bozok" ismi, bir bölge adı anlamını taşımaya başladı.⁵

XV. Yüzyılda Yozgat ve Komşu Yörelere Yerleşen ve Bozok Adıyla Anılan Oymaklar ve Yerleştikleri Bölgeler.

-Kızıl Kocalılar Oymağı: Yozgat, Şefaati, Yerköy, Musabeyli, Sekili, Sorgun, Alışar ve civarları..

- Ağçalı Oymağı: Karanlık Dere ve civarı.

- Selmanlı Oymağı: Bugünkü Salmanlı Köyü ve civarı.

- Çiçekli Oymağı: Boğazlıyan ve Taf civarı.

⁴ http://www.sefaatli.de/Yozgat-Sefaati66/index.php?option=com_content&view=article&id=149%3Abozok-tarihi&catid=30%3Asefaatli&Itemid=136

⁵ http://www.sefaatli.de/Yozgat-Sefaati66/index.php?option=com_content&view=article&id=149%3Abozok-tarihi&catid=30%3Asefaatli&Itemid=136

- Zakirlü Oymağı: Yozgat'ın doğusunda bulunan, Sorgun ve civarı.
- Kavurgalı Oymağı: Karvurgalı Köyü ve civarı.
- Demircülü Oymağı: Sanmbeğ Köyü ve civarı.
- Şam Bayadı Oymağı: Şarkışla ve civarı.
- Söklen Oymağı: Yukarı Kanak'ın tamamı.
- Hisar Beğlii Oymağı: Hisar Beğlü, Hisarbey, Hasbek, Kozan, Başkışla, İnkışla, Eynelli ve civarı.
- Kara Tatarlar: İlisu ve Sankaya civarı.
- Karalu Oymağı: Çayıralan ve civarı. ⁶

XVI. Yüzyılda Bozok Bölgesi: XVI. yüzyıl başından itibaren bir sancak olarak bilinen Bozok, Sivas eyaletine bağılıydı. Sancağın idaresinden sancakbeyi sorumluydu. Ayrıca Kadı, Çeribaşı, Alaybeyi, Sipahi Kethüda yeri ve Yeniçeri Serdarı da, idarede görevliyidiler.

Bu yüzyılda, bugünkü Şefaati toprakları üzerinde, Bozok kazasının, Kara Dere ve Aşağı Kanak nahiyeleri vardı.

Şefaati Yozgat'ın güneyinde bulunan, merkeze 41 km uzunluğı bulunan, Nevşehir'le Kırşehir'e sınırı olan bir ilçedir.

Kısacası Osmanlı döneminde köy denecek kadar küçük bir yerleşke olan Şefaati, Cumhuriyet döneminde Ankara Kayseri demiryolu hattının hizmete açılmasından sonra gelişmeye başladı. 1954 yılında Yozgat'ın ilçesi olmaya hak kazandı.

İlçede yaşayanların çoğunluğı geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlar. Yetiştirilen ürünlerin başlıcaları arpa, buğday, nohut, mercimek, şeker pancarı, fasulye, soğan, yonca, üzüm, elma ve ayvadır. Büyük ve küçükbaş hayvancılığın yapıldığı ilçede beslenen hayvanların başlıcaları sığır, koyun, dana ve Ankara keçisidir. İl topraklarının güneyinde yer alan ilçenin kuzey doğuda merkez ilçe güney doğuda Boğazlıyan, güney batıda Nevşehir batıda; Kırşehir ve kuzeybatıda Yerköy bulunmaktadır.

İlçenin arazisinde genellikle engebeli düzlükler bulunmaktadır. Delice ırmağının

⁶ http://www.sefaatli.de/Yozgat-Sefaati66/index.php?option=com_content&view=article&id=149%3Abozok-tarihi&catid=30%3Asefaatli&Itemid=136

iki yanında düzlükler ile bunları güneyden ve kuzeyden kuşatan dağlar yer şekillerini oluşturmakta ve genel hatlarını çizmektedir. İlçe sınırları içerisinde kayda değer dalgalıklar bulunmamaktadır. Düzlükler ise kaynak sular ve kaynak suların oluşturduğu kollar tarafından derin vadilerle bölünmüştür. Bu vadiler, karanlık dere, delice deresinin oluşturduğu, içerisinde bağ-bahçe ve güzel doğa görüntülerinin yer aldığı 30 km'yi geçen uzunlukta bir çukurdur.

İlçenin başlıca kaynak suları, Delice ırmağı ile onun kollarından olan kanak sularıdır. Çevredeki küçük dereleri toplayan kanak çayı Şefaati ilç merkezinde Karacaali deresi ile birleşerek, delice ırmağı meydana getirmektedir. Bu akarsuların tümünün yaz mevsiminde suları çekilmekte çoğu küçük dereler de kurumaktadır. Baharda ise, kar suları ve yağışlarla su seviyeleri yükselmektedir.

İl genelinde olduğu gibi ilçenin iklimi karasal iklimden oluşmakla beraber, kışları il merkezine göre daha yumuşaktır. Bu ılıman iklim Karanlık dere vadisinde daha da kendini gösterir hale gelmiştir. Kışların soğuk ve sert yazların sıcak ve kurak geçtiği ilçede, yağış mevsimi ilkbahar ve sonbahardır.

Yarı kurak iklim nedeni ile, bozkırların geniş alan kapladığı ilçede vadi tabanları özellikle Karanlık dere vadisi kavak, söğüt ve çeşitli meyve ağaçlarıyla güzel bir görüntü oluşturmaktadır. Orman alanları bu bölgede yok denecek kadar azdır.

İlçenin nüfusu 2017 yılı genel nüfus sayımına göre 14.944 kişi olup 8815'i ilçe merkezinde 6129'u ise köylerde yaşamaktadır.

Gelir kaynaklarının en önemlisini hayvancılık ve tarımın oluşturduğu ilçenin Hüyük kışla, Kuzayca, Gülistan göletleri sulu tarım arazilerini genişletmiştir. Bu alanlarda; fasulye, şeker pancarı soğan ve patates kuru tarım ürünlerinde ise buğday arpa nohut ve mercimek gibi ürünler yetiştirmektedir. Karanlık dere de iklim daha ılımanve yumuşak olduğu için ayva, üzüm, armut ve elma gibi ürünlerde bol miktarda üretilmektedir

İlçede tarım ve mera hayvancılığı yaygındır. Daha çok süt ve et verimi yüksek olan büyükbaş hayvanlar yetiştirilmekte olup, küçükbaş hayvanlarda da keçi ve koyun besiciliği yapılmaktadır. Bu durumun meydana getirdiği özellik yem bitkileri üretimin yaygınlaşmasını sağlamasıdır.

YÜZEY ŞEKİLLERİ

İlçe toprakları üzerinde önemli bir yükseklik yoktur. Dağ sayılabilecek yükseltiler ilçede bulunmamaktadır. Delice Irmağın iki tarafında uzanan engebeli düzlükler arazinin genel görünümünü oluşturmaktadır. Bu dalgalı düzlükler ilçe sınırları dışında yer alan dağlara ve ovalara kadar uzanırlar. Karanlık dere vadisi, Delice ırmağının içinden geçtiği çukurluklar bağ ve bahçeden oluşur.

İlçe arazisini meydana getiren engebeli düzlükler, Delice Irmak'ını besleyen küçük ırmaklarla bölünür. Karasu ve Aksu dereleri Şefaati ilçede merkezinde birleşir ve Delice ismini alır. Bahar aylarında Delice Irmak'ı besleyen çok sayıda küçük ırmakların yatakları, araziye bölerek Delice ırmağına ulaşır.

İlçe arazisindeki düzlükler, yeşil çizgiler halinde akarsu kıyıları boyunca, kimi zaman genişleyen, kimi zaman daralan topraklar şeklinde uzanır. Arazideki en verimli toprakları humuslu alanlar oluşturur.

NÜFUSU

Osmanlı döneminde köy denecek kadar küçük olan Şefaati ilçesi, Cumhuriyet dönemi ile birlikte Ankara Kayseri demiryolu ulaşımının halkın hizmetine açılmasından sonra gelişmeye başladı. Yozgat'a bağlı bir ilçe olması ise 1954 yılında gerçekleşmiştir. 833km² yüzölçümüne sahip ilçeye bağlı 41 köy bulunmaktadır. 2014 yılı itibariyle ilçe nüfusu 15.985'tir. Nüfusun 7.879' unu erkekler, 8.106'sını kadınlar oluşturmaktadır.⁷

Şefaati Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus-2014

Yaş	Toplam	Erkek	Kadın
0-4	874	468	409
5-9	1.100	545	555
10-14	1.235	608	627
15-19	1.342	677	665

⁷ TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, İlçelere göre il/ilçe merkezi ve belde /köy nüfusu, 2014.

20-24	1.041	578	463
25-29	942	486	456
30-34	930	467	463
35-39	927	470	457
40-44	1.060	515	545
45-49	1.064	574	490
50-54	1.172	578	594
55-59	1.034	516	518
60-64	972	463	509
65-69	810	353	457
70-74	563	238	325
75-79	422	163	259
80-84	314	129	185
85-89	150	47	103
90+	30	4	26
Toplam	15.985	7.879	8.106

Kaynak: TÜİK, İlçe, yaş grubu ve cinsiyete göre nüfus-2014

Şefaattli'nin Yıllara Göre Nüfus Dağılımı

	Yıl	Nüfus
Şefaattli	2010	18.051
	2011	17.554

	2012	16.810
	2013	16.234
	2014	15.985
	2015	15.371
	2016	15.174
	2017	14.944

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

ŞEFAATLİ İLÇESİNİN İŞGÜCÜ

Yozgat'ın 2013 yılı istihdam oranı %47,1, işgücüne katılım oranı %51,5 ve işsizlik oranı %8,6'dır.⁸

Şefaati özelinde işgücü verilerine ulaşılmamakla birlikte Yozgat geneli için geçerli olan %8,6'lık işsizlik oranının ilçede oldukça yüksek orandadır. İlçede sanayi ve turizm sektörünün yeterli düzeyde gelişme göstermemiş olması nedeniyle ilçenin istihdam yaratma konusunda potansiyeli oldukça düşük kalmıştır. Bu nedenle ilçede işsizlik nedenine bağlı göç yaşanmaktadır.

İKLİMİ

Kışları soğuk ve yağışlı yazları sıcak ve kurak bir kara iklimi ilçeyi etkiler. Gündüz ile gece arasındaki sıcaklık farkı olması gerekenden biraz fazladır. Şefaati'de İl merkezine göre kış biraz daha hafif geçer. Karanlık derenin olduğu bölgede hava daha yumuşaktır.⁹ Kış aylarında kar yağışı görülür. Sert bir karasal iklim görülür.

BİTKİ ÖRTÜSÜ

İlçede görülen bitki örtüsü tarım bölgesinde farklı, akarsu kenarlarında bir farkındalık gösterir. Aksu, Karasu ve Delice Irmak vadilerinin bulunduğu bölgenin büyük bir kısmı bozkır içinde uzanan yeşil şeritlerden meydana gelir. Akarsu kıyılarını saran bu yeşil düzlükler hemen bittikten sonra düzlük çıplak arazi başlar. Step ilçede görülen bitki

⁸ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s15

⁹ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s27

örtüsüdür.¹⁰ Akarsu ve derelerin bulunduğu bölgelerin dışında ilçede yeşil alan fazla görülmez.

ÇEVRE

Akarsularının ilçe için büyük önem arz eder. Bunlar içinde önemli olan akarsu Aksu ve Karasu'dur Karanlık dere içinde yer alan balıkların su kirliliğinden dolayı ölmeye başladıkları görülmektedir. Oysa bu su kaynaklarımız korunması gerekmektedir. Kanak sularının muhafaza edilmesi, Çayıralan'dan Akdağ'dan Boğazlıyan'dan, Sorgun'dan başlar. Kamu sektörü, özel sektörle ve halkımızla el ele vererek doğayı ve çevreyi koruma konusunda kapsamlı bir iş birliği zaman çok geçmeden yapılmalıdır. Yoksa yarın ilçenin geleceği için çok geç olabilir.

ULAŞIM

Yollar genişliği açısından köylerimize göre daha gelişmiştir. İlçe merkezinde sokak ve caddeler asfalt yollarla birbirine bağlanmış ve ilçe içi ulaşımda sorun kalmamıştır fakat kasaba ve köylerle bağlantı hala toprak yollarla sağlanabilmektedir. Şefaati'yi Yozgat'a ve Yerköy'e bağlayan karayolu asfalt olmasına rağmen tek şerit olması ulaşım için yeterli değildir.¹¹ İlçe merkezine karayollarının sağladığı asfalt 20' km uzunluğundadır.

TARIM

Şefaati ilçemizin ekonomisinin temelini tarım ve tarım ürünleri sağlar. Arazisinin büyüklüğü 833 km² olan ilçemizin yüzölçümünün büyük bir bölümünü, tarım için ayrılan dalgalı ovalar oluşturur. Bu arazinin 729.581 gibi büyük bir dekarı tarım alanı olarak kullanılmaktadır. Aksu, Karasu ve Delice ırmak suları ilçemiz tarımı için büyük bir önem arz etmektedir. Ayrıca, kanak ve Gelingüllü barajından gelen büyük su kanalları sayesinde toprakların verimi büyük ölçüde artmış ve bereket sağlanmıştır. 65.730 dekarlık önemli bir bölgede sulu tarım yapılabilmektedir. Buna rağmen arazinin tamamını sulayabilmemiz mümkün değildir. 663.551 dekar gibi geniş bir alanda kuru tarım yapılabilmektedir. Sulu ve kuru tarım yapılamayan diğer arazi, mera için elverişlidir.¹²

İlçelere Göre Seçilmiş Tahıl ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretimi

¹⁰ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s32

¹¹ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s43

¹² Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s34

Şefaati	Buğday	Arpa	Mısır	Patates	Şekerpancarı
	67817 Ton	11400 Ton	866 Ton	-	111888 Ton
	Domates	Salatalık	Fasulye	Karpuz	Kavun
	358 Ton	-	-	-	-
	Elma	Armut	Kiraz	Üzüm	Kayısı
	209 Ton	60 Ton	36 Ton	967 Ton	9 Ton

Kaynak: TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle Yozgat

SANAYİ ÜRÜNLERİ

18.000 dekarlık ekim alanı ile pancar sanayi ürünlerinin başında gelir. İlçedeki pancar üretim sahaları hammadde ihtiyacına göre artacaktır. Patates ilçe halkına yetecek kadar üretilmektedir.

İlçenin Sanayi bölgesinde yaklaşık 150 işçi kapasitesine sahip, Elektronik Tic. Ltd. Şti. Yurt dışına ithalat yapılacak kapasite de Beyaz Eşya üretimi yapmaktadır.

İlçede küçük bir sanayi sitesi bulunmakta olup 70 iş yeri faaliyet göstermektedir. 1996 yılında kurulan ve 77,310 hektar toplam alana sahip sanayi sitesinde 2013 yılı itibariyle 150 kişi çalıştırmaktadır.¹³

Şefaati Küçük Sanayi Sitesi

Şefaati SS	İşyeri Sayısı	Dolu İşyeri Sayısı	Boş İşyeri Sayısı	Doluluk Oranı (%)
	164	70	94	43

Kaynak: 81 İl Sanayi Durum Raporu

¹³ Yozgat Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, Yozgat İli 2004 Yılı Çevre Durum Raporu, 2004, s:13

HAYVANCILIK

Tarımdan sonra gelen, halkın en önemli geçim kaynağını hayvancılık oluşturmaktadır. Bir zamanlar, eski yöntemlerle yapılan hayvancılıktan istenilen düzeyde gelir elde edemeyen köylülerimiz verimi yüksek hayvanların ithali ile daha fazla gelir elde etmeye başlamıştır.

Artık önceden kalma, eski ağıl ve ahırlar değil, besi alanında daha gelişmiş yöntemler kullanılarak hayvancılık yapılmaya başlanılmıştır. Bölgede yapılan çalışmalara bakıldığında istatistiklerden anlaşıldığı kadarıyla ilçemizde bulunan büyükbaş hayvan sayısı 6698'tir. Ayrıca 64,000 koyun sayılmıştır. Çok olmasa da kıl ve tiftik keçisi gibi keçi türleri de mevcuttur.

Besi hayvancılığı ile birlikte fiğ, yonca ve korunga gibi yem bitkilerinin ekim alanları genişletilmiştir. Eskisine göre küçükbaş hayvancılık üretiminde bir azalma görülmüştür. Bunun en önemli nedeni tarım tekniklerindeki ilerlemeler, sulama imkânlarının genişlemesi ile nadasa bırakılan arazinin çok azalmasıdır. Ayrıca meraların ekim alanlarına dâhil edilmesiyle büyük ve küçükbaş hayvanlar için mera alanları oldukça azalmıştır. Hayvanların rakamlara göre dağılımı aşağıdaki çizelgede verilmiştir.¹⁴

Cinsi	Adedi
Sığır	6.570
Keçi	3.250
Koyun	30.000
Manda	7
Eşşek	95
At	25
Kanatlı	55.000
Toplam	94.947

¹⁴ Şefaati Yazı İşleri Müdürlüğü, Şefaati Kaymakamlık Arşivi, Şefaati 2002, s.2-24.

MADENCİLİK

En önemli kireçtaşı sahası olan Şefaati - Kaletepe sahasında %94 – 95 tenörlü 13.7 milyon ton mümkün rezervli kireçtaşı tespit edilmiştir. Yerköy – Şefaati’deki Florit sahasında %72.5 CaF₃ tenörlü 50 bin ton rezerv (görünür – muhtemel) tespit edilmiştir.¹⁵ Şefaati’nin madencilik açısından yoğun bir potansiyeli bulunmamakla birlikte beyaz taş açısından geliştirilebilir bir madencilik potansiyeli taşımaktadır.

SPOR

1984 yılında kurulmuş Şefaati Belediye Spor günümüze kadar ilçenin spor kulübü olarak amatör ligde önemli başarılar göstermiş, ilçede sporun gelişimine büyük katkıda bulunmuştur. Belediye Sporun kuruluş amacı ilçe gençlerini spor aktiviteleri içerisinde bulundurmaktadır. Takımın ilçe gençlerine yönelik yaş kategorilerinde alt yapı takımları mevcuttur. Kurulduğu günden bugüne çok sayıda başarı elde eden takım ikinci amatör küme ve birinci amatör kümede sayısız galibiyetleri vardır.

TARİHİ ESERLER

Anadolu’nun merkezi konumunda olan Yozgat’ın Şefaati ilçesi Hitit medeniyetine kadar uzanan binlerce yıllık tarihi geçmişinde birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır.

Bölge topraklarına tarih boyunca Hitit, Frig, Pers, Roma, Bizans, Anadolu Selçukluları ve Osmanlı hükmetmiş son olarak Türkiye Cumhuriyeti himayesine girmiştir. Coğrafi konumu ve oldukça eski bir geçmişe sahip olması dolayısıyla Şefaati, özgün folklorik özellikler, geniş bir kültürel yelpaze ve tarihi yapılar açısından zengin bir mirası devralmıştır. Bunun bir göstergesi olarak ilçede Tunç, Demir ve Roma Dönemlerine ait bulgulara rastlanan 11 adet arkeolojik sit alanı bulunmaktadır. Antik dönemden izler taşıyan ilçenin tarihi turizm değerlerinde sit alanları ve camiler önemli bir yer tutmaktadır.

Arkeolojik Sit Alanları

- Gerdekkaya ve Beşiktepe Sit Alanı
- Alibar Höyüğü
- Höyüktepe Höyüğü
- Kızılyar Höyüğü
- Sarıkent Höyüğü
- Güzelli Köyü Mağraları

¹⁵ Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, **Yozgat İli İmalat Sanayi Raporu**, 2013, s:56

- Kızılkoca Tümülüsleri
- Akçakoyunlu Höyüğü
- Paşaköy Güney Mezarlığı
- Tahiroğlu Höyüğü
- Deveboynu Höyüğü

ŞEFAATLİ KÖPRÜSÜ

Delice ırmağın önemli bir kolu olan köprü, Aksu Deresi üzerinde yer almaktadır. Geçmişten bu yana Yozgat Şefaati bağlantısını sağlayan önemli bir bağlantı yoludur. Kitabesinden ve çevrede yaşayan insanlardan öğrenildiğine göre, 1322 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. H. 1322, Miladi 1894-95 tarihinde kesme taştan yapıldığı bilinmektedir.¹⁶

Köprünün yüksekliği 3.20 metre, kemer açıklığı ise 8 metre'dir. 2 sağment kemerli olup, kaynak tarafından 2 yuvarlak mahmuzu vardır. Uzunluğu 26.5, eni 5 metredir. Korkuluk duvarlarının yüksekliği yarım metredir.¹⁷

Köprünün kitabesinde şu mısralar yazılıdır.

“hazret-i Abdülhamid-i kam-bin

Şah-ı devran zıl'ı Rabbü'l-âlemin

Sayesinde azm idüp Cevdet kulu

Köprüyü ta 'mir ile eyledi methin

Mısra-ı tarihini ilka iden

Feyz-i ilham-ı ilahidir hemin

(sene gurre-i Recep-1322)

Köprünün yapımı ile ilgili bilinen hikaye şu şekildedir.

Çapanoğlu, Yozgat Büyük Caminin yapımı için Nevşehir'den aldıkları taşı Şefaati'nin içinden geçirirken, aksu ırmağından geçmek mecburiyetindedir. Çapanoğlu Camiinin bir an önce bitirilmesini arzu etmektedir. Kağnılarda bu yüzden çok çabuk gidip gelmektedirler.

Fakat o gün olanlar olur. Kanak yine taşmış, aksu ırmağı geçit vermemektedir. Taşlar gecikince Çapanoğlu'ndan emir gelir.

¹⁶ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s41

¹⁷ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s55

“Tüm kağnılar taşları ırmağın kenarına yıksın.”

Hemen köprü yapılsın ve kağnıların hızı kesilmesin. Denilen hemen yapılır. Bugünkü köprü o gün yapılan köprüdür.

PAŞAKÖY CAMİİ

Yozgat yöresinde, çok sayıda camii bulunmaktadır. Bilindiği gibi Paşaköy Camii’de bu camilerden biridir. Camiinin yapımında işlemlerde detaya çok önem verilmiş. Paşaköy camii, Yozgat’taki ahşap camiler arasında en güzel camilerden biridir. Duvarlarda, yakın geçmişte çizilmiş olduğu belli olan resimler vardır. Kötü badana, tüm diğer camilerimizde olduğu gibi bu camimizde de sanat eserlerine duvar yazılarına zamanla zarar verilmiştir.

Camii içinde sol duvarın arka tarafında bir kitabe var. Üzeri kötü şekilde boyanmış, fakat yazılar okunuyor. Bu kitabeden camii yapılış tarihini H.1187(1770) olarak öğreniyoruz. Bu yazıda “Binai-Çerkes Mehmet Paşa sene 1187” ve “Tamir, Ya’kub Muzaffer 1313” yazmaktadır.¹⁸

Camiinin avlusunda, caminin arka duvarı dibinde Tokmak Hasan Paşa’nın mezarı var. Mezar taşı yumuşak bir taştan yapılmış olduğundan, kitabesindeki yazıların bir kısmı dökülmüş.

Okuna bildiği kadarıyla kitabede şu ifadeler vardır.

“ Hüve’l Halluku’l-Baki.....Hazret... bakma mezar taşıma. Bilmez... benim ta gelince başıma... Binikiyüzüç senesi Muharremü’l- haramının yığirdiği yedinci günü Tokmak Hasan Paşa bin İsmail Bey Ruhu İçün el-Fatiha.”

KAZLIUŞAĞI CAMİİ

Camii kesme taştan yapılmış. Kitabesinde H.1258 tamir edildiğini öğreniyoruz.¹⁹ Camiinin kürsüsü duvara gömülmüş. Buraya pencere içinden bir merdivenden geçiliyor. Bilinmeyen mimarının sanatını taşa yapıya döktüğü nefis bir mimari tarz. Camii içi ve planı, incelendiğinde aynı mimar tarafından yapılmış olabileceği düşünülüyor.

YEŞİLYURT CAMİİ

Bu güzel mabet, hayırsever hemşerimiz merhum, Hacı Nuri Yeşilyurt(d.1915-Ö.28 Eylül 1961) tarafından yaptırılmıştır. Binanın yapımına 1955 yılında başlanmış ve 1958

¹⁸ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s57

¹⁹ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s28

yılında hizmete girmiştir. Yapımda 800 yıl önce yapılan Ankara Aslanhane Camii planı örnek alınmıştır. Camii kürsüsündeki ardıç süslemeler, sonraki yıllarda H.Nuri Yeşilyurt'un oğlu Yozgat eski senatörü İsmail Yeşilyurt tarafından yaptırılmıştır. Sanat değeri çok yüksek olan bu ardıç süslemeler Amasya'da özel olarak yaptırılmıştır.²⁰

ŞEFAATLİ ESKİ MAHALLE CAMİİ

Harim kısmı kareye yakın dikdörtgen planlı cami yığma olarak moloz taştan yapılmış, üzeri kesme taş kaplanmıştır. Harimin kuzeyine iki sütun üzerine oturan yuvarlak kemerlerle kare bir alan elde edilmiş ve diğer köşelerde tromplar yapılarak camiinin kubbesi bunların üzerine oturtulmuştur. Taş sütunlar üzerinde kare yastıklı başlıklar yer almaktadır.²¹ Niş şeklinde mihrabı, ahşap yeni minber ve kürsüsü bulunur. Harim kısmı girişi basık kemerlidir. Son cemaat yerinin önü betonla kapatılmış, bir bölümü hanımlar mahfili olarak kullanılmaktadır. Minaresi çokgen kaideli, soğanımsı şişkin pabuçlu, silindirik gövdeli ve tek şerefelidir. Yığma tuğla minarenin külahı sacdandır. Cami duvarlarında iki sıra kemerli pencere dizisi görülmektedir.

İSTASYON BİNASI

Bodrum, zemin ve bir kattan oluşan binanın ambar bölümüne geçişi sağlayan doğu ve batıda iki kapısı, bekleme salonunun bir ve gar şefliğinin de iki kapısı vardır. Zemin katta pencereler sivri kemerlidir. Üst kattakiler ise dikdörtgen biçimlidir. Kıрма çatılı binanın üzeri kiremitle kaplıdır.

DEDELİ KONAĞI

Dikdörtgen planlı, ahşap dikme ve çatkı arası taş dolgulu kalın ve kaba duvarlı, düz camlı, kırma çatısı kiremitle kaplıdır. Pencereler ahşap lentolu, dikdörtgen şekilli olup doğu ve güney cephelerde yer alır. Giriş kapısı doğu cephede, güney köşeye yakındır. Evin dışı çimento harçlı sıva ile sıvanmıştır. Duvarlar badanalı, taban ve tavan ahşaptır. Duvar diplerinde ahşap kaplamalı şekiller görünmektedir. Odanın duvarlarında ahşap süslemeler yer almaktadır.

CICIKLAR KÖYÜ ESKİ CAMİİ

Kareye yakın dikdörtgen planlı, doğusuna yenisi yapıldığından terkedilmiş bir camidir. Ahşap dikme ve çatkı arası çamur harcı ve moloz taştan yığma, çamur harcından sıvalı ve badanalı camidir. Giriş kapısı basık kemerlidir. Harim bütün yönlerde dikdörtgen

²⁰ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s33

²¹ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s33

pencereli, ahşap kiriş üzeri düz damlı, kırma çatılı ve çatısı kiremitle örtülüdür.

DOĞAL GÜZELLİKLER

KARANLIK DERE:

Şefaattli ve çevre köy sakinleri Karasu'ya da, Aksu'ya da "Kanak" adını vermişlerdir. Bu iki akarsu Şefaattli merkezinde birbiri ile buluşur ve resmiyette Delice ırmağın adını alır. Ama bölge halkı deliceye Kanak adını verir. Aksu ve Karasu'nun birleşmesi ile Delice adını da alan Kanak, Şefaattli ilçe merkezinden çıktıktan sonra, Karanlık dere yatağına girer. Karanlık dere Şefaattli'den başlar, Yerköy'ün üst tepelerinden kıvrım kıvrım akarak devam eder. Delicenin derin vadi içinde akarken, etrafında yemyeşil bir kuşağı vardır.²² Delice ırmağının kıvrılmasıyla bu yeşil kuşakta kıvrılır. Bu yeşil kuşağın içinde kavak, söğüt ağaçları ile birlikte, elma, ayva, armut, erik ağaçları da boy verir. İklimi yumuşak olduğu için narın bile yetiştiği görülmektedir. Ayrıca karanlık dere, her türlü bağ bahçe ürünlerinin yetişmesi için de en uygun yerdir. Karanlık derenin gül üzümleri de çok meşhurdur.

TURİZM SEKTÖRÜ

Turistlerin bir destinasyonu seçmelerindeki önemli etkenlerden biri seyahat acenteleridir. Yozgat'a sadece 9 acente bulunmaktadır. Alternatif turizm potansiyeli mevcut olmasına rağmen turistlerin bölgeye olan ilgisi beklentilerin altında kalmaktadır. Şefaattli'de de mevcut tarihi ve turistik alanlarına rağmen yeterli düzeyde tanıtım yapılmaması nedeniyle turizm sektörü beklenen düzeyde gelişmemiştir. İlçede turizm belgeli 1 acente ve 1 tesis bulunmaktadır.

KÜLTÜRÜ

Şefaattli' de oda kültürü oldukça yaygındır. İlçede özel günler ve ilçeyi ziyaret eden özel misafirlerin ağırlandığı evlerden bağımsız ayrı bir oda vardır. Misafir geleneğinin hala devam ettiği Şefaattli'de oda toplantılarında çay ve ikramlar eşliğinde sohbetler yapılır. Yozgat kültüründen türküler, maniler söylenir, hikâyeler anlatılır. Düğün nişan ve acı günlerde Şefaattli halkı imece usulü birbirine yardım eder. Bütün halk özel günlerde bu odalarda toplanır.²³

İlçenin yöresel halk oyunları Ağırlama Halayı, Kartal Halayı, Kıyılı Halayı, Tekayak Halayı, Üçayak Yellemesi, Kol Halayı, Gelin Yürütme, Habibe Sürmelisi'dir.

²² Yozgat Şefaattli Tanıtım Rehberi, 2009, s29

²³ Yozgat Şefaattli Tanıtım Rehberi, 2009, s22

ŞEFAATLİ İLÇESİNE BAĞLI BUCAK VE KÖYLERİN 2000 YILINA GÖRE NÜFUSUNU VE İLÇE UZAKLIĞINI GÖSTEREN TABLO²⁴

Köyün Adı	Nüfusu	İlçeye Uzaklık
Akcamı Köyü	163	5 km.
Akçakoyunlu Köyü	139	12 km.
Alifaklı Köyü	111	12 km.
Arife Köyü	117	27 km.
Armağan Köyü	70	15 km.
Bağyazı Köyü	167	12 km.
Başköy	262	15 km.
Caferli Köyü	216	13 km.
Cankılı Köyü	66	18 km.
Cıcıklar Köyü	137	20 km.
Çaydoğan Köyü	226	10 km.
Dedeli Köyü	426	12 km.
Deliler Köyü	69	10 km.
Ekinciuşağı Köyü	153	16 km.
Erkekli Köyü	214	30 km.
Gülistan Köyü	272	18 km.
Gülpınar Köyü	37	12 km.
Güzelli Köyü	56	22 km.

²⁴ Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi, 2009, s65

Halaçlı Köyü	95	12 km.
Hamzalı Köyü	78	7 km.
Hüyükkişla Köyü	117	15 km.
İbrahim Hacı Köyü	291	20 km.
Kabacıoğlu Köyü	121	8 km.
Kabakini Köyü	179	25 km.
Karakaya Köyü	32	15 km.
Karalar Köyü	402	7 km.
Kaykılı Köyü	186	17 km.
Kazluşağı Köyü	293	7 km.
Kızılkoca Köyü	289	15 km.
Kızılyar Köyü	170	12 km.
Koç Köyü	89	12 km.
Konaklı Köyü	92	5 km.
Küçükincirli Köyü	201	20 km.
Kunkuyu Köyü	127	25 km.
Kuzayca Kasabası	977	22 km.
Paşaköy Kasabası	2939	17 km.
Saatli Köyü	61	22 km.
Saçlı Köyü	181	17 km.
Sarıkent Kasabası	900	18 km.
Şerefoğlu Köyü	89	23 km.

Tahiroğlu Köyü	401	12 km.
Temlik Köyü	88	12 km.
Trdler Köyü	140	17 km.
Yıldız Köyü	297	15 km.

1.SESLER

1.1. ÜNLÜLER

1.1.1.ÜNLÜ TÜRLERİ

Şefaatli ve yöresi ağızlarında yazı dilinde olduğu gibi ünlüler a,e,i,o,ö,ü,u olmak üzere sekiz tanedir. Bu ünlüler, boğumlanma noktasının farklılaşması sonucunda çeşitlik değişikliklere uğradıkları görülmektedir.

Bölgeden derlediğimiz metinlerde, bu asıl ünlülerin yanında ortaya çıkmış şu ünlüler de tespit edilmiştir. Yazı diline göre farklılık arz eden bu ünlülerin belli başlı özellikleri şunlardır:

1.1.1.1. á: Bu ünlü e>a arası bir ses olup bu ses sert damak ve yumuşak damağın ortasında oluşan a ünlüsüne göre daha önde teşekkül eder. Bu ünlü türü bazı ünsüzlerin hece kaynaşması olayı ile eriyip kaybolmaları durumunda kendi etkilerini geride kalan ünlülere bindirmeleriyle ortaya çıkmıştır. Bu ünlüye ince (palatele) a adı verilmektedir²⁵: (II-167) çörá, (I-24) ekmá, (II-61) kürá, (II-152)iná

1.1.1.2. ä: Bazı ünsüzlerin yanlarındaki ünlüler üzerinde yaptıkları daraltma ya da genişletme sonucunda a>i değişimi ve i>a değişiminin yarım kalmasıyla oluşmuş dar bir “ä” türüdür.²⁶ Bu “ä” ünlüsü bölgemiz ağızların da sıkça görülmeyip birkaç örnekte dikkatimizi çekmektedir: (I-108) almáyan, (I-112) yapmáyan, (X-171) oráya da

1.1.1.3. ê: Türkçe de temel ünlülerin dışında dokuzuncu bir ünlü vardır ki buna kapalı e ünlüsü denir. Kapalı e ünlüsü yumuşak damağın ön ve arkasına göre ortada oluşur. Bu ünlünün çıkışında dilin sırtı a’ya göre bir parça daha kabarık i’ye göre daha alçaktır. E ünlüsü, i’ye yakın dar bir ünlüdür.²⁷ Bölge ağızlarında bu ünlüye çok sık olarak rastlanılmaktadır. Metinler de şu örnekler de görülür: (I-11) diyê, (X-107) çêşmeden, (IX-61) gêri, (XII-64) dêmiş, (XIII-41) gêri

1.1.1.4. í: ı sesi ile i sesi arasında bulunan bir sestir. Bu ses incelmış bir ı sesi ya da kalınlaşmış bir i sesi olarak değerlendirilebilir. Bu ses bölge ağızlarında kullanılmıştır. Orta damak veya yumuşak damağın i’ye yakın bir noktasında teşekkül eder: (III-139) çíner, (IV-70) firmaya

1.1.1.5. ó: Sert damak ünlüsü olan ö ön, yakın sert damak ünlüsü olan o ise arkada oluşan

²⁵ Tuncel Gülensoy ; **Kütahya ve Yöresi Ağızları**, TDK yay. , Ankara 1988, s.21.

²⁶ Zeynep Korkmaz ; **Nevşehir ve Yöresi Ağızları**, TDK yay. , Ankara 1994, s.29.

²⁷ Gülensoy; a.g.e. , s.21.

bir sestir. O sesi de sert damak ünlüsü olup boğumlanma noktasının art damağa kaymasıyla oluşur. Bu ses incelmış bir o sesi veya kalınlaşmış bir ö sesidir. Bunun sebebi –k,–g,–ğ, –n,–h ünsüzlerinin yakınında ki ünsüzleri kalınlaştırma etkisinden dolayıdır.

Bölgemiz ağzında çok sık olarak kullanılan bir ünlüdür: (V-144) sóyleyin, (VI-7) kóyde, (VIII-21) dókerim, (VII-6) gótürürlermiş

1.1.1.6. ú: –k,–g,–ğ, –n,–h gibi ünsüzlerin kalınlaştırma etkisiyle, orta damak bölgesinde dil sırtının orta damağın ön kısmına yükselmesi ile boğumlanan kalınlaşmış bir ü ünlüsüdür. ²⁸: (VIII-43) yúrame, (III-20) havlú, (III-58) údürdük, (V-41) yirmi ún

1.1.1.7. ó: o ile u arasında yarı dar veya yarı geniş bir ünlüdür. Bu ses o>u ve u>o değişmesinin ara merhalesindeki bir sestir: (XIII-29) yónan, (I-39) sófrada, (III-254) şónnar

1.1.1.8.i: Yuvarlaklaşma eğilimi gösteren ve boğumlanma özelliği bakımından ö sesine yaklaşan, i ile ö arasında yarı yuvarlak bir ünlüdür. : (XV-16) bıyle, (XV-63) şifer, (XIII-37) şifer

1.1.1.9. î : ı ile u arasında yarı yuvarlak bir ünlüdür. Kullanımı fazla yaygın değildir. Yörede daha çok genel genel yuvarlaklaşmanın bir parçası görülür: (I-95) yumırta, (I-100) tavıh, (III-197) savırirdiğ, (III-242) namısı

1.1.1.10. ô: ü ile ö arasında ince ve yarı geniş bir ünlüdür. Şefaati yöresi ağızlarında ö>ü ve ü>ö yönünde belli sebeplere bağlanmayan bir değişme gözlenmektedir. Bu değişme tam, kurallı ve tamamen durulaşmış bir hal almadığından ü ünlüsü bu iki ses arasındaki ara devreyi meydana getirmektedir. ²⁹: (IV-56) bôyük, (II-83) güpgôzel, (XII-39) dôve dôve, (IV-20) yôürdük

²⁸ Korkmaz; a.g.e. , s.34.

²⁹ Ahmet Buran, **Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları**, TDK yay. Ankara, 1997, s.23.

ÜNLÜLER

DÜZ			YUVARLAK		
	Geniş	Yarı Geniş	Dar	Geniş	Dar
Kalın	A	â	ı,î	o,ö	U
İnce	E	Ê	i,î	ö,ô	Û
Kalın-ince	Á	Á	ı,í	ó	Ú

1.1.2. UZUN ÜNLÜLER

Bu kısımda ünlüler söylenişlerindeki süre bakımından ele alacağız. Boğumlanma süreleri normal ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha uzun olan yahut normal uzunluktaki iki ünlünün boğumlanma sürelerini içine alan ünlülere uzun ünlüler denir. Uzun ünlüler asli uzun ünlüler ve ikincil uzun ünlüler olmak üzere ikiye ayrılır:

1.1.2.1 Asli Uzun Ünlüler: Asli uzun ünlüler Türk dilinin başlangıcından beri var olan ünlü uzunluklarıdır. Bunlar sonradan ortaya çıkmamıştır. Türkçe’de asli uzun ünlülerin varlığı ile ilgili olarak Talat Tekin’in “Eski Türkçede Asli Ünlü Uzunlukları” Osman Nedim Tuna’nın “Köktürk Yazı Belgelerinde ve Uygurcada Uzun Vokaller” adlı makalesinde ve Zeynep Korkmaz’ın “Eski Anadolu Türkçesinde Asli Ünlü (Vokal) Uzunlukları” adlı makalesinde Eski Türkçede ve tarihi metinlerde ünlü uzunlukları işlenmiştir. Türk dilindeki aslî uzun ünlüler, Yakut ve Türkmen lehçelerinde sistemli olarak korunmuştur. Tarihî metinlerde, kullanılan alfabe ve standart olmayan imlâ geleneklerinden kaynaklanan sebeplerle, düzenli olarak takip edilemeyen aslî uzunluklar, günümüze gelinceye kadar çoğunlukla kısalmıştır. Düzenli olarak korunamayıp kısalan uzun ünlüler, geride çeşitli fonetik kalıntılar bırakmıştır. Başta tonlulaşma olmak üzere, Türkiye Türkçesi ve diğer lehçelerde görülen ünlü genişlemesi, ünsüz düşmesi, ses türemesi, ikizleşme gibi fonetik gelişmelerin, önemli ölçüde, uzun ünlülerle ilgisi bulunmaktadır. Ana Türkçedeki uzun i ünlüsü, Türkiye Türkçesinde i>ë>e yönünde değişerek genişlemiştir. Aslî uzun ünlülerin yanındaki patlayıcı-tonsuz p, ç, t, k ünsüzleri, çoğunlukla tonlularak b, c, d, g’ye dönüşmüştür. Dolayısıyla ünlü genişlemesi, tonlulaşma ve birkaç örnekte de ünsüz türemesi, Türkiye Türkçesindeki başlıca aslî

uzunluk belirtileridir.³⁰ Bölgemiz ağızında bazı kelimelerin ilk hecelerinde asli uzun ünlülere rastlanmaktadır. Bu uzunluk genellikle geniş ünlülerde kendini göstermektedir: (XV-62) gēce, (V-169) dağ, (IV-20) ğadın, (X-101) yarın, (X-128) ney, (III-218) geç, (I-81) geri, (III-275) beşik

1.1.2.2. İkincil Uzun Ünlüler: İkincil uzun ünlüler aslında uzun ünlü olmayan kelimelerdeki bazı ünlülerin çeşitli ses olaylarına bağlı olarak uzun ünlüye dönüşmesi olayıdır. Türkmen Türkçesinin en karakteristik özelliklerinden biri Ana Türkçedeki aslı uzun ünlüleri büyük oranda korumuş olmasıdır. Sözcüklerin aslı yapısında olmayıp daha sonraları çeşitli ses olayları neticesinde uzamaya maruz kalan ünlülere ikincil uzun ünlü diyoruz. Türk dilinin tarihi dönemlerinde ek ve sözcük düzeyinde kullanılan birçok şekil Türkmen Türkçesine uzanan süreçte ses düşmeleri ve eklemeler neticesinde değişikliğe uğramış, neredeyse tanınmayacak bir duruma gelmiştir. Eklerin ve sözcüklerin oluşan yeni şekillerinde düşen seslerin yükünü üstlenen ünlülerin uzamaya maruz kaldığı görülür. Türkmen Türkçesinde gerek sözcük köklerinde ve gerekse de kök-ek birleşmeleri esnasında oluşan uzun ünlülerin değişik nedenleri vardır. İkincil uzun ünlülerin oluşumunda bazen sözcük kök ve gövdelerindeki ses düşmeleri bazen de hece kaynaşmalarının etkili olduğu görülür. Aynı zamanda özellikle kök-ek birleşmelerinde hece kaynaşmalarının, eklere pekiştirme amacı yapılan vurguların da uzun ünlülerin oluşumunda etkili olduğunu söyleyebiliriz³¹. İkincil uzun ünlüleri aşağıda belirtildiği üzere dört alt başlık altında incelenebilir:

1.1.2.2.1. Hece Kaynaşması Yoluyla

Bölgemiz ağızlarında iç seste bulunan –k, -g, -ğ, -h, -n, -v, -y- ünsüzlerinin eriyip kaybolmaları ve her birinin kendi hecesi içindeki ünlünün kendinden önceki hece ünlüsü ile kaynaşması sonucu oluşur.

Bu uzun ünlüler ve oluşma sebepleri bölgemizde sıkça görülmektedir. Başlıcaları şunlardır.

1.1.2.2.1.1. –k/-g-, -ğ/-ğ- ünsüzlerinin erimesiyle: (II-66) toprān (toprağın), (III-91) ölüm (oğlum), (II-139) dārmen, (Şefaati) nōrecām, (II-6) ilāne (leğen), (Şefaati) cücūn (cücügün), (XI-21) bōn, (XI-28) dāl (değil)

1.1.2.2.1.2. –y- ünsüzünün erimesiyle: -:(V-99) būyo, (Şefaati) şu kōñ

³⁰ Cahit Başdaş, “Türkiye Türkçesinde Asli Uzunluk Belirtileri”, Turkish Student/Türkoloji Araştırmaları, 2007

³¹ Engin Gökçür, “Türkmen Türkçesinde İkincil Uzun Ünlüler Üzerine”, Mavi Atlas, 2017, s.554

1.1.2.2.1.3 –ñ- ünsüzünün erimesiyle: Bu erimeye bağlı olarak iki ünlünün kaynaşmasıyla uzunluk ortaya çıkmış. (II-8) sâ, (II-56) bā

1.1.2.2.2. Ünsüz Düşmesiyle:

Şefaati ve yöresi ağızlarında yaygınlık kazanmış ünsüz düşmesi olayları f, ğ, h, k, l, n, r, v, y, z ünsüzleri için geçerlidir. İç seste bulunan bu ünsüzlerin iki ünlü arasında eriyerek önünde bulunan ünlüyü uzattığını söyleyebiliriz.

1.1.2.2.2.1 –ğ: (III-91) ölüm (oğlum), (II-45) yürüruğ (yoğururuz), (IV-26) bayā (bayağı), (I-98) būdā (buğday), (III-271) ocā (ocağı), (Şefaati) āladılar (ağladılar), (Şefaati) dādi (değdi)

1.1.2.2.2.2 -k-/-k-: (IV-66) yōdu, (V-49) ufā, (Şefaati) çocūmuş

1.1.2.2.2.3 –y-: (VI-24) bóle, (Şefaati) öle

1.1.2.2.2.4 –h-:(IV-63) sabā, (V-80) allā, (Şefaati) pēriz

1.1.2.2.2.5 –l-: (VII-117) ānamıyolar

1.1.2.2.2.6 –ñ-:(IX-51) sōra

1.1.2.2.3.Çift Ünlülerin Kaynaşmasıyla: (III-14) nidecān, (Şefaati) nōlacağ

1.1.3 KISA ÜNLÜLER

Bu ünlüler, normal uzunluktaki ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha kısa sürede boğumlanmalarıyla oluşan ünlülerdir. Türkçede yalın ya da eklerle uzatılmış tek veya çok heceli kelimelerde görülür. Bölgemiz ağızında kısa ünlülerin oluşumunu şu maddeler halinde toplayabiliriz:

1.1.3.1. Yalın ya da eklerle uzatılmış iki veya daha fazla heceli kelimenin açık ve vurgusuz olan heceleri kısalır: (II-90) yèrik, (XI-18) bēş kilo

1.1.3.2. Yükselen ünlülerde ve yabancı kelimeleri bazılarında kısa ünlüler kullanılır: (XI-5) alèmlî, (XIII-18) evlīyalar, (I-100) tabı

1.1.3.3. –l ünsüzünün düşmesi üzerine kendinden önceki bir ünlüde kısalma meydana gelir: (IX-63) nasī boyuyodu

1.1.4. GENİZ ÜNLÜLERİ

Türkçede dilin arka tarafının yumuşak damağa teması ile genizden söylenen ng bir sesi vardır. Biz buna damak “ñ” adı veririz. Yazı dilimizde kaybolduğu halde hemen hemen bütün Anadolu ağızlarında yaşayan damak “ñ”, hece kaynaşması ve ünsüz düşmesi gibi durumlarda kaybolurken fonksiyonlarını yanındaki ünlülere bunlara genzellik özelliği kazandırır.³² İşte bu nitelikteki ünlülere geniz ünlüleri diyoruz. Bölgemiz ağızlarında da görülür: (I-21) baña, (II-150) saña

1.1.5. İKİZ ÜNLÜLER

Yalın ya da ekler ile genişletilmiş kelimelerin içseslerinde ve ünlüler arasında bulunan -y-, -v-, -g-, -h- ünsüzleri eriyip kaybolduğunda bunların iki tarafında bulunan ve ayrı hecelere ait iken aradaki ünsüzün kaybolması ile yan yana gelmiş olan ünlülerdir. Tek bir nefes baskısı altında birleşerek ikiz ünlüleri oluştururlar.³³ Bölgemiz ağızında rastladığımız bu ünlüleri üç grupta inceleyeceğiz:

1.1.5.1 Yükselen İkiz Ünlüleri: Birinci öğelerinde ikincilere bakarak daha dar ve süreksiz ünlüler bulunan ikiz ünlü türleridir. Yarım ünlü + ünlü (-ua, -eá, -ia): (II-191) deál, (III-103) böúrleri, (II-120) yarıdıh

1.1.5.2 Eşit İkiz Ünlüler: Her iki öğesindeki ünlü aynı ve boğumlanma süreleri eşit olan ikiz ünlü türüdür. Ünlü + ünlü (-aa, -ee, -ıı, -ii, -uu, -üü): (IV-48) seer, (III-189) deel, (XII-66) gaasına vuruyo, (V-125) aar, (IV-46) ii bahtım

1.1.5.3 Alçalan İkiz Ünlüler: İkinci öğeleri birincilere bakarak daha dar ve süreksiz olan ikiz ünlü türüdür. Ünlü + yarım ünlü (-aı, -au): (Şefaati) douda “doğuda”, (Şefaati) yaud “yahut”

1.1.6. ÜNLÜ UYUMU

Ünlü uyumu bir kelimedeki ünlülerin kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık bakımından birbirine uyması olayıdır. Bu olay Türkçenin en göze çarpan özelliği olup köklerde ve eklerde ünlüler bakımından oluşan benzerliktir.³⁴

Bilindiği gibi, Türkçe kelimelerde ünlüler arasındaki karşılıklı etkilere bağlanan değişimler, kök hece ünlülerinin öteki hecelerin ünlülerine yapmış olduğu etki ile ünlü uyumu dediğimiz bir benzeşme sisteminin doğmasına yol açar. Bu benzeşmede, kök hece

³² Gülensoy; a.g.e., s.28.

³³ Korkmaz; a.g.e., s.42.

³⁴ Mansuroğlu Mecdut; “Türkiye Türkçesinden Ses Uyumu”, TDAYB 1956, Ankara 1988, s.81.

ünlülerinin taşıdıkları kalınlık - incelik ve düzlük – yuvarlaklık özellik ve etkilerine göre;

- a) Dil benzeşmesi
- b) Dudak benzeşmesi olmak üzere ikiye ayrılır.

1.1.6.1. Dil Benzeşmesi

Dil benzeşmesi, Şefaati ve yöresi ağızlarında, az sayıdaki özel durumlar dışında, dikkati çekecek biçimde belirgin ve kuvvetlidir. Hatta yazı dilimizde ünlü uyumundan kaçan bazı ekler ve edatlar ile herhangi bir sebeple ünlü uyumundan ayrılmış bulunan Türkçe kelimeler bile bu yumun etkisi altına girmiştir.

Kalınlık-İncelik Uyumu

1.1.6.1.1. i- yardımcı ek fiil ile kurulan ve yazı dilimizde ünlü uyumunun dışında kalan –iken zarf fiil eki, -han, -ken, -kene şekillerine girerek ünlü uyumuna uyar: (V-131) ölükene, (III-170) giderken, (III-147) geleken, (IV-52) derkene, (Şefaati) düşeken

1.1.6.1.2. Aitlik eki olan +ki, yazı dilimizde ünlü uyumu bozulduğu halde bölge ağızında ünlü uyumuna uyulduğu görülür: (X-73) benimki, (X-162) şimdikilerin eti, (Şefaati) aşamhı

1.1.6.1.3. Son çekim edatı olan “ile” bölge ağızında kullanılır. Bu ekin kullanımları kalınlık-incelik uyumuna göre değişir. –InAn şeklinde kullanılmaktadır: (XI-21) idamınan, (XII-12) gızıynan, (XII-25) mermiynen, (XII-30) dayımınan (Şefaati) toprānan

1.1.6.1.4. Yazı dilimizde ünlü uyumuna aykırılık gösterecek biçimde daima ince şekliyle kullanılan –leyin zaman zarfı ekinin durumu pek belirgin değildir. Kalın sıradan kelimelerle birleşirken bazen kalın sıradan, bazen de ince sıradan gelir. Bu ek +letın, -+leyitin şeklinde de kullanılmıştır: (XIII-57) sabahleyitin, (Şefaati) ikındiletin, (Şefaati) habarsizletın

1.1.6.1.5. i- yardımcı fiili ile kurulan birleşik çekimler bölgemiz ağızında uyuma girer: (II-102) olurısa, (II-39) varıdı, (VII-15) gızıdıh.

1.1.6.1.6. Yazı dilimizde aslen Türkçe olan ve ünlü uyumuna uymayan bazı kelimeler, bölge ağızında ünlü uyumuna uymaktadır:(V-154) anam, (IV-58) gardaşım

1.1.6.1.1. Yabancı Kelimelerde Dil Benzeşmesi

Şefaati ve yöresi ağızlarında yazı dilinde olduğu gibi yabancı dillerden bir takım kelimeler bulunmaktadır. Bu kelimeler, bölgemiz ağızında kalınlık-incelik uyumu

bakımından Türkçenin dil benzeşmesi kuralına diğer Anadolu ağızlarında olduğu gibi uydurulurlar.³⁵ Bu tür dil benzeşmelerini ilerleyici ve gerileyici olmak üzere iki kısımda inceleriz. Bu benzeşmeler bölgeye ait derlediğimiz metinlerde sık sık görülür:

1.1.6.1.1.1. İlerleyici Benzeşme: Benzeşen ünsüzlerden, birincisinin ikincisini kendisine benzetmesi olayıdır.

mezer (XIX-29), rahmaTlıh (V-128), beker (VIII-27), ceneze (V-128), (III-21) abdaz ”abdest”

1.1.6.1.1.2. Gerileyici Benzeşme: Bir kelime içinde benzeşen ünsüzlerden ikincisinin birinci ünsüzü kendisine benzetmesi olayıdır.

heziren (XI-129), ışığıya (VII-13) , (III-38) barabar, (I-22) nışan

1.1.6.2. Dudak Benzeşmesi

Dudak benzeşmesi yalın ya da eklerle genişletilmiş kelimelerle ünlülerin düzlük-yuvarlaklık bakımından ilk hece ünlüsüne göre ayarlanması olayıdır. Türkiye Türkçesinde kelime kökünün düz ünlülerinden sonra düz ünlü yuvarlak ünlülerinden sonra yuvarlak ünlü gelmektedir. Kök hecedeki yuvarlak ünlüden sonra düz, düz ünlüden sonra yuvarlak ünlüler gelebilmektedir. Ayrıca çeşitli ünlü ve ünsüz olayları sonucunda bu uyumun bozulduğu da görülmektedir: (Şefaati) mantu (manto), (XII-32) foturaf (fotoğraf), (Şefaati) dohtur (doktor), (III-196) motur, (Şefaati) horuz

1.1.7. ÜNLÜ DEĞİŞMELERİ

Ünlüler, ya komşu hecedeki ünlülerin ya da yanlarındaki ünsüzlerin etkisi altında değişirler. Bazı ünsüzlerdeki özelliklerin ünlülere aktarılmasından o ünlünün aldığı etki şekline göre ünlülerdeki değişim değişik şekillerde incelenir.³⁶ Şefaati ve yöresindeki ünlü değişimlerini şu sınıflarda inceleyebiliriz:

1.1.7.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi

Bölgemiz ağızında pek seyrek görülür. Uyum bozulmasına yol açan ünlü incelmesi c, ç, l, m, n, s, ş, t, y, z gibi dudak, diş, diş eti, diş eti- ön damak bölgelerinde boğumlanan ünsüzlerden birinin ya da birkaçının etkisine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.³⁷

1.1.7.1.1. a>e: Örnekleri genellikle yabancı asıllı kelimelerde görülür: (IX-23) mávi, (I-

³⁵ Gülensoy; a.g.e., s.33.

³⁶ Korkmaz; a.g.e., s.56.

³⁷ Ahmet Günşen, **Kırşehir ve Yöresi Ağızları**, Ankara, 2000, TDK yay., s.41

102) bereber, (III-7) āšem, (IV-56) ğavın (Şefaatli) tamam

1.1.7.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması:

“k, g, ğ, n” gibi ön damak ünsüzlerinin kalınlaştırma etkilerine bağlı olarak ön, ç ve son seslerde görülen bir değişmedir.

1.1.7.2.1. a>e:(X-27) náziyo “ne geziyo”, (XV-11) rahmaTlıĥ, (II-139) dārmen, (Şefaatli) havla (helva), (III-200) havas (heves), (IV-38) barabar (beraber)

1.1.7.2.2. ö>ó.o:(V-16) góbēni, (V-48) órteller, (X-9) kóşesinde, eviñizin óñü

1.1.7.2.3. a>i:(XI-28) dealidi,(XV-79) mayış, (Şefaatli) buriya

1.1.7.2.4. ü>ú,o: Örnekleri fazla değildir: (XV-30) yún, (XV-27) ğún, (XIX-9) súrnelim, (Şefaatli) hücüm, (Şefaatli) tüvalet

1.1.7.3. Geniş Ünlülerin Daralması

c, ç, ı, m, s, ş, t, y, z ünsüzlerinin yanlarındaki ünlüleri inceltme etkisi yanında, daraltma etkisi de vardır. Bölgemizde, bu ünsüzlerin daraltma etkisi de vardır. Bölgemizde bu ünsüzlerin daraltma etkisi oldukça yaygındır.³⁸

1.1.7.3.1. a>ı:Yazı dilinde de görülen y'nin daraltıcı tesiriyle ortaya çıkan ünlü daralmaları bulunmaktadır: (XV-84) arĥıya, (I-112) yapmıyan

1.1.7.3.2. e>i:(I-18) idellerdi, (II-20) bişiy, (III-189) bēyaz

1.1.7.3.3. o>u:(XV-13) motör, (XI-99) bôazlıyanda, (XI-32) ğumutanım

1.1.7.3.4. ö>ü,u:(I-76) ününe (önüne), (III10) söyle, (Şefaatli) üverdi (överdi)

1.1.7.3.5. u>ı:(I-95) yumırta, (II-11) hamır, (II-113) yāmır

1.1.7.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi:

1.1.7.4.1. ı>a: (I-52) çaarırıldı (çağırırıldı), (Şefaatli) aĝar, (X-61) yaa (yağı)

1.1.7.4.2. i>e,ê: (I-29) hedeye (hediye) , (Şefaatli) hekaye

1.1.7.4.3. u>o,ó: (XIII-30) yónan (yunan), (IV-55) yoĥarı (yukarı), (V-68) doom (doğum)

1.1.7.4.4. ü>ö,ó: (X-16) hórmet (hürmet), (X-18) ğózel

1.1.7.5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

1.1.7.5.1. e>ü: (VII-103) böcük (böcek) (IV-22) ötü yannı, (Şefaatli) öpmüye, (Şefaatli)

³⁸ Günşen; a.g.e., s.42

köşüye

1.1.7.5.2. e>ö:(XI-95) devlet (devlet), (Şefaati) bölenniş, (Şefaati) cömaat

1.1.7.5.3. a>o,u: (Şefaati) oduya, hocuya, oruya, pontolon

1.1.7.6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

Bölgemiz ağızında dudak benzeşmesine bağılı olarak düz ünlülerden sonra düz ünlülerin gelmesi yönündeki kuvvetli eğilimin, yazı diline geçmiş yuvarlaklaştırma etkilerine engel olmuştur.

1.1.7.6.1. o>i: Örnekleri yabancı asıllı birkaç kelimedede görülür: (Şefaati) balın (balon), (XX-25) mılla osman

1.1.7.6.2. u>i: (I-95) yumırta, (II-113) yāmır (yağmur), (II-11) hamır (hamur)

1.1.7.6.3. ö>e: (VII-94) beyle (böyle)

1.1.8. ÜNLÜ DÜŞMESİ:

Şefaati ve yöresi ağızlarında vurgusuz orta hece ünlüsünün düştüğü görülmektedir. Düşen ünlü genelde açık hece ünlüsüdür. Bu düşme olayları sebepleri ile birlikte şu maddelerde toplayabiliriz.

1.1.8.1. Yalın ya da ekler ile genişletilmiş üç yahut daha fazla heceli kelimelerde iç seste akıcı ya da yarı ünlü durumunda olan bir ünsüz ile akıcı, yarı ünlü, sızıcı yahut patlayıcı ünsüzlerden biri arasında bulunan ve açık bir heceden sonra gelen dar, açık hece ünlüleri çoğu zaman düşer³⁹: (III-27) nördü, (IV-51) nolursun, (I-57) pişirim “pişiririm”, (II-11) yurruh “yoğururuz”, (XV-84) soyyo “soyuyor”

1.1.8.2. Ünlü ile biten bir kelimenin ünlü ile başlayan bir kelime ile bağlantı kurmaya başlaması dolayısıyla iki ünlünün yan yana gelmesi durumunda bazen ilk kelimenin son hecesindeki ünlü düşer. Geride kalan ünsüzü ikinci kelimenin önses ünlüsü kendi hecesi içine alır: (IV-51) nolursun, (IV-38) alt ay sōna, (X-141) taban açılı (tabanı açılı), (II-90) alt ay (altı ay), (III-280) yanna (yanına), (VII-84) n oldu (ne oldu), (III-65) orda (orada)

1.1.9. ÜNLÜ TÜREMESİ

Dilimizin ses örgüsüne bağılı olarak, bilinen ve bilinmeyen nedenlerle bazı kelimelerin ön, iç ve son seslerinde ünlü türemesi ismi verilen bazı ses olayları meydana gelir. Yazı dilimizde ve Anadolu ağızlarında görülen ünlü türemesinin bölgemizdeki

³⁹ Korkmaz; a.g.e., s.58.

durumu Şu Şekildedir.

1.1.9.1 Öntüreme

Türkçede bazı ünsüzler, kelime başında bulunmazlar. Böyle olmakla beraber Türkçenin bünyesinde bu tür ünsüzlerle başlayan pek çok kelime bulunmaktadır. Bu yabancı kelimelerden –r, -l ve –Ő ile başlayanlara Anadolu ağızlarının gösterdiği tepkiden ve onları kurallı bir ses yapısına uydurma gayretinden ön türeme dediğimiz dil olayı karşımıza çıkarmıştır.⁴⁰ Bölgemiz ağızında –ı, -i, -u, -ü gibi ön türemeler meydana gelmiştir. Bölgemiz ağızında

1.1.9.1.1. i- Öntüreme:(II-6) ilâne, (II-102) ilazım, (III-131) iramaz

1.1.9.1.2. ı- Öntüreme:(V-128) ırakmaTlıh, (V-49) ılohusa

1.1.9.1.3. u- Öntüreme:urum (Şefaatli), urus (Şefaatli)

1.1.9.1.4 ü- Öntüreme:ürüyamda (Şefaatli)

1.1.9.2. İçtüreme: Ön türemenin dışında iç seste yan yana bulunan iki ünsüz arasına da bir türeme ünlüsünün girdiği görülür. Bölgemiz ağızında da bu iç türemelere rastlanır. Bu türemeler aşağıdaki Şekildedir:

1.1.9.2.1. a- türemesi: (I-23) alamanyada, (XI-74) zaat.

1.1.9.2.2. ı- türemesi:(XI-30) telgıraf, (XI-41) gongiresi, (VI-25) tırahTör, (V-176) hırılıyo

1.1.9.2.3. i- türemesi:(XVIII-35) hirisTiyan,

1.1.9.2.4. ü- türemesi:(XV-78) üsütünü

1.1.9.3. Sontüreme: Bu, bölge ağızında genelde –ken zarf fiil ekinden sonra bir türeme oluşur: (III-223) çıhakene, (V-131) ölükene, (III-31) gidekene, (IV-52) derkene

1.2 ÜNSÜZLER

Ünsüzler ses yolunun genel olarak daralma bazen de kapanıp açılma durumlarında çıkan seslerdir. Türkiye Türkçesinin 21 ünsüz işareti vardır. b, c, ç, ,d, f, g, ğ, k, l, m, n, p, r, s, Ő, t, v, y, z yazı dilinde görülen bu ünsüzlerle birlikte Şefaatli ağızında kullanılan –ğ, -h, -ñ, -k gibi ünsüzlerde yer almaktadır. Bu ünsüzler yazı dilinde ayrı bir işaretle gösterilmez. Bu ünsüzleri kısaca belirtirsek:

⁴⁰ Gülensoy; a.g.e., s.42-43.

-ğ: Patlayıcı tonlu art damak g'sı.

h: Arap alfabesinde ح harfi ile gösterilen süreksiz ve tonsuz gırtlak h'dır.

ķ: Süreksiz ve tonsuz art damak k'sı.

ñ: Türk alfabesinde sağır n, damak n sesidir.

Bölgemiz ağızında yer alan ünsüzlerin geneline baktığımız zaman bu ünsüzlerin boğumlanma noktalarında bir takım farklılıklar görmekteyiz. Ara sesler diyebileceğimiz bu ünsüzlerin iki ünsüzün ortasında bir boğumlanma noktası olup kendilerine ait bir harfle gösterilmiştir. Bunlara bakacak olursak:

1.2.1.1. p ünsüzü: Patlayıcı tonlu çift dudak ünsüzü olan b sesi, p değişimine uğramıştır. Bu değişim esnasında b ile p sesi arasında bir ses kullanılmıştır. Biz bu sesi “P” ile göstermekteyiz. Bu sesin meydana gelmesinde p tonsuz ünsüzünün tonlulaşması da etkilidir: (XII-57) Pencere, (XV-78) Parmāna, (XX-15) Pek, (I-57) Pişirim, (II-82) Pekmez

1.2.1.2. ğ ünsüzü: Yumuşak damak ünsüzlerinden sızıcı tonlu, bölgemiz ağızlarında ğ<k değişimi sonucu oldukça sık kullanılır. “ğ” sesi de genelde tonlulaşan k sesi yerine kullanılır:(II-81) ğoruĥ, (VII-107) ğızım, (X-98) ğadınlar

1.2.1.4. ķ ünsüzü: Bazen g sesi tonsuz damak ķ sesine doğru bir eğilim içerisinde tam bir tonsuzlaşmaya uğramıştır. Bu durumda kulağa g~k arası bir ses gelir ki biz bunu ķ olarak gösterdik. Bölgemiz ağızında bu ünsüzle sıkça karşılaşırız: (II-38) erķek, (III-5) gelinlik, (V-52) ceķetiñi

1.2.1.5. ñ ünsüzü: Yumuşak damak genzel tonlu ünsüzü olan ñ bölgemizde eski şekliyle yaşayan bir ünsüzdür. Kelime köklerinde olduğu gibi ilgi hali, iyelik eki ve fiilerin çekiminde devam etmektedir:⁴¹(III-165) ğaynadıyoñ, (VII-33) duvarıñ, (V-123) ālayıñ

1.2.1.6. ı ünsüzü: Tonunu kaybetmiş ve düşme durumuna gelmiş gevşek ünsüzdür. Bölgemiz ağızında çok sık kullanılmaz: (V-17) bıııdefa, (VI-9) bııı düzen

1.2.1.7. h ünsüzü: Hırıltılı, sızıcı ve tonlu bir küçük dil ünsüzüdür. Bölgemiz ağızında k>h değişmesi sonucu ortaya çıkmıştır: (XX-10) çoĥ, (VII-135) baĥ, (X-104) ayaĥTa, (XVI-6) ğaynadıĥTan

1.2.1.8. T ünsüzü: Patlayıcı tonsuz dişeti ünsüzü olan t normal kullanımının yanında bölge

⁴¹ Saadet Çağatay; “Türkçede ng Sesine Dair” TDAYB., 1954, Ankara, s.15-30.

ağzında bazen tonlulaşmaya uğrayıp T şeklini aldığı da görülür. Bu ses t-d arası bir sestir: (VIII-6) gurbeT, (XI-14) vahdeTTin

1.2.1.9. Ç ünsüzü: Tonsuz ünsüzler seslerini çarpma ve sürtünmeden alırlar. Türkçe de tonsuz ünsüz diye geçen ç sesi, tonlu ünsüz olan ve tonunu ses tellerinden alan c sesine dönüşür. Bölgemiz ağzında sık kullanılır: (V-127) genÇ, (VI-35) gereÇlere

1.2.1.10. Ğ: Bir yumuşak damak yarı ünsüzü olduğu ileri sürülen ğ sesi bölgemiz ağzında değişime uğrayarak y-ğ arasında kalmış bir ses olarak karşımıza çıkar: (XII-22) deĞnänen

1.2.1.11. P: Çift dudak ünsüzü olan p sesi bölgemiz ağzında p-b yarı tonlu ünsüz olarak karşımıza çıkar. (II-82) Pekmez, (XII-57) Pencere, (XV-78) Parmāna

1.2.1.12. K: Tonsuz, ön damak k ünsüzü Şefaati yöresinde bazı kelimelerde yarı tonlu, ön damak k (k-g) ünsüzü olarak karşımıza çıkar. (III-7) gelinliK, (Şefaati) çevliK “mevki”

Bölgemize ait ünsüzlerin şeması aşağıdaki şekildedir:

	+ -	+ -	+ -	+ -	+ -	+ -	+ -	+ -	+ -
Patlayıcı	b p P			d t	c ç	g k K	k p	ğ k	
Genzel	M			N			N		
Yan Boğumlanma				I					
Titreyici				R					h
Sızıcı		v f	z s		j s			g h ğ	
Ünsüzler	Çift Dudak	Diş Dudak	Diş	Diş – Dişeti	Ön	Arka	Ön	Arka	Küçük Dil
					Sert Damak		Yumuşak Damak		

+: tonlu -: tonsuz

1.2.2. ÖN SES ÜNSÜZLERİ

Yazı dilimizde olduğu gibi Şefaati ve yöresi ağızlarında da –ğ, -ñ ünsüzleri önsese bulunmazlar. -ğ ünsüzü ise -k'dan değişme bir ünsüz olup bölge ağızında önsese sık olarak kullanılmaz. Fakat iç ve sonesse ise sıkça kullanılır. Bunların dışında kalan bütün ünsüzler önsese kullanılabilir. c-, l-, m-, n-, r-, z-, ünsüzleri ile başlayan kelimeler genellikle yabancı kaynaklı kelimelerdir.

1.2.2.1. c ünsüzü:(I-64) cebran, (XI-21) cumhuriyetiniñ, (XI-21) cumhurbaşkanı, (Şefaati) civciv

1.2.2.2. l ünsüzü: Şefaati yöresinde l sesi ile başlayan kelimelerin önüne i ünlüsü getirilerek kullanılmıştır. (II-6) ilâne (leğen), (II-102) ilazım (lazım)

1.2.2.3. m ünsüzü:(XVIII-28) merkez, (XIX-30) mezar, (X-118) mısır, (IX-23) mavi, (VI-8) merah, (XI-92) mepus

1.2.2.4. n ünsüzü:(XVI-8) normal, (I-22) nişanlı, (Şefaati) nohta

1.2.2.5. r ünsüzü: (XV-11) rahmatlı, (IV-34) ireçber (rençber), (IX-23) reng, (XI-126) rēs (reis)

1.2.2.6. z ünsüzü: (XII-24) zaten, (XI-9) zekayı, (XI-20) ziyaret, (X-6) zem zem

1.2.2.7. ş ünsüzü: (II-46) şuncāz, (II-26) şöyle, (II-36) şimdi, (X-125) şaha, (XII-67) şapğa

1.2.2.8. f ünsüzü: (XVII-27) film, (Şefaati) fabrika, (Şefaati) fiyat, (X-87) fahur, (VI-11) fasülle

1.2.2.9. p ünsüzü: (VIII-70) pınar, (X-111) pompa, (VIII-55) portahal, (III-178) pıçah, (XV-77) pantul

1.2.2.10. h ünsüzü: (X-100) hedik, (V-79) haram, (XII-9) hırsız, (II-11) hamır, (X-105) hizmet

1.2.3. ÖN SES ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

Bölgemiz ağızlarına ait ön ses ünsüz değişmeleri, genel olarak Orta Anadolu ağızlarının belirgin özelliklerini yansıtırken, yer yer öteki ağızlarda görülen özellikleride yansıtır. Bu değişmelerin bir bölümü kuralı iken, bir bölümü ise kurallaşma özelliği kazanmamış değişmelerdir.

1.2.3.1. Tonlulaşma

Eski Türkçede n seste bulunan tonsuz ünsüzlerin tonlulaşması, Güney-Batı Türkçesinin genel karakterini belirleyen yaygın olaylardan biridir. Őefaatli yöresi aēızlarında yer alan bazı sözcüklerde n seste tonlulaşmanın yerleşik olduēu görülmektedir.

1.2.3.1.1. k- > ğ- : (XII-27) ğavga, (II-7) ğoruh, (VII-32) ğızın, (X-97) ğadın

1.2.3.1.2 t- > d- : (XII-5) Tarihle, (XX-9) Tepeliyo, (I-9) TesTere, (Őefaatli) dene (tane)

1.2.3.1.3. p-> b, P-: Bu deēiřim aslında kelimenin Türkiye Türkçesinde nceki dönemini ifade eden bir durumdur. Bölge aēzında bazı kelimeler söylenişte asıllarını korumuşlardır: (XII-57) Pencere, (XV-78) Parmāna, (II-81) Pekmez

1.2.3.1.4. s-> z- : (I-76) zabah, (III-132) zhr, (Őefaatli) zebze

1.2.3.2. Tonsuzlaşma:

Tonlu b, c, d, g, ğ, j, v, z ünsüzlerinin tonsuz olan nsz karşılıklarına dönüşmesi biçiminde gerçekleşen ses olayına tonsuzlaşma adı verilmektedir. Őefaatli ve yöresi aēızlarında tonsuzlaşma örneklerine, tonlulaşma olayı kadar sık ratlanmaktadır.

1.2.3.2.1. d- > t- : (V-163) tşman (düşman), (Őefaatli) tkkan (dükkan), (VII-43) tefter (defter)

1.2.3.2.2. g-> ğ- k-: Bilindiēi gibi k ünsüzü ET.'den bu yana Batı Türkçesinde g'ye doēru bir gelişim izlemiştir. Bu nsz Türkiye Türkçesinde büyük ölçüde tonlulaşmış ve g'ye dnşmştir. Bölgemiz aēızlarında da bu kelimenin çok olmamakla birlikte aynen yařadıēı görülür: (III-107) kndelē, (VI-42) ğofan "kovan", (I-128) ğayfaltı, (I-73) ğollar "koyarlar"

1.2.3.2.3. -z>-s : (X-188) saten (zaten), (VI-31) gaste (gazete)

1.2.3.3. Sızıcılaşma:

Ayrıca bölge aēzında görülen n>l, h>h, >ř gibi bir takım nsz deēiřimleri oluşmaktadır. Bunlar çok sık olarak kullanılmamıştır: (XI-147) lbeti, (XVII-7) noēut, (Őefaatli) yaēut, (XI-10) işgi "igi"

1.2.4. İ SESTE NSZ DEēİŐMELERİ

Őefaatli ve yöresine ait i nsz deēiřmeleri kurallı olarak görülür. Bunlar tonlulaşma, tonsuzlaşma, iç seste sızıcılaşma, akıcı ünsüzler arasındaki deēiřmeler olarak

dört bölümden oluşur.

1.2.4.1 İç seste Tonlulaşma:

Şefaatli ve yöresi ağızlarında içseste bulunan yan yana ünsüzlerden herhangi biri tonlulaşma eğilimindedir: (XI-56) yapTında, (XI-127) serT, (I-71) asger, (XII-34) arabınan, (XIII-22) harPTe

Yazı dilimizde de olduğu gibi -p-, -ç-, -t-, -k- ünsüzleri iki ünlünün arasında kaldığı zaman tonlulaşma geçirirler: (V-48) çabıT, (XV-27) çorabı, (XIII-53) avradını

1.2.4.2. İç seste Tonsuzlaşma

1.2.4.2.1. -v->-f- değişimi:(VII-67) defñ ğarısı (devin), (X-57) ğafurmayı (kavurma), (VI-42) ğofan (kovan)

1.2.4.2.2. -z->-s- değişimi: (I-45) batmas, (VI-30) gaste

1.2.4.2.3. -g->-k- değişimi:(XIII-7) kölgede, (V-19) kömerler (gömerler)

1.2.4.3. İçseste Sızıcılışma

İç seste sızıcılışma olayının bölge ağızındaki örnekleri şöyledir:

1.2.4.3.1. -k->-ğ- değişimi: Bölgemiz ağızında bulunan içsesteki k sesi iki ünlü arasında ğ sesine dönmüştür. Bu hırıltılı gırtlak ğ'sıdır. (XVIII-20) çocuğlarım, (XV-84) çığarır, (XVII-10) oğundūnda, (XIV-23) yağmış

1.2.4.3.2. -ğ->-n- değişimi:(IX-52) inne, (Şefaatli) buñaz (boğaz)

1.2.4.3.3. -n->-ñ->-y- değişimi:(V-110) anayñ, (IX-14) halayñ, (II-34) diylediñmi

1.2.4.3.4. -ğ->-y- değişimi:(XII-22) deĞnānen

1.2.4.3.5. -c-, -ç-> -ş- değişimi:(I-13) aştñ mı (açtın mı), (XI-43) sürşmesi (sürçmesi), (XVIII-9) göştü (göçtü)

1.2.4.3.6. -ğ->-v- değişimi: soğan (Şefaatli) suvan

1.2.4.3.7. -j->-c- değişimi: (XIII-61) mesacı

1.2.4.3.8. -h-> -y- değişimi: Nefes sesi olan -h ünsüzü iki ünlü ile bir ünsüz arasındaki yerini kendisi gibi sızıcı fakat bol sesli akıcı y ünsüzüne bırakır. Bölge ağızındaki yabancı kelimelerde karşılaşılır: (I-128) ğayfaltı, (XI-31) zeyir, (XI-73) sayibine

1.2.4.4. Akıcı Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

Bölgemiz ağızında akıcı ünsüzler arasında değişmeler vardır. bu değişmeleri şu şekilde sınıflandırabiliriz:

1.2.4.4.1. -r->-l- değişimi: (I-73) göllar, (II-173) gelillerdi, (III-80) toplallardı

1.2.4.4.2. -m->-n->-ñ- değişimi: (I-53) şindi, (I-58) gönşu

1.2.4.4.3. -n->-ñ- değişimi: (I-13) dúñür, (IV-5) yalıñızım, (VIII-70) pıñar

1.2.5. İÇ SESTE ÜNSÜZ BENZEŞMESİ

İçseste yan yana iki ünsüz bulunan yerlerde ya da söyleyiş bakımından aynı durumda bulunan komşu kelimelerin son ve önsesleri arasında bazen iki ünsüzden biri boğumlanma bakımından kendisine yakın öteki ünsüzü büsbütün ya da kısmen kendisine benzeştirir. Böylece ünsüz benzeşmesi dediğimiz olay meydana gelir. Bölgemiz ağızlarında benzeşme olayları iki şekilde gerçekleşmektedir:

1.2.5.1. İlerleyici Benzeşme: Benzeşen ünsüzlerden birincisinin ikincisini kendisine benzetmesi olayıdır.

1.2.5.1.1. Yarım Benzeşme: Birinci ünsüzün ikinci ünsüze etki ederek ona kendi özelliğinin birini veya bir kısmını vermesi olayıdır. (Şefaatli) hocayna, (Şefaatli) türküyne, (Şefaatli) ókúzlernen, (II-11) onnarna, (XVII-16) babasıynan, (II-121) arabayna

1.2.5.1.2. Tam Benzeşme: Boğumlanma yeri, tınlama rengi, ağız kanalının genişliği gibi bazı özellikleri olan ve yalnız bir noktada ayrılık gösteren veya hiçbir benzer özellikleri olmayan ünsüzlerin birbirine her yönden benzemesidir.

1.2.5.1.2.1. -nl->-nn- benzeşmesi: Bu benzeşme bölge ağızında çok sık olarak kullanılmıştır: (VII-94) ğarannıñ, (I-22) nişannılı, (II-11) onnar, (VI-17) bunnar, (X-98) annaTırlardı

1.2.5.1.2.2. -ly->-ll- benzeşmesi: (VI-11) fasülle, (I-7) söllerim, (I-104) şölle

1.2.5.1.2.3. -zl->-zz- benzeşmesi: (XI-56) yüzzira, (II-41) gózzeme, (II-49) bazzama

1.2.5.1.2.4. -nd->-nn- benzeşmesi: (IV-29) onnan sōna, (II-60) bunnan

1.2.5.1.2.5. -çy>-cc- benzeşmesi: (XVIII-8) üccüz (üç yüz)

1.2.5.1.2.6. -şy->-şş- benzeşmesi: beşşüz (Şefaatli)

1.2.5.2. Gerileyici Benzeşme: Bir kelimenin içinde benzeşen ünsüzlerden ikincisinin ilkini

kendisine benzetmesi olayıdır.

1.2.5.2.1. –rl- >-ll- benzeşmesi: (V-6) dökellerdi, (VIII-11) deller, (X-43) habelleri, (IX-57) dikellerdi, (Şefaatli) hayıllı

1.2.5.2.2. –ls->-ss- benzeşmesi: (I-67) ossun, (VII-109) gessin, (VIII-31) ğurtussam, (Şefaatli) össe

1.2.5.2.3. –hm>-mm- benzeşmesi: (V-83) memmed

1.2.5.2.4. –zs->-ss- benzeşmesi: (X-17) gelmesse, (II-102) olmassa, (Şefaatli) utanmasa, (Şefaatli) kalmassa

1.2.5.2.5. –çt->-şt- benzeşmesi: (VIII-7) iştım (içtim), (Şefaatli) kaştım (kaçtım) (Şefaatli) saştı (saçtı)

1.2.6. BENZEŞMEZLİK

Bir kelimedede yan yana gelmiş bulunan aynı cinsten iki ünsüz ile birbirinden uzak duran, boğumlanma noktaları aynı veya birbirine yakın olan iki ünsüzden birinin kendi boğumlanma noktasını ötekinden ayırıp başka bir ünsüze dönüşmesi olayıdır. Bölge ağızında uyum kuvvetli olduğu için çok sık görülmez: filcan (Şefaatli) fincan, (III-141) baldırcan

1.2.7. SON SESTE ÜNSÜZ DEĞİŞMELERİ

Şefaatli ve yöresi ağızlarında sonseste ünsüz değişimleri genelde tonlulaşma ve sızıcılaşma olarak dikkat çekmektedir.

1.2.7.1. Sonseste Sızıcılaşma:

1.2.7.1.1. –k->-ğ- sızıcılaşması: Tonsuz arka damak ünsüzü k sesi kurallı olarak gırtlak tonlu sızıcısı ğ' ya döner: (XIX-24) soluğ, (VII-131) yoğ, (XIX-10) iflağ, (XVI-20) sıcağ

1.2.7.1.2. –s->-ş: (II-139) herkeş <herkes

1.2.7.1.3. –n->-ñ: E.A.T'de görülen sones –n ünsüzleri bölge ağızında korunur: (XX-8) osmaniñ, (XIX-16) ğaşıñ, (XVII-12) babanıñ, (XVIII-29) bulamañ,

1.2.7.1.4. –h->-f: (IX-38) salif (salih), (IV-26) ğunaf (ğünah)

1.2.7.2. Tonlulaşma:

1.2.7.2.1. –t> -T: (XI-127) serT, (VIII-6) ğurbeT, (XI-155) ğuvveT, (XI-74) zaT

1.2.7.2.2. –s>-z: (VII-15) elmaz, (V-7) mağaz

1.2.7.2.3. -k>-g, -k: (IX-23) reng, (IX-23) Peç, (VI-20) güzellik

1.2.7.2.4. -p>-P: (V-91) Peç, (IX-32) Poyras, (XV-78) Parmāna

1.2.7.3. Tonsuzlaşma:

1.2.7.3.1. -v>-f: (VI-42) gofan (kovan), (IV-55) tufalet

1.2.8. ÜNSÜZ DÜŞMESİ

Ünsüz düşmesi, dilin asli kelimelerinde veya alıntı kelimelerde görülen ve kolay söyleyişe yönelme veya lehçeleşmeye bağlı olarak ortaya çıkan bir ses olayıdır. Düşen ünsüzün yeri açısından ünsüz düşmelerine bakıldığında, kelime kökleri ve ekler açısından şöyle bir durum karşımıza çıkmaktadır. Kelime köklerinde ünsüz düşmesi kelime başında (ön seste), ortasında (iç seste) ve sonunda (son seste) olmak üzere üç yerde olabilmektedir.⁴² Şefaati ve yöresi ağızlarında -f-, -ğ-, -h-, -k-, -l-, -n-, -r-, -v-, -y-, -z- gibi ünsüzler iç seste genelde düşmüştür.

1.2.8.1. -d- düşmesi: (VII-101) günüz (gündüz),

1.2.8.2. -f- düşmesi: (VII-97) çitçiler (çiftçiler), (XII-66) ğaasına (kafasına), (III-154) hatlarımız (haftlarımız)

1.2.8.3. -ğ- düşmesi: (XI-28) deal (değil), (I-23) dúünüm (düğünüm), (I-100) būda (buğday), (Şefaati) yāmır, (Şefaati) dōru

1.2.8.4. -h- düşmesi: Bölgemiz ağızlarında iç ve seste çok sık rastlanan bir ses düşmesidir: (II-37) sabaleyin, (VII-94) alla alla, (IX-60) ğırşēr, (IV-19) zelā (zeliha), (III-202) tōm (tohum)

1.2.8.5. -k- düşmesi: İç seste görülür: (VIII-36) ōsúz (öksüz), (I-66) serecān, (I-68) yodū, (I-74) āşam, (III-12) çōdu, (I-168) āzan

1.2.8.6. -l- düşmesi: İç ve son seste görülür: (II-16) ğaħarġ, (XIV-13) gōnün, (III-206) nası, (III-96) ōnūķ (önlük), (Şefaati) ğaħ (kalk)

1.2.8.7. -n- düşmesi: (III-170) bā (bana), (IV-34) reçber (rençber), (Şefaati) sōra, (Şefaati) piriç (pirinç)

⁴² Prof. Dr Nadir İlhan, "Türk Dilinde Ünsüz Düşmesi, Nedenleri ve Türleri", "ZfWT - Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks", Cilt Vol.1, No. 2 (2009), s.43-55. pp., 2009

1.2.8.8. –r- düşmesi: (I-112) bişey, (V-15) keseken, (II-28) gideken

1.2.8.9. –t- düşmesi: (III-21) abdaz, (XI-88) ras (rast), (VIII-23) doslar (dostlar)

1.2.8.10. –v- düşmesi: (I-49) evel, (III-89) dērildim (devrildim), (III-112) çualları, (V-92) töbe

1.2.8.11. –y- düşmesi: (I-61) ne bilim, (I-74) güve (güvey), (III-46) būda, (V-110) gosunlar, (III-92) goma

1.2.9. ÜNSÜZ İKİZLEŞMESİ

Ünsüz ikizleşmesi E.T' de olduğu gibi bugün: ü Türk lehçelerinde de bol örnekleri olan fonetik bir olaydır. Gabain'e göre ilk hece sonunda –r, -t, -s, -ş, -n seslerinde kendini gösteren bu ikizleşme keskin bir şekilde sona eren bir heceden sonra gelen ünsüzlerin uzatılmasının yazıya aksettirilmesinden ibarettir. Talat Tekin'e göre ise açık hecedeki uzun ünlünün tesiri ile müteakip hecenin başındaki ünsüz ikizleşir. İkizleşme ile hece kapalı hale gelir ve uzun ünlü kısalmır. Bölge ağızında görülen bu ses olaylarının örnekleri şu şekildedir:⁴³ (X-51) eccik (azıcık), (VII-98) eşşē, (II-12) kuccük, (VII-13) sekkiz, (III-215) beşşik, (VII-60) ışışık (ışık), (III-96) aşşāda

1.2.10. İKİZ ÜNSÜZÜN TEKLEŞMESİ

Arapçadan geçme bazı ikiz ünlülü kelimelerdeki ünsüzlerden birisinin Türkçe kelimelerde kelime kökünde aynı çift ünsüzün bulunmaması kuralına da uyularak, gevşeyerek erimesi sonucunda olmuştur: (III-24) evel, (V-105) seyfulah, (XI-142) güvet

1.2.11 HECE KAYNAŞMASI

Bütün Anadolu ağızlarında bol örnekler veren hece kaynaşması olayına sebep olan ünsüzler –ğ, -ğ, -k, -y (sert damak ünsüzleri) ile –n (yumuşak damak, ön genzel), v (diş dudak, sızıcı tonlu), r (diş, diş eti, titreyici, tonlu) ve h (küçük dil, sızıcı tonsuz) ünsüzleridir. Bu ünsüzler, bazı fonetik olaylar sonucunda yavaş yavaş eriyip kaybolurlar. İki veya daha çok komşu hecenin kaynaşıp tek hece görünümü kazanmasını sağlarlar. Bölge ağızında hece kaynaşması sık sık görülür: (IX-60) gırşēr, (X-159) yēdirecēm, (V-15) göbēni (göbeğini), (V-55) valla, (III-30) şimdikibi (şimdiki gibi), (XII-66) dēynā

1.2.12. HECE YUTUMU

Bir kelimedede yan yana bulunan ve sesleri boğumlanma nitelikleri bakımından

⁴³ Gülensoy; a.g.e., s.65

birbirine eşit ya da çok yakın olan iki hecenin söylenişte tek heceye indirilmesi demek olan hece yutumu olayı bölgemiz ağzında fazla görülmez: (X-51) eccik, (III-30) şimdiki (şimdiki gibi), (XI-97) gırşēr (Kırşehir), (I-61) nebim, (IV-19) zelā (Zeliha)

1.2.13. ÜNSÜZ TÜREMESİ

Türkçe yazı dilinde kelime köklerini diğer eklerle bağlarken yan yana gelen iki ünlünün çatışmasını önlemek için bu iki ünlünün arasına zamir n'si ve y koruyucu ünsüzü getirilir. Bölge ağzında da bunun dışında ön iç ve sonseste olmak üzere bir çok sessiz türemesi olmuştur.

1.2.13.1. Önseste Türeme: Genelde h- ünsüzü türer: (V-162) havlu (avlu), (VIII-35) havya (ayva)

1.2.13.2. İçseste Türeme: Yabancı kelimelerde y- türemesi olmaktadır. -v-, -d-, -r- türemeleri de seyrek olarak meydana gelmektedir: (II-117) pendir (peynir), (IX-11) örtüsü (örtüsü), (X-134) dayire (daire), (XV-68) ismayil (İsmail)

1.2.13.3. Sonseste Türeme: Sonseste -k, -m türemesi dikkat çekmektedir. -k türemesi “ok” kuvvetlendirme edatının izlerini taşımaktadır. Bu ek k>ğ değişimi ile ğ şekliyle de kullanılmıştır: (II-125) şimdik (şimdik), (III-133) yōsam

1.2.14. ÜNSÜZLERDE YER DEĞİŞTİRME

Bazı kelimelerde daha sonra gelecek bir ünsüzün boğumlanma noktasının daha önceye alınarak söylenmesi demek olan yer değiştirme, ses çıkışlarındaki boğumlanma noktalarının kolaydan zora doğru sıralanmasından başka bir şey değildir. Konuşmada kolaylık sağlanması için bu yol seçilir.⁴⁴

Yer değiştirmeleri yakın ve uzak olarak ikiye ayırıyoruz. Eğer bu yer değiştirme komşu ünsüzler arasında oluyorsa yakın; aralarında sesler olursa uzak yer değiştirme olur.

1.2.14.1. Yakın Yer Değiştirme:

1.2.14.1.1. -ks->-sk-:tiskinmek (Şefaati) < “tiksinmek”

1.2.14.1.2. -kr->-rk-, -rğ-: (I-25) arğabası (akrabası)

1.2.14.1.3. -br->-rb-: (X-50) gúrbe (gübre), (Şefaati) farbıha “fabrika”

1.2.14.1.4. -ml->-lm-: (XI-55) melmeket (memleket)

⁴⁴ Gülensoy; a.g.e., s.69.

1.2.14.1.5. -ts->-st-, -sd-: (XI-68) yastı

1.2.14.1.6. -pl->-lp-, -lb-:cılbah (Şefaatli) < çıplak

1.2.15.2. Uzak Yer Değiştirme:

1.2.15.2.1. r-y>y-r: (I-64) ceyran<cerayan

1.2.15.2.2. l-r>r-l: (XVIII-34) direlim<dilerim

1.2.15.2.3. d-n>n-d: (XV-50) öndüç<ödünç

1.2.15.2.4. l-n>n-l:nalet (Şefaatli) lanet

1.2.15.2.5. l-k>k-l:lakap (Şefaatli) kullap

1.2.16. VURGU

Vurgu, bir kelimedeki diğerlerinden kuvvetli bir şekilde çıkarılan hece üzerindeki baskıdır. Vurgulu hece çıkarılırken üzerine hususi bir şekilde basılır. Bir hece üzerinde yapılan bu baskı onu diğer hecelerden kuvvetli bir söylenişe sahip kılar.⁴⁵

Bölgemiz ağızlarında vurgu gösterdiği nitelik bakımından ikiye ayrılarak ele alınabilir: 1) Kelime Vurgusu 2) Cümle Vurgusu

1.2.16.1. Kelime Vurgusu:

Kelime vurgusu, konuşmalarda ve kelimelerin teker teker vurgulanmasında yazı dilinden pek ayrılmaz.

İki ya da daha çok heceli isim, sıfat, zamir, edat soyundan kelimelerde ve fiillerde kelime vurgusu yazı dilinde olduğu gibi son hecededir. Bu kelimeler eklerle genişletildiklerinde dahi vurgu yine son hece üzerindedir: (VII-43) güvat (kuvvet), (X-61) gıvrışıh, (X-51) eccik, (III-58) oğla

Hece kaynaşması olayında kaybolan son hecedeki vurgu kaynaşmada varisi olan heceye aktarılır. Böylece son hece yine vurgulu kalır:⁴⁶ (V-15) góbēni, (XII-29) kópā, (III-46) valla

Yer adlarında yer gösteren bazı kelimelerde soru zamir ve sıfatlarında, belirsiz zamirlerde, bağlaçlarda, ünlemlerde ve bazı emir kiplerinde vurgu çoklukla ilk hece üzerindedir: (II-139) herkeş, (XV-37) kimse, (Şefaatli) gonya

⁴⁵ Muharrem Ergin; **Türk Dilbilgisi**, Bayrak Yay., İstanbul 1993, s.98-99.

⁴⁶Korkmaz; a.g.e., s.111.

Yer adlarında vurgu ilk hecededir. Fakat ilk hecenin sonu bir ünlü ile biterse vurgu ikinci heceye geçer: (XI-41) sivas, (Şefaatli) hatay

Türkçede yabancı kişi adlarında vurgu ilk hecededir: (XV-19) ismāl (İsmail), (XI-14) vahdeTTin

Türkçe ünlemlerde vurgu ilk hecededir: (XV-68) aha, (XV-73) aboo, (X-184) hee, (III-15) yaaa, (X-36) boo

Sorma, gösterme ve cevap edatlarında da vurgu ilk hecededir: (II-24) aaa tandırımız

II. ŞEKİL BİLGİSİ

1. İSİMLER

1.1. İSİM YAPIM EKLERİ

Kelime kök veya gövdelerine getirilerek kelimenin anlam ve yapısında değişiklik yapan ve onlardan yeni kelimeler türeten eklerdir.

Yazı dilinde kullanılan yapım eklerinin çoğu Şefaati ve yöresi ağızlarında da kullanılmaktadır. Bu eklerin, bir kısmı aynen kullanılırken bir kısmı da bir takım fonetik değişikliklere uğrayarak kullanılmaktadır. Bölgemiz ağızında kullanılan isim yapım ekleri şunlardır:

1.1.1 İSİMDEN İSİM YAPIM EKLERİ:

1.1.1.1. +Ar: Üleştirme sayı ifadesi taşıyan bir ektir: (III-211) ikişer, (II-13) üçer dörder, (Şefaati) beşer yüz

1.1.1.2. +Ca: Aslında bir çekim eki olan bu ek isimlere gelerek onlara farklı anlamlar yüklemiştir: (II-138) güzelce, (III-59) aşamaca, (III-80) sabāca,

1.1.1.3. +cāz: EAT' de -cuğaz/ -cügez şeklinde olan ⁴⁷ve bugün yazı dilimizde küçültme ve acıma anlamları katan bir ektir. Bölgemiz ağızında da aynı anlamda kullanılır. Bu ek -cac+ı+z>cāz şekline dönüşmüş ve bölge ağızında kullanılmıştır: (II-46) şuncāz (şuncağaz)

1.1.1.4. +CI: Bu ek Türkçede meslek ve uğraşmayla ilgili isimler yapar: (I-17) aracı, (II-192) hazırcı, (II-195) yaylacı

1.1.1.5. +cIk: Küçültme ve sevgi anlamı katan bu ek bölgemiz ağızlarında da kullanılmaktadır. Kalın sıralı kelimelere +Cıh şeklinde gelmektedir: (III-61) acıh, (X-51) eccik, (Şefaati) denecik

1.1.1.6. +dAş: +Daş ekinin pek çok kelimeyle birlikte kullanıldığı örnekler bugün de görülmektedir. Ek, Türkçenin diğer eklerinin aksine, günümüz Türkiye Türkçesinde kalınlık incelik uyumuna bağlı olmaksızın -daş / -deş; -taş / -teş şekilleriyle kullanılır. ⁴⁸Eşitlik, ortaklık mensubiyet ifade eder. Ekin gelişimi daş<+da+eş şeklindedir: (I-58) arhadaş, (IV-10) ğardaş

⁴⁷ bk. TS, c. VII, s.65.

⁴⁸ Nadir İlhan, "Türkçede Ek Kök Kök Ek Kaynaşması ile Ortaya Çıkan Ekler" Turkish Studies, sayı 2363-2376, cild 4
[http://www.turkishstudies.net/Makaleler/441958944_77-ilhannadir1592\(Düzeltilme\).pdf](http://www.turkishstudies.net/Makaleler/441958944_77-ilhannadir1592(Düzeltilme).pdf)

1.1.1.7. +ğaç: Genellikle bir yere verilen adların yerine kullanılır: salıngaç (Şefaatli), bilgeç (Şefaatli)

1.1.1.8. +gil: Grup, aile ve ev ismi yapmak için kullanılan bir ektir: (III-18) babamgil, (V-119) anasıgil, (Şefaatli) gayınbabamgil

1.1.1.9. +kek: Çok sık kullanılmaz: erkek (Şefaatli)

1.1.1.10 +KI: Sıfat yapan eklerden birisidir. Bu ek genel olarak bağıllık bulunma ve aitlik ifade eder. Bazen de bölgemiz ağızlarında kalın sıralı kelimelere gelirken k>ğ değişikliği sonucunda +k1 >+ğ1 şeklini almıştır. Bazen de kendinden önceki sesliye yüklenerek kelimenin aslından düşmüştür. (XI-7) evelki, (II-13) tandırdā, (Şefaatli) ordaki

1.1.1.11. +lAtIn, +lAyIn/+leen, +leyitin: Genellikle zaman isimlerine getirilerek zaman zarfları kurarlar. Ayrıca bu ekin bölgemiz ağızlarında aşağıdaki örneklerde olduğu gibi çok çeşitli kullanışları vardır: (I-77) zabahleyitin, (Şefaatli) habarsizletin, (Şefaatli) öylenleyitin, (Şefaatli) yastılayın, (Şefaatli) öĞlenleen

1.1.1.12. +lı: Genellikle sıfat yapmak için kullanılan eklerdendir. Bölgemiz ağızında ilerleyici benzeşme sonucunda –n’li şekilleri de kullanılır: (I-22) nişannılı, (VII-133) Tuzlu

1.1.1.13. +Ilk: Bölgemiz ağızlarında çeşitli fonetik değişmelere uğramıştır. +luh/+lu, +lı, +nıh,/ +nuh şekillerinde de görülmektedir. Soyut ve somut anlamlı kelimelerin yanı sıra yer, meslek, araç isimleri de türetir: (V-91) irahmaTlıh, (III-98) yamalıh, (III-57) unluh, (X-90) fahırlıh

1.1.1.14. +IncI: Sıra sayı isimleri yapan çok işlek bir ektir: (XI-98) ikinci, (III-264) üçüncü, (VII-83) yedinci

1.1.1.15. +sIz: Sıfat yapan –lı ekinin olumsuz şekillerini yapar: (VII-36) belirsiz, (II-93) ahrabasız, (X-37) şekersiz

1.1.1.16. +Çı: Genelde çok sık kullanılan bir ek değildir: (III-206) işçi, (XVIII-11) çifçi

1.1.2. FİILDEN İSİM YAPIM EKLERİ:

1.1.2.1. +c: gısganc (Şefaatli)

1.1.2.2. +ğAç: Bu ek daha çok alet ismi yaparken kullanılır: gısgaç (Şefaatli)

1.1.2.3. +GI: Yapma ifade eden işlek bir ektir. Bazen bu ek k>h değişiminden dolayı +hl şeklinde de görülebilir: (I-66) işlengi, (XX-11) uyhu, (III-233) saygı

1.1.2.4. +Gın: +kIn şeklinde görülen örnekleri de vardır.kalın ünlülü kelimelere ise k>ğ

değişimiyle +hın ekide gelebilir: (VII-84) baygın, (VI-5) düşgün, (Şefaati) başhın

1.1.2.5. +u/+ü: Genellikle isim yapar: (IX-45) örtü, (III-279) gorhu

1.1.2.6. +İş: -ma / -me gibi iş isimleri türeten bu ek daha belirli bir isim ekidir ve kalıcı isim yapmaya daha elverişlidir : (XI-86) soruş, (XV-54) geliş, (Şefaati) gidiş, (X-33) alış

1.1.2.7. +h, +k/+k: Bu ek daha çok hareketi yapan ve hareketten etkilenen nesnelere isimlerini yapar. K>h değişimiyle h şeklinde de kullanılmaktadır: (XV-45) bozuş, (X-184) buruşuş, (Şefaati) gubarıh

1.1.2.9. +m: Bölge ağzında çok işlek olarak kullanılan bir isim yapma ekidir: (II-190) satım, (VI-12) verim, (Şefaati) gün batımı

1.1.2.10. +mA: Bu ek, genellikle iş isimleri türetir: (II-192) basma, (XIV-8) sevme, (XVIII-19) duyma

1.1.2.11. +mAk: Yapılan hareketlerin ve fiillerin isimleri bu ekle türetilir. Fiillerin isimleşmesinde çok etkin bir ektir. Ek fonetik bir takım değişikliklerle +mah şeklinde de bulunabilir: durmaş (Şefaati), gelmek (Şefaati), satmaş (Şefaati)

1.1.2.12. +Tı: İşlek bir ektir. Genellikle de -n eki almış fiil gövdelerine getirilerek kullanılır. (I-28) oşuntu, (Şefaati) bulantı, (Şefaati) belirti, görüntü

1.2. İSİM ÇEKİMİ EKLERİ

1.2.1. HAL EKLERİ

1.2.1.1. İlgi Hali:

Türkçenin yazılı kaynaklarla takip edilebildiği döneminden bugüne kadar nazallık ve yuvarlaklaşma dışında bir değişikliğe uğramadan gelen ilgi eki, ekli ve eksiz olarak kullanılmaktadır. Ekli kullanımı, ünsüzle biten kelimelerden sonra “-In/-Un”; ünlü ile biten kelimelerden sonra ise, “-nIn/-nUn” şeklindedir. Ek, ilerleyici-uzak-yarım benzeşmeden dolayı birinci kişi zamirlerine “-im” şeklinde gelmektedir. Eksiz kullanımı ise, aralarında ilgi olan iki ismin yan yana getirilmesi şeklindedir. Ek bu şekliyle belirtisiz isim tamlamalarında kullanılır. Türkçenin ilk yazılı kaynaklarından itibaren tarihî gelişimi izlenebilen ilgi eki ile ilgili birtakım sorunlar bulunmaktadır. İlgi ekinin ünlü ile biten kelimelere geldiğinde ünsüzle başlaması, ekin başındaki /n/ ünsüzünün ekin aslî ünsüzü olup olmadığı tartışmasına yol açmış, fakat bugüne kadar çok tartışılmışsa da bu konuda

genel kabul gören bir izah yapılamamıştır.⁴⁹

İlgi hali eki olan +in, isim veya isim görevindeki kelimelere eklenerek bu kelimelerin başka bir kelimeye bağlanmasını, tamamlanmasını sağlar. Bu ekin bölgemiz ağzında çeşitli kullanımları vardır. Bunlar şu şekildedir:

1.2.1.1.1. +İñ: Ünsüzle biten kelimelerin sonuna getirilir: (XIII-47) babamıñ, (V-120) onuñ, (Şefaati) oñulun azı

1.2.1.1.2. +nİñ: (I-17) onuñ, (XIII-27) yonaniñ, (Şefaati) davulcunun toñmā

1.2.1.1.3 +Añ: Bu ek sesli genişlemesi sonucunda ı>a, i>e değişimleriyle meydana gelir: (I-18) allahāñ emriyen

1.2.1.2. Yükleme Hali Eki:

İsmi fiile bağlayan ve yapma, yükleme ifade eden bu ekin bölgemiz ağzında kullanılış biçimi aşağıdaki gibidir:

1.2.1.2.1. –ı: (II-167) otu, (II-10) bildikleri, (Şefaati) beygirleri

Bölge ağzında bu ek sıkça hece kaynaşmasına uğrayarak –aa/-ā şeklinde görülür: (XII-22) deynānen, (II-6) ekmā

1.2.1.3. Yönelme Hali Eki:

İsmi fiile bağlayan yönelme hali eki, getirildiği isme, fiile ilgili bir yönelme, yaklaşma ifadesi katar. Bölgemiz ağzında şu şekilde kullanılır.

+A: (XI-125) bē (beye), (XI-100) ona

a-e ünlü ile biten kelimelerin sonuna –y kaynaştırma harfi girer: (XII-15) ğapıya, (II-133) içeriye

Teklik 1. ve 2. şahıs zamirlerinin yönelme hali E.A.T.’de olduğu gibi zamirin ünlüsü kalın ve zamirin n’si ñ olarak kullanılmaya devam eder: (I-69) baña, (II-150) saña

Sessiz düşmesi ve diftong sonucu yönelme hali eki doğrudan ünlülerle beraber kullanılır: (XI-125) bē, (XI-69) ğayserie

1.2.1.4. Bulunma Hali Eki:

İsmlere gelerek bir yerde bulunma, orda kalma bildiren ektir. +Da şekillerinde

⁴⁹Şahap Bulak, “İlgi Eki Hal Eki Midir?”, Sutad 41, 2017, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/309088>

bulunmaktadır: (XI-75) burda, (III-70) odada, (III-107) evde, (II-41) ocahta

1.2.1.5. Ayrılma Hali Eki:

İsim ve isim soylu kelimelere gelerek onlara uzaklaşma ayrılma anlamı katar. İsme gelen +Dan ekiyle yapılıdır: (XII-53) şefaaTliden, (II-176) yerden, (III-238) şurdan, (V-75) ocahtan

1.2.1.6. Eşitlik Hali Eki:

Bölgemiz ağzında +CA kullanılmaktadır. Bu ekin isme kattığı anlam eşitlik, benzerlik, gibilik gibi anlamlardır. Bölgemizde kullanımı şu şekildedir: (II-12) gózelce, (X-32) çıhanaca, (I-68) bitenece, (Şefaatli) çocuçça

1.2.1.7. Vasıta Hali Eki:

Vasıta hâli eki “+n”, Eski Türkçe, Orta Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde kullanıldıktan sonra, Osmanlıca döneminde kullanımdan düşmüştür. Eski Anadolu Türkçesinde asıl vasıta hâli eki “+n” olmakla birlikte, “+la”, “birle”, “ile” şekilleri de kullanılmıştır. “+n” eki kullanımdan düşünce, onun yerini “ile” edatı almıştır. Türkiye Türkçesinde “ile” son çekim edatı ve onun ekleşmiş “+la / le” şekilleri vasıta hâli görevinde kullanılmaktadır. Bu ek bölgemiz ağızlarında çok çeşitli hallerde bulunmaktadır: (II-52) bıçağla, (VII-108) bunna, (VI-18) onna

+La: Yazı dilindeki kullanımının yanında n<l ses değişimi sonucunda bu ek şu şekillerde de örnekleri görülmektedir: (II-52) bıçağla, (VII-108) bunna, (VI-19) onna, (III-26) davulla

+nAñ, +InAn: (II-15) parasıynan, (III-38) Tarānañ, (V-66) topranañ, (XII-57) Tabancasıynan

(VII-107) çocuğlarıynan, (I-111) hayırlısıynan, (XII-41) hocasıynan

1.2.1.8. Yön Gösterme Hali Eki:

Yön ifade eden haldir. Bu halin –ra/-re ve –arı/-eri (<EAT –aru/-erü, ET< -garu/-gerü, nadiren de –karu/-kerü) şeklindeki iki eki, bugün çekim ekliğinden çıkmış ve kullanıştan düşmüşlerdir. Ancak birkaç kelimedede donup kalmışlardır.⁵⁰ Bölgemiz ağzında da kullanımı bu şekildedir.: (III-260) yuğarı, (III-17) söra, (Şefaatli) dışarı

1.2.2. İSİMLERDE ÇOKLUK

⁵⁰Günşen, a.g.e, s. 107

Çokluk / çoğul terimleri farklı araştırmacılar tarafından tercih edilen sayıca birden çok olanı göstermek için kullanılan gramer terimidir.⁵¹ Yazı dilimizde olduğu gibi Türkiye Türkçesi ağızlarında da çokluk ifadesi ekler ve kelimelerle ifade edilmektedir. İsimlerin çokluğu yapılırken Türkçenin yaygın ve temel çokluk eki +lar +ler ve onun fonetik varyantları kullanılmaktadır. Ağızlar üzerine yapılan yüksek lisans ve doktora çalışmalarının bir kısmında, yayınlanan bir kısım ağız çalışmalarında ekin çeşitli ses olaylarına bağlı olarak +lar +ler, -neŋ, -lāŋ, -le, -la, lē, -lā, -nā, -nē, -dar, -der, -nar, -ner, -naŋ, -neŋ, -leŋ, -laŋ vb. gibi pek çok varyantının kullanıldığı tespit edilebilmektedir.⁵² Bu ek bölgemiz ağızında +lar +ler kullanımını yanı sıra ilerleyici benzeşme sonucunda +nAr şekillerinde de kullanılmıştır.

1.2.2.1. +IAr: (VI-29) oyunlar, (III-11) çocuŋlar, (VII-111) dayılarınız

n>l ilerleyici benzeşme sonucunda +nAr şeklinde de kullanılmıştır. (VI-18) bunar, (IX-61) onnar, (Şefaati) gelenner

1.2.3. İYELİK EKLERİ

İyelik ekleri ismin karşıladığı nesnenin bir şahsa ya da bir nesneye ait olduğunu gösteren çekim ekleridir. Sahiplik, aıtlık ve mülkiyet ifade eder. Bölgemiz ağızında bu eklerin kullanım şekilleri şunlardır:

Teklik:

1. şahıs: +m
2. şahıs: +n; +ñ
3. şahıs: +I; +S₁

Çokluk:

1. şahıs: +mIz
2. şahıs: +nIz; +ñIz
3. şahıs: +IArI

Kullanışları:

Teklik 1. Şahıs +(I)m: (XIII-69) anam, babam, (II-90) ğaynanam, (I-40) ğızım, (III-91) ölüm, (Şefaati) işim gücüm

⁵¹ Prof. Dr. Nadir İlhan, **Türk Dilinde Çokluk**, Manas Yay. Elazığ, 2009, s.15

⁵² Gülensoy, a.g.e, s.85-86.

Teklik 2. Şahıs +n;+ñ: (XIII-31) türksüñ, (XV-66) yerköyüñ, (Şefaati) üstüñ başıñ

Teklik 3. Şahıs +I;+Sı: (XII-38) Tabancası, (X-9) kóşesi, (XII-17) vadesi, (VII-32) anası, (IX-13) ğafası, (X-164) ğuması, (IV-44) yātamız

Çokluk 1. Şahıs +mİz: (XV-52) sonumuz, (XVIII-8) ğoyunumuz, (III-94) üstümüz, (III-95) ğaynımız, (III-99) ðnüklerimiz

Çokluk 2.Şahıs +nİz;+Nı: (VII-111) dayılañız, (V-60) ğurbanıñız, (V-60) ğurbanınız, (VII-105) attıñız

Çokluk 3. Şahıs +IArI: (VII-6) ğızları, (III-184) topraĥları, (VII-11) araları, (VI-28) avratları

1.2.4. AİTLİK EKİ:

-ki aitlik eki, yapım eki özelliği taşımakla birlikte çekim eklerinden sonra gelerek iyelik eki gibi çekim eki fonksiyonu da görür: (II-150) bizimki, (X-124) benimkine, (XV-42) yaşındakine, (II-109) onunki

1.2.5. SORU EKİ:

İsmi fiile bağlayan ve ismin soru şeklini ifade eden soru eki, bölgemiz Şefaati ve yöresi ağzında da yazı dilimizde olduğu gibi –mı/-mi, -mu/-mü şekilleriyle kullanılır.

1.2.5.1. +Mu: (XV-84) biliyoñ mu

1.2.5.2. +Ñu: (II-35) biliyon ñu

2. ZAMİRLER

Şahıs, gösterme, soru ve belirsizlik kavramları içinde varlıkları temsil ve işaret yoluyla karşılayan kelimelere “zamir” diyoruz. Zamirler, kişilerin ve nesnelerin yerini tutan belirli kelimeler oldukları için sayılarında çok sınırlıdır. Ne var ki, her adın yerini tutabildikleri, her adı işaret ederek gösterebildikleri için kapsamları çok geniş ve sınırsızdır.⁵³Şefaati ve yöresi ağzlarında başlıca zamir çeşitleri ve kullanışları şu şekildedir:

2.1. ŞAHİS ZAMİRLERİ

Kişilerin yerlerini tutan zamirlerdir. Şahıs zamirleri yazı dilimizde kullanıldığı gibi kullanılmaktadır. Ancak bölgemiz ağzında hal ekleriyle kullanışlarında çeşitli ses

⁵³ Zeynep Korkmaz, **Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi**, TDK Yay. Ankara, 2014, s. 387

olaylarına bağılı kullanımları Şu Şekildedir:

Yalın Hali	İlgi Hali	Yükleme Hali	Yönelme Hali	Bulunma Hali	Ayrılma Hali	Vasıta Hali
Ben (XI-15)	Benim (XII-30)	Beni (XIII-32)	Baňa (V-16)	Bende (I-57)	Benden	Bennen
Sen	Seniň	Seni	Saňa	Sende	Senden	Seninen
O	Onuň	Onu	Ona	Onda	Ondan	Onunnan
Biz	Bizim	Bizi	Bize	Bizde	Bizden	Bizimnen
Siz	Siziň	Sizi	Size	Sizde	Sizden	Sizinnen
Onlar	Onnariň	Onnari	Onnara (III-81)	Onnarda	Onnardan	Onnarnan

2.2. DÖNÜŐLÜLÜK ZAMİRİ

Bölgemiz ağızlarında dönüŐlülük zamiri ifade eden kelime yazı dilinde olduğu gibi “kendi” dir. Fakat ön sestey meydana gelen k>ğ değişmesi sonucunda bu zamir “ğendi” olarak kullanılmıştır.

1.tekil Şahıs: ‘kendim’: gendim ettim gendim buldum (Şefaatli)

2.tekil Şahıs: ‘kendin’: (XI-41) gendin

3.tekil Şahıs: ‘kendi’: (VII-10) gendi

1.çoğul Şahıs: ‘kendimiz’: (III-8) gendimiz

2.çoğul Şahıs: ‘kendiniz’: gendiniz yapın (Şefaatli)

3.çoğul Şahıs: ‘kendileri’: gendileri Pek iyi (Şefaatli)

2.3. İŞARET ZAMİRLERİ

Varlıkları işaret yoluyla karşılayan zamirlerdir. Bölgemiz ağızlarında kullanılan işaret zamirleri yazı dilimizle paralellik gösterir. Bu, Şu, o bunlar, Őunlar, onlar, olmak üzere Şahıslara göre çekimlenmektedirler. Ayrıca tekil işaret zamirlerinin çekimlerinde Şu> ‘Şo’ Şeklini alabiliyor. Çokluk çekimlerinde ise ilerleyici benzeŐmenin yol aıtığı bunlar ‘bunnar’, Őunlar ‘Şunnar’ Şekillerini almaktadır.

Bu: (IV-15) bu da almanyaya

Şu: (XIV-20) şunun derdi

O: (XII-11) onu

Bunnar: (II-50) bunnar, (VI-20) bunnar,

Şunnar: (XVIII-30) şunnar

Onnar: (II-9) onnar

İşaret zamirleri yön gösterme ekleri almazlar.⁵⁴ Bölgemiz ağızlarında yön eki almış gibi görünen: *oraya*<ora, *buraya*<bura, *şuraya*<şura gibi kelimelerin aslı “bu+ara”, “şu+ara”, “o+ara” kelimelerinin bir sıfat tamlaması halinde birleşmesinden oluşan yer adlarıdır.

2.3.1. İŞARET ZAMİRLERİNİN EDATLARA BAĞLANMASI

İşaret zamirleri şahıs zamirlerinde olduğu –gibi, –için, –kadar, –sonra gibi edatlarla bağlanması sonucunda edat grubu içerisinde kullanılabilir: (II-16) onun için, (I-18) ondan sönemeyim, (X-14) o kadar

2.4. SORU ZAMİRLERİ

İsimlerin yerlerini soru yoluyla tutan kelimelere soru zamirleri diyoruz. Soru zamirlerinin birkaçı asıl soru zamirleridir. : ne, nere, kim vb. diğer soru zamiri örnekleri ise başka kelimelere getirilen iyelik ekiyle soru zamirine dönüşmüştür: hangileri, kaçınız gibi. (III-9) nörek, (II-117) ney,(III-114) hangisini

2.4.1. Soru zamirlerinin edatlarla kullanımı: (III-161) neyden ne+ile

2.5. BELİRSİZLİK ZAMİRLERİ

Belirsizlik zamirleri, kişileri ve nesnelere belirsiz olarak temsil eden zamirlerdir. Aslında belirsizlik zamiri olan sözler birkaçı geçmeyecek kadar azdır: adam, insan, kimse, Farsça-Türkçe karışımı herkes, Arapça-Türkçe karışımı cümlesi Arapçadan alıntı falan, filan ve şey gibi. Bunlar dışında kalan belirsizlik zamirleri; bazı belirsiz sıfatlara, soru zamirlerine ve zarflara iyelik eklerinin getirilmesi ile oluşur: başkası, bazısı, bazıları, biri, birisi, biriniz, birileri, büyüğü, büyüklerş, çoğu, çokları, gerisi, hepsi vb. sayıları da pek

⁵⁴ Korkmaz, a.g.e, s. 405

çoktur.⁵⁵ Bu zamirlere bölgemiz ağızlarında sıkça rastlanmaktadır.

Dilimize Arapçadan girmiş olan şey kelimesi bölgemizde aldığı eklerle sıkça belirsizlik zamiri olarak kullanılmaktadır. Yalnız e>i değişimi sonucunda şu şekilde de kullanılır: (V-25) şeyler, (VI-31) şeyler

Bölgemiz ağzında “herkes” kelimesi son seste s>ş değişimiyle genelde “herkeş” şeklinde kullanılmıştır: (X-94) herkeş

Bölgemizde ayrıca şu belirsizlik zamirleride kullanılmıştır: (I-45) kimse, (I-54) başğa, (II-11) biri, (I-68) herkes, (V-80) hepsi, (IV-57) biri, (III-207) çö, (XI-158) bazıları

Ayrıca “falan-filan” gibi kelimelerde belirsizlik zamiri olarak kullanılmıştır: (XI-68) filan

3. SIFATLAR

Sıfatlar, vasıf isimleridir. Türkçede tek başına sıfat yoktur. Her sıfat aynı zamanda bir isimdir.⁵⁶ Sıfatlar söz diziminde daima bir ismin önünde ve yalın halde yer alırlar. Söz diziminde başka bir kelimeye bağlanmadan, doğrudan yükleme bağlanan herhangi bir kelimenin sıfat olması söz konusu değildir. Sıfatlar daima sıfat tamlamasının (sıfat+isim) niteleyen, belirten yardımcı tamlayan unsurunu oluşturur.⁵⁷ Bölgemiz ağızlarında sıfatların kullanımını şu şekilde sınıflandırabiliriz:

3.1. NİTELEME SIFATLARI

Varlık veya kavramları durum, biçim, renk, yapı vb. bakımdan niteleyen sıfatlara niteleme sıfatı denir. Varlık ve kavramların ne kadar özelliği varsa, o kadar da niteleme sıfatı vardır. Bunlar nesnelere doğrudan doğruya kendi kalıcı nitelikleri olabileceği gibi, hareketlerine bağlı geçici sıfatları da olabilir. Bölgemiz ağzında kullanımı şu şekildedir: (II-71) beyaz toprā, (XI-15) ğırmızı lira, (Şefaati) ğırmızı elbise, (III-72) sarı ğaya, (VIII-21) yeşil oTlar, (III-196) küccük ğız, (XI-20) belirsiz hesap, (VIII-32) yeşil başlı ördek, (II-76) küpeli āzanlar

3.2. BELİRTME SIFATLARI

Bunlar nesnelere dış vasıflarını belirten sıfatlardır. Nesnelere sayı, soru, belirsizlik, işaret yoluyla nitelendiren sıfatlardır. Bu sıfatlar belirttikleri yönlerden dörde

⁵⁵ Korkmaz, a.g.e, s.412

⁵⁶ Muharrem Ergin; **Türk Dilbilgisi**, Bayrak Yay., İstanbul 1993, s.22

⁵⁷ Prof. Dr. Mustafa Özkan, **Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım**, Filiz Kitapevi, İstanbul,2000, s. 520

ayrılır:

3.2.1. İşaret Sıfatları:

Bu sıfatlarda yazı dilimizde olduğu gibi bölge ağzımızda da ‘bu, şu, o’dur. Bunlar aslında tek başına işaret zamiri olarak kullanılmaktadır. Ancak bir ismin önünde ve daima yalın halde , onu işaret yoluyla belirttikleri zaman sıfat olurlar.⁵⁸ Bölgemiz ağzında kullanımı şu şekildedir: (XI-36) bu gece, (X-61) şu yālar, (XI-101) o gün, (I-26) bu dúün, (II-163) bu ocağ, (III-72) bu yıl

Ayrıca bölge ağzında *öbür* ve *öteki* gibi kelimeler de işaret sıfatı olarak kullanılmıştır: obür (Şefaati), (III-36) öbür gaynı, (XVI-23) öbür sefer, (Şefaati) öteki gızlar

‘Şu’ işaret sıfatı ‘şo’ olarak da kullanılmaktadır: (I-52) şo meydan, (Şefaati) şo ev, (III-149) şo yan

‘Bu’ işaret sıfatı ve gün kelimesi genelde hece kaynaşmasına uğrayarak zaman zarfı olarak kullanılmıştır: (XI-21) bön

3.2.2. Sayı sıfatları:

İsimleri sayıları bildirmek yoluyla belirten sıfatlardır. Beş başlık altında incelenir. Bölgemizde kullanılan sayı sıfatları ve gösterdikleri özellikleri şu şekildedir:

3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları: İsimlerin sayısını belirtir: (II-180) iki üç yaprağ, (XI-103) yedi mayıs, (I-89) beş lira, (XI-5) seksenaltı yaş, (XVII-9) iki gardaş

3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları: İsimlerin derecesinin sayısını belirten sıfatlardır. +Incl ekiyle yapılır: (III-264) ikinci ún, (VII-83) yedinci gardaş, (III-264) üçüncü ún, (XI-97) ikinci sınıf

3.2.2.3. Üleştirme Sayı Sıfatları: İsimleri sayı bakımından paylaşırma, dağıtma, bölme yönlerinden belirten sıfatlardır. +(ş)Ar ekiyle yapılır: (II-13) üçer dörder su, (VI-42) altışar

3.2.2.4. Kesir Sayı Sıfatı: İsimlerin parçasını belirten sayı sıfatlarıdır: (XVI-12) yarım saat, (Şefaati) çeyrek ekmek, (Şefaati) yüzde elli kar

3.2.2.5 Topluluk Sayı Sıfatı: Bir nesne topluluğunu gösteren sayı sıfatlarıdır: (Şefaati) ikiz çocuk

⁵⁸ Özkan, a.g.e, s.520

3.2.3. Soru Sıfatları:

Nesneleri soru yoluyla belirten sıfatlardır: (III-77) ğaç ğazan, (XI-26) ğaç kişi, (Şefaatli) ğaç çocuk, (IX-23) hangi reng

3.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Nesneleri belirsiz bir şekilde bildiren sıfatlardır. Bu sıfatlar bir ismin önünde kullanıldıkları zaman , bu isimlerin özellikle sayılarını, miktarlarını belirsiz şekilde ifade eder. Bölgemiz ağzında örnekleri şu şekildedir: (II-161) her iş, (XI-45) bi ğaç gün

4.ZARFLAR

Yer, zaman, durum ve miktar isimleridir. Zarflar bazen bir sıfatı veya başka bir zarfı, çoklukla ise kendilerinden sonra gelen bir fiil şeklini; hal, zaman, yer ve ölçü itibarıyla tamamlayan kelimelerdir. Bu fiil şekli ya doğrudan cümle yüklemidir veya sıfat-fiil, zarf-fiil ya da isim-fiil şeklinde bir fiildir. Zarflar bağlandıkları fiillerin, sıfatların ve zarfların anlamlarında değişiklik yapabilir. Genel olarak çekimsizdirler. Yalnız yer ve durum bildiren çekim eklerini; eşitlik, vasıta, yön eklerini alabilirler.⁵⁹ Bölgemiz ağzında zarfları beş grup altında inceleyeceğiz:

4.1. Yer-Yön Zarfları

Fiilin yönünü gösteren zarflardır: (II-77) geri alır, (Şefaatli) aşşā insan, (Şefaatli) yuħarı çıksın

4.2. Zaman Zarfları

Fiili zaman yönüyle nitelendiren zarflardır: (X-26) hemen ğoy, (VII-74) şimdi demiş, (III-131) gece ğaħardıħ, (I-23) aħşamları dālırdı, (I-76) zabah çıħardacān

4.3. Hal Zarfları

Fiilin nasıl olduğunu niceliğini belirten zarflardır. Hal ve durum ifade ederler. Bölgemiz ağzında sıkça kullanılan zarf çeşididir: (X-46) alır alır dōşerdim, (Şefaatli) ğoşarah gider, (I-86) ğor gideller, (V-124) gidip bulacām, (IV-39) alıp gidiyom

Bu zarf çeşidine ait soru kelimesi bu zarfı temsil eder: (IX-63) nası mı boyuyodu

4.4. Azlık-Çokluk Zarfları

Fiillerin, sıfatların ve kendi türünden kelimelerin anlamlarını miktar ve derece

⁵⁹ Özkan, a.g.e, s. 524

yönünden etkileyen zarflardır: (VI-13) çok severim, (V-55) çoğ yaTTı, (III-267) hiç görmüyo

4.5. Soru Zarfları

Fiilleri soru yoluyla belirleyen ve diğer zarf çeşitlerini bulmaya yarayan soru sözcükleridir: (VII-26) nası ğabul etmiyo, (IX-63) nası boyuyodu, (VII-63) niye geldiñ, (Şefaatli) ne zaman geldin

5. FİİLLER

İsim yapım eklerinde olduğu gibi, yazı dilimizde kullanılan fiil yapım eklerinin de bir kısmı fonetik olaylar sonucunda az çok değişikliğe uğramış, bir kısmında eski dönemlerdeki şekliyle korunarak kalıplaşmıştır. Bölgemiz ağzında tespit ettiğimiz fiil yapım ekleri şu şekildedir.

5.1. FİİL YAPIM EKLERİ

5.1.1. FİİLDEN FİİL YAPIM EKLERİ

5.1.1.1. –dır, -dir, -dur, -dür, -tır, -tir, -tur, -tür: Çok işlek bir fiilden fiil yapan bir ektir. Bu da yaptırma ve oldurma ifade eden fiiller türetir. (II-83) ğarıştırırñ, (X-62) doldurruh, (X-91) yedirirdiñ

5.1.1.2. –l: Edilgenlik ifade eden fiilden fiil yapma ekidir: (Şefaatli) açılmaz, (X-21) gidilir

5.1.1.3. –ma-,-me-): Olumlu fiilleri olumsuz yapar.: (VII-51) seslenmemiş, (VII-59) gelmemiş, (V-180) duymamış

5.1.1.4. –n-: Edilgen ve dönüşlü fiillerin yapımında kullanılır: (X-187) yunmayan, (VII-41) salınarağ, (Şefaatli) dolanmışlar

5.1.1.5. –ş-: İşteşlik ve oluş ifade eden bir ektir: ālaşmışlar, gülüşmüşler (Şefaatli)

5.1.1.6. –t-: Bu ek bölge ağzında sıkça kullanılmıştır. Fakat bazen bu ek sessiz benzeşmesinden dolayı –d halinde de kullanılmıştır: (V-86) ālatma, (V-87) büyüTTü, (Şefaatli) yürütmüşler, yükletmiş

5.1.1.7. –uk-: (II-88) görükür

5.1.1.8. –r: Yaptırma ve oldurma ifade eden işlek bir fiilden fiil yapan ektir: (IV-65) Pişiren adam, (V-35) goyurmuş

5.1.1.9. –ar,-er: Yaptırma, oldurma ifade eden ektir: (Şefaatli) üvellerdi (ovarlardı), (I-76) çıhardacan

5.1.2. İSİMDEN FİİL YAPAN EKLER

5.1.2.1. +Ar-: Genellikle renk isimlerinden fiiller türeten bu ek, bölgemiz ağızlarında r>l değişikliği sonucunda +al-, +el- şeklinde de kullanılmaktadır: saralır, bozarır (Şefaatli)

5.1.2.2. +LA-: Bu ek, bazen ileri benzeşme sonucunda –na/-ne, -nı,-ñı şeklinde de olabilir: (II-13) sular, (XV-68) terledi

5.1.2.3. +IAn-: (VII-51) seslendi, (Şefaatli) ballandı

5.1.2.4. +k: İşlek olmayan ve”olma” bildiren isimden fiil yapan bir ektir. Bölgemiz ağızında birkaç kelimedede görüyoruz: (V-59) acıh, (IV-26) birikTirecēm, (I-29) birikirdi

5.2. FİİL ÇEKİMİ

Bilindiği gibi, şahıs ekleri çekimli fiillerde hareketi, işi yapan veya harekete konu olan şahsı ifade eden eklerdir. Tabii ki, fiil çekim eklerindedir.

Türkçede; 1. Zamir kökenli şahıs ekleri, 2. İyelik kökenli şahıs ekleri, 3. Emir şahıs ekleri olmak üzere üç çeşit şahıs eki vardır.⁶⁰ Bölgemiz ağızındaki kullanımı şu şekildedir:

5.2.1. Birinci Tip Şahıs Ekleri

Bu ekler şahıs zamiri kökenli olup yazı dilimizde görülen geçmiş zaman, şart ve emir dışındaki çekimlerde yani şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve gereklilik çekimlerinde kullanılan eklerdir. Bu eklerin bölgemiz ağızında kullanışları şu şekildedir:

TEKLİK:

1.tekil şahıs: -m: (VII-58) yapacām, (XVII-11) duyduydum, (IV-29) geliyom, (IV-158) bitirecēm, (Şefaatli) almışım

2.tekil şahıs: -ñ: (III-164) çınıyoñ, (II-81) gidiyoñ, (V-80) geliyoñ, (VII-136) geleceñ, (Şefaatli) duyduñ

3.tekil şahıs: eksiz: (III-174) duracağ, (X-39) bilmemiş, (Şefaatli) almış, (Şefaatli) bilmez

ÇOKLUK

1.çoğul şahıs: -z/-s,-K/-k,-h<-k,-ğ<-k: (III-8) giderdik, (IV-56) everdik, (V-41) beklerdik,

⁶⁰Günşen, a.g.e, s.128

(I-58) yaparh, (II-50) keserik, (III-113) işlerdik, (I-51) söyledik

2.çoğul şahıs: -sInIz/-sInIz,-ñIz: (XI-55) çalışıyoñuz, (XI-50) ayarlayacañsınız

3.çoğul şahıs: -lAr: (III-183) atıyolar, (III-133) ediyolardı, (Şefaatli) geliyolar, (VII-136) geleceñiz

5.2.2. İkinci Tip Şahıs Ekleri

Bu ekler ise iyelik kökenli olup görülen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılan eklerdir. Bu ekler şunlardır:

TEKLİK

1.tekil şahıs: -m: (X-31) yapardım, (XVII-11) duyduydum, (I-77) getirsem, (XVII-18) desem, (V-137) yanarsam

2.tekil şahıs: -n/-ñ: (II-168) basañ, (VII-51) geliyosañ, (I-112) yapañ

3.tekil şahıs: eksiz: (XI-30) oturuyodu, (III-72) yapıyodu, (IX-29) gelirse

ÇOKLUK

1.çoğul şahıs: -k/-k,-h<k: (X-149) yése, (X-12) ettiyse, (Şefaatli) alsañ, (Şefaatli) gelsek

2.çoğul şahıs: -ñız: (X-76) inanmassañız, (II-155) diyosañız, (Şefaatli) gelirseñiz

3.çoğul şahıs: -Lar: (I-22) geldiler, (XI-90) yapTılar, (Şefaatli) aldılarsa

5.2.3. Üçüncü Tip Şahıs Ekleri

Bu ekler emir kipinin çekiminde kullanılan eklerdir. Bu kipin çekiminde kip ve şahıs ekleri ayrılmamaktadır. Ekler hem emir kipini hem de şahısları göstermektedir. Eski Türkçeden beri devam eden bu yapı yazı dilimizde fonetik değişimler yanında eklerde farklılaşmalar göstermiştir. Yazı dilimizde bazı gramercilerimiz 1. Şahısların kendi kendine emir veremeyeceği düşüncesiyle 2. ve 3. Şahıslara yapılan çekim olarak ifade ettikleri emir kipinin bölge ağzımızdaki kullanımları aşağıdaki gibidir.

TEKLİK

1.tekil şahıs: -AyIm,-yIm: (VI-34) yapıyım, (IV-41) geliyim

2.tekil şahıs: Ayrı bir eki yoktur. (X-184) sür babam sür (IV-72) bi sor

3.tekil şahıs: -sIn/-sIn: (II-157) ne bissin, (V-139) gessin, (III-148) gitsin, (V-15) oñusun

ÇOKLUK

1.çoğul şahıs: -AlIm: (VII-11) davranalım, (XI-129) alalım, (XI-14) başlayalım

2.çoğul şahıs: -In/-İñ/ -un/-ün: (X-28) alın, (X-118) vuruñ, (Şefaatli) yapıñ

3.çoğul şahıs: -sInLAr/-sInnAr: (VII-11) yapsınnar, (V-110) gosunlar, (V-109) yusunlar (yıkasınlar)

5.3. ŞEKİL VE ZAMAN EKLERİ

Şekil ve zaman ekleri, fiil kök ve gövdesinin karşılaştığı hareketi şekle ve zaman bağlayan eklerdir. Şekil ifadesi hepsinde, zaman ifadesi ise ancak bir kısmında vardır. Yani şekil ve zaman eklerinin bir kısmı şekil, bir kısmı ise hem şekil hem zaman ifade eder.⁶¹

5.3.1. Bildirme Kipleri

Fiilde belirtilen iş, oluş, hareketi belli zamana bağlayarak haber veren kiplerdir. Bu zaman ekleri görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, gelecek zaman, şimdiki zaman ve geniş zaman olmak üzere beş zamanı ifade ederler.

5.3.1.1. Geniş Zaman Ekleri

Geniş zaman eki bölgemiz ağızında kelimelerin yapısına bağlı olarak farklı şekillerde kullanılmıştır. Ek yöremiz ağızında ünlü uyumlarına bağlı olarak +Ar, +Ir, +Ur şekilleriyle kullanılmaktadır. Ünlü ile biten kelimelerden sonra da -r ünsüzü yer almaktadır.

5.3.1.1.1. -r: (II-98) ederik, (IV-16) derik

1.tekil şahıs: (IV-28) giderim

2.tekil şahıs: (Şefaatli) gidersin

3.tekil şahıs: gider (X-88), (X-105), (XVIII-10)

1.çoğul şahıs: giderik (I-61)

2.çoğul şahıs: gidersiniz (Şefaatli)

3.çoğul şahıs: gideler (I-86)

5.3.1.1.2. -Ir: (XIII-32) geçirrim, (III-37) árırdik, (II-59) getirirdik

Bu ekin çekimi şu şekildedir:

⁶¹Günşen, a.g.e, s.132

1.tekil şahıs:ğalırım (XI-67)

2.tekil şahıs:ğalırsın (Şefaatli)

3.tekil şahıs:ğalır (I-100), (V-69)

1.çoğul şahıs:ğalırırh (Şefaatli)

2.çoğul şahıs:ğalırsınız (Şefaatli)

3.çoğul şahıs:ğalıllar (Şefaatli)

5.3.1.1.3. –Ar: (II-50) keserik, (XV-27) keseridim, (XV-9) yaptırırh

Bu ek gerileyici benzeşme sonucu –rl>-ll şeklinde kullanılmıştır. (XVII-11) yatallarmış, (XX-7) dëller, (XI-156) dizellermiş

Geniş zamanın olumsuz eki –mA yazı dilinden farklı olarak bölgemiz ağzında –mAs şeklinde de kullanılmaktadır: (II-102) olmassa, (X-17) gelmesse

5.3.1.2. Şimdiki Zaman Eki

Bu ek, Eski Türkçe döneminde kullanılan yoru- fiilinin geniş zamanda çekimlenmiş hâlinin daha sonra ses düşmeleri sonucunda şimdiki zaman fonksiyonuyla ortaya çıkan şeklidir. Yapı, yoru-r > yorur > -yor şeklinde bir gelişim göstermiştir. Örneğin keleyorur men > geliyorum gibi. Eski Türkçe döneminde, günümüzdeki gibi şimdiki zaman çekimi kullanılmamaktadır. Bu dönemde şimdiki zaman, geniş zaman ile ifade edilmektedir⁶². Şimdiki zaman eki çoğunlukla yazı diliyle paralellik göstererek sesli uyumunu bozmaktadır. Bölgemiz ağızlarında şimdi zaman ekinin kullanımı şu şekildedir.

5.3.1.2.1. –yo: Bu ek, yazı dilinde –yor olarak kullanılan ekin –r düşmesi sonucunda oluşmuş bir şeklidir: (X-32) bilmiyom, (XIII-27) getiremiyom, (VII-95) alıyo, (II-36) yiyo, (I-20) veriyo

5.3.1.2.2. Şimdiki zaman ekinin 3. Çoğul şahsında ek gerileyici benzeşme sonucunda –yorlar >-yollar şeklini almaktadır: yapıyollar (Şefaatli)

Şimdiki zaman ekinin olumsuzu da bölge ağzında kullanılır. –Ma- olumsuzluk eki yazı dilinde olan normal daralma sonucu –Mı- şeklinde kullanılmaktadır: (XVII-9)

⁶² Nadir İlhan" Türkçede Ek + Kök / Kök + Ek Kaynaşmasıyla Ortaya Çıkan Ekler"

[http://www.turkishstudies.net/Makaleler/441958944_77-ilhannadir1592\(D%C3%BCzeltme\).pdf](http://www.turkishstudies.net/Makaleler/441958944_77-ilhannadir1592(D%C3%BCzeltme).pdf)

bilmiyoh

5.3.1.3. Görülen Geçmiş Zaman

Fiilin görüldüğü ve bilindiği bir geçmiş zaman da yapıldığını ifade eden çekimdir. Fiilin –DI- , -DU- eklerini alması sonucunda yapılır.

5.3.1.3.1. –DI, -DU: (I-22) geldi, (I-22) ğaldım, (III-11) sardım, (Şefaati) duyduĝ, (VII-34) yıĝmadıĝ, (II-180) bālardıĝ, (V-23) édellerdi, (II-120) toplardıĝ, (I-16) görmezdi, (III-84) unuttum

5.3.1.3.2. –Ti: (III-122) çıĝtı, (II-158) baĝTım, (II-112) ektim, (II-158) gittim, (I-33) kesti, (II-197) gelişti, (III-186) gitti, (III-180) kesti, (IV-37) gitti, (IV-58) yetişti

5.3.1.3.3. –Tı: (VII-15) basTılar, (XI-90) yapTılar, (Şefaati) sattılar, (III-89) yattım, (II-115) çıĝtı, (IV-66) yattı, (V-40) bastı, (VI-11) yaptım

Bu çekimin olumsuz çekimleri de vardır: (I-53) ĝalmadı, (III-191) olmadı, (IV-67) çalışmadı, (VI-35) yanaşmadı, (Şefaati) ĝülmedi

5.3.1.4. Duyulan Geçmiş Zaman

Fiilin bildirdiği eylemin başkasından duyulduğunu ifade eden bir zaman ekidir. Yazı dilinde olduğu gibi bu zamanın ekleri –mİş-, mUş- ekleridir. Bu zaman çekiminde dikkat çeken ř>s değişimi sonucunda –miş>-mis şeklinde de kullanılmasıdır.

5.3.1.4.1. –mİş, -mUş: (X-34) bellemiş, (III-183) atıyolarmış, (IV-16) gelmiş, (VII-17) kesmiş, (XI-63) demiş, (VI-24) verilmiş, (I-54) Tutmuş, (I-15) ĝonuřturuyomuř, (Şefaati) ĝörmüř, (IV-16) varmışış, (V-78) görmezmişiş

5.3.1.5. Gelecek Zaman Eki

Fiilin gelecek bir zamanda yapılacağını ifade eden eklerden oluşur. Yazı dilinde olduğu gibi bölgemiz ağızlarında da –AcAk olarak kullanılır. Bu ek, daha çok hece kaynaşması ve hece yutumu gibi ses hadiselerine uğrayarak çok çeşitli hallerde kullanılmıştır. Bölgemizde kullanılan gelecek zaman ekleri şu şekildedir:

5.3.1.5.1. –AcĀ: (V-124) bulacĀm, (VII-58) yapacĀm, (VII-76) taĝacĀm, (XI-82) soracĀm

5.3.1.5.2. –AcĪ: (VII-30) yapacĪĝ, (III-142) yiyecĪĝ, (III-252) ĝörecĪĝ, (Şefaati) alacĪĝ

5.3.1.5.3. –acaĝ/ecek: (I-74) datlanacaĝ, (I-100) olacaĝ, (II-69) olmayacaĝ, (Şefaati) yapacĀĝ, (XI-14) bulunacaĝ, (VII-43) yazacaĝ, (XV-57) olacaĝ, (XI-64) nóreceksiřiz, (II-10) örenecek, (VII-31) gelecek, (XI-36) bitecek, (IV-34) çalışacaĝ

5.3.2. Dilek Kipleri Şekil ifadesi olan zaman ifadesi olmayan fiillerdir. Bu fiillerde, adı üstünde dilek ve tasarlama kastedilmektedir. Dilek ve tasarlama kipleri emir, istek, şart, gereklilik olmak üzere dört çekimden oluşmaktadır:

5.3.2.1. Emir Ekleri

Emir ekleri, fiilin emir çekimini yapan eklerdir. Yalnız şekil ekleridir. Zaman göstermezler, şekil olarak tasarlama ifade ederler. Bölgemiz ağızlarında emir ekinin çekimleri şu şekildedir:

5.3.2.1.1. –(I)yİm: Birinci şahıs çekiminde kullanılan emir ekidir: (IV-41) geliyim, (VII-60) gidiyim, (VI-34) yapıyım, (I-53) gullanıyım, (IV-41) alıyım, (I-55) diyim, (XIV-21) oldum

5.3.2.1.2. –sIn/-sİñ: 3. Tekil şahıs için kullanılır: (I-67) ossuñ, (III-143) gitsin, (VII-11) yapsın, (Şefaati) gelsin, (V-78) görmessin

5.3.2.1.3. Allm: 1. Çoğul şahıs için kullanılan bir emir ekidir: (XI-14) başlayalım, (XI-129) alalım, (XI-128) üzmayelim, (VII-11) davranalım

5.3.2.1.4. –In/-İñ: 2. Çoğul şahıs için kullanılan bir ektir: (III-54) galın, (III-147) yeyiñ, (X-47) vuruñ, (II-168) alıñ

5.3.2.1.5. –sInAr: Bu ek ilerleyici benzeşme sonucunda –sInAr şeklinde bölge ağızında görülmektedir: (III-148) yesinner, versinner (Şefaati), (VII-11) yapsınnar

5.3.2.2. İstek Ekleri

Bu ek, bölgemiz ağızlarında da yazı dilimizde olduğu gibi –a/-e şeklindedir. Bu ek emir ekinde olduğu gibi bir şekil ekidir. Herhangi bir zaman bildirmez ve yazı dilinde olduğu gibi bölge ağızında da sıkça kullanılmaz. Bu ekin 1. Çoğul şahısı bölge ağızında sıkça kullanılmıştır: (II-61) bahayım, (XIX-31) susayım, (Şefaati) gelesin, (Şefaati) bulasın, (Şefaati) gelesin, (I-5) başlayım

5.3.2.3. Şart Eki

Fiili şarta bağlayan ektir. Bu ek zaman bildirmez şekil ekidir. Yazı dilinde olduğu gibi bölge ağızında da bu ek –sa şeklindedir. Bölge ağızında şu şekildedir:

5.3.2.3.1. –Sa: (XVII-18) desem, (XIV-20) deseler, (VII-80) gelse, (XI-141) gitseydi, (Şefaati) yapsaydı

5.3.2.4. Gereklilik Eki

Fiilin gereklilik çekimini yapan ektir. Diğer tasarlama ekleri gibi, o da yalnız şekil ekidir. Yazı dilinde olduğu gibi bu ek –mAlli şeklindedir. Bölge ağzında sık olarak kullanılmaz. Ayrıca bölge ağzında “lazım” kelimesi bu kipte kullanılmaktadır. (VI-26) olanahlar lazım, (XVIII-13) su lazım, (Şefaati) gelmek lazım

5.4. FİİLLERİN BİRLEŞİK ÇEKİMLERİ

Bildirme ve tasarlama kipleri ile bildirilen ve tasarlanan hareketlerin görülen geçmiş zamanda, öğrenilen geçmiş zamanda veya şart şeklinde ortaya çıktığını veya çıkacağını ifade etmek için birleşik çekimlere başvurulur.⁶³

5.4.1. Hikâye Birleşik Çekimi

Birleşik çekimin hikâye şekli, asıl fiil kipinin gösterdiği hareketin görülen geçmiş zamanda meydana geldiğini bildirir. Asıl fiilin kipleri ile i- fiilin görülen geçmiş zamanının ekleşmiş şeklinin birleşmesiyle ortaya çıkar. Emir dışında bütün kiplerin hikaye şekilleri vardır. –IdI ekiyle yapılır: (I-90) edelleridi, (III-234) dedimidi, (X-11) getiriridi, (IV-44) deâlidik, (Şefaati) yapallarıdı

5.4.2. Rivayet Birleşik Çekimi

Bu şekil asıl fiil kiplerine i- fiilin duyulan geçmiş zamanının getirilmesiyle yapılır: -Imış ekiyle yapılır. (V-78) gelirimış, (V-129) varımış, (X-60) yërimışsim, (Şefaati) duymuşum, (V-76) görmezimişsin

5.4.3. Şart Birleşik Çekim

Bu kip asıl fiil kipine i- yardımcı fiilin şart şeklinin getirilmesiyle yapılır: (XVII-18) desem, (I-111) getirirse, (II-113) vermezse, (III-109) ederseñ, (Şefaati) gelirse

5.5. EK FİİL

Yazı dilimizde olduğu gibi, bölgemiz ağzlarında da isim soyundan kelimelerin fiilleştirilmesine Eski Türkçe'deki –er yardımcı fiilinden gelişen i- yardımcı fiili kullanılmaktadır.

Türkçenin ana yardımcı fiili olan ve cevher fiili de denilen i- fiilin bugün bütün çekimleri yoktur. Bugün sadece geniş veya şimdiki zaman, bilinen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman ve şart çekimi olmak üzere dört çekimi vardır.⁶⁴

⁶³Ergin; a.g.e., 303-311.

⁶⁴Günşen, a.g.e, s.146

5.5.1. Geniş Zaman veya Şimdiki Zaman

Ek fiilin bu çekiminde dikkat edeceğimiz hususlardan bir tanesi üçüncü şahıslarda –dır bildirme eki genelde kullanılmış ve bazen de düşme eğiliminde olmuştur.

5.5.1.2. –dur: Ekin kullanıldığı durumlar metinlerde şu şekildedir: (I-18) alırlar, (II-83) ğarıştırırır, (V-129) dolaştırmış, (X-45) ğızartırdım, (X-22) bilen yoğ

Bu ekin kullanılmamış şekilleri örnek metinlerde çoktur: (II-148) yanda var, (III-9) yatmağ yoğ, (I-73) cehizim var, (IV-53) başğa yoğ, (II-118) pendir yoğ

Ek fiilin geniş zamanının olumsuzu –değil kelimesi ile yapılır. Bu ek genelde “daal, deel, deal” şeklinde kullanılmıştır: (X-115) déal, (X-116) deálide

5.5.2. Bilinen Geçmiş Zaman

-Idi olarak kullanılan bu ek genellikle ses uyumu ile paralel olarak kullanılır: (I-84) adetidi, (III-234) dedimidi, (VII-117) varıdı, (V-95) güzelidi

5.5.3. Duyulan Geçmiş Zaman

-İmiş: (V-139) varımış, (V-78) gelirimış, (VII-12) ğızımış, (Şefaatli) yaparımış

5.5.4. Şart Çekimi

-Sa: (I-111) getirirsem, (XVII-18) desem, (Şefaatli) duysan, (Şefaatli) gelsem

-i-ken: Yazı dilimizde ünlü uyumunun dışında kalan i-ken zarf fiili bölgemizde çeşitli hallerde bulunur: (-kene/-ken; -han). Bu ek bölge ağzında genelde ünlü uyumuna uyar: (XI-61) geliriken, (IV-67) duruğan, (IX-43) oluğan

5.6. SORU EKİ

Fillere gelen soru eki isimlerdeki gibidir. Bu soru ekleri çeşitlilik gösterir. Bu ekler: -Mı, -Nı şeklindedir. Bölgemiz ağzlarında kullanışları aşağıdaki gibidir.

5.6.1. –Mı: (VII-82) öldü mü ğaldı mı?, (I-5) almadan mı?, (II-18) suyunda mı?, (III-112) sandıklarda mı?

5.6.2. –Nı: Bu ek, bölgemiz ağzında ikinci tekil şahıs ekinden sonra gelince, ilerleyici benzeşme ile –nı/-ni, -nu/-nü; -ñı/-ñi, -ñu/-ñü şeklinde kullanılır: (I-13) açtıñ ñı?, (XV-84) biliyoñ ñu?, (Şefaatli) geldiñ ñi?

5.7. SIFAT FİİL EKLERİ

Fiillerin zamana bağlı sıfat ve isim şekilleri olan sıfat fillerin bölgemizde kullanılan

ekleri şunlardır:

5.7.1. –An: (II-197) dönüşen, (XX-9) giden, (I-89) getiren, (V-82) bilen, (XI-16) duyan

5.7.2. –AcAk; -AcĀ: (II-250) gidecek zaman, (XI-14) bulunacak lider, (II-165) göyacak yer, (Şefaati) gelecek nesil

5.7.3. –Dıķ(>-Dı/-Dıĥ: (VI-23) açılmadıĥ, (VII-34) yıĥmadıĥ yer, (Şefaati) duymadıĥ insan

5.7.4. –mAz: yaramaz adam (Şefaati)

5.7.5. –mİş: (II-200) geçmiş bayram, (Şefaati) bitmiş iş, (Şefaati) ġaynamış yumurta

5.8. ZARF FİİLLER

Hareket hali ifade eden fiil şekilleri olan zarf-fiiller, fiillerin zarf şekillerini yaparlar. Bölgemiz ağzına ait derlemiş olduğumuz metinlerde tespit edebildiğimiz zarf-fiil ekleri şunlardır

5.8.1. –A: -a, -e eki bölge ağzında bazen –ı, -i şeklinde de görülebilir: (XVII-14) göya göya yaptırdı, (Şefaati) sürüküye sürüklüye

5.8.2. DıĥdAn: (XVI-6) ġaynadıĥtan sōna, (IX-61) boyadıĥtan sōna, (I-74) dıĥdıĥtan sonā

5.8.3. –I: Yazı dilimizde sadece birleşik yapmakta kullanılan bu ek, bölgemiz ağzında ise zarf-fiil yapan bir ek olarak kullanılmıştır: (V-123) ālayı ālayı, (Şefaati) salını salını

5.8.4. IncA: Bölgemiz ağzında bu ekin “ok” kuvvetlendirme ekiyle genişletilmiş şekilleri de kullanılmıştır: (III-9) soyundurmayınca yatmaĥ, (I-59) ġaĥınca yenir, (V-37) aĥınca söker, (V-24) yapınca, (V-33) ġalınca

5.8.5. Ip: (I-79) yaĥıp gitti, (VII-43) alıp yazacaĥ, (Şefaati) biraĥıp gitti

5.8.6. –kAn: Bu zarf fiil eki ķ>ĥ deġişikliġi sonucunda bazen –ĥan şeklini de almaktadır. (V-15) keseken ġollar, (III-147) geleken yēyin, (IV-67) duruĥan, (IX-43) oluĥan

5.8.7. –ArAk/-ArAĥ: (I-60) olaraĥ, (II-123) uyuhlayaraĥ, (IV-11) ālıyaraĥ, (VII-41) salnaraĥ, (Şefaati) ġülerek

5.8.8. –Alı: (III-261) olalı, (II-106) öleli, (Şefaati) bildim bileli

5.8.9.-dıkça/-dikçe, -dıĥça, -dukça/-dükçe, -duĥça: (Şefaati) ġüldükçe, ġeldikçe, āladıĥça, duyduĥça, söyledikçe

5.8.10. –mAdAn: (I-5) almadan, (V-64) ġoymadan, (VII-95) ışımadan, (X-7) çıĥmadan,

(XII-36) dinlemeden

5.8.11. –İşIn/-UşUn: Yazı dilimizde kullanımdan düşmüş olan bu ek –ınca/-ince yerine kullanılır: (V-102) gelişin, (XV-32) atmayışın, (XV-78) düzeltişin, (V-22) keşişin, (XV-78) alışın, (XV-74) çıışın

6. EDATLAR

Edatlar, tek başlarına manaları olmayan sadece gramer vazifeleri olan kelimelerdir. Hiçbir nesne ve hareketi karşılamazlar. Onun için manalı kelimeler olan isimlerin ve fiillerin yanında edatlara da vazifeli kelimeler diyebiliriz. Edatları şu gruplarda inceleyebiliriz:

6.1. Ünlem Edatları

Bunlar his ve heyecanları, sevinçleri, keder, coşkunluk vs. gibi ruh hallerini; tabiat seslerini, seslenmeleri, tasdik, red, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlardır.⁶⁵ Bu edatları şu gruplarda inceleyebiliriz:

6.1.1. Ünlemler:

His, heyecan ve tabiat sesleri bildiren edatlardır: (III-234) iki tıh dedimiydi, (XII-35) tağ bi dene attı

6.1.2. Seslenme Edatları

Sadece hitap ve seslenmek için kullanılan edatlardır: (VII-99) ula diyo, (III-132) eee nörsün, (Şefaati) ula

6.1.3. Sorma Edatları:

Soru anlamı taşıyan edatlardır: (XV-76) lira mı yaa, mümkün mü yaaa (Şefaati)

6.1.4. Gösterme Edatları:

Bunlar gösterme amacı güden edatlardır: (IV-17) aha şu gız, (IV-42) aaa çekti mi söyleyim, (II-24) aa tandırımız var

6.1.5. Cevap Edatları:

Kabul ve ret ifade eden edatlardır: (I-57) hee düünlerde, (III-136) hee çocuğlar

6.2. Bağlama Edatları:

Dilimizdeki çeşitli dil birliklerini kelime veya kelime gruplarını birbirine bağlayan

⁶⁵Ergin; a.g.e., s.329.

kullanımlarını Şu Şekilde gruplayabiliriz:

6.2.1. Sıralama Edatları:

Kelimeleri veya kelime gruplarını birbirine bağlayan ve sıralayan edatlardır. Bu bÖlgemizde “ve”, “ile” edatları kullanılır: (XVII-37) Tabancasıyla, (XVII-26) çocÖyle, (VI-13) severim ve onun

6.2.2. DenkleŐtirme Edatları:

Birbirine denk olan kelime gruplarını bağlamak için kullanılır: (X-63) zati Şoruya yaęardıĥ, (XII-14) işte zati gelin ona sÖylemiŐ

6.2.3. Karşılaştırma Edatları:

KarŐılaŐtırılan birden çOk unsuru kıyas yapılırken kullanılan edatlardır: (II-130) ne boşanma varıdı ne dÖnÖŐme, (XI-36) ya bitecek ya bitecek, (I-67) hem yolunu getirirdi hemi cehizi sererdi

6.2.4. CÖmle Başı Edatları:

Şekil ve anlam bakımından birbiriyle alakalı cÖmleleri birbirine bağlar: (II-132) halbuki, (I-20) mesela, (VI-32) artıĥ, (IV-70) halbuysa, (XII-158) çÖnkÖ, (III-53) ibdil

6.2.5. Sona Gelen Edatlar

Kelimelerin önüne gelerek onların diğer kelimelerle bağlantıya geçmesini sağlayan bir edattır. BÖlgede kullanılan Şekli –Da Őeklinededir: (III-65) orda da, (IV-54) oda da, (X-18) evlerde de, (XI-71) orda da

6.2.6. ki Edatı:

Bağlama edatlarındandır. Bu edat dilimize Farsçadan geçme bir edattır. Kullanımı ki Őeklinededir: (I-84) zaar ki, (II-156) dedim ki, (III-172) baĥTı ki, (III-14) ne var ki

6.3. Son Çekim Edatları:

Bunlar dil birliklerinin, kelimelerin, kelime gruplarının, cÖmlelerin sonuna gelerek Önceki veya sonraki unsurları kelimelere, kelime gruplarına ve cÖmlelere bağlayan edatlardır. BÖlgemiz ağzında bu edatlar sıkça görÖlmektedir:

6.3.1. Gibi Edatı:

Bu edat, genelde geldiği isme benzetme anlamı katar. BÖlge ağzında bu edat çeşitli olarak kullanılmaktadır. Bazı fonetik olaylar sonucunda bu edatların –Mı Şeklinde de

kullanımları vardır: (I-54) Tutmuş gibi, (II-27) deli gibi, (Şefaatli) ğuzu gibi

6.3.2. İçin Edatı:

Sebeup veya amaç ilgisi kuran son çekim edatıdır. Bölge ağızında çeşitli kullanımları mevcuttur: (I-112) için, (III-247) onun için, (XII-14) dilek milek için

6.3.3. İle Edatı: (XVII-16) babasıyla, (XVII-26) çocüyla

6.3.4. Sonra Edatı:

Genellikle zaman bildirir. Uzaklaşma halinden sonra kullanılır. Bölge ağızlarında çeşitli kullanımları mevcuttur. Bu kullanımlarda –r düşmesi, -n düşmesi görülmektedir ayrıca –manıyım/ -manıyım şeklinde kullanımları da vardır: (I-18) sönamayım, (IV-83) ğırh iki yaşından sōna, (VII-17) ondan sōna

6.3.5. Kadar Edatı:

Bu edat karşılaştırma, miktar, benzerlik kuran bir edattır. Bölgemiz ağızlarında ğadar<kadar şeklinde bir ön ses değişikliğine uğrar: (II-179) şu ğadar, (IV-23) oraya ğadar, (V-22) şu ğadar, (VII-46) gelene ğadar

6.3.6. Bölgeye has bir takım edatlar yazı dilinden farklı olarak kullanılmıştır: (III-343) ibdil (önce), (X-165) geleneçe (gelene kadar), (X-10) ışıyanaça (ışıyana kadar)

7. KELİME GRUPLARI

Kelime grubu, birden fazla kelimeyi içine alan, yapısı ve manasında bir bütünlük bulunan, dilde bir bütün olarak muamele gören bir dil birliğidir. Kelime grubu için birden fazla kelime bir takım kaidelerle belirli bir düzen içinde yan yana getirilir. Böyle belirli bir düzenle kurulduğu için kelime grubunun yapısında bir bütünlük oluşur.⁶⁶

Kelime grupları cümle içinde daima tek bir kelime gibi vazife görür. Cümlenin bir unsuru olarak görülür. Bölgemiz ağızında kelime gruplarını şu şekilde inceleriz:

7.1. Tekrarlar:

Aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ile meydana gelen ikileme gruplarıdır. Türkçe tekrarlar aşağıdaki şekilde gruplanmış olup bölgemiz ağızlarında da bu şekildedir:

7.1.1 Aynen Tekrarlar:

⁶⁶Ergin; a.g.e., s. 355-356.

Bunlar bir kelimenin iki defa arka arkaya tekrar edilmesi sonucunda oluşan tekrarlardır. Bölgemiz ağızlarında şu şekilde kullanılmaktadır: (XII-39) dõve dõve, (X-44) haşılar haşılar, (XVI-20) sıcaḥ sıcaḥ, (VII-62) tıḥ tıḥ, (X-54) ğat ğat, (Şefaati) ağlaya ağlaya

7.1.2. Eş Manalı Tekrarlar:

Bunlar aynı manaya gelen çok yakın manalı iki kelimenin meydana getirdiği ikilemelerdir: (I-29) ğonu ğoşu, (I-112) yapan yapar, (I-53) şangur şungur, (XII-9) ufaḥ tefek, (III-14) çoluḥ çocuḥ

7.1.3. Zıt Manalı Tekrarlar:

Birbirinin zıddı olan iki kelimenin oluşturduğu ikilemelerdir: (XX-9) gelen giden, (III-76) az çoḥ, (Şefaati) aṣā yuḥarı

7.1.4. İlaveli Tekrarlar:

Bunlar kelime başına ilave bir unsur getirmek suretiyle yapılır. Kelime başına ses ilavesi veya hece ilavesi şeklinde de yapılmaktadır. Bölgemiz ağızlarında çok sık olarak kullanılan bir ikilemedir: (I-85) Kekilli mekilli, (III-178) bembeyaz, (XIII-36) yoḥ moḥ, (Şefaati) adam madam, (XI-21) ğoşğoca, (Şefaati) ev mev, (II-64) tertemiz

7.2. Bağlama Grubu:

Bağlama grubu sıralama bağlama edatları ile yapılan kelime gruplarıdır. Bu bölge ağızlarında “ve”, “ile” edatlarıyla yapılır: (VI-13) ve, (XVII-16) babasıyla ğardaşı, (Şefaati) babasınnan ğardaşı

7.3 Sıfat Tamlaması:

Bir sıfat unsuru ve bir isim unsurunun bir araya gelmesi sonucunda meydana getirdikleri kelime grubudur. Sıfat, tamlayan yardımcı unsur; isim ise tamlanan asıl unsurdur. Bölgemiz ağızlarında şu şekilde örnekleri görülmektedir: (XV-30) yún çorap, (XI-18) saf bal, (XV-9) acer ev, (XVIII-33) yerli adam, (IV-65) pişiren adam, (IX-34) ğara belik, (VII-50) kötü para, (V-8) pis çocuḥ, (VIII-32) yeşil başlı ördek, (X-108) genç ğız

7.4. İyelik Grubu ve İsim Tamlaması

İyelik ekli bir isim unsuru ile genitif halinde bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. İyelik grubunun tamlayanı şahıs zamiri olabileceği gibi isim unsuru da olabilir. İyelik grubunun şahıslara göre altı çekimi vardır bu çekimlere bölge ağzında

rastlanılmaktadır. (I-20) benim ğayınbabam, (III-51) benim yasTıh, (IV-80) benim, (IV-71) benim ğarnım, (IV-35) bizim gózümüz, (II-156) benim torun

İsim tamlaması, iyelik grubunun her iki unsuru isim olan bu şekilde denilmektedir. İsim tamlaması tamlayan unsurun ilgi eki alıp almadığına göre kendi arasında ikiye ayrılır.

7.4.1. Belirtili İsim Tamlaması: (VII-38) onarıñ evi, (XVIII-22) ğaynımın uşahları, (III-274) yemeninin ucu, (VII-33) duvarıñ arası, (X-47) sacın arası, (IV-78) onarın eli, (IX-43) sandın içi, (IX-14) halayın ğafası, (XIV-17) suyun yüzü, (XVIII-22) ğaynımın uşahları,

7.4.2. Belirtisiz İsim Tamlaması: (IV-37) ayağğabı firması, (V-64) uşah anası, (VII-23) yüz ğarası, (X-53) sac arası, (XII-62) ay başı, (XII-27) bayram namazı, (XVII-19) gelin ğayası, (VIII-55) deniz kenarı

7.5. Aitlik Grubu:

-ki aitlik eki ile ondan önceki bir kelime veya kelime grubu ile kurulur: (II-109) benimki, (XII-37) belimdeki Tabanca, (X-73) benimki, (II-150) bizimki, (II-109) onunki, (Şefaati) erkeklerinki, (III-69) ğadınlarinki

7.6 Birleşik İsim:

Bir nesnenin ismi olmak üzere yan yana gelen birden fazla ismin meydana getirdiği kelime grubudur. Bir kişi ve soyadından oluşur. Birleşik isimlerde bazen adın bir parçası olmuş unvan ve akrabalık isimleri de birleşik isim grubu yapar. Genelde eksiz olarak bir araya gelen kelimeler bir nesnenin adını oluştururlar. Bu grubu birleşik kelime bahsiyle karıştırmamalıyız: (XII-9) raciniñ babasınıñ büyü, (XIII-28) yonaniñ başı

7.7 Birleşik Fiil:

Birleşik fiil bir ismin veya bir fiil şeklinin bir yardımcı fiille meydana getirdiği kelime grubudur. İsim veya fiil unsuru önce, yardımcı fiil sonra getirilir. Yardımcı fiili başına getirilen unsurun fiil veya isim olmasına göre ikiye ayrılır. Ama genellikle bölge ağzında bu fiiller isim + yardımcı fiil şeklindedir:

7.7.1. İsimle Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller:

Bu fiiller –et, -ol, -eyle, -bulun, -yap, -gel, -ver, -dile fiillerinin isimlerden sonra gelmesi sonucunda oluşur: (XI-88) ras getir, (VII-30) ne yapağ, (XI-137) duva etti, (Şefaati) netsin, (XI-137) yardım etsin

et- yardımcı fiili bölgemizde it- şeklindedir: (XII-35) küfür ediyo, (V-95) at ediyo,

(XI-75) ziyaret ediyim

7.7.2. Fiille Birleşik Fiil Yapan Yardımcı Fiiller:

Bu genelde kullanılan bir birleşik fiil şekli değildir. Yeterlilik fiilinin birkaç örneği vardır: (VII-71) gelebilir, (XIII-32) geçirebiliyoñ

7.7. 3. İktidari Fiil

Eski Türkçede iktidari fiil u- yardımcı fiili ile yapılırdı. Sonradan u- fiili unutulmuş ve Batı Türkçesinde onun yerine müsbet iktidari fiil “bil-” geldi. Bunun olumsuz olarak – uma/ -üme, -eme/ -ama şekilleri ortaya çıkmıştır. Şu an bu fiil –AmA ile yapılmaktadır. Bölgemiz ağzında şu gibi örnekleri mevcuttur: sorabilirsin (Şefaati), (XIII-32) geçirebiliñ

Bu fiilin olumsuz örnekleri sıkça kullanılır: (II-251) diyemezdim, (VIII-42) bahamadım, (IX-33) ālamadım, (IX-23) anlamadım, (V-61) raslamadım

7.8. Unvan Grubu:

Bir şahıs ismiyle, bir unvan veya akrabalık isminden meydana gelen kelime grubudur. Şahıs ismi önce, unvan veya akrabalık isimleri sonra gelir. Bölgemiz ağzında şu şekilde görülür: (XII-62) usTabaşı, (XI-17) fayıh bey, (V-83) etem kā, (XVII-8) nohuTlu baba

7.9. Ünlem Grubu:

Bir seslenme edatı ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime gurubudur: (VII-93) yav hatun, (III-248) yaa neler çekTik, (Şefaati) bre babam

7.10. Sayı Grubu

Sayı grubu büyük sayı ve küçük sayı olmak üzere iki unsurdan yapılır. Demek ki sayı grubu arka arkaya gelen büyük sayı ve küçük sayı unsurlarının meydana getirdiği kelime grubudur. Bölgemiz ağızlarında bu kelime sıkça kullanılmaktadır: (I-26) bir iki salon, (XI-18) üç beş kilo saf bal, (XII-16) dört beş sıhmış, (XX-10) iki üç kere daha, (IV-65) beş altıda eve girdim

7.11 Edat Grubu:

Bir isim unsuru ile bir son çekim edatının bir araya gelmesi sonucunda oluşturulan kelime grubudur. İsim unsuru önce son çekim edatı sonra gelir. Bölge ağzında şu şekilde görülmektedir: (IV-75) sabā ğarşı, (I-60) kişiyen, (XI-33) dōru atatürke, (II-120) bicTikTen sōna

7.12. İsnat Grubu:

Biri diğere isnat edilen iki isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. İsnat edilen unsur, isnat olunandan kendisine isnat yapılandıktan sonra gelir. Bölgemiz ağızında bu grubun örnekleri şu şekildedir: (VIII-67) annesi TaşTan toprağTan, (X-142) Taban açığ, (XV-57) tarla temiz olacağı

7.13. İsim Hal Grupları:

7.13.1. İlgi Grubu:

Genitif ekiyle birbirine bağlanan iki isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. Genitif grubu kısaltılmış bir iyelik grubudur: (VII-115) devenin düveni, (VII-19) gızın birisi, (V-174) gızının biri, (III-274) yemeninin ucu

7.13.2. Yönelme Grubu:

Yönelme halindeki bir unsur ile ondan sonra gelen bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur: (III-89) buraya dērildim, (I-59) ağışama yēdirirler, (I-84) geline kekil, (V-25) o zamana gadar, (IV-23) oraya gadar

7.13.3. Bulunma Grubu:

Bulunma halindeki bir isim unsuru ile ondan sonra gelen bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur: (II-128) onbirde sabah gıyfeltisi, (IV-55) içerde deâl

7.13.4. Uzaklaşma Grubu:

Uzaklaşma halindeki bir unsurla ondan sonra gelen bir isim unsurunun yaptığı kelime grubudur. Her iki grupta tek bir isim yerine geçen kelime oluştururlar: (IV-67) oğuldan gelincik, (V-31) gızından sormuşlar, (VI-5) çocuhlūmdan belli, (VII-49) avdan gelecek

7.14. İsim Fiil Grubu:

Fiil isimleri hareket isimleridir. Bundan dolayı fiil isimleri –mAk ve –Ma ekiyle yapılır. Ayrıca –ış, / -iş li hareket şekilleri de bu gruba elverişlidir: (VII-67) kibrit çağmağ, (III-183) biz ilacı bilmek, (II-150) bişey bilmek

7.15. Sıfat Fiil Grubu:

Bir sıfat fiil ona bağlı unsurlardan meydana gelen kelime gruplarıdır. Bu grup unsurları bölgemiz ağızlarında kullanılmıştır: (IV-66) Pişiren adam, (V-82) bilen olmaz, (VII-69) gelen misafir

7.16. Zarf Fiil Grubu:

Bir zarf fiille ona bağlı unsurlardan oluşan kelime grubudur. Zarf fiil grubu daima zarf olarak kullanılır: (V-22) bulup keşişen, (V-99) durup durup, (III-72) yapılıp gelecek, (III-21) gidip geleyen toplan, (I-73) gelirken gorlar

SONUÇ

Bu bölümde bölge ağzının karakteristik özelliklerini maddeler halinde belirtecek olursak:

1. SESBİLGİSİ

1.1 Ünlüler

1.1.1.Şefaati ve yöresi ağzında kullanılan kapalı e sesi yanında, Orta ve Eski Türkçedeki ön ses halindeki kök hece “ı” sesinin kullanımı devam etmektedir: (I-11) diyè, (V-118) yèdiriyo, (V-115) dèmiş

Bu durum Oğuz boylarından Oğuz-Türkmen ve Avşar boylarının dil kullanımlarıyla benzer özellikler göstermektedir.⁶⁷

1.1.2. Ayrıca Şefaati bölgesi ağzında yazı dilinin özelliklerinden farklı olarak ünsüz ve ünlü seslerde bir takım ara sesler ilgi uyandırmaktadır. Eski Türkçe döneminden bu yana kullanılan kapalı e (è) ünlüsü yörede kullanılan sestir. Bunun yanında a-e arası, ı-i arası, e-i arası, o-ö arası, u-ü arası bazı ünlüler kullanılmaya başlamıştır: (II-67) çiner, (IV-12) gidecám, (I-50) gózel, (I-11) diyè, (IV-69) fırmayı, (I-24) ekmá, (I-51) dúün, (I-75) yèdiriyo

1.1.3. Arka ve orta damak n (ñ)’leri ünsüz düşmesi ve hece kaynaşması gibi ses olaylarıyla ortadan kalkarken, etkisini hece içinde bulunan sesli haflere bırakarak geniz ünlülerinin (-a,-o,-e) oluşmasını sağlamıştır. (I-24) sã, (II-56) bã, (II-8) sã

1.1.4. Sesli harflerde ilgi çeken özelliklerden bir diğeri ise asli uzun ünlülerin dışında n, v, ğ, y, l, r gibi sessiz harflerin düşmesi nedeni ile ve hece kaynaşması ile ā, ō, ū, ū, ī, ī uzun ünlülerinin meydana gelmesidir: (I-24) sã, (I-58) bayrã, (V-126) verecēm, (II-56) bã, (I-66) işında, (IV-68) nasī

Bölgede görülen bu karakteristik özellik Avşar boyunda görülen özellik ile benzerlik göstermektedir.⁶⁸

1.1.5. Kısa ünlülerin bölgede görülme olasılığı azdır. Sadece kısa ĩ görülür: (I-22) altı ay, (VII-26) nasī

1.2. Büyük ünlü uyumu, bölge ağzında oldukça sık görülen bir olaydır. Bu uyum öyle güçlüdür ki yazı dilinde bu uyuma uymayan bazı eklerin bölge ağzında ünlü uyumuna

⁶⁷ Zeynep Korkmaz; “Anadolu Ağzlarının Etnik Yapı ile İlişki Sorunu”, TDAYB. 1971, S.28.

⁶⁸ Korkmaz; a.g.e., s.28.

uyduğu görülmektedir. Kısacası bu yöre ağızında dil benzeşmesi olayı sık sık görülür.

-ki aitlik eki: (I-157) şimdiki çocuğ, (X-123) benimkine benziyo

-leyin: (I-28) aışşámleyin, (V-16) Sabānan

-ile vasıta eki: (XV-36) ğazannan, (III-19) onan

Bazı kelimelerinde uyuma uyduğu görülmüştür: (IV-10) ğardaş, (III-242) anam

Yabancı kelimeler de dâhil olmak üzere dil benzeşmesi kuralı her zaman olduğu gibi geçerlidir: (XI-145) ceze, fayız (Şefaati)

1.3. Bölge ağızında görülen bir diğer özellik ise dudak benzeşmesidir. Yazı dili kurallarının dışına çıkan bu durum *çavış, armit, yımırta, taviğ gibi* Türkçe kelimenin yanında; *doğdur, horuz, motur* gibi batı dilinden dilimize geçmiş kelimelerde açık bir şekilde görülmektedir.

1.4. Kelime başındaki tonlulaşmalar bölge ağızında görülen, dikkat çeken özelliklerden biridir. Hem kalın hem ince ünlülü kelimelerin tonlulaşarak -ğ' ya dönüştüğü görülür. Bölgemiz ağızında bu duruma örnek olacak kelimeler bulunmaktadır: (XII-27) ğavga, (I-40) ğızım, (II-138) ğuruduruğ, (Şefaati) ceng, (I-57) yemeg, (XV-36) ğazan, (XVI-6) ğaynadihtan sōna

Bölgede görülen bu ses özelliği Salur, Kınık ve Avşar boyunun kullandığı dilde görülen ses özellikleri ile benzerlikler göstermektedir.⁶⁹

Bölge ağızında ayrıca tarihi süreç içerisinde Eski Türkçeden gelen k- şeklini olduğu gibi koruyan bir takım kelimeler, Türkiye Türkçesinde g- şeklinde kullanılmaktadır: (XIII-6) kölgede, (III-38) künde

Salur boyunun kullanmış olduğu bu dikkat çekici özellik karakteristik olarak görülmektedir.⁷⁰

1.5. Sıkça görülen bir diğer ses olayı kelime başında görülen t>d değişimidir. Bu tonlulaşma ayrıca p sesinde de devam etmiş ve p>b'ye dönüşmüştür. Bu değişimin yanı sıra Eski Türkçedeki şekli özelliklerini koruyan kelimeler de ilgi çekmektedir: (II-88) bekmez, (X-36) duzu, (VII-105) tiken, (Şefaati) bembem, (Şefaati) doğ ğarnına

Bu karakteristik özellik bölgenin Salur boyunun kullanmış olduğu dilin özellikleri

⁶⁹Korkmaz; a.g.e., s.26-30.

⁷⁰Korkmaz; a.g.e., s.30.

olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷¹

1.6. Sızıcılışma ile meydana gelen ses olayı özellikle iç seste görülmektedir. k>h, ç>ş ses değişiklikleri bölge halkının daha çok arka damak ve boğaz seslerini kullandığını göstermektedir: (II-89) ahraba, (XI-103) gılışali paşa, (III-129) haşsız, (XII-9) hırsızlıh, (I-110) hastalıh, (I-58) arhadaş

1.7. Eski Türkçe döneminden bu güne kadar Türkçede kelimelerde varlığını sürdüren geniz (ñ), yazı dilinde her ne kadar ifade edilmese de bölge ağızında yerini korumaya devam etmiştir. Kelimelerin son ve iç seslerinde, fiil çekimlerinde n>ñ değişikliği dikkat çekmektedir: (I-21) baña, (VIII-70) pıñarıñ başı

Kınık ve Oğuz-Türkmen boyunun dil özellikleri arasında yer alan nazal ñ'ler bölge ağızında da yer almaktadır.⁷²

1.8. Şefaati ve yöresi ağızlarında sessiz harflerin tespitinde dikkat çeken husulardan bir diğeri ara seslerdir. k-g, p-b, t-d arası bazı seslerin bulunduğu tespit edilmiştir. Transkribe edilirken bu sesler belli bir harf ile gösterilmiştir: (VIII-6) gurbeT, (III-254) çoraP

1.9. Şefaati yöresinde ünsüzlerin benzeşmeleri dikkat çeken özellikler arasındadır. Kelimelere eklenen eklerde bu durum oldukça fazladır. Geniz ünsüzü olan -m, -n, -l ile sonlanan kelimeler l- ile başlayan bir ek aldığı ilerleyici benzeşme olayı özellikle görülür: -nn- <-nl-, -ml-<-mm- gibi. Gerileyici benzeşme ise -rl->-ll- benzeşmesinde kendini gösterir: (II-112) geliller, (I-22) nişannılı, (III-121) yapallar

Bu durum Avşar boyunun dil özellikleri arasındadır. Bölge ağızında da bu durum görülmektedir.⁷³

1.10. Şefaati yöresi ağızında yer değiştirme ses olayı örneklerine rastlanmaktadır. Bu durum daha çok söylenişte meydana gelen kolaylık nedeni ile ortaya çıkmış bir ses olayıdır. Yazı dilinde söylenmesinde zorluk çekilen bazı kelimeler değişikliğe uğrayarak konuşma dilinde bu şekilde ifade edilmiştir: (VIII-67) torpahtan, (I-25) arhaba

1.11. Bölge ağızında ön ses ünsüz türemesi olarak h- ve y- türemesi dikkat çeken özelliklerden biridir: (VIII-35) hayvalarıñ, (V-127) yırağ

1.12. Şefaati ve yöresi ağızlarında oldukça yaygın olan ses olaylarından bir diğeri ise ünsüz ikizleşmesidir. Yabancı dillerden dilimize geçmiş kelimelerde ortaya çıkan husus

⁷¹Korkmaz; a.g.e., s.30.

⁷²Korkmaz; a.g.e., s.26

⁷³Korkmaz; a.g.e., s.26

ünsüz tekleşmesidir: (XV-18) yazziḥ, (XV-18) küccük, (I-16), (Şefaati) minnik, (VII-13) sekkiz

1.13. Yöremiz ağzının dikkat çeken en önemli özelliklerinden biri kelime vurgusu bakımından bulunma hali eki almış isimlere +ki iyelik eki getirildiğinde, bu ekin hece kaynaşması yolu ile erimesi ve vurgunun kendisinden önceki heceye devredilmesi sonucu bulunma hali ekinin uzun ve vurgulu dile getirilmesidir: (Şefaati) ayahtāmi getir.

1.14. Bölgemiz ağzında dikkat çeken bir diğer önemli konulardan biri ise cümle vurgusunda soru anlamının soru eki yerine, fiillerin kip ekleri üzerinde oluşan güçlü vurgularda görülmesidir: (I-13) aştın yosā?

1.15. İnce yuvarlak ünlüler yanında bulunan k-, g-, ğ- damak ünsüzleri yanlarında bulunan bu yuvarlak ince ünlü harfleri kalın ses haline getir ve orta boğumlanmaları yarı kalın ünlülere dönüştürür: (Şefaati) gúl-, gör-,

Şefaati yöresinde görülen bu özellik Salur boyunun dil özelliği ile benzerlik göstermektedir.⁷⁴

2. ŞEKİL BİLGİSİ

Şekil bilgisi bakımından bölgemiz ağzında görülen karakteristik özellikler şu şekilde toparlanabilir:

2.1. Yükleme hali ekinin kullanıldığı kelimelerin normal şekillerinin yanı sıra hece kaynaşması sonucu oluşmuş –á, -a, -ā, -e şekillerinin de sık kullanıldığını görüyoruz. Diftonglu –ii, -ii, -ai, -aa şekillerine de rastlanılmaktadır: (II-168) çanā, (XI-110) ğonā

Yöremiz ağzında yükleme hali ekinin bazı kelimelerde kullanımını Eski Anadolu Türkçesindeki gibi 3. teklik şahıs aitlik ekinden sonra –n biçiminde kullanılmasıdır: (II-168) basañ gózelce

2.2. İşaret zamirlerinden sonra kelimeye eklenen yönelme hali ekleri ve şahıs zamiri olan sen ve ben arka ve orta damak n (ñ)'li olarak kendini göstermektedir: (V-143) saña, (I-21) baña

2.3. +ki iyelik eki sıradan kalın ünlü bulduran kelimelere gelirken –kí>-hı değişimiyle ünlü uyumuna uygun hale gelir: alnındaḥını – alnındaḥini, sonraḥını- sonrakini (Şefaati)

2.4. Fiil çekimlerinde II. ve I. tip şahıs eklerinin 2. çokluk ve teklik şahıs çekimleri

⁷⁴Korkmaz; a.g.e., s.30.

çoğunlukla geniz artdamak n'siyle yapılır: (II-168) basaň, (VII-51) geliyosaň

2.5. Bölgede fiil çekimlerinde dikkat çeken husulardan biri I. çoğul şahıslarda karakteristik bir özellik haline gelen -k'li şekillerin kullanılmasıdır. Sıralı kalın fiillerde bu değişim -k > -h şeklinde görülmektedir: (I-58) yaparıh, (II-12) alırıh, (II-46) atarıh (II-50) toplarıh

2.6. Eylemlerin geniş zaman 2. şahıs çekimlerinde hece kaynaşması sonucunda -(I)n / -(I)ň şeklinde kullanımları bulunmaktadır. Geniş zamanın olumsuz şekilleri de bölge ağzına mahsus bir şekilde -mAs biçiminde kullanılmaktadır: (X-76) inanmaSsaňz

2.7. Şefaati yöresi ağzında şimdiki zaman eklerinde -r düşmesi görülmektedir. Şimdiki zaman eki olan -yo- teklik şahıslarda: -yon, -yom / -yoň, -yo ve çokluk şahıslarda: -yoh, -yoňuz, -yolar biçiminde kullanılır: (I-11) yaňıyollar, (II-35) biliyoň, (II-97) sóylüyom

Görülen bu durum Salur ve Kınık boyunun dikkat çeken bir dil özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁵

2.8. Duyulan geçmiş zaman 1. çokluk ve teklik şahıs çekimlerinde kip ekinden sonra türetilen -s ünsüz harfi ile şahıs ekindeki ünlü harfin uzatılması da dikkati çeken bir durum olarak görülmektedir: (IV-16) varmışış

2.9. Hece yutumuna veya hece kaynaşmasına uğrayan gelecek zaman eki -acā, -eci biçiminde kullanılmıştır: (V-124) bulacām

Bölgemize has bir özellik olan bu durum Salur boyunun dil özelliği ile benzerlik gösterir.⁷⁶

2.10. Yöremiz ağzında ilgi çeken bir diğer konu ise dilek kipinin yalnızca birinci çoğul şahıs şeklinin kullanılmasıdır. Bu kip dile getirilirken dilek kipi yerine bölgede emir kipleri kullanılmaktadır: (III-25) gidek, (X-130) baňaň, (Şefaati) yapaň

2.11. 2. teklik ve çokluk şahıs çekimlerinde fiil çekim eki olan soru ekinin ilerleyici benzeşme ile -ňl şeklinde kullanımlarına da sık rastlanmaktadır. Kimi zaman fiillerin çekimlerinde soru eki kullanılmaz ve vurguyu zaman ekine yükleyerek soru anlamı verilme istenir: (I-13) dúňürlükteň ñi başlayım

Azeri Türkçesinin tipik özelliği olan bu karakteristik durum bölge ağzında karşımıza çıkar. Oğuz-Türkmen boyunun dil özelliği olarak da bu özelliğin kullanımı

⁷⁵Korkmaz; a.g.e., s.26-30.

⁷⁶Korkmaz; a.g.e., s.30.

görülmektedir.⁷⁷

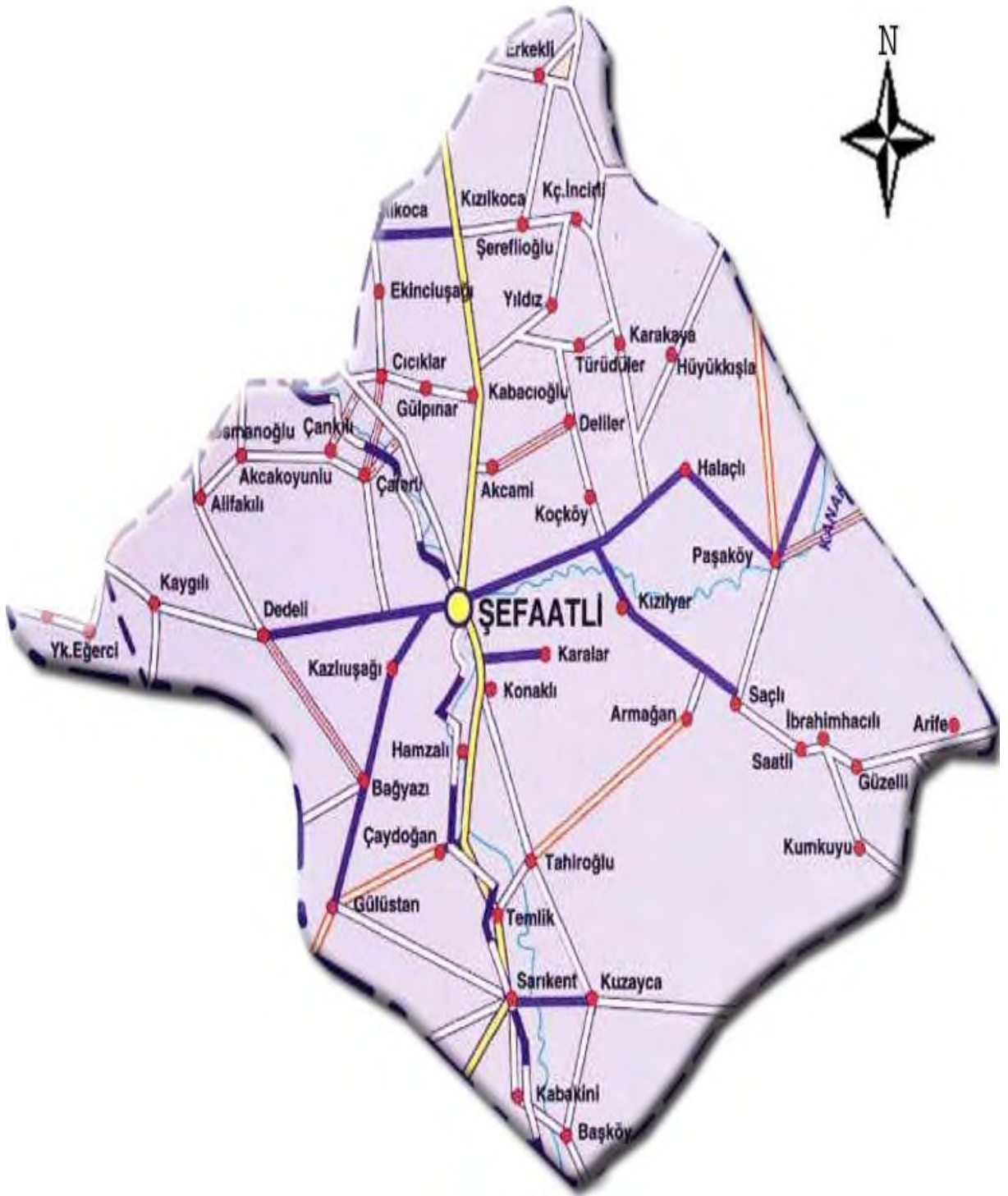
2.12. i- ek fiilinin düzlük-yuvarlaklık ve kalınlık-incelik uyumlarına uyumu oldukça iyidir. Koruyucu bir –y- ünsüzü türettildiğini bu fiilin ünlülerden sonra gelmesi halinde bazen görüyoruz. Ayrıca –i ek fiili yazı dilimizin aksine yöre ağzında farklı söylemleri mevcuttur: (V-26) altın ımiş, (XV-9) aceridi, (V-77) gelirimiş

2.13. Zarf fiil eki olan -IncA yöre ağzında ok kuvvetlendirme edatıyla –IncAk şeklinde kullanılması ilgi çeken bir durumdur: (IV-6) gelincik

Yukarıda bahsettiğimiz Şefaati ve yöresi ağzımıza ait bu belirgin özelliklerden yola çıkarak yöremiz ağızlarının ortaya çıkmasında hangi Türk boylarının katkı oluşturduklarını tespit etmeye çalıştık.

Bu tespitte Anadolu'nun kurulmasında etkili olan Oğuz boylarının kullanmış oldukları dille bölgemiz ağızlarındaki benzerliklerden yola çıkarak, Salur boyunun ve bu boya ait karakteristik dil özellikleri değerlendirildiğinde bu boyun Şefaati ve yöresi ağızlarının oluşmasında çok etkili olduğu anlaşılmaktadır.

⁷⁷Günşen; a.g.e., s.171.

KAYNAKÇA

Acer, Fatih; **Yerköy ve Yöresi Ağzları, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, Kayseri, 2003

Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TDK Yay., Ankara, 1999

Aksan, Doğan; **Türkçenin Sözvarlığı**, Engin Yayınevi, Ankara, 1996.

Banarlı, Nihad Sami; **Türkçenin Sırları, Kubbealtı Neşriyatı**, İstanbul, 4.Baskı, 1978.

Banguoğlu, Tahsin; **Türkçenin Grameri**, TDK Yay., Ankara, 2002.

.....; **Ana Hatlarıyla Türk Grameri**, İstanbul,1940

Bayrak, M. Orhan, **Türkiye Tarihi Yerler Klavuzu**, İstanbul 1979.

Bulak, Şahap; “**İlgi Eki Hal Eki Midir?**” Sutad 41, 2017, s. 92-100

Buran, Ahmet; Akkaya Ercan; **Çağdaş Türk Lehçeleri**, Akçağ Yay., Ankara, 2001.

.....; **Keban, Baskil ve Ağm Yöresi Ağzları**, TDK Yay., Ankara, 1997.

.....; **Anadolu Ağzlarında İsim (Hal) Ekleri**, TDK Yay. :660 Ankara 1996.

Caferoğlu, Ahmet; **Sivas ve Tokat İlleri Ağzlarından Toparlamalar**, TDK Yay., Ankara, 1994.

Çağatay, Saadet; “**Türkçede ng Sesine Dair**” TDAYB 1988, Ankara, 1954, s. 15- 30

.....; **Anadolu Ağzlarından Toparlamalar**, TDK Yay., Ankara, 1994.

.....; **Orta Anadolu Ağzlarından Derlemeler**, İstanbul, 1948.

.....: **Güney-Doğu İllerimiz Ağzlarından Toplamalar**, İstanbul, 1945.

Başdaş, Cahit; “**Türkiye Türkçesinde Asli Uzunluk Belirtileri**”, Turkish Student/ Türkoloji Araştırmaları, 2007, s. 93-97

Devellioğlu, Ferit; **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitapevi Yay., Ankara, 1998.

Gökçür, Engin; “**Türkmen Türkçesinde İkincil Uzun Ünlüler Üzerine**” Mavi Atlas,2017, s.549 - 576

Ergin, Muharrem; **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Yay., 1960.

- Gülensoy, Tuncer; **Kütahya ve Yöresi Ağzları**, TDK Yay., Ankara, 1988.
- Gülsevin, Güler; **Uşak İli Ağzları**, TDK Yay., Ankara, 2002.
- Günşen, Ahmet; **Kırşehir ve Yöresi Ağzları**, TDK Yay., Ankara, 2000
- İlhan, Nadir; **Türk Dilinde Çokluk**, Manas Yay., Elazığ, 2009.
-; **Türk Dilinde Olumsuzluk**, Kesit Yay., Ankara, 2017
-; **“Türk Dilinde Ünsüz Düşmesi, Nedenleri ve Türleri”**, "ZfWT - Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks", Cilt Vol.1, No. 2, 2009
-; **“Türkçede Ek Kök Kök Ek Kaynaşması İle Ortaya Çıkan Ekler”** Turkish Studies, s 1537-1557, cild 4, 2009
-: **“Türkiye Türkçesi Ağzlarında Çokluk Ekleri”** JASS International Journal of Social Science, s.155-168, Winter II 2017
- İmla Kılavuzu, TDK Yay., Ankara, 1996.
- Karahan, Leyla; **Anadolu Ağzlarının sınıflandırılması**, TDK Yay., Ankara, 2011.
- Korkmaz, Zeynep; **Nevşehir ve Yöresi Ağzları**, TDK Yay., Ankara, 1994.
-, **Türk Dili Üzerine Araştırmalar**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu yayınları: 629, Birinci cilt, Ankara, 1995
-; **Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi**, TDK Yay., Ankara, 2014.
-; **Nevşehir ve Yöresi Ağzları**, TDK Yay., Ankara, 1994.
-; **“Batı Anadolu Ağzlarında Asli Vokal Uzunlukları Hakkında”**, TDAY Belleten 1953., s. 198-200
-; **“Anadolu Ağzlarında Etnik Yapı İle İlişkili Sorunu”** TDAYB Ankara, 1971
- Korkmaz, Zeynep; Akalın, Mehmet; Ercilasun, Ahmet Bican; Gülensoy, Tuncer; Parlatur, İsmail; Zülfikar, Hamza; Birinci, Necati; **Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri**, Yüksek Öğrenim Kurulu Matbaası, 1990.
- Mansuroğlu, Mecdut; **“Türkçede Cümle Çeşitleri ve Bağlayıcıları”**, TDAYB 1960., Cilt 3, s. 59-71
- Mansuroğlu, Mecdut; **“Türkiye Türkçesinden Ses Uyumu”**, TDAYB 1956, Ankara 1988

- Özkan, Mustafa; **Türkiye Türkçesi Söz ve Yazım Bilgisi**, Filiz Yayın evi, İstanbul, 2005.
- Sakaoğlu, Sami; **Konya Ağzı Üzerine Araştırmalar**, Komen Yay., Konya, 2012.
- Sümer, Faruk; **Oğuzlar**, Ankara Üniv. DTCF. Yay.: 170, Ankara 1967.
- Şahin, Hatice; **Eski Anadolu Türkçesi**, Akçağ Yay., 3.Baskı, Ankara, 2010.
- Tekin, Talat; **Türk Dilinde Birincil Uzun Ünlüler**, Simurg Yay., Ankara, 1995.
- T.C Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2015 Genel Nüfus Sayımı, DIE SIS 66.
- Yozgat Valiliği, **İl ve Çevre Orman Müdürlüğü, Yozgat İli 2004 Yılı Çevre Raporu**, s:13, 2004
- Orta Anadolu Kalkınma Ajansı, **Yozgat İli İmalat Sanayi Raporu**, s:56, 2013
- “Yozgat Kataloğu, Şefaati Maddesi”**, Cilt 2, Yozgat Kültür ve Dayanışma Derneği, İstanbul, 1990.
- Yozgat Şefaati Tanıtım Rehberi**, 2009.
- Şefaati Yazı İşleri Müdürlüğü, Şefaati Kaymakamlık Arşivi, Şefaati, 2002

METİN ÇİZELGESİ

I.	Dedeli Köyü (Kına Gecesi).....	83
II.	İbrahim Hacı (Köy İşleri).....	87
III.	Alifakılı Köyü (Eski Yaşantılar).....	93
IV.	İbrahim Hacı Köyü (Gurbet).....	104
V.	Kaykılı Köyü (Kırk Çıkarması, Al Basması, Ağıt).....	107
VI.	Saatli Köyü (Müze Çalışması).....	114
VII.	Şefaati Merkez (Masal).....	116
VIII.	Şefaati Merkez (Mani).....	121
IX.	Şefaati Merkez (Sandık İçi).....	125
X.	Koç Köyü (Eski Bayramlar).....	128
XI.	Şefaati Merkez (Çapaoğlu İsyanı).....	134
XII.	Dedeli Köyü (Hapishane Hayatı).....	140
XIII.	Cıcıklar Köyü (Nazik Kızın Hikayesi, Yunan Harbi).....	143
XIV.	Alifakılı Köyü (Türkü).....	146
XV.	Bağyazı Köyü (Eski Köy Hayatı).....	147
XVI.	Şerefoğlu Köyü (Arabaşı Yapımı).....	150
XVII.	Şerefoğlu Köyü (Gelin Kayası, Nohut Tepesi Hikayesi).....	151
XVIII.	Kızılkoca Köyü (Köy İşleri).....	152
XIX.	İncirli Köyü (Sürmeli Türküsü).....	154
XX.	Yıldız Köyü (Türbe Hikayesi).....	156

METİNLER

Adı: Nuran

Soyadı: Kılıç

Yaşı: 58

Köy: Dedeli

Konu: Kına Gecesi

-I-

5 Nuran Kılıç: şimdi ğız ~almadan başlayım

-Nasıl alıyodun kızı ne yapıyodunuz duüinde kınada ne maniler ne türküler söylüyodun

NK: şey söylerim

elimisohtum~ asTara

elimi kesti Testere

10 mevlam şirinlik göstere

diyē var ya ğına yahıyollarya ana ğınasında

-söyle işte hepsini baştan aşığı söyle

NK: şimdi düñürlükten ñi başlayım aştıñ yōsa

-açtım açtım

15 NK: amoo beni huzulü yere ğonuşturuyomuş ğız şimdi önce düñürlē varırlar önce bi giderler büyükler ğızı bēñirler evelden ondan sona evel ~ōlan gidipte ğız ōlanı görmezdi ōlan ğızı görmezdi yavrım ordan varırlardı büyükler düür olurlardı aracılıynan ondan sōnamayım büyükler düür olurlar allān emriyenen alırlar bi ōlan ğız adı belli édellerdi onunun bi zaman dururdu evelden şimdise ōlan ōlan ğızı istiyo ğız ~ōlanı istiyo alıyolar

20 veriyolar ben şimdi sōna eskileri söyleyimde eskilerden ğalsın benim mesela benim ğayınbabam almanyadaydı bizim amcamız var ~ıdı amcamız geldi baña düür ~ oldu allān emriyenen verdiler altı ay yedi ay nişannılı ğaldım ondan sōna geldiler benim ğaynanam ğayınbabam almanyadan dünümü éttiler getirdiler evel ana ğınası yanardı aşıamları köylere habē dālırdı ğazlar ğaz dālırdı yanına birer sāğaz ~ alıllardı birer çarşı ekmá

25 gollarddı koylere dālırdı ordan da yol gelirdi arħabalardan ondan sonamayım bir gün dört gün bu dúün ~ olurdu evel şimdi üç gün de bitiyó dúünler iki bir salon Tutuyolar onda bitiyó dúünler cuma günü bayraħgāhardı perşembe günü gāhardı cuma çalardı cumartesi oħuntusu gelirdi ğınası yanardı Pazar günü gelin çıħardı aħşámleyin ~ ana ğınası yanardı gózel aħşam ğonu ğoşú birikirdi kimi ğap getirirdi kimi para getirirdi kimi hedeye getirirdi
30 havli getirirdi peşkir getirirdi ona mani söylelirdi ğız ālasın diyėğızın eline yaħallardı onuda söyleyim

elimi soħTum ~ asTara

elimi kesti Testere

mevlam şirinlik góstere

35 ālama gelin ~ ālama

beni yolumdan ~ eyleme

patladı gitti eşi

sófrada ğaldı ğaşı

40 ğızım ~ eviñ yaħışı

ālama gelin ~ ālama

beni gónlümden ~ eylem

damadın giydi aTlas

45 atlas kimselere batmaS

damat hiç kimseden ğorħmas

ālama gelin~ ālama

beni yolumdan ~ eyleme

evel ben dúünlerde túrkü söyledim beni almayınca dúüne gitmezlerdi teft çalardıħ evel teft
50 tefti çalardıħondan sona ķendimde şindiki ğocadıħ gayli gózel ~ idimde şindi elimiz yüzümüz ğırışıya he túrkü söyledik beni gótmeyince dúünlere gitmezlerdi ne bim limbari çarıllardı loli çarıllardı dúünlerde oynallardı ondan sona böyle eskilerin

dúünlerinden kimse Şimdi ğalmadı yavrum Şimdi iki dene alğı ığıyo Şo meydana Şangur
Şungur alıyo cin Tutmuş gibi hotlaŐıyolar metleŐıyolar işte bitti dúünler oluyo başğa ne
55 diyim işte

-yemekler felan yapılyodu

NK: yaa dúünlerde yapılyo Őimdide yemeg PiŐirrim hee dúünlerde bende yaparım Şimdi
arğadaŐlar ğonşular birikirik ağrabalar búyúkler Şimdi bayrā yemek yaparığ bayrağğağınca
yemek yēnir ondan sona ağŐama yēdiriller ertesini ğün ğınanın ğına ğününe yēdiriller
60 dúünlere giderler Şimdi bi kaç kişiyen birikirik búyúk olarak búyúk baya atmış yaŐımıza
dēdik yemekleri yaparığ geline giderik ne bilim gelini getirrik böyle zamanlarımız geçer

-Çeyiz nasıl oluyo

NK: cihaz evel cihaz sererdik evel cihaz sererdik evel bir ğözú ğız gelin gitmeden evel
bizlerin bohcesini olur ~ udu lambanın işında lambanın ceyran yōdu ceyran yetmiş dōrt
65 yetmiş beŐde geldi bizim buruya lambanın işında lambayı Şoruya duvara ağardığonun
işında işlengi işlerdik çünkü gelin gidecānki cihaz serecān bir ğöz evi donadırlardı gelen
bağarıdı cehize gelen hayıllı ossuna gelirdi hem yolunu getirirdi hemi cihazı sererlerdi
herkes dúün bitenece o cihaz serili dururdu he evel böyle yōdu baŐlıdı benim onaltı bin lira
baŐlım var ~ıdı onaltı bin lira baŐlığ verdiler benim babamın ~ evine benim babam iki bağa
70 ğoltuğ aldı iki denede sandalye aldı bi sandığ bi makine bi Taban halısı bi ğaryola onunan
gelin geldim

-sandık içi yok muydu

NK: sandığ ~ içi endi cihazım var sandımızın gelin gelirken ğaz ğorlar Tatlısını ğollar ~
ağŐam damat yiyecek āzı datlanacağ he sandımı āŐam gelin gelipte ğúveyi eve dığdığtan
75 sona gelin açar damada onu yēdirir ğazınan Şeyi onuda ğeri yimeñ ğorğağ bile yēmeye
onuda zabah ğaynananın ğayınbabanın ónüne ığardacan ğaynana ğayınbaba yiyecek
zabahleyitin gelin tüm yēmiŐ diyē yēmezlerdi bile ecik ğúve bacāndan ğaylından
bacandan yē gelin ğorğar yimiye zabah öylece ğaz Tatlı ğaynananın ğayınbabanın ününe
ığardı aha cihazlarımızı sererlerdi millet ğınayı yağıp gittikten sona o cihazları topladılar
80 ağrabalar bōceleller ğúve bōcesini ğorlar gelinin sandı sandına olur gelin Sabah ğınacı evel
kekil keseller Sabah ğağtımydı geline kekil kesellerdi geri ğonuyu ğomŐu ağrabaları
arırlardı

-niye kesiyolardı

NK: ben ne bim ben adet ~idi zaar ki geline kekil kesellerdi toplanıllardı gelin çerezini
85 gelinin sandında çerezide olur o kekili mekili kesmeye gelenleri çerezini yerler çayını
içeller geline geri yoluna Tağallar hediyesini geçer gör gideller

-yolluk ney

NK: yol dedimiz para para dağallar altın dağallar altın dağar onu dağar öyle yani hediye
getiren onu getirir içinden ne gelirse ahrabalar daha çoğda evel paraydı beş lira on lira para
90 getirillerdi öyle ederler ~ idi ondan sonamayım gelini eve görler geçer gör gidellerdi sen
benim bilemediklerimi sor benden hatırlat baña

-tatlıyan gaz gönderiyolarmış ya ne niyetle gönderiyolarmış

NK: onu şeyingelin gelirken gelin geldimiydi gelinin gelini indirinci çanağ ~atallardı içine
bozuğ görler çerez göllar gelin önce sadıca getirillerdi evel birini göyyoğ birini söylüyöğ
95 gelini evel sadıca getiriller sadıca iner sadıca Tatlı yumırta Pişirirlerdi gelin gısmetli ossun
bereketli ossun diyè orda yedirirler orda durdurullar sadıcın ordan ondan sona çıhadıllar
ğaynanasının ğaynbabasının evine getiriller ğaynanasının ğaynbabasının evine gelirken
ğaynana ğaynbaba bozuğ para biriktirir arpa bũday çanān içine görler ondan sōna gelinin
ayānın ~ önüne ğırarlar gelinin huyunu ğırarlar o bozuğ paralarda çoluğ çocuğ alır
100 bũdāarpa tabı yerde ğalır taviğ cũcũk yer gelin gısmetli olacağ çanağta huyunu ğıriyo

-çanağın içinde ne oluyo

NK: çanān içine şey göllardı işte bũday arpa görlardı bozuğ paraynan berāber çerezinen
bereber fistiğ şey var~ıdı akide şekeri akide şekeri onları içine ğatallardı gelinin ōñüne
çatadan ğıralardı damadının gelinin damat alıyodu şölle gelini çıhakene ōñüne ğıralar
105 daha da yaparığ şimdi de daha bizim buralarımızda var daha hāla devam ediyo o
huylarımız

-kurban falan da kesiyolar

NK: ğurban kesen keser adā olan keser adā olmāyan kesmez mesela benim ben ğendim
gelin getirdim kesmedim ğaynbabam dört dene gelin getirdi kesmedi ama adamın ōlu
110 hastalığtan geçiliyo hayırlı asgerden geçiyo az bişey geçiriyo bi ōlu oluyo gözünün kōkü
oluyo ona adağ ediyo hayırlısıyan gelin getirirsem ğurban keserim diyin onu olanlar yapar
yōsam yapan yapar yapmıyan yapmaz o da allah rızası için o da iyi bişey he o da iyi bişey
öyle ederik

ADI: Ayşe

SOYADI: Şengül

YAŞI: 68

KÖY: İbrahimhacılı

KONU: Köy İşleri

-II-

5 *-nasıl yapıyodun ekmeği zamanında*

Ayşe Şengül: zamanında şimdi biz ~ ekmā ilāne unu goruḥ bir ~ ölçek ölçmekte öyle ilāne ğarelincede ecik Tuz ~ atarıḥ oñada ğurban oldūm allān suyuñgoruḥ~ içine girerik yūrruḥ ğulaḥ şeyinde yumuşahlında ekmāmiz ~ olur hoşbulduḥ canım misafir getirdim sā

-ben onnara yoḥ dedim ~ idi

10 AŞ: bilgi öreneceklermiş bildiklerini süyle arpa ğavradıñı ekin ğavradını gel sen daha iyi bilin hamırı yūrruḥ ondan sona dörT dene adam buluruḥ tahta buluruḥ ~ onnarna otutturuḥ biri evirir ikisi üçü eder küccük küccük de bezi alırıḥ eder eder goruḥ gözelce tandırda Pişer getirrik vurruḥ ~ üçer dörder sular yeriḥ yuḥa bu sula ye

-sabah erken kalkıyon

15 A.Ş: Sabah erken ğaharıḥ altı ğaharıḥ ekmeḥ ~ edecek zamanı hani parasıynan ~ adam alıyoḥ ya onun için er ğaharıḥ

-ne kullanıyon ekmeḥ yaparken

A.Ş: ne ğullanıyım suyunda mı

-Suyunda bütün malzemen ne

20 A.Ş: bütün malzemem su Tuz ~ un başğa bişiy ğatmaḥ bi ğatarsaḥ evel hiç ğatmazdıḥda çökelek suyu şöyle beş kilo çökelek suyu ğatıyolar şimdi ekmeḥ olmuyo diyolar bu başğa şeyi yoḥ

-nerde yapıyosunuz

A.Ş: tandırda aa tandırımız var

25 *-tandır nasıl tandırda ne var*

A.Ş: açıḥ mı bacım ğı şu tandırda ğöstediyim tandırı eşerik şöyle bir buçuḥ metre soba

deli gibi delik goruh kulle dõserik şöyle su arihı ibi ordan hava alır sobanın deli ibi sacı
üsTüne goruh ~ orda ekma ederik üsTüne sereller ah gideken gelseydin hepisini bilirdik

-peki nezaman yapıyosunuz kışın mı yazın mı

30 A.Ş: yazında yaparih gış ekma de yaparih bahar cacihlar derik~ozaman da yaparih
ekmamizin bitti saatte yaparih

A.Ş: he cacih toplarih bizim burda cacih ot madilamaş var yaa türküsü var

-nasıl türküsü

A.Ş: madilamaş oy madilamaş diye türküsünü diylediñni oy madılaş teke tüke sekeli diye
35 türküsü var bunun biliyoñ ñu bizim burda madilamaş toplarih o aylarda diderik her ekmeş
bitti mi ederik şimdi ğurbanım valla bağgala ekmeş geliyor hazır ~ ekmeş yiyoh evel
sobada çörek ederdik sobayı yaħardih hamır ~ ekşilerdik sobada sabaleyin ğaħar iki sac
çöreş ederdik erkeklerimizin önüne ğoruh yerdik bazlama ederdik hamır ~eşşiler maya
ğoruh yürruh āşam Sabā gelir Sabāleyin ğaħarih tandırı yaħarih önüne başına bi saçma
40 dokerik saman saman derik biz ~ ona ekinin sapı onu dokerik saçarih altına üsTüne
bazlamaları dõserik şöyle şöyle ğózzeme yapan şimdi milangazda yapılyo ocaħta yapılyo
ceyranda yapılyo bu böyle

-tandırdada erişte felanda kesiliyomuş erişte mantı

A.Ş: mantı hamırda keserik onu da keserik onada çökerek suyu un içine duru suynan
45 ğatarih yürruh gine onuda sertçe acik sert yürruh onu ekmeş hamırından ondan sona
şuncaz şuncaz atarih tandıra bi denesi yalandan bi Pişirir ğor tandırı ğörür ğeri ğor tandırı
ğörür ğeri ğor

-yanmasın

A.Ş: he yaħmaz biliyoñ bazzama gibi Pişmez ondan sōna üsTünü örteller ğorlar eve
50 getirrik sererik bir ğeri toplarih ondan sōna oturur Sabāleyin keserik

-kesme işi nasıl oluyo

A.Ş: bıçānan bıçaħla şimdi makine çihı herşey ğolaylaştı evel makine şe ederdik

-başka ne yapıyo tandırdada

A.Ş: tandırdada bu olur yālı çörek yaparih tandırdada bişey olmaz bu gali başğa yoħ

55 *-peki salça felan kaynamıyomu*

A.Ş: ha salçada ğaynaTırır evel üzüm ğaynaTırır bir bā ğaynaTırır balarımız iyi olurdu
şimdi yem yiyecek bāmız yoh bir hafta ğaynaTırır

-nasıl yapıyodunuz onu

60 A.Ş: o Pekmezi üzümü ķeserdik ğānı şeynen ğānıynan getirirdik evel ğānı vardı at vardı
şimdi ibi taħsi deāl yüklerdik getirirdik şöyle bi ğocaman bunnan büyük şirānemiz ~
olurdu üzümü içine doldururduħ hadi baħayım gir içine dellerdi kürā elimize alır içine
girer Tepiklerdik altına şuraya olūn altına teşti ğorduħ bōrüne küpel ~ āzanı ğoruħ üzümün
çitleri gitmez ginede süzerik ya ğazanlara doldurruħ sularını basarır basarır ayaħlarımızı
yıħarır tertemizce iyice oluħta Tepelerik varı varı geli varı varı geli su oraya ğazanlara
65 doldurruħ o ğazandan ğeri Sabāca tešt ğoruħ ğazanın şeyinin ~ içine tandırın ūsTüne orda
iki helke iki helke ğoruħ şerbeti ğaynadırır ha üzümün ~ ūsTüne topraħ atarır toprānan
çinerik ā toprānan

-niye

70 A.Ş: Tatlı olācamış üzüm gerli olmayacaħ Pekmez bēyaz toprā atarır ondan sōra çınarır
-beyaz toprak nasıl oluyo

A.Ş: ā topraħ dellerdi evel şon gibi bēyaz toprā

-o nerde

75 A.Ş: toprān altından sōkerik getirirdik bizim buralarda vardı topraħ bi tarlanın birinde ā
topraħ çıhardı ordan getiririk evlerdede badana ederdik bóle kireç yōduya üzümün ūsTüne
de atardırır bēyaz topraħtan seçerdik

-ne işe yarıyo üzümü ne yapıyo

80 A.Ş: üzümü Tatlandırır topraħ gerini alıyo çınardırır ğazanlara ğorduh gōtūrūr tandırda
kestirme derler üç helke üç helke ğoruħ teštın büyüse ğaynar bi daşa geri alır ğazana ğoruħ
bi daşa ğaynar geri alır ğazana ğoruħ kestirme bitti üzümü çınadımızın şeyi bitti kestirmesi
ondan sōna geri süzerik şerbeti yemeniyen yohut ilāne bir helke ğoruħ teşti ğoruħ ğasası
şeyin ~ ūsTüne tandırın ūsTüne sende mi gidiyon bóyle ğoruħ sōna bir helke ğoruħ onu
ğaynadırır Pekmez gibi olur şey kestirme ediyoh ya Tatlı kestirmesi onun gibi olunca
alırır ğoruħ tešte orda ğarıştırırır ğarıştırırır güpgōzel ~ olur

-tatlı kestirmesi ne

85 A.Ş: hani baħlava Tatlı kestirme ediyo ya şekerden baħlavaların ~ ūsTüne dōkūlūyo ya

-şerbet

A.Ş: hah şerbetişte bende öyle sende öyle anla şerbet Tatlı şerbeti hah yalnızım getir onungibi olur suratın ~ içine şöyle bahtımı görükür ayna gibi o bekmezleri a böyle doldurduh küplere satarsah satarih satmazsah horanta çödu şimdi ahraba galmadı küplere böyle doldururdu gaynanam irahmetlik iki küpte turşu gurardı bu alt ay yerdik bunu ölenleyin bazlama ederdik Söhrada yer bulamazdih horantadan ahrabada doluydu çocuğda doluydu şimdi bunun birisi galmadı he

Süreyya Güler: kimi evlendi kimi gelin çıktı almanya batırdı ahrabasız etti geçen gitti geçen gitti geçen gitti valla dış devlet böyle oldu işte böyle

95 *-salçayı anlat teyze*

A.Ş: salçayıda ezerik onuda ezerik oluhta üzüm çinādımız gibi çinarih süzerik elekten güzel çidi geçmesin sen ye ben ablama şey sóylüyom dur onu da süzerik güzel aynı onuda şerbet gibi ederik bir helke iki helke goruh gazanda gaynar gaynar gaynar goyulur salça olur yedirrik

100 *-nasıl saklıyon sen onu bozulmuyomu*

A.Ş: alacah satan adam götürür satar yoğ az gaynattıysan horantan yer Tuz ~ atarih bidonlara doldururuh güzel güzel ilazımsa satarih isteyen ~ olurısa isteyen olmassa ihtiyacın yōsa satmazsaneviñe gon anca yeñ he satanda var bóyleydi evel bóyleydi gurban oldum

105 *-evlimisin teyze var mı eşin*

A.Ş: eşim sizlere ömür~ oldu on üç sene oldu öleli evli delim yavrularımın yanında şu gızım şu gelinim şu da görümüm

-allah rahmet etsin yattığı yer nur olsun

A.Ş: amin onunki de öldü benimki de öldü eşim

110 *-tarlayı nasıl yapıyodunuz nasıl biçiyodunuz ekiyon biçiyon*

A.Ş: bōn gideller bi çinik būdā ekeller şimdi biçinik ekiyolar bir günde o zaman ~ atnan gidellerdi saçallardı onu anca atnan süreller geliller bōn bi çinik būdā ektem olur bir ay ekin ~ ekellerdi atnan zor oluyo ekellerdi yazın geldimidi allah yāmır vermezse ekin şuncaz galırdı arpa ekerdik bu da buncaz galırdı buna gider böyle biçerdik hiç bişey yōdu biçer yōdu tırpanda sona çıktı sona erkekler belledi tırpandan biçer çıktı golaylaştı onu

biçerdik yārdıḡ şöyle hōbek ederdik onu geri

S.G: pendiri ney de söyle

A.Ş: yoḡ pendir yoḡ sus

-hōbek ne

120 A.Ş: sapı toplardıḡ bir ~ araya yel gōtürmesin diyē bi yere şöyle yārdıḡ ekin bicTikTen
sōna da getirirdik arabayna arabası olan ~ arabaya óküzü óküze tekina eṣṣek ḡoṣallardı
tekin óküz bulamazdıḡ evel onu ḡoṣar sapı getirir harmana dōkellerdi harmanda saçardıḡ
saçardıḡ buralara dādırdıḡ ondan sōna óküzün ~ üsTüne binerdik uyuhlayaraq sürerdik er
ḡaḡıyon çocuh çoh ḡaynana var gōrüm var çocuh yōsada bunnar var ḡayınbaba var ezanda
125 ḡaḡacān ḡayınbabanın abdes suyunu dōkecēn namazlasını serecēn ḡaḡmada bi baḡ ṣimdik
ḡaynan ḡaḡıyo işi gücü gōrüyo ḡapıyı peceyi gelin ondan sōna ḡaḡıyo kele yavrum bi
bardaḡ çay ḡaynatta içek gelinin gōnü sana bi bardaḡ verecek onda onbirde Sabah
ḡayfaltısı ṣimdi ḡorḡ

-ṣimdi o zaman mı iyiydi

130 A.Ş: o zaman günümüz iyiydi ne boşanma var ~ ıdı ne ne dōñüşme var ~ ıdı bir halbur
horantayı idare ederdik üç dōrt dene tahta ḡurardıḡ ne dōñüş ne çekiş var ~ ıdı ṣimdi iki
adam bi eḡmek yiyemiyor tahtada dōñüş çıḡıyo halbuki hiç yemek seçme yōdu o sapı
yāmır geliyor topla toplardıḡ dibini süpürürdük içeriye yārdıḡ onu halburunan ele babam
ele bu ḡollar ḡaldı

135 *-ne yapıyodunuz*

A.Ş: būda çıḡadırdıḡ būdayı gōtürür çeşmede a ṣonun gibi oluḡ var ~ ıdı onun içine
dōkerdik su aḡardı kütür kütür içine girerdik o būdayı gübürden arıdırdıḡ halburu ḡorduḡ
altına alırdıḡ çuvala ḡorduḡ geri çuvalı geri böyle bi harman yerine gūzelce ḡurudurduḡ
dārmene gōtürürdük herkeşin herkeşe gelirdi ṣimdi alayı bi atıyo ne gelirse onu alıyoñ
140 gōzünün ~ önüne alıyoñ bu da öyleydi ḡurban ~ oldum zor ~ udu yāmır yārdı yārdı yaş
ḡuru ya sapı ıslanırdı geri ḡurumaḡ isterdi

-ṣimdi yok diyolar tarla buralarda

A.Ş: aman tüm tarlamız var biçer biçiyoh

-fazla ekilmiyor diyolar şekerpancarı felan

145 A.Ş: yoḡ bizim burda pancar ne yoḡ sade ekinimiz var ekenin horantası olmayanda sade

ķendi ekinini ġaldırıyo

-başka bişey ekilmiyor mu

150 A.Ş: yoħ biz ~ ekmiyoħ amma şefaati tarafı Őu yanda şefaati derler biliyoñnu o yanda var bancar yerkýyũ o yanda geleyen anġaraden geleyen var bancar oralarda bizler ekmek biz ekinden made bişey bilmek bizimki bu ġurban ~ oldũm çókelide sóleyim saña

S.G: söyle söyle hepsini söyle

A.Ş: teyzemi niye ġovduñ saldıñ inā sārıħ

S.G: baħ ben bunnarı diyemezdım de ġonuşamazdım da maşşallah

155 A.Ş: Sabāleyin ġaħarıħ inek sİR ġitmeden hemen inā sārıħ sũTũ süzerik ġazana ġoruħ Őoruya siz ne diyosañız Őimdi ya hanımlar varya biz ġazan diyoh tencere diyosuñuz Őimdi gečen ġũn benim toruna dedim ki soba ġazanının altında sũT var dedim soba ġazanını bilmemiş çocuħ Őimdiki çocuħ ne bissin soba ġazanını arıyo arıyo sũT yoħ babanne ġurban ~oluyum sũT yoħ soba ġazanı nereyse ben bilemedim dedi gittim baħtım dedim ki bunun ~ altı aha baħ dedim sobanın ~ üsTüne ġazanla su ġorda ġaynadır başımı yurduħ ben bu
160 dedim ġızım öyle demesen de ilān deseydin bilirdim diyo

-şimdi kazanla her iş yapılyodu çókelekte yapılyo

165 A.Ş: doldururduħ böyle inān sũtlerini o ķendi başına çī Tutar yōrT gibi tutar ondan sōna onu alrıħ ġazana ġoruħ ocā ocāmız var tandır deāl bu ocaħ Şöyle ġazan var ġocaman da ona ġoruħ altını usul usul yaħarıħ çókeleķ dibine çóker onu ġoruħ iki saat üç saat ġazanda sōr ondan sōna onu torbalara ġoruħ pendiri ġoyacaħ yerimizi yaparıħ Őō oluħ gibi onun ~ içine ġoruh üsTünede Taşı ġoruħ torbaya ġoruħ āzını bālarıħ üsTünede Taş ġoruħ ġúpgúzel süzer ġalmaz onu geri torbadan çıħardırım ilānde bi Tuz atan ~ üsTüne ecik çōrá otu atañ üsTüne çōrá otunu biliñ ele onu ġarıştırıñ ġózelce alıñ eliñe çanā basañ Şimdi bidon çıħtı bidona basıyoħ

170 *-çanak daha saġlıklı diyolar*

A.Ş: Şimdi çanaħ ġaħtıolan çanā ġoyya olmayan bidona basıyo

-çanak nasıl oluyo

A.Ş: çanaħ çamırdan yapma çanaħlar varya evel çanaħ satılırdı arabaynan gelillerdi buralarda satallardı hep alırdıħ

175 *-burda yapılmıyor demi çanak*

A.Ş: yoĥ Şimdi gelmiyo baŐa yerden gelirdi Şimdi anaĥ ęaĥtı ortadan bidon bidonu alıyoĥ bidona basıyoĥ

-anakta nasıl saklıyorsunuz

180 A.Ş: anān āzı ğurban ~ oldum Şu ğadar āzı var bunun ~ içine basarıĥ basarıĥ basarıĥ āzınada evel iki u yapraĥ ğorduĥ bā yaprā üsTünü bālardıĥ āzını Şöyle dōerirdik temiz ğumdan getirir anān āzına doldururduĥ içine sinek girirdi eyle bişey olurdu oserince dururdu yiyecek zamanı ğaldırır ~ açar taba ğor yerdik evel öyleydi

-suyunu veriyodu çanak alıyodu

185 A.Ş: suyunu alıyo he pendir ğumda serin Tutuyo ökelē pendiri serin Tutuyo pendiride mayalıyoĥ ğazana süTü ğoyyoĥ ecik ısıTıyoĥ elimizi yaĥar yaĥmaz içine maya ğoyyoĥ o bi saat Tutar yort gibi pendirde öyle oluyo

-peynirin mayası ayrı mı oluyo

190 A.Ş: he pendirin mayası ayrı ökelē hiç maya ğoman çökelek dedin ęendi süTü eşkir iki ün durunca hemen yort gibi olur eşkir o öyle ökelekipendirde içine maya ğoruĥ maya alırıĥ satım bağgallardan içine ğoduĥmuydu o da pendir olur torbaya ğoruĥ pendir de bu

-tuluma basmıyormusunuz

A.Ş: biz tuluma basmaĥ o kōylüler basar baŐa yeller yaylacılar basar biz yaylacı deālik bizim buramız Pek hanım

-bu Şey etraf köyler

A.Ş: bu etraf Pek hanım Pek ~ öyle iş bilmez hazırcıyıĥ hazırcıyıĥ biz

-sizin köy gelişmiş

A.Ş: geliŐti geliŐti iyi kōyümüziyi oĥ Şükür allaha iyi öyle vurum ğırımında yoĥ dönüŐümüüz de yoĥ Őeytan ğulāna allah dōnüŐenlerde dōnüŐ edene de allah sabır versin ıslānı versin kōtü adamların aşķellerimiz gidiyobayram demiyo arife demiyo gidiyo ğurban ~ oldum ğemiŐ bayramında mübarek olsun

ADI: Fadime
SOYADI: Polatlı
YAŞI: 79
KÖYÜ: Alifakılı
KONU: Eski Yaşantılar

-III-

5 Fadime Polatlı: gelin ~ olduğ ondan sōnamayım gelinlik ēderdik sōylemezdik ğaynanaya
ğaynababaya hiē ondan sōna başımıza duvağ ~ olurdu gelirdik ğaynana ğaynababa
soyundururduğ ~āřemleyin ğaynanayı ğaynababayelimiz bōyle dururdu gelinlik ēderdik
ğonuşmazdığ hiē gelinlik ēderdik soyundururduğ yatırıldığ gendimiz ~ evimize giderdik
yōsa onnar soyundurmayınca yatmağ yoğ bize ğaynanayı ğaynababayı he ondan sōna nōrek
10 dōm yaptığ ondan sōna ne bim inekler sādıđ camızlar sādıđ davarlar çoğ Sabah ezanda
ğađardım camızları sārdım sīra sūrerdim ondan sōna evin iřini iřte ōyle gōrūrdük ğızım iř
ēdu çoğuğlar ~ oldu iş çoğ ğayın ğarısiyiğ dōrT dene ğayın ğarısiyiğ bir ~ arada durduğ
hep ayırmağ yođ sōnadan ayırıldığ dee çoluğ çoğuğ bŷyūdükten sōna ayrıldığ evelkini
15 nidecān evelden şimdi ne var ki gōrŷyođ gōzlyođ yatıyoğ milangaza yemek Pişiriyoğ
çamaşırı şey yiğyo makine yiğyo evi makine sŷpŷrŷyo milangaz yemā Pişiriyo işte o
evelden işte diyom yaaa hayvanlar pisli yapardığ ğurudurduğ indirirdik hatta duvara yapar
duvardan da ğafama dŷřerdi pisli ondan sōra onu ğurudurduğ az dōnderirdik çekerdik ğışın
ocağTa Pişirirdik yemā bazı tandırda Pişirirdik daha da babamgilde tandırda Pişirir o
bŷyŷk ğazanlarda onnan Pişirir onnar da çoğludu ayrılmağ yoğtu evelden ğaynababa
20 ğaynanaya gelinlik ēdecān sōylemiyecān elimizde ırbığ omuzumuzda havlŷ ğaynababanın
~ abdazını aldırırđ her abdesi ondan sōna cami gider ondan sōna gelirik biz ğonuşmağ ne
deyim ğızım ne bim çoğ derT çoğ

-kayınlarıda sen evlendirdin

F.P: ğayınları mı ğayınlar nerde işte kimi istiyo isteme yōdu evel de biz şendimiz giderdik
25 evel ōyle ōlangız bōyle isteme yōdu filanın ğızı var gidek dŷr dŷřek derdik varırıldığ oraya
verirse verir vermezse başğa yere giderdik ondan sōna gelin getirirdik davulla davul
çalınırdı ne bim ne nōrdŷ oldu işte oldu gōrme ğızım bitmezki ben sōyleyim bitmez ne
sōyleyim

-kına yakard kınayı nasıl karıyodunuz teyze

30 F.P: ğınayı Şeye ğarardıĥ dōruŐeye ŐimdikiĦi öyle ğızlar yaĥmazdı ki āŐamleyin ~ iki ğız gelin gidekene başına iki üç dene ğız gelirdi yatardı ondan sōna ğınayı tasa özerdik Ķendimiz yaĥardıĥ Şöyle taa bileklerimizcece yaĥardıĥ ğınayı sabahleyin oldu mu ğaĥardıĥ dün için süpürĝenin ~ üsTünde yıĥardıĥ elimizi ğınayı

-niye süpürĝenin üstünde

35 F.P: ne bim ben işte zaar öyle Őeydi zaar işte süpürĝenin ~ üsTünde yıĥardıĥ baŐĝa yerde yıĥamazdıĥ he moda zaar neyse ondan sōna ğızım öyle ondan sōna öbür ğaynı everdik öbür ğaynı everdik e işte ğörümceyi everdik evel çorap árirdik ip árirdik yún Tarānan Tarardıĥ ondan ip árirdik ğaynılara çorap özerdik ğaynımda Pek deliydi künde yırtardı künde ben ~ onun çorabını onarırdım he ğızım aman ne bilem iş çoh

40 *-ipi nasıl eĝriyodun*

F.P: iĝnen iĝnen yún Tarānan Tarardıĥ Şöyle Taraĥ varıdı Tarardıĥ ondan sōna onu uzun uzun sarardıĥ ondan sōna iĝnen árirdik ondan sōna gine onu iki ğatlardıĥ ondan sōna ĝeri bükerdik onu alırdıĥ öyle çorap özerdik hatta da çorabım de aha burda başlı çorapta öryom ben benim ğayseri de olan çorap giyer yún çorap giyer ğıŐTan ğışa ondan sōna
45 öyle árirdik ózerdik ıŐTar TaĥardıĥĶendir çul doĥardıĥ çuval doĥardıĥ onlarla işte Ķendir çuvalardan ~ un udürdük bŭda ğótürŭllerdi Şimdiki felezan dolduruyo Şimdi ne var valla evelden biz çoh çoh çektik

-ipleri kendiniz yapıyodunuz

F.P: ipleri Ķendimiz áriyoduĥ

50 *-nasıl onun renkleri var mıydı iplerin kilim felan dokurken*

F.P: var canım yoĥ mu aha Şurda Şey var benim yasTıĥ var doĥudŭm yasTıĥ

-nasıl dokuyodun yastıĝı nasıl dokudun

F.P: ıstarede ıyarıĥ Şöyle uzunca Şöyle altında oturruĥ ipi ibdil eriŐi árrik ortanın ~ eriŐini ipini ondan sōna öbürleride árrirdik onlar ĝalın árirdik onu ince árirdik otururduĥ tek tek
55 tek tek öyle doĥurduĥ Şey yastıĥ doĥurduĥ heybe doĥurduĥ çul doĥurduĥ çul derlerdi evel Şeyin ~ üsTüne ĝurudurduĥ bŭdayın ama neyse çulların ~ üstünde Şimdi yıĥardıĥ unlŭ yıĥardıĥ Şimdi unlŭ yıĥamaĥ yoĥ ne yoĥ çuval çuval satın ~alıyoĥ yiyöĥ evelden Ķendimiz údürdük Ķendimiz yıĥardıĥ bŭdayı ĝurudurduĥ getirillerdi yapardıĥ öyle eĶmek éderdik gecede geceden ğaĥardıĥ Sabāca āŐamaca eĶmek éderdik haftada eĶmek
60 horantalıydıĥ hafta eĶmek ~ éderdik horanta çōdu Şimdi ibi satın ~ alma yēme yōdu ya

acığ şey gózleme yapardığ gózleme iki ũnde biterdi horanta çödu ekmeğ haftada ekmeğ
haftada ekmeğ éderdik oğlāda sac ~ éderdik onnarnan yerdik içerdik işte aman ne bilim
ben gızım senin ibi ğaynımızın gızı o da söyler Fadime yenge ıcığ eşkilerden söylede
yazıyım dēr o da oğuyo ğırığalede oğuyo o ne dēyim ne bim ben çoğ ğaynana ğahrı çektik
65 ğayınbaba ğahrı çektik görümler çoğlūduğ babam ~ evinde de çoğlūduğ orda da küpeli
āzannan pilav Pişirir küpeli āzannan çorba Pişirirlerdi tandırı yağardığ Sabahleyin Sabah
tandır yağardığ he tandırı yağardığ çorbayı Pişirirdik pilav ~ ossun ondan sōna yēllerdi
gidellerdi çitlerine óküzleri camızları atı alır gidellerdi çifte evel ~ erkekler ğadınlarda
evde ğalırdı he erkeklerin ayrı odası vardı ayrı ğadınlarıñki ayrıydı Sabahleyin ğadın yemá
70 Pişirince erkēn biri alır gótürür odada yēller ondan sōna çifte gidellerdi ne biliyim çoğ

-ekmeği de tandırda yapıyodunuz

F.P: tandırda yapıyodu ekma aha ben bu yıl yapmıyom sarığayada yapıp da gelecek
ekmam herkeş yaptı benim ki ğaldı he aman ila gız yerköy de oturuyoñuz demi

- bulgur felanda yapıyolardı herhalde

75 F.P: he bulguru şeyi elerdik sarı bursadan ondan sōna çeşmede çeşme yōdu öze çulu
atardığ özün içinde yığardığ ondan sōna küpeli āzanlar ~ olurdu ğocaman on çinik būdayı
alır onda ğaç ğazan ğaynadırsan üç mü ğaynadın iki mi ğaynadın beş mi ğaynadın
ğaynadırdığ ondan sōna şey éderdik ğaynadırdığ ondan sōna sovuda dövellerdi erkekler
toğmanan ondan sōna ğeri ayığlardığ savırırdığ onu dermen Taşında çekellerdi āşamleyin
80 ğızlar erkek ~ olursa erká toplallardı gız olursa ğızlar toplallardı dērmen Taşında Sabāca
bulgur çekerdik ya gece ekmeğ yedirirdik onnara ğızlar türkü çarırdı ne biliyim ben çoğ
bilmem

-sen türkü biliyon mu teyze

F.P: aman git gızım türkü ne yoğ unuttum gitti türkü mü ğaldı

85 *-mani felan*

F.P: yoğ mani de çāramam şey de çāramam

-ağıt var mı

F.P: āt mı aman ātnan ālaya ālaya gózlerim ğalmadı olan öldü yandı gelin ~ öldü herif öldü
işte bu hale ğaldım şuraya namazımı ğıldım buraya dērildim yattım hee

90 *-gelin olan kaza mı yaptı*

F.P: vay gelinim ğansere yaħalandı doħuz sene sōna öldü ōlum da bićerde yandı bićerde yandı ondan sōna herif öldü bi ben ğaldım iħte ben de ōlemedim beklıyom

-yalnız mı yaşıyon

95 F.P: uħaħlar řáfaaTlıda he ben yannız oturuıom uħaħlar řáfaaTlıda üsTümüz senede bi elbise alınırdı o da yırtılırdı yamardıħ yamardıħ ğaynımızın bi ğızı vardı řáfaaTlıda şimdi anne evel su yōdu buralarda ōze inellerdi aħřāda ōzümüz var orda yıħardıħ küpeli āzan neyi ğótür yaħacaħ ğótürürdük orda ocaħ ćatardıħ orda yıħar ćayırdı ğurudur getirirdik ğaynımızın ğızı anne Pijamañı ğoma ben utanıyom yamalıħ oluyo hem elime sımıyo derdi yama yama yama elbise dirseklerimi yamardıħ fistanlarımızın buralarını yamardıħ 100 ğōslerimiziñ buraları yamardıħ yamalıħ ğiyerdik yamalıħlı ōnüklerimiz vardı ōnünde yırtılırdı ōnükleri yamardıħ şimdi ōnük mōnük yoħ tuman var şimdi tuman ğiyer ćıħar ōnükler şöyle şeydi bā vardı belinin burda beline buraya bālallardı bura burdan böyle ğırmalıydı şöyle düz ~ üdü düz ~ üdü de burda böyle böürleri ğırmalıydı sōna işlengili ćıħTı siyah siyahlardan işlerdik ondan sōna belimize bālardıħ ğız ama eskikini nidecēn 105 ğızım

-ćeyizde miydi bunlar

F.P: ceyize de yapıyoduħ da öyle kündelē yapıyoduħ ōñü elbisemiz batmasın ōnümuze böyle bālardıħ ōnü ōnük dellerdı ōnūme bālardıħ bi yere gideken var ~ ıdı ōnük bi de evde var ~ ıdı he ćōdu ğızım ne var ki ğać dene ēderseñ et ister bi dene et ister iki dene et ister 110 hedāyelik yap ğótür

-yok bařka biřey var mıydı sandıkta kaneviće ćarřaf havlu

F.P: řeyde mi sandıħlarda mı olurdu olmaz olur mu ćarřaf havlú iřlengili yapardıħ iřlengi iřlerdik bi de iřlengimiz vardı o ćulları ćualları doħuduħtan sōna bi de iřlengi iřlerdik ondan sōna ne biliyim ben aman unuTuyom dolu hangisini sōyleyim dolu ğızım her ~ iř 115 dolu

-peynir yapıyo mıydunuz

F.P: yapmaz olunñu evel şey yoħdu aman davarları ğoşana ğořardıħ evelden davarları şöyle ğoşana ğořardıħ burdan başlar sārdıħ ondan sōna o yandan başlar sārdıħ ondan sōna makine yōdu dama süT sererdik ilenlere üsTünü örterdik yanında da yatallardı kedi ne yemesin diyēn yüzünü Sabah ezāndan ~ evel yüzünü toplallardı alıllardı şeye ğollardı 120 helkeye altını peynir yapallardı küpeli āzana dōkellerdi peynir yapallardı onun peyniri Pek

Tatlı olurdu şimdi makine çıhtı ondan sōna makineye çektik makineye çekice oo herkeş hāvaslandı neyi ki yā bi yannı yavanı bi yannı diyen onun peynirini yapTıh evel yā satın ~ alma yohtu hiç evin camızıyın ināyın davarıyın yāni yiyācāñ yā satın ~ alma yōdu hiç onu da gıdım gıdım ğaynana ıclı ıclı ğaşınan verirdi gelinler yemek yapardı ızıcılı ğaynana verecek de yā da gelinler yemek yapacağ vallaha

-sandā saħlarlarmıř

F.P: he he ğaynananın belinde anahtar var ~ ıdı onnan sandā saħlıyo o yā satın ~ alma yōdu ama onnar haħlıydı şimdi o zaman da haħsız diyoduğ ya ama onnar haħlıydı he sanda ğordu ğaynananın hususü sandı var ~ ıdı öyle yā sandı neyse bi yerden üzüm gessin bi şey gessin ğaysı şeyde iramazanda gece şey yērdik erişte pilav erişte gece ğaħardığ opilavı erişteyi zōhür de onnarı yērdik ğaynanalarda saħlardı saħlardı ee nōrsün öyleydi işte öyle idare ediyolardı yā yōduki mesela başğasının davarı yōsam bile inā var bi inā nōrsün yōrdunu mu yēsın süTünü mü yēsın yā mı yapsın

-çocuğ içer

F.P: hee çocuğ içme yōdu ğōsümüzü emziririk yoğ çocuğlara nerde içirecēñ çocuğlara vermezlerdi yā çıhacağ diyen evel emzirme yōdu çocuğlara şey yapardığ undan haside yapardığ onnarı yēdirirdik öyle mama muma yoğTu he yōdu mama ne onnarı öyle ederdik öyle yēdirirdik kah āzımızda çiner yēdirirdik çocuğlara azımızın gevişlerini amaan git ğız valla eveldenki bi zulumlümludu şimdi ne var ev barğ elbise almıyor yaydı süTüydü yorduğdu daha çeşididi Pazarıydı şeyiydidolu evde Tomates çıhacağ baldırcan çıhacağ biber çıhacağ yiyecik yōsa yoğ satın ~ alma yōdu he kendi ekiyoduğ onu yiyoduğ kendimiz kendimiz yiyoduğ öyleydi

-diğer köyde pekmezde yapıyolarmış şefaatinin girişindeki köyde burda var mı pekmez

F.P: burda da yapallar annem bizim de varda ben geline diyom ki racinin dayısının ğızı benim gelinim yaa diyom nuran o da yoğ gelini çıhtı yalnız ossa şorda bahçe onun ondan sōna gidip geleken toplan yēyiñ de bitsin bari diyom da benim ablam var aşşada söyleyin de diyom arada gitsin gitsin atsın da yēsinner kim toplayacağ öyle o bu yer

-üzümü pekmezde yapmıyolar

F.P: hee geçen sene yaptı da gelini vardı evde yaptı ben de yardım ettim ama bu yıl ben yardım edemem de kendi yapamaz da

-nasıl yapıyolar teyze pekmezi

F.P: Pekmezi mi balara giderik çoluğ çocuğ toplarığ giderik ğasalara doldurruğ bādan getirip hatlarımız olur şöyle uzunca onun ~ içine dókerik toprā üstüne atarığ toprā alırığ
155 satın ~ alırığ incirli kóyü şo yanda toprā üsTüne atarığ onu şeye ğoruğ tandırın üsTüne onu öyle bi kesTirrik şoruya ğoruğ o durulur ondan sōna durulduğtan sōna ilānleri yıharığ ilānlerin ~ içine ğoruğ tandırın üsTüne ilānde ğaynaTırığ ğoyuldumuydu indirrik Pekmez yaparığ eşki yaparığ çalma yapardığ

-çalma önceden vardı şimdi sarelle

160 F.P: şimdi yoğ étmiyolar he he aman aman git ben ~ onu yēmem derim babaanne saralle git ya o neymiş ben ~ onu yēmem derim saralle yēmem saralle yenir mi neynen yapıyolar neynen yapıyolar nerden yapılyo nerden edilyo sen kendi elinde yapma başğa

-nasıl yapılyo çalma teyze

F.P: çalma da işte aynı onun gibi üzümü çınıyon ya aynı toprā atıyoñ onu da öyle ilānde
165 tandırda bi dala ğaynadıyoñ indiriyoyñ duruluyo ona onu getireken ona şey ğoyyoñ ayran ğoyyoñ çalmaya ayran ğoyyoñ

-yoğurdun ayran mı

F.P: he yordun ayrandan onu ondan sōna ğoruğ tandıra kestirir şöyle küpe āzanlara ğoruğ ayrı orda durulur Pekmeze ğomuyoyğ ayranda çalmaya ğoyuyoyğ he öyle durur onu da öyle
170 oraya ğoruğ şeyin ~ üsTüne ilāne ğoruğ tandırda ğaynadırığ içine uzunca bā çitlisinden çitli yaparığ içine ğoruğ o ğaynar bi yandan sen bi yandan ğarışTırıñ o ğaynar sen ğarışTırıñ o ğaynar ğoyulana ğadar gózüñüz bağTı ki şöyle ğaldırma çıbığların ~ üsTünede damlar şöyle he onu damlar ki tava gelmiş dēler indirek onu indirirler küccük ğazanlardan sōnada çanağlara ğollardı çanağlara ğor ğapıya ğollar sōğ düşene ādar çalma ğapıda
175 duracağ yoğ he o ğazanlara ğollar bağTı hava sōyo ondan sōna çalallar ilānlere ğollar elleriyen çarpallar çarpallar bēyazlaşır çalma bēyazlaşır bēyazlaşTığtan sōna çanāna ğollar ğapıya sōğ oldu muydu ğollar iki ūnde üç günde Tutar ~ orda şöyle şeynen Pıçān burnuynan çıhadırdığ çalmayı Pıçān burnuynan bēmbēyaz çalma öyle olurdu eşki olurdu eşkiye bişey ğomazdığ eşkiyi doru çınardığ şoruya ğoy durulur kestirirdik şey ~ ēderdik
180 ğaynadırdığ eşkiyi şey étmezdik kesTirmezdik Pekmezle çalmayı kesTirirdik şeyde de tandırın ~ üsTünde eşkiyi kesTirmeden ğaynaTırdığ

-pekmezi niye toprā koyyodunuz teyze

F.P: toprağ Pekmezin eşkisini alıyo ğalenli yere toprağ atardığ şimdi ilaç ~ atıyolarmış he

185 şimdi ilaç ~ atıyolarmış biz ilacı bilmek toprağ atıyoğ hatta benim toprağlarım bile evde
orda b yaz aynı kireç gibi oluyo kireşten d l o doru toprağ kireç ayrı he d ru toprağ he
bizim ş  şeyden Tepeden  yle ıhıyo şeyden incirli k y  var ordan satın ~ alırığ şeyden
d dan ıhıyo yerin ~ altından Pekmez topr  ayrı

-normal kapıdaki topraktan değil o

F.P: yoğ yoğ b yaz b yaz b yaz yoğ şeyden deel  yle deel işte aman ne biliyim ben

190 *-bahçe felanda ekiyo musunuz*

F.P: gelinim ~ eğTi işte gelinim eğTi işte burdan meyve var da meyve yoğ olmadı acığ
elma oldu o da ğurTıuydu d k ld  gelin ~ eğTi aşşada b y k bahçemiz var o ıclı yarısını
eğTi  nu eğmedi de yalnız yarısını eğTi  nu eğmedi

Mercimek felanda ekiyo musunuz

195 F.P:  lan bu yıl eğTi evelden eğiyodum ğızları g t r yom b y k ğızı burda ğodum evde
davar var ~ ıdı inek var ~ ıdı b y k ğız evde ğalırdı k cc k ğıznan ğonşularnan ğubaşırığı
yolardığ yolardığ getirirdik ş yle Tepeye orda motura Tepeledirdik ondan s ra savırırdığ
bu yıl  lan eğTi san vurdu y mur fazla oldu zaman nohudu san vuruyo

-san ne

200 F.P: sanda şeyde y murun havasından havasını g t rm dinden ğuruyo nohutlar ğuruyo

-r zgar vurdu

F.P: r zgar d l şeye y murun ~ old ndan olmadı san vuruyo olmadı d rt inik ekiyo t m
ediyim diye olmadı mercim  da çoğ ıhTı ya adam bulamadından   yandı d k ld  ğaldı
bende ekerdim

205 *-işçi getirmiyonuz mu*

F.P: yoğ işçi getirdi  lan ama yalnız he işçi getirdi tek başına nası yapsın yetmiş değar
eğTi çoğ eğTi he çoğ eğTi bu yıl yine ekecek bu yılda y ze yağın ekecek

-Çocuklara kırk çıkarma yapar mıydınız

210 F.P: he he ğırđını bekledirdik ğonşular gelmezdi d m yapıncı başa yabancı gelmezdi
erkek er gelmezdi altına toprağ d kellerdi ğadına d m yaptımıydı ocuhlara toprağ
d kerdik birer ~ ikişer yaşta toprağTa yatardı çocuhlar ilaç kila y du ama şimdiki
ocuhlara bezin ~ arasında ğızarıyo işte bez şey ediyo biz topr  yatardı çocuhlar burcu
ğoğulu topr  ısıdırdığ şoo tarafta tarlamız var ~ ıdı oraya gittik ondan s na taa ordan ğız

215 yatırdıh õlenin sıcānda toprahtan toprā ğızdırdıhçocuĥları orda yatırdıh yazıda çocuĥ
yatırdıh toprānan beşşik var ~ ıdı beşşin üstünde yörek bālardıh taa ğuşlāca yatallardı hiç
ġaldırmazdıh ki davar ġeldi haydi ġayınbabam haydi ne duruyoñuz davar ġeldi davar ġeldi
çocuĥları hemen ġaldırır otutturruĥ hadi ġeç ~ oldu ġiderdik o zamana yatar çocuĥlar yaa

-kırkını nasıl çıkardıydunuz

220 F.P: ġırĥını mı ġırĥ ġün bekledirdik ondan sōna ġırĥ dene Taş Toplar suyun ~ içine atardıh
ġümüş yüzük atardıh ondan sōna çocū yıĥardıh şeyden ilistirden su dókerdik ~ üstüne
ilistirden su dókerdik ġırĥlardıh ondan sōna ġonşular ġelirdi ġırĥını çıĥardırdıh öyle

-hediġini

225 F.P: hedi o dişi çıĥakene dişi çıĥakene hedik ġaynadırıĥ ġonşulara hep dādırdıĥ ġonşularda
hedāye verirdi çocūn dişi ġolay çıĥsın diye hedik ġaynadırıĥ öyleydi yaa benim çocuĥların
yaşında çıĥardı bi yaşında ġeç çıĥardı ne bim niyeysel benim çocuĥların ġeç çıĥardı

-dişleri sağlam mı

F.P: yaa sālām sālām en küccük ġızımın dişi ġalmadı İstanbul dā ġızımın

-kaç tane çocuġun var teyze

230 F.P: benim mi benim işte dört õlan iki ġız ~ ıdı õlan biri öldü şimdi üç õlan iki ġız biri
istanbulda ġızın biri biri ġuşadasında amcamın õlunda ġuşadasındaona verdim óteki de
yabancı dāal o da ġaynımın ġarısının teyzesinin õlunda öyle ne biliyim ki küccük
küccük çocuĥlarımız iş ġörürdü şimdi ġızlar hiç evleniyolar oĥuyolar evleniyor ondan
sōna boşanıyolar ama evel boşanma mı var ~ ıdı sayġı var ~ ıdı sevgi var ~ ıdı şimdi
hemen boşanıp ġidiyolar şimdi hemen boşanıp ġidiyolar iki tıĥ dedimidi beni
235 ġayınbabamda dōdü ġaynımda Tabancaya Tuttu ġaynanamda dōdü beni öyle öyle çektik

-boşanma iyi mi oluyo

240 F.P: ben ne bim ben neyse iyi mi oluyo hemen çıĥıyolar bizim burda ġaç dene ġız çıĥtı ġaç
dene ġelin ġitti he boşandı şurdan ġaynımıñ õlu var iki ġızı var iki ġızın ikiside boşandı
ġeldi babasının yanında duruyolar anġarada çalışıyo babasının yanında yanlarına aldı babasıda
yiyo yoĥ ġızım bizde öyle boşanma hiç yōdu herif vurdu ġolumu ġırdı ġafamı yardı Pıçāĥ
dürttü elime öyle öyle çektik valla biz öyle çektik hiç boşanma yoĥTu şimdi hemen
ġidiyolar çocū nere ġoycān namısıñı nere ġoycān anamızıñ babamızıñ namısı namıs var ~
ıdı sayġı var ~ ıdı şimdi sayġı sevgi diye hiç bişey yoĥ hiç hiç hiç Taĥmıyolar ki
ġaynanayı ġocayı Taĥmıyolar ġaynanayı ġayınbabayı Taĥsalarda ġocayı Taĥmıyolar yoĥ

245 anam yoh git diyo ki diyolar ki öteán gadınlar ee allān ~emri ğurban oldūm allah dedim
şimdikilere mi emretmişbizlere hiç mi emretmemiş dedim ğayınbabamın yapTı kótülük
ğaynanamın yapTı kótülük ğaynımın yapTı kótülük nasıl durduğ namıs ~ içindurduğ namıs
namıs namısn için çekTik ya neler neler yavan ekmek duru su ekmeğ ederdik ğaynanamız
ekmeğ vermezdi accığ peynirnen bi bazlama alırığ peyniri dürrük bōrümūze ğorduğ şöyle
250 bi ısıtır ekmeğ éederdik şimdi Sabahleyin sōfra ğuruluyo ölenleyin sōfra ğuruluyo gidecek
zaman ğaĥarken ğuruluyo he amoo ney Şu ayağğabı neyse elbise o ayağğabı neyse çanta o
çantayı neyi ayağğabıyı neyi nerde görēcik nerde bile elbisemiz bile yōdu sene de bi elbise
alırđığ seneye gelmeden yırtılırdı yama yama işimiz çıĥardı çoraplarımızı yamalılı bi bohce
şöyle alırđığ sōnadan çıĥTı bu çoraPlarda şōnnar he evel ip çoraPlıdı ondan sōna onu
255 tekrar çitirdik yırtılan yelleri atlıĥ var ~ ıdı atlıĥ órerdik geçirirdik şöyle órerdik Őurđan
şurayı boş órerdik Şu yanıyıda şöyle geçirirdik

-atlık patik mi

F.P: yoh patik dáal atlıĥ atlıĥ ayrı patik ayrı patik tüm düz şöyle atlıĥ órerdik erĥeklerin
şeylerine çoraPlarına hep ip çoraP giyolar yaz ğış ip çoraP giyolar şey çoraP yohTu he
260 sōnadan çıĥTı taa benim dúünümde çıĥTı ğız benim dúünüm āz olmadı ya aha aşşu yuĥarı
aTmış seneye varacaĥ benim dúün olalı yeTmişdoĥuz yaşındayım

-maşallah iyisin teyze

F.P: ben mi hiç iyi dáalim iyiyim allah bu ğünümü aratmasın ğurban ~ oldum allah kimse
mōĥTaç etmesin ölüm ğızım dedirmesin ikinci ún yataĥ üçüncü ún topraĥ etsin he
265 nōrüyüm Sabahleyin ğaĥTım iki bazlama yapTım ğózleme yapTım ekám de ğalmadı
sarığayadan gelecek ekám ya ğózleme yapTım yedim içtim o ğapıya oturdum çoraP
óruyodum anne çoraP ór bā anne çorap ór bā ğózümde ğórmüyo Şu ğózüm hiç ğórmüyo Şu
ğózümnen ğullanırım ğózlüksüz durmam iş ğózlüm ayrı uzaĥ ğózlüm ayrı he he ğızım
ğızım biz ne çekTik ne çekTik ğaynana ğayınbaba daha da ekma iki de ğordu ğaynana
270 ekma de iki de ğordu çoh yēniyo diyēn valla büyük ğaynımızn ğarısı var ~ ıdı onnan
ğaynanama giderdi bā Şeye mısırı getirirdi ocān ónüne oturullar Pişirir yēller Pişirir Pişirir
erikleri vērir iki bize Pişirir kótü mısırdan vērir onu da āzımda çınerdim çınerdim Şeyin
racinin Őeyisine āzımda çınerdim olana verirdim ben yēmezdim ya he āzımda çıneyi çıneyi
çocuĥ ālamasın dēyin iki üç dene üzüm alırđığ içine ıccıĥ ekmeğ ğorduğ yemeninin ucuna
275 şöyle çıĥılardıĥ şöyle çocūn āzına sormuĥ sormuĥ beşşā geçer ğor işe giderdik çocuĥ bunu
sola sola yatardı içinde bi dene ğalmazdı solardıki meme yohTu yemeninin ucuna

āzımızdan çıhadırdıh yemeninin ucuna çıhıldıh onu solardı beşin içinde ālamazdı

-akıllıydı önceki çocuklar

280 F.P: ğız ağıllı olmasa nóreceκ ālaya ālaya dursa gine ğaynana ğayınbaba nasıl ğorğuyonñ
yanna varamazdıñ çocūyyuñ çocūn yanına varazdıñ ne dėyim ne sóleyim dolu dolu dert
çoğ derT

ADI : Süreyya

SOYADI: Güler

YAŞI : 60

KÖY : İbrahimhacılı

KONU : Gurbet

-IV-

5 Süreyya Güler: ğusura baħma da ben size ğonuşamam dedim ~ ayalınızım bir ikiciye gelincik çō ğandırıyo biliyoñnu işte şöyle yapācılı böyle yapācılı diyolar içellere dalıyolar

-sen de haklısın

S.G: haħlıyım óyle dáal mi

Sen almanyaya nasıl gittin

10 S.G: ğardaşım ~ ordaydı beni istek etti ondan sōna alıyomu bizi ondan sōna beş dene çocūm var ~ ıdı beşinide ğoydum arħam süre peşim süre ālıyarah gittim istanbula miyānaya miyānayı ğazandım sālım iyiymiş ondan sōna üç ğünüm var uçmaya gidecām evel uçaħ nerdeydi otobusnan adam beni buraya bu getirdi ğocam evlerim burdaydı aha şöyleydi evlerim bu evler yōdu da şöyleydi evler daha da yeñi yaptırdım ~ ıdı oraları

15 ondan sōna bu da almanyaya ğardaşımın ğarısı ben de birbirimizi burda ğördük bu otosta ğurçu derik oraya gelmiş ben de ğurçu dedim yere varmıssıħ ikimizde birbirimizi ğoremedik ondan sōna bu o yanna gitti almanya ya bu yannı geldim üç ğün durdum çocuħların yanında ğızımıñ biride aha şu ğız ğadar ~ ıdı anne baba demiyodu daha peşim süre çocuħ ālıyodu ğörümümün ğızı var ~ ıdı dedim ki zelā dēdim şu ğızı Tut ben ğidiyom

20 burdan gittim bir halħ yōrüdük ki kóylü tüm yōrüdü ğadınlr beni yollamaya ondan sōna anamın yanına vardım anam inek sāyodu irahmeTlim ondan sōna ana ben ğidiyom dēdim anam orda hünkürüyo ben bu yanda hünkürüyom bi āt bi tufan şeye ğadar āladım yerköyün şeyi vara şel daha ötü yanna oraya ğadar āladım ondan sōna ne yapācan ğızım óyle ğoydum gitti yavrucaħlarımı hele de bu ğızımı ğoydum gittim ufaħ ufaħ kimse baħanımda

25 yoħ babalarına ğodum gittim oħumuşlūmda yoħ ondan sōna duraħları sayardım gerçi otobüslere şeylere binmezdim bayā para birikTirecemde ğeri gelecām ben buraya allaha söz verdim cenabil allahım afetsin ğünaf bu öluma dēdim işçi ēdiyim ğocamı işçi ediyim ben burda durmam ğiderim durmam ~ allah durmam derdim óyle bi durdum ki yetmişüçde gitti durrum durrum daha durrum yazın geliyom herifide uçān ğótünde getirdim salacayı

30 onnan sōna irahmeTlik oldu belki bende gelirim ğızım allah bilir deyim haa hayırlısı olsun
-ne için gittiniz almanya ya

S.G: çalışmaya paraya

-yok muydu burda çalışacak bi yer

S.G: çalışacak herşeyde buralar ekin ekiyoduğ ondan sōna ireçber ~ idik oküz davarım var
35 ~ ıdı inām var ıdı iyi kōtū bayā düzenim var ~ ıdı işte allah doyuracak bizim gözümüzü
biliyoñnu illa gidecāk yetmişüç de gittim yetmişüçdü gittim oraya vardım ğızım iki ay işe
gitmedim iki ay sōna ondan sōnamayım gittim işe girdim ayağgabı firmasına girdim
bacımda ordaydı barabar çalışTıh altı ay sōna ondan sōnamayım ille benadamı gótürdüm
burdan evel ğolaydı elinden Tut bi paşabort alsın adamı alıp gidiyoduñ adamı getirdim
40 ondan sōna ben illa gidecām olumu gótürecām onbeş yaşında ölüm var ~ ıdı ille ben
gidiyim olanı alıyım geliyim dedim iyi gēt dediler geldim buruya olanın işlerini yapTırdım
aldım gittim olduğ üç kişi ğardaşımın da bi gōz odası var fazla yoğ aa çekTimi sóyleyim
bağ paşa gibi deálim almanyaya gittik de paşa deálidik biliyoñnu şimdikleri paşa oldu
ondan sōna bir ~ odanın ~ içindeydik yıhanmamızda ordaydı yavrım yatāmızda oraydı
45 yēmemiz içmemizde oraydı bacı ğardaş onuñda bi ğarısı var ~ ıdı bende üç dene oldu ii
bağTım olacak gibi deál üç kişiyim etme ğardaşım bā bi ev bulda ben bu evden çıhiyım
dedim tamam dedi ğardaşım bā bir ~ ev buldu odayı ğasTıh bi yanda ben yatarım bi yanda
ğardaşım yatar neylen ğasTıh dolaplarınan ondan sōna iyi ev bulduğ Taşındıh bi seer
burda dōrT dene çocuğ ğaldı üç dene ğızın birini bacıma verdim çocuğlarına bahmaya
50 olanı da ben gótürdüm üç ğız ğaldı ille yavrılarım ne yiyoda ne içiyoda anama bırağTıh
gittik bırağTı adam nolursuñuz ben gidiyim çocuğlarımı alıyım geliyim hele aşşaydı
yuharıydı derkene o üç ğızıda gótürdük gavur ~ içine ondan sōna gine yerimiz dar bir ~
oda bir mıtfağ bir odamız var bir de mıtfamız var başğa yoğ haa çoluğ çocuğ bi oda da
yatıyoğ geçTik başğa bir ~ eve ondan sōna gine ne banyo var ne şey var tufalet dışarda
55 ondan sōna binanın ~ içinde ámmē dışarda içerde deál aşşaydı yuharıydı óyle sende
alaydın haa ğavından bi dene ne olur alda ondan sōna bōyük olanı everdik iki senemi üç
sene mi olanla bir ~ arada ğaldıh ğızın biri almanyadaydı getirdim bacımın yanındaydı
ondan sōna onuda nişanladıh ğızlar yetişTi arhı arhıya birini geliniñ ğardaşına vėrdim
ondan sōnamayımbirini gine görümümün oluna vėrdim iki dene görümümün olunda ondan
60 sōna ğardaşım biride gelinimin ğardaşında iki dene bacımın olunda biri ayrıldı iki dene
çocū var ee işte derkene ömrüm ~ orda geçti yavrım haa sōna da tufalet evde oldu banyo

tufalette herşeyimiz ~ oldu amme biz çekTik ne çekTiysek ben çekTim çamaşır
gurumasında çalışırdım gızım yirmi sene çalışTım āşam hazırlardım çamaşırı Sabāleyin
sırtıma sarardım ~ onu bi de ellerim dolu altı dörT baş altı baş horanta yedi baş horantayıh
65 bunlarıñ ~ üsTü başı ne olacağ Sabah beşte gağar giderdim āşam beş altıda eve gelirdim he
óyle yemāmi Pişiren adam yōdu bir ~ adam allah yaTTi nurlar ~ ossuñ evimide süPürürdü
çocuğlarımaya doyururdu oğuldan gelincik onlara bağardı da acıh adam çalışTı çalışmadı
sonunda duruğana allah bi gız verdi yavrım seneme bağ onu onnan sōna aman dedim nasī
şey ēdiyim dedim duruyum evde giriyim çalışıyım dēdim orda bi sene karens verillerdi
70 karens almadan óbürü üzerime düşmüş firmaya vardım sōna dēdiler gağarıñ bebeñ mi var
yoğ ne bebesi yoğ ēttim halbuysa benim gağarım büyüdü aha bóyle onu şişmanımdaya ondan
dēdim türk gızı var ~ ıdı maysa demişki giTde demiş ondan sōna gağarıñ bi sor bağıyım bu
tazeden demiş bebē mi var demiş gız geldi dediki şey dedi teyze dēdi bebēn mi var yoğsa
yoğ ne bebē gı dēdim gızın firmadan işTen geldim āşam işTen geldim azıhları godum olan
75 çalışıyo herif çalışıyo ben çalışıyom üçümüz çalışıyoğ azıhları hazılladım Sabā gağarıñ ārım
Tuttu onuda yolda dōrdum dōm yapTım óbürüde onun ~ üsTüne geldi ondan sōna dörT
beş sene bebek ~ olmadı iyi çalışTıh serbes serbes ondan sōna az çoğ gızlarda büyüdü
babaları Sabahleyin gağardı onnarın ~ elinden Tutardı evelinkinde kartın munta
şimdinkinde kartın var kinde kartın neyi yōdu biliyoñnu babaları elinden Tutardı gızın biri
80 karesteydi benim gızın onnarın yanına gōtürürdü çocuğları oraya gōrdü āşam geleken alır
gelirdi ağmıyo ağmıyo ağmıyo içeri gir ağmıyo kiTlenmiş ondan sōna guzum o zaman şey
cenabil allān vergisi bu ya bi tek bi ölüm var ~ ıdı altı gızım var ~ ıdı allah ondan sōna
gırhiki yaşına deādim gırhiki yaşından sōna allah bā bir ~ olan verdi haa ikinci geldi allah
~ ömrünü uzun eTsin günü de ondan görüyoğ yanında da duruyoğ eh hanımında çoğ iyi
85 allah razı ossun sanki elin gızına iyi denmez çoğ iyi çoğ iyi bazı gelinlere bağıyomdaya sanki
bi şu geline derim bi de benim geline hee óylelinen işte óyle ómrüm geçTi

ADI : Medine, Asiye

SOYADI: Günel, Özçelik

YAŞI : 79, 68

KÖY : Kaykılı

KONU : Kırk Çıkarma, Al Basması, Ağıt

-V-

5 Medine Günel: şey edeller diş hedi gaynadıllar

-halburun içine bişeyler koyuyolar makas taş

M.G: maḥaz hee maḥaz ğorlar Taşı ğırhı çıḥatıllar işte

Asiye Özçelik: vermesin pis çocuḥ pis ğadın gelipde bebámiz ólmesin diyen ğırhını çıḥarıllar

10 M.G: ğırhını çıḥarıllar maḥasında maḥas gibi demir gibi ossun diyen ğorlar demire dönsün diyen demir Taş gibi ossun diyen onun ~ için ğorlar başğa bişey için ğomazlar

-iğne koyuyolar kalem koyuyolar

M.G: valla inneyi bilmiyom bişey için ğondunu

-kalem felanda koyuyolar ip kalem

15 A.Ö: ğalemi şeyde ğollar ğalemi ipinen ğóbēni keseken ğollar ğalemi oḥusun diyē ğollar ğalemi oḥusun diyen ğóbēni atallar oḥula atallar oḥulda óretmen ossun diyen camiye atallar camide müfTü ossun hoca ossun diyen eve atallar evde otursun hiç bi yere ğitmesin diyen ğóbē düşünce

M.G: eşi eşeller oraya kómerler içerde ğalsın diyen éyle

20 A.Ö:eskilerden iyleydi

-ğóbēni kesince

M.G: he ğóbēni bulup da kesişin ğóbek düşüyo hani şu ğadar ğalıyo ya onu kómeller he iyle edellerdi asiye anlatsın al basardı al basardı da

A.Ö: al şeyleydi dóm yapınca bunuñ yürē Tutunca al gelirmiş al ğızları bi Tenesi dóm yapmış yürē Tutmuş al ğızı bunu óldürmeye gelmiş al basıp ólecek o zamana ğadar onun başı tüm altın ~ ımış al ğızının şeyle ğadın varya anam laf ~ éderdi şeyle ğadın elini aTmiş

~ imiş al ğızını Tutmuş al ğızını Tutmuş al ğızı ğırĥ gün ğalmış al ğızı bunlarla oturmuş
ġahmıř al ğızını ğırĥ günden sōna gōndermiřler ġardařları sen insanōluna Tutuldun diyēn
vuruyo al ğızı deñize giriyor deñiz ġana bulanıyo tūm ġan oluyo deñiz bi de o zamana
30 ġadar al ğızı hamırı yūrmuř ġitmiř ētmiřler bitmemiş ētmiřler al ğızının hamırı bitmemiş al
ġızından sormuşlar dēmiřlerki hamırını biz senin ēdiyoĥ ēdiyoĥ bitmiyo ēdiyoĥ ēdiyoĥ
bitmiyo iyle dēyince dēmiř ki o da ēderkene beziyi alıñ artınıda içine atıñ demiş al ğızı o
zaman tēz biter bereketi ġaçar dēmiř işte o altın var altın ~ imiş başı ġalınca hemi zengin ~
olmuş hemi yedi gün ğırĥ gün al ğızını evinde Tutmuş her ~ işi gōrdürmüř al ğızına al
35 ġızını ğırĥ günden sōna ġoyurmuř ~ umuş ġardařları demişki sen insanōluna Tutuldun
dēmiř bunu vuruyolar deñize giriyo deñizin ~ içi ġan oluyo tūm iřte al da biyle basardı
ōldürürdü al basınca yūrēne neyi aĥınca cierini sōker alırmıř dōmda o zaman lohusa oluyo
ya iyle basarmış alda

-kōyde kimseyi bastı mı

40 M.G: bastı da bizim kōyde bir cemileyi basTı da al basTı da ōlmedi cahidin ~ anasının
yirmi ūn biz bařını bekledik anam irahmetlile Sabānan yatardı çahır irahmetlik gezmeye
iderdi biz cemilenin başını beķlerdik ğırĥ günden sōna cemile ġaĥTı al basTıydı o zaman
ōlmedi allām ōldürmedi iřte ġurban ~ oldūm

A.Ö: al basarda ōlmezmiř bazen de saĥat da ġormuř

45 M.G: bişey olmadı cemile saĥat ne ġalmadı basTıydı cemileyi ōlan oldūnda basTıydı ōlan
ōdüydü ammā ōlan ōldüydü al basTında

-basmasin diye ne yapıyodunuz

A.Ö: basmasın diyēn erķeķ ceķeti ōrteller al çabiT bālallar inne ceķetin ōrtünce ōñüne
dürteller ūsTüne yatan ılohusanın ceķetinen berabār basmasın diyēn ayna ġollar ekmeķ ufā
50 ġollar işte eskilerin şeyi

-niye koyyolar ceketini felan niye koyyolar

A.Ö: al ğızı erķeķTen ġorĥarmıř gelmezmiş erķeķ ceķeti ōrteller

M.G: inne ġollar dōřünede ayna ġollardı

-cemileyi nasıl basmış cemile görmüş mü

55 M.G: valla o zaman yaTTı çoh yaTTı gōrdüysede ōlan ōldü cemile ġaldıydı o zaman al
basTında

A.Ö: olanı basmış olan ólmüş anası ğalmış al basınca ama onunda ocā var yenge

M.G: ne ocā var bilmiyom

A.Ö: onun çabıTından alıcıñ acıĥ al ğızının çabıTından aha tubanın anası ocaĥ işte

60 M.G: anam ğurbanıñız ~ oluyum bilmiyomki söz temsili ne biliyim bir sürü büyüTtüm ne
bi al görđüm ne bir yeşil görđüm diyeniñ ben hiç bişeye raslamadım da görmedim de siz
benim bacımsıñız ben ğapıda harunu ğurban ~ oluyum dōm yapTım harunu it gótürecedi
davar ~ itimiz var ~ ıdı hiç kimse yōdu gōbāni ķesTim aldım geldim şimdiler allah ēTmiye
ğarnına ğoymadan doĥTorda doĥTornan dōruyo ben ne biliyim onbeş uşah ~ anasıyım bir
65 defā doĥTor görmedim

A.Ö: topranan belellerdi topranan beben altını topranan belellerdi ğar yāmadan elenirdi
hazır ~ olurdu topraĥ ki dōmuda ğışa gelince

M.G: çocūda belerdik doom yapanın altınada dōkellerdi sıcaĥ toprā sōĥ olmasın diyē oluP
da allah ētmeye özürlü ğalır bişey ğalır dōm yapmaz başğa diyē ğadınlar óyle ēdellerdi
70 evel şimdi ne var alla şükür

-senin gelinin anası ne ocā

A.Ö: o da al ocā çabıt veriyo isTiyene ķendi çabıtından çabıt veriyo

-çabutu nerden alıyo óyle çarşıdan pazardan mı

A.Ö: yaa elbisesinden evinden bi çabıt veriyo al ocā ya şu ğadar inneye Taĥıyo o evden o
75 ocaĥTan çıĥsın o çabıt

- köyde görmüşler óyle mi

A.Ö: vallā bilmem o görünmezki insanōluna arĥasının sisiyner gelir ~ imiş sen hiç
görmezmissiñ sisin ~ içinde gelirimmiş sen görmezmişsiñ

M.G: adama herşey iyi ózüñ dōru ossun sözün dōru yalan sóyleme harām yeme allah
80 adama hepsini verir ğurban ~ oluyum allā aman işte hiç bişey dēl şu yalan dünyada geliyon
gidiyon

A.Ö: evel ğanseri bilen ~ olmazmışTa harca dērlermiş biliyoñnu

M.G: görümüm hatçe şey verām dēmişler etem kānın şeyde gelinmiş memmet musTafa
gelinmiş serpil görümüm hatçe ğaynanam irahmetlik ālamışTa ne dēr hele

85 hatice hatice sürmeli ğızım

ğız ğurban ~ oluyum ālatma bizi

ēlin sūTüynen büyüTTü sizi

hatice gelinlerin yareni

ğız ğurban ~ oluyum

90 nerden aldın güzel verámı

bóyle ālarmıř ğaynanam irahmetlik haticede Peķ güzelmiş etem kānın ğızlarından ódü yarılırmış tóbe halbırlı varmazmış babasıle yuşardan harmandan gelirkene boş ~ olursa ūarmıř boş olmaSsa halbırnan vay babası evine bişey gótürdü dērler diye burnundan getirir dērmiř irahmatlı

95 ĩ yavrım evelden āt da güzelidi adam da bilmiyom ~ imdi kim āt ēdiyo kim allah vērmeye

A.Ö: hee hee

bükülü kiliminen çeyiz sandı

kimde olur bu ananın yandı

durup durup yürēme büyü

100 hatçenin yatağTa birhoş

M.G: hatçenin yatağta bir hoş dērdi bi de ğızı var ~ ımış hatçenin sağlamışlar tavalā güllü irahmetli gelin getiriyolarmış bunu tavalā sağlamışlar bişeyisi yoğ diye ğızda gülli gelişin ğız çığmış ortaya

A.Ö:

105 ālama seyfulah sōnadan ğoyar

Etem dúün ēder oğuntu savar

M.G: ğıza da derki bi de zibiy ğızın adı da zibiymiş ne der hele

sen bir saçlı ğızıdın

anayıñ yerinde yusunlar seni

110 anayıñ yanına ğosunlar seni

ğız ğurban ~ oluyum

sen sahlı gızıdın

giTTin yerlere desinler seni

115 A.Ö: güllü demişki hani yōdu uşā demiş cimcik basmış gıza

M.G: hatçede Pek keleşmiş amme hatçe bi baħan bi daha baħarmış bir turap baħmış turap
bir baħmış turabın gōzū dādi deller

A.Ö: anañ saña nē yēdiriyō demiş ceylana dōnmüşsūñ demiş etem dayım demiş ne örüyōñ
demiş ğazah örüyom demiş Taşlar ~ olası bi de baña ör demiş anasıgile gelmiş hatçe zehir

120 ğusmuş onuñ ~ üsTüne yaTmış mezarda yatanın çō nazardan

M.G: ğayınbabamıñ ğardaşı harun irahmaTlıh otuz yaşında öldü teyyare geliyor diyē atı
sapa Tutmuş otuz yaşında ölmüş

ālayıñ ālayıñ ölecēm ben

gidip de solā bulacām ben

125 aar ordan gelen var ~ ısa

uşān beşini verēcēmm ben

demiş beş dene uşah var ~ ımış ocah başından yırāh genÇ ~ ölmüş aħrabalar at dolaşmış
ekine at ālamış ceneze gidekene hatçöllünün adem irahmaTlıh var ~ ımış ata harun
irahmaTlīn asbabanı giydirmişler herif öyle varımış atın yanına at ālamış dolaştırmış

130 teyyare geliyor diyē otuz yaşında ölmüş

A.Ö: yaa demişki ben ölükene bir teyyare gelecek demiş geçecek demiş bu ölükene hakket
teyyare geçmiş

M.G: öyleymiş semsiz ~ ālarmış zaten abid ān da derdi

ēlin dālar harınımı görüyüm

135 harin~ ölüm fatiy gızım ölüyüm

ēr harin ~ ölüm şundan ğaħarsa

fatiye yanarsam gavur ~ oluyum

demiş hani olanla gızın ~ arasında bir hafta var ~ ımış ıssız Taş altına itsin gızların ~ anası
fatiy zōhrenin anası bacılarıymış yabir hafta varmış abid āladında harun şurdan gessin

140 demiş bozuda ğardaşıymış bozuya varmam demiş haruna varrım demiş ğarı semsiz
ālarmışzaten herşeye ālarmış semsiz ālarmış yavrım ğaynım irahmaTlıh avusturyaya

gitti benim dúünümde yoğ türkü yağmış

cansız hayalimi hatır ~ eyleyin

haticeye babañ diye sóyleyiñ

145 ēr peder ~ albayrā dikerse

bayramı yērime vekil eyleyiñ

der çırır

ğuru gidermi ince hanıñ ayazı

150 martta gelir ~ imiş buranıñ ~ yazı

ademiñ dúünü hayırlı ossuñ

peder mektubumu kesmesin bazı

bóyle ordan türkü yağmış salmış dúünümüzde yōdu bizim irahmaTlığ o da ne çileynen

geldi gitti yavrım íssız Taş altına ĩtsin ādı her ~ adam ād edemezki ād anam irahmaTlığ

155 şeye çırırdı şu davıdı vurmuşlar

aman davıT aman davıT

elindeki ğalem büyüť

sen ~ ölmeye ben ~ ölüyüm

fikriyeyi hasanı sen büyüť

160

ğardaşın ~ odası ğonağ şekli

yüklü havlusu meyva dikili

tüşmanın damına ğarağol gelmiş

ğóstermiřler şu davıTın yetimi

165

anam irahmaTlığ işte ip doğurdu onuñ dibinde ālarkene dermiş

A.Ö: zahiy ğarının āladıñıda desene

M.G:

lülelide dān başı lüleli

170 çuval çalıyodum elim ğınalı

altı ay ~ olmuş anam ōlu öleli

abidin abidin teğ bir ğardaşım

A.Ö: o deveye gitmiş deveye giderken demişlerki bi yere ğonmuşlar biliyo altı ay gidellermiş demiş ki ğadının biri suya ēliyomuş anam buraya ğonma bu ğüdümsüz demiş

175 onlarda ğülmüş demişki adam ne var ğüdümsüz olacağ ğonmuş bi de bağsalar ki ğece yarısı olmuş abidin hırılıyo rasimin recebin babası demiş ki bizim abidin hırılıyo

hastálánmış demiş abidin ólmüş altı olmuş altı aydan sona kóye dönüyolarmış develerin şeyine zil çalmasıñ şatafat olmasın diyē bunazda zili neyi çıħarmışlar bunlarda abidin

geliyor diyē ğarşı varmışlar ip atıyolarmış çuval doħuyolarmış işte ondan demiş altı ay ~

180 oldu abidinim öleli diyē duymamışlar

ADI : Osman

SOYADI: Günay

YAŞI : 65

KÖYÜ : Saatli

KONU : Müze Çalışması

-VI-

5 Osman Günay: eški tarihi eserlere çoğ düşünüm çocuhlūmdan belli yaparım sivasTan amasyadan ahdādan buralardan tarımsal amaçlı bütün tarım aletlerini müze haline getirdim üç sene kendi ğazamı tanıTım şefaaTli ğazası şimdi müze kóyde düzenli düzenli vaziyeTte asTım gelenler meraklı olanlar geliyor bahıyo seklı tafında müze açanlar beni davet eder bōazlıyanda müze açanlar beni davet eder onlarada yardımcı olurum bir düzen

10 verim bóyle bi merakım var tarım baħanlīndan emekliyim otuzbir yıl üç ay maħam şófolū yapTım ordan ~ emekli oldum kóye geldim lahana ekmeyi ben icaT ~ ettim kóyüme artı fasülle ekmeyi ben yönlendirdim ben icat ~ ettim būday üzerine dēilde bu ğıda üzerine olan mahsülleri ekmeyi ūraşmayı çoğ severim ve onun ~ üzerinde de çalışırım çiçeklerinen ūraşırım ācı çoğ severim

15 *-müze ne üzerine*

O.G: tarımsal eški halı eški heybe boyunduruğ eški anten ğıramafon

-onlar köyden çıkma mı

O.G: bunnarı hep topladım eški elde yapma el tūfē eški elde yapma silah Tabanca efendim eškiden bulgur dövellermiş işte onnarı bütün topladım getirdim onna ortadan ğaħmışTı

20 biliyoñ bunnarı yeniden canlandırdım bunnara bi canlılığ vėrdim bi gúzelliğ vėrdim

-silah yapıyolar mı hala burda

O.G: yoğ yapmıyolar bunnar taa eکیدen ğalma şimdi ben de bi ğarasapan var yüzyeTmiş yılliğ ormandan alınan mührüynen duran gine bi ğarasapan var hiç açılmadığ orman verilmişTi o şekilde aldım onuda şey yapıyom o yüzyeTmiş yılliğ ğarasapanda asılı

25 görürsünüz ne biliyim ben tarım ~ üzerine yani bi merakım var bóle şeyleri çoğ amaçlı yapmağ isTiyomda emekliyiz maddi olanağlar lazım buñna hatta ben eški bi tırağTör alacağTım tarım baħanlīna yazı yazdım şey geldi samanyolu telezyonu geldiçekim yapTı gine kóy avraTlarını topladım kóyde ne yapıyomuş eški kóyün geleneklerinden

oyunlarından hamir ~ işlerinden bunnarı televizyonda yayınlandı iki defa yayınlandı
30 şefaaTli tanıtıma gitTimde gine üç ganal verdi samayolu verdi bi de oyun havaları çıhan
televizyon varya vatan verdi gaStelernen yazışTım gaStelere bazı şeylerimi şey yapTım
artıh gaSTe kúpürlerimde var yani kólüyü çoğ şeyler yapmağ isTiyomda kólülere bahTım
Pek güvenilir bi halleri olmuyo herşeyi paraya dóküyolar ben ~ onnardan yardım falan ~
isTemedim dedim siz yardımcı oluñ ben size öncülük yapıyım tarımla ilgili yayın dayresi
35 gibi bóyle yayın dayresiynen görüştüm her gönuda bize araç gereçlere Tañılacağ
yapılacağ işleri bize verecekti hani emaneten yapılacağTı ama kóylülerde her şey paraya
dökTü için yanaşmadılar çō dedi ki yapağ çō dediki aman biliyoñ kóyün işini bazı çoğ
şeylerim var ~ ıdı ümiTlerim var ~ ıdı da ğırdılar ümiTlerim aç dikmeyi aç budamayı yani
āçlarımda mevcut ~ işte görüyosuñuz arıcılığ yani herşeyinen ūraşırım yani herşeyi de
40 gördüm zaman şey yaparım unutmam yani

-arıcılık nasıl yapılyo

O.G: arıcılığ bu sene başladım iki göfanım var çoğ güzel altışar çita bal yapmışlar daha bu
sene olan bu seneye ben bunu çiftTe çıharrım

ADI : Kafiye

SOYADI: Çelebi

YAŞI : 66

KÖYÜ : Şefaati Merkez

KONU : Masal

-VII-

- 5 Kafiye Çelebi: eşkiden ip erirlermiş kilim doğurlarmış kóyden kóye imece gidermiş imece gideken bu genç ğızlar güzel ğızlar gitmiş babayit ğızları gótürürlermişbir kóye varmışlar o kóyde yún ěriyolarmış ay ~ aydınına geceden yún ěrirkene dört tane eşkıya evel şimdi ışkıyanın adı terörist ~ oldu bunu bu ğızları bir şeyde gótürmüşler bir ğayada basmışlar bunnarı bir ğayaya gótürmüşler ğayada kaya biliyoñ mu Taşlıh bi yere gótürmüşler ğızlar
- 10 buna ğarşı çıhmış teröristlere o eşkıyaların dedini yapmamışlar yani demişki gendi aralarında mülazim ılıman davranalım demiş ne bizi öldürsünler ne bişey yapsınlar demiş ocā baTsın tabi işkıya durur mu durur mu bunnarı ğırh ğız ~ ımış ğırh tane yún ěriyolarmış bunnar bu dörT işkıya sekkiz işkıya olmuş yani sekkiz terörist olmuş bunu gayrı ğızın biri salmış ālamış
- 15 ğırh ğızıldıh bir ğayada basTılar
ğulāmızdan elmaz küpe kesTiler
ğulağlarını kesmişler elmas küpeleri varmış elmas küpelerini almış tabi ğızlara daha kótü şekilde de davranmışlar ondan sōna bunnarı bir ğayade bóyle TuTmuşlar üç dört ğın ondan sōna ğızın birisi ālamış
- 20 anam aşı ne Pişirdi mi ola
uşān başını dişirdi mi ola
beni de ahlına düşür dü mü ola
ondan sōna ğızın birisi demiş anamıza biz yüz ğarası olduğ demiş nası anamız bizi ahlına düşürecek demiş içinde de bir büyük ahlılı ğız var ~ ımış biz kendi isteyimizinen buraya
- 25 gelmedik annemizin babamızın razısı oldu biz geldik demiş annemiz babamız gönderdi demiş bizi demiş imece olarak buraya demiş annemiz babamız bizi nası ğabul etmeyecek nası ahlına düşürmeyecek demiş ondan sōna neyse bunu toplanmışlar giTmişler herkes tabi neyse herkes kendi evladını alacağ kendi çocūnu alacağ evladını alacağ sōna zaman gelmiş

geçmiş kóylerden büyükler oturmuş odaya oturmuş tabi kendi aralarında bi munesep
30 yapmışlar bóyle bóyle bizde ne yapacılı bu işhıyalar elbeT dādan giTmeyecek bunlar bi
daha gelecek bunnar gelmiş gene kóyde güzel bi ğız var ~ ımış o eşhıyalar o ğızı anında
almış gelmiş ama ğızın anasıda işhıyalardan ~ ahıllıymışda ğızı ahırın içine ahır olurdu
evel mallarımız bālardıh ahırın bu duvarın bir duvar daha örmüş o ğızı iki duvarın arasında
ġalmış göstermiyo gezmişler ğızı bulamamışlaryani yılmadıh yer ğomamışlar çünkü duvar
35 örmüş şu duvarın yüzüne bi duvar daha örmüşler ğızın geçecē ġadar iki tarafında ġapatmış
duvarın belirsizcede bi de hava ğoymuş oraya ğóz ğoymuş ondan sōna gelmiş büyükler
demiş ki büyükler biz buna bi tuzah ğurah demiş bizimkiler Türkmenlerde bir giTmiş bir
ġayalā giTmiş onları bekliyo onların evi barlı ġayalıhmış yani teröristlerin ġaldı gibi he
ġayalıhmış onları gelmiş bir de bunnar gelmiş nası bunnara bi tuzah ğurunca eşhıyanın
40 birini öldürmüşler öbüleri ġaçmış ondan sōna diyo annem yavrım diyo o eşhıyayı kóye
getirdiler diyo atın ~ üstüne bālādılar diyo bóyle salınarah ğolu saçları sallanarah giTTi
bóyle diyo annemiz diyo bóyle anlatırdı bize diyo yani olmuş şeyler çohtā yani bunu iyice
zamanında kitaba tefTere alıp yazacahtın yoħsa hafızañ ğuvaTli olacaħ hafızañda saħlıcāñ
bóyle şeyleri bir ğızın bi fatma var ~ ımış fatmanında yedi ġardaşı var ~ ımış ġardeşleri
45 demişki fatma demiş bacım demiş biz ava ġidecēz demiş sen de demiş biz ġidecēk ġapıyı
kitlede demiş sen de demiş biz gelene ġadar bizim çayımızı yap yememizi yap bizava
ġidiyoħ demiş tamam ġardeşim demiş evlerinde debi işçileri var ~ ımış bunnarın óksüz
yetim bi çocuħ edinmiş ġardeşleri neyse fatmada neyse ġardeşleri ava giTTi ya avdan
gelecek ġardeşleri yemek hazırlıyo yatā toplamış yatā toplarkene bir ~ üzüm bulmuş ğuru
50 ġara üzüm olanın ~ adıda kótü paraymış kótü para kótü para bir ~ üzüm buldum demiş bir
~ üzüm buldum gel demiş kótü para seslenmemişāman kótü para geliyosañ gel gelmiyosañ
ben ~ üzümü yiyom demiş bi tek üzümü Tutmuş āzına aTmiş ondan sōna kótü para gelmiş
ıı demiş hani baña ne ettiydiñ çardıñ demiş kótü para ğurban ~ oluyum yataħ topluyodum
bir üzüm buldum demiş üzümde sen gelmeyince azıma aTTım yedim demiş hı demiş sen
55 baña üzümü vermediñ demiş bende Tepe peçeden çıkarım demiş işerim demiş afedersin
ateşini sōndürürüm demiş demiş kótü para etme Tutma ġardeşlerim avdan gelecek ğurban ~
oluyum başġa ateşim yoħ ateş yoħ neyse kótü para bunun ateşini sōndürmüş fatma oturmuş
üzülmüş ben ne yapacām ġardeşlerim avdan gelir ben ~ onnara yemek hazırlayacaħTım
demiş ben bu ateşi nerden alacām demiş düşünmüş gece olmuş ġardeşleri daha gelmemiş
60 acaba demiş it ulayan yere mi gidiyim işşılı yanan yere mi gidiyim demiş neyse demiş itler
beni yaralar işılı yanan yere gidiyim demiş işşılı yanan yere varsa eline de bi ip yuma
almış bóyle sara sara sara gidiyomuş fatma işşılı yanan yere varmış ġapıyı tıh tıh vurmuş

kimo kimo demiş ğadın çıhmış fatma demiş niye geldin demiş demiş ki işte böyle böyle
oldu kötü para demiş ateşimi söndürdü ğardeşlerim avdan gelecek ben de dedim ki ışık
65 yanan yere mi gidiyim it ulayan yere mi gidiyim itler beni yaralar ışık yanan yere gidiyim
ğız demiş burda devler yatıyo demiş dev seni yer demiş ses çıkarma demiş varmış fatma
usullatayın fatmaya biraz ateş vermişler şöyle kül ateşi biliyoñ mu evel kibrit çahmağ
yoğmuş kül ~ ateşi vermişler fatma onu almış ip yumānıda ğapıya düşürmüş neyse ğapıyı
örtmüş defñ ğarısı bi de dev ğahmış insan ~ eti ğoğuyo insan ~ eti ğoğuyo demiş aman
70 dev ğurban ~ oluyum herif demiş biliyoñ mu yani hikaye yaa seniñ ğorğundan kim
gelebilir demiş buraya gelebilir mi seniñ ğorğundan sen gelen misafiri yersin demiş yoğ
buraya bi gelen ~ olmuş demiş yoğsa sizi yerim söyleyeceksiniz işte dev demiş böyle böyle
demiş devin ğarısı fatmanıñ yedi ğardeşi ava gitmiş demiş kötü parada fatmanıñ ateşini
söndürmüş ateşe gelmiş hah demiş ben giderim fatmayı yerim şimdi demiş neyse dev gine
75 fatmanıñ ip yumānı buluyo sara sara fatmanıñ ğapıya geliyo ğapıya vuruyo fatma fatma aç
ğapıyı ben devim nāpacağsın diyo fatmada ğardeşlerin yüksük gönderdi parmāna tağacām
diyo fatmada diyo ki yoğ diyo ğardeşlerim yüksük göndermedi sen devsin beni yiyeceksin
diyo yoğ diyo ēr ğorğuyosan diyo dev ğapının delinden Parmānı uzaTTa diyo yüksük
tağacām ğardeşlerim göndermiş diye dev bunuñ parmānı geiyor geiyor fatma oraya
80 bayılıp düşüyo fatma oraya bayılıp düşüyo bi de ğardeşleri gelse ki fatma fatma diye çarıyo
ses vermiyo o ğardeşi o ğardeşi çarıyo deli oluyolar fatma diyē en büyük iniñ diyo bacımız
n oldu öldü mü ğaldı mı büyük ğardeş inmiyor onuñ küçü inmiyo onuñ küçü en son
yedinci ğardeş iniyo ben diyo bacımızdan mı ğorğacām diyo ben ~ inirim diyo bi de Tepe
pencereden iniyo fatma varsa ki ğapını arğasında bayğın yatıyo bacımayılıtyolar saña ne
85 oldu böyle diyo işte böyle böyle diyo kötü para diyo Tepe pencereden çıłTı diyo ateşimi
söndürdü diyo size yemek yapıyodum diyo bende ışık yanan yere mi gidiyim it üreyen yere
mi gidiyim itler beni yaralar ışık yanan yere gidiyim dedim demiş ee ne oldu dev geldi
parmānı uzaT ğardeşleriñ yüksük gönderdi parmānı gevdi ğardeşim ben buraya yılıldım
düşTüm demiş öyle mi öyle tamam ondan sōna aradan yıllar geçiyō ğun geçiyō fatmanında
90 ğardeşlerinin ğarıları var ~ imiş yediside evliymiş ğardeşlerinin tabi ğörümce sevilmez yaa
fatmaya yılan suyu içiriyolar kurbā suyu içiriyolar tusba suyu içiriyolar yani hangi hayvan
varsa onu yēdiriyolar içiriyolar herğun fatmanın ğarnı büyüyo ğardeşleri diyoki fatma diyo
ğarlarına yav hatun diyo bizim bacımıñ ğarnı niye bu ğadar büyüyo diyo aman ne
biliyim zaar devden çocū var hamile diyo alla alla bizim bacımız olamaz beyle diyo neyse
95 bacılarını alıyo bunnar gidiyo devi öldürüyolar ondan sōna bacılarını alıyolar bir gecede
ğötürüyolar bacılarını bi yazının yüzüne atıyolar fatmayı ğarannığ bi yazının yüzüne atıp

geliyolar fatma orda ğalıyo orda ğalıyo fatma sabah ~ oluyo çitçiler gidiyo kóylüler erken
ğahar güneş ~ ışımadan çifte gidecek iki dene merkebe eřřē biniyolar iki yolcu gidiyo
gidekene diyo ki ula diyo şorda bi ğaraltı var diyo bi tanesi malısa seniñ canısa benim diyo
100 haa canısa benim diyenin varsa ki bir bayan fatma ğadın bunuñ oluyo bu da beker ~ ımış
bunu kóyüne gótürüyo yedi gece yedi gúnüz dúün ediyo fatmaya fatmaya dúün ediyo
fatmanın bir ōlu bi ğızı oluyo Fatma afedersin vŏŏ diyo yılan ğusuyo vŏŏ diyo çeyan
ğusuyo vŏŏ diyo bŏcük ğusuyo bunnarıda bi ipe diziyo bu derTlerini ğurutuyo zaman
geliyor geçıyo ōlu bŏyŏ ğızı bŏyŏ allah ğardaşlarım diyo beni yoĥ yere yazımın yüzüne
105 atTıñız diyo allah ğapımı deşirmeye geliñ diyo gelekenede ayāñıza tiken bir tiken baTsin
da onu da çıĥardıyım diyo fatma zaman geliyor geçıyo saban şu ğuřluĥ vaĥTinde
çocuĥlarıynan ğapıda oturuyo ğapıda otururkene çocuĥlarına diyo ki ōlum ğızım şordan
beş ~ altı kişi geliyo diyo tahmin ~ ediyom bunna dayılarıñ diyo allah allah anne diyo var
diyo ōluna kóye yaĥlařınca diyo onnar bi ğapıya varacaĥlar yani deşirmeye gessin dedi yaa
110 deşirmeye geliyolar ğapının birine varıyolar beş ~ altı ğardaş ōluna diyo ki ōlum o
dayılarıñız sizin diyo ne yapıyım anne diyo kendiñi tanıtma diyo

şenk āřım şenk

şengel hatunun ~ oluyum

yedi ğardeşin yieniyim

115 ā devenin düveniyim

buyruñ dayılar bizim ~ odaya

diyo ōlan ānamıyolar hani yedi ğardeşi varıdı yaa fatmanın yedi ğardeş ava gittiydi yaa
ōlan gene diyo ōlum diyo bi denesi bi daha sóyle bu tekellemeni diyo dayı diyo ōlan

şenk āřım şenk

120 şengel hatunun ~ oluyum

yedi ğardeşin yēyeniym

ā devenin düveniyim

buyruñ dayılar bizim ~ odaya

ondan sŏna ōlan alıp gótürüyo ōlanı gene tanımyolar varsa baĥsa ki anne diyo

125 şenk āřım şenk

şengel hatunun ~ oluyum

yedi ğardeşin yèyeniyim

ā devenin düveniyim

buyruñ dayılar bizim ~ odaya

- 130 misafiriñ geliyo diyo annesi açsa baħsa ki ğardeşleri bunnar birbirine sarılıyolar bir ~
ālıyolar bir ~ ālıyolar bacı ğardeş ondan sōna ğardeşim diyo sen beni yoħ yere yazının
yüzüne attıñız diyo ğarılarıñız baħa diyo böcekyédirdi yılan suyu böcek ğurbā fare diyo
ğarnım şişTi diyo üstünede tuzlu eħmek verdiler baħa diyo öyle mi bacım öyle diyo
dertlerini getiriyo bir ipe diziyo o böcekleri ğusTum diyo bunnarı dertlerimi size gósterip
135 ğuruttum baħ diyo ondan sōna yedi ğardeş geliyo yediside ğarısını boşuyo biraħıyo ondan
sōna geliyor bacılarının yanına geliyolar ben diyo ğardaşım diyo sizin geleccēnizi tahmin
ettiydım diyo size beddua ettiydım allah ğardeşlerim ğapıma deşirmeye gelin gelekene
ayāñıza kók baTsın diken onu da ben çıħardıyım dediydim diyo sen niye topallıyoñ
ğardeşim bacım ayāma bi Tiken battı diyo kókte diyo getir ben çıħardıyım diyo fatma

- 140 yemiş ~ içmiş mirazını geçmiş

sen de ye iç mirazıñı geç

oldu mu

ADI : Serpil

SOYADI: Kızılay

YAŞI : 76

KÖY : Şefaati Merkez

KONU : Mani

-VIII-

5 Serpil Kızılay:

gurbette geldi el gadar posta

suyunu iştimal galayli tasta

kimimiz ~ Erzurum kimimiz karsta

hoş geldin sılaya gurbeT guşları

10

yeñi mahalle deller bir büyük yazı

içinde yayılır örde gazi

tubayı dersenez

gomşumun gızı

15

gurbetin suları niye aman ~ acı

kimine anne de kimine bacı

izmir dāalarına aTTım bir bacı

sılaya gel benim guzum sılaya

20

giderim giderim yedi yatlara

derdimi dókerim yeşil ~ oTlara

annem yoğ ki her derdime gatlana

doslar bayramınız mübarek ~ olsun

25 tirene binmiş de tiren zor çeker
ádirmiş boynunu dönüyor teker
kimisi evli de kimisi beker
çoh yīt yavrular góz yaşı dóker

30 gidiyom ~ eliñizden
ğurtussam diliñizden
yeşil başlı órdek ~ ossam
su içmem gólüñüzden

35 engin ~ olur hayvalarıñ ~ ācı
yılıh ~ olur õsúzlerin siyeci
ellerin hasreti olmuş sılacı
sılaya gel benim ğuzum sılaya

40 yaz gelirde yazı yaban erķ ~ olur
her sinekler bir ~ alıcı ğurd ~ olur
ben anneme hiç baħamadım tubam
ölenece yúráme derT ~ olur

45 sabāleyin Tan yelleri atıyo
seyfi bülbül gúl dalında ótüyo
herkes yavrısını almış yatıyo
eviñe gel benim ğuzum ~ eviñe

50 uçā bindi de saviştı mı ola

almanya dāna ġaviřtı mı ola
ġurban ~ olurum ġuzum ben saña
elleriñ ~ evine yaġıřTı mı ola

55 deñiz kenarında portaġal sayar
sayma portaġalı elleriñ bōyar
adam annesinden
bōyle mi sōar

60 mani bilirim ~ elli
yitirsem yârim belli
ben yârimi tanırım
sā yüzü çiftE benli

65 mani bilirim aTmış
mevlam neler yaraTmış
annesini TaşTan torpaġTan
ōlunu nurdan yaraTmış

70 evimiziñ óñü pıñarıñ başı
vurdular dirēni çelindi Taşı
avcı bile vurmazdı
cücükli ġuřu

75 ōllular alvaloya boyanır
ōlsuzlar hēç eziye dayanır

bir ğuř gelir bir alıya siňlenir
Çalı ğadar siňleyemedim ben annem

ADI : Medine

SOYADI: Keskin

YAŞI : 82

KÖY : Şefaati Merkez

KONU : Sandık İçi

-IX-

5 Medine Keskin: patışayı ilgilerdik üsTünede ğanevçeyi ilgilerdik dizimiziñ ~ üsTüne alırdış teğ teğ gözlerine batardış teğ teğ ikinciyede gelişin ğeri üsTünden gelirdiğ ikinci oluyo yaa ğanevçe yaa ben nörüyüm ğanevçe yoř ki saña ğosteriyim mesela ğanevçeyi aldış ğanevçeyi kestik şu yasTış şiyle boylu boyunca ilgilerdik bu yandan da ilgilerdik ondan sōna oturduş modele bahTış işledik ğanevçeyi teğ teğ gözünden işleyi işleyi işleyi 10 işleyi bařa geldik başTan sōna ğeri dōndük tekrar ğanevçenin onuñ ~ üsTünden geliyoş ğüler sandın örtküsuñü getirsinde ğosteriyim saña sandın üsTünde ğanevçem var ğüler sandın ~ üsTünde

-orda var

M.K: orda belli olmaz ki halayıñ eşki ğafası mı var gözüne ğurban ~ oldüm uñduyom 15 babañ nasıl

-sen şeyi anlat bana mesela ipi nasıl olurdudesenleri nasıl olurdu ne işlerini üstüne

M.K: nasıl mı oldu sabānan ğaşardış hamırı yüruduş bazlamayı yapardış bahÇeye oturuduş masayı ğurardış çayı ğaynadırdış gelen oturudu gelen oturudu gelen oturudu çayın başına bahçanın içine

20 *-yastā mı işlerdiniz yayı diyosunuz*

M.K: yastā işledik sandā da işledik ğaryolamız étāne de işledik

-hangi renk ipler kullanyodunuz

M.K: anlamadım Peğ ğonuş hangi renk mi yeşil mavi sarı ğırmızı yaşışTırır yaşışTırır vuruduş

25 *-bu kadar mı yani başka bişey yok mu mesela türkü sōylermiydin*

M.K: sōylerdim

seslenmende ben ülkemin ~ alıyım

anamñ ~ òluna ğurban ~ oluyum

ēr yīt hala diyèn gelirse

30 valla yatırır ğurban keserim

acı Poyras acı acı esiyo

bón ālamadım harın kúsüyo

ġara bēlik īl īl aħıyo

35 o da ğurban ~ ossun harın oluma

harın beni ālladıyo

salif hatın nalladıyo

bıyını ğıvradıyo

40 aman benim harın òlum

M.K: bunnarı babaannem sóylerdi annem sóylerdi

-sandık içine ne koyardınız

M.K: sandın içine mi gelin ~ oluħan mı gelin ~ oluħan havlı ğorduħ çarşaf ğorduħ peşkir ğorduħ baş örtüsü ğorduħ çamaşır ğorduħ ğaynanaya ğayınbabaya ğayıT görürdük

45 *-kaneviçeyi işlerken kaneviçenin hangi modellerini koyuyodunuz*

M.K: ğit modeli getir gósteriyim saña işte ğız kaħ sen getir

-şurda var model

M.K: o belli olmuyo

-ilmeği felan nasıl atıyodunuz

50 M.K: imlē imdi ğanevçeyi ilgiliyoduħ ğanevçenin gózü teħ teħ biliyoñ mu ğanevçenin gózünü ilgiliyoduħ burdan ğaneviçeyi teħteħteħteħ gidiyoduħ ondan sōra ikinciye gelişin ipli ğırıyoduħ burdan inneyi batıyoduħ o ğanevçenin üsTünden ğanevçeyi bóyle işliyoduħ

-üstüne koyduġunuz örtü neydi

M.K: hee toplardıħ işlerdik teħteħ gózünden ğanevçeyi çekerdik tertemiz ~ olurdu halañ

55 neler yapmadı halayın dođudū kilimler

-kilimden bahset biraz

M.K: kilimide anam Şey ēderdi ip ācı dikellerdi Şiyle ipi Şiyle ēyeylerdi ip ācının dibine oturuduğ ğıvrım ğıvrımğıvrım doğurduğ o ğıvrımların içine yeşil ipTen doğurduğ māvı ipTen doğurduğ anam boyardı kelep ~ ēderdik ārirdik ~ ipi ondan sōna ğolumuzda kelep ~
60 ēderdik kelep ēttikten sōna anam ğazanı ğordu boyahğ getirdirdikğ ğırŐerden toz boya anam ~ onnarı boyardı boyadığTan sōna ğeri sarardığ teğ teğ ğeri saradığ

-nasıl boyuyodu

M.K: nası mı boyuyodu tandırı yahıyodu ğazanla suyu ğoyuyodu onun ~ içine boyayı atıyodu boyayı ğarıyodu ondan sōnada ēttimiz kelepleri ārdmiz ipleri içine basıyodu ondan
65 gel sabaca duruyodu sabānan kağıyoduğ çeŐmeye ğōtūrüyoduđ yığıyoduğ getiriyoduğ ğarıya seriyoduğ ğuruTuyoduğ ğuruTTuğtan sōna ğeri ğolumuza alıyoduğ seniğ ğoluna Tağıyodum teđ teđ tarıyoduğ

ADI: Zekiye

SOYADI: Yılmaz

YAŞI: 79

KÖY: Koç Köyü

KONU: Eski Bayramlar

-X-

- 5 Zekiye Yılmaz: sabah ğahınca gidiyoduĝ çeşmeden bi zemzem suyu dilerdik sabah ğahıyoduĝ anam irahmáTlıĝ bizi yatırmazdı ğahıñ ğızım ğahıñ ğızım zem zem suyu aĝıyo sular zem zem aĝıyo ğún çıĝmadan dərdi suya helkelernen giderdik ğolumuz titreyi titreyi ondan sōnamayım gidiyoduĝ suyu getiriyoduĝ elimize süpürge alırdıĝ ocānan ğızım yavrım dərdi evinizden belli olur avradın ğıyısından kōşesinden dərdi çalıyı elimize alırdıĝ
- 10 ver ha allah ver ha allah sā solu süpürürdük silerdik ışıyanaça ışınaça da ğaranlıĝ ğapı suyu getirirdikondan sōnamayım ğapı çalardıĝ ondan sōna içeri girerdik işte evde ne var ~ isa allān verdī patetēs mi ğızaracaĝ yumırta mı ğaynayacaĝ yoĝut bir ğún evel ğatmer ettiysek yoĝut çórek bōrek ettiysek onnardan var ~ isa onnardan yapardıĝ ēmizi ğıyıdan kōşeden görürdük bóyle şimdi ki ibi milleti masimemek var ~ ıdı şóyle aĝışırđı insan o ğadar insan
- 15 gelirdi kóy kóy tüm birbirine gelirdi sanki bayramlaşma yavrım óyle gelirdi bayramlaşırđın şeker Tutañ eviñde ne var ~ isa hōrmetiñi ēdeñ odalarada yemek salınırđı odalarda var ~ ıdı he odalar hele hariç misafir odalara gelirse odalara giderdi odalara gelmesse evlere gelirdi evlerde de ārlardıĝ izzetlerdik ğōzelce yollardıĝ yavrım óyleydi ne ğadar ğōzel oluyodu ne ğadar ğōzel oluyodu şimdikiler óylemi bi de gideñ su çekeñ suyu getiriñ
- 20 ğōzelce millet birbiriynen bayramlaşır ólüñe kóküñe gideñ kóyün içindeyseñ ğayınlarıña giden ğayınbabaña gideñ anañ babaña gideñ işte ummadıñ ğomşulara bile gidilirdi yani o ğadar hōrmetliydi şimdi aĝrabayı bilen yoĝ bacıyı ğardaşı bilen yoĝ áhbabi dosTu bilen yoĝ birbirine burun ğıvırıyolar bayramlaşma yoĝ búyükleme var kibirlenme var onnar var şimdi anayı babayı bilen zaten yoĝ ee evvelkiler kótü müydü ne ğuzel ~ idi ne ğuzel ~ idi
- 25 bayram geliyor diyen üsT baş görün ev pırtı görürdüñ dikiş dikerdiñ elde dikiliyodu evel şimdi ki ibi hemen cebiñe parayı ğoy çarşıya var hazırı al al ğiy al al ğiy bacāyıñ şeyineçe hazır satılıyo ğurban ~ oldüm şimdikevel o náziyo ğómleĝ dikiñ üsTüñe herşeyiñi satın ~ alıñ dikiñ şimdiki o yoĝ ğōzel parañ var mı herşeyiñ var gideñ alıñ şórdan getiriñ ğōzelcene ğiyiniñ ğuşanıñ çıĝan şóraya
- 30 *-bayramda ne yemek yapıyodunuz teyze tatlı yemek*

Z.Y: bórek yapardıh dört sini beş sini bórek yapardım ben ganaatsiz miydim nási avraTısam bilmiyom bayram ~ oruç oruç çhanaca bi girekene éderdim üç dört sini bórek TaTlı bi ortasında éderdim dört beş sini bórek TaTlı çocuğlar alışmış yaa şimdi de avraTları étmiyo allā şükür Pek étmiyolar yani bellemişler hazır çarşının şeyini yūđa
35 getiriyūđa getir yūđayı getiriyolar iki ğıvradıp çevrediyolar hadi yallah aha saña bórek oldu mu o güzel bórekler nérde hani Tadı nérde Tuzu nérde bi de bayrama éderdik bayrama éderdim hele benim küccük řóyle TaTlıyı şekersiz severdi şiresiz severdi varırdıh ki boo yarı étmiř birini allah étmesin nası güzel yerlerdi valla billa şimdi herşeyi bilmez ~ oldum yani bilmez ~ oldum hah hiç bişey bilmemiş gibi řey édiyoñ yani óyle oldu ortalıh mı óyle
40 oldu ben ğocadım gayli beni mi bánmiyolar masimiyolar mı bilmiyom valla yavrım óyle oldu saygısızlar oldular ondan mı diyolar ki mesela bu řey olmasñ diyé bilgisiz gibi ğostediylarmesele yavrım valla nası éderdim tandıra inerdim hamırı yūrurdum heç habelleri bile olmazdı açardım dört tepsi bórēn řeyi hamırını ondan sōna yağardım ateşi ğapıya hemen suyu ğaynardı haşılar haşılar ğōzel atardım suyuñ ~ içine alır ~ alır dóřerdim
45 alır ~ alır dóřerdim ğızartmasınıda iki sacın ~ arasında ğızartırdım he ne güzel üstüne eti ğıpğırmızı ğızartırdım iki sacı yağardım üstüne ateşi yağardım kermeynen çatardım ~ üstüne altına ğorduğ bi sacı üstüne ğorduğ bi sacı iki sacın ~ arasındafırın nerde yavrım fırın nerde

-kerme ne

50 Z.Y: davarlarıñ şeyinden ğúbresinden yapılıyo onuynan çatardıh Taş gibi hiç óyle dókülmezdi ğúbürü dókülmezdi odun bile yoğ yani odun odun olsa da neyse altınada eccik iki çalı çırpı atardıh altı altından ğızarırdı üstü üstünden ondan sōnamayım şey éderdik ğatmer gibi şimdi ğatmer sacın ~ üstünde ağarıyolar dónderiyolar olmuş ğatmer édiyolar sac ~ arası éderdik çórek sac ~ arası ğat ğat ğavlardı yādan bóyle ğat ğat çörē otunu atardıh
55 yüzüne ğōzel yumırtayı ğıradıh nası güzel ~ olurdu yavrım vallaha bağ ezán oğunuyo

-saç arasını nasıl yapıyodun

Z.Y: ğafurmayı mı ğafurmayı da nası dōran eti ğōzelce dōran ğapıda sacı ğuran

-řeyi de anlatsana eti keserken kurbanı keserken bi bi yandan ğuyrūndan etinden yedīnide söylesene

60 Z.Y: oñu da mı sóyledecēñiz baña çiken yerimişsim çī çī bi severdim etin yemesini bi severdim yani řu ğarının ğarının řu yāları olur yaa ğıvrışıh ğıvrışıh onnarı icicik donduñuydu ğıtır ğıtır yērdim hemen ğuyrū çalardım řóyle incē incē dilimlerdim incē incē

yani el gibi sacı şöruya zati yahardıh şöruya çatardıh ateşi sacı atardıh ~ üsTüne gözselce
gıpgırmızı guyrulı bi gızarardı içinde bi gızarardı yā bi yana góllenirdi bóyle yuh ekmá
65 getirirdik açardıh ~ arasını gorduh arasına guyrulı bóyle düzerdik gırmızı gırmızı óyle
şey deál búkerdik bóyle şóyle yanı alırdıh alırdıh ondan sōnamayımhadi yē babam yē
babam bi yandan o yā góllenenin içinede dōradımız gözsel gārerte atardıh ki cıhır cıhır
gıpgırmızı gāvırlırdı şu yoldan gidenleri de çārırdım babalıñızı çekiyim yoldan gidenlerede
çārırdım geliñ çārırdım yoldan gidenlerede çārırdım gelin et gāvırluyo bi dā bulamaSsıñız
70 geliñ yeyin diyen gözselce yēniyodu içiliyodu ne gözsel oluyodu valla şimdi ki hiç aldıh
şimdi gurban kesTik gurban ~ oluyum yaa allā bi tohlu kesTim yavrım aldıh haydi yallah
dōradıh tıh tıh tıh aha guyrūnu aldım bi de áyasini aldım gözselce sacın ~ üsTüne
godurdum gāvırlısın yavrım yeyiñ dedim bi benimki gāvırdı niye alan içeri gacTı alan
içeri gacTı gözselce niye geyun biraz uyluhTa siz gon gāvırlısın yēsiñ hayır mübarek gün
75 gözsel gözsel èyle deál mi nóreciñiz onu anam benim etTe bi bereketlendi fatmam gurban ~
oldūm aha gidiñ inanmaSsañız dolabıma bañın gelinlen de bólüşTüm inanmaSsıñız belki
daha yedi sekiz poşet gıyma godurdum oncāz gāvurdum yanı dōkTüm yedi sekiz poşet
godum ginede iki kişiyē üç kişiyē de verdim gelinlede bólüşTüm yēnende yēsin dedim
nōrecem ben bu eti kesTim hayırmübarek gün yēsin diyē deál mi keşke gelen olsa da
80 eccik daha yēse

-köydeki odalar ne teyze

Z.Y: odalar evel iştemillet şimdik evlere birikiyor hani ben varıyom misafir seniñ ~ eviñe
birikiyom sen geliyoñ bi şórdan deşirici gelirdi yoñut odaya misafir èderdik bi seniñ
misafiriñ gelmiş mesele beş kişi on kişi kóyün girişinde yoñut sen dōrT beş gārdaşsıñ bi
85 oda yapmışsıñ orayı dōşemiş dayamışsıñ neyiñ var ~ isa dōşemiş dayamışsıñ bura odañ
mesele dōrT gārdaşsın beş gārdaşsın odası bura seniñ misafiriñ odaya gótürüñ eve gótürmeñ
benimki gelirse ben gótürüm ótāniki gelirse o gótürür gözsel Pişiriñ Taşırıñ evden siniye
gon şöyle yemāñı odaya alıñ gótürüñ oda da yatar gāhar o adacāz ordan geçer gider yani
óyleydi bi deşirici de gelse yani toplayıcı fañırda gelseodaya çārırdıñ odaya giderdi şimdik
90 biriken yoñ fañır bile yoñ fañırlıh varda meselem insan masimiyo bilene fañır mı fuñare mi
bu evel gözsel oda da ārlardıñ onnarı herşeyini yēdirirdiñ içirirdiñ ne lazımsa verirdiñ
adama adam ~ alır geçer gör giderdi arpa mı topluyo būda mı topluyo eliñde ne var ~ isa
on çiniğ mi veriñ üç çiniğ mi veriñ veriñ geçer ~ alır giderdi bunnarı yavrım evel óyleydi
şimdikleri hiç misafiriñ gıymeti yoñ yani şimdik varda herkeş gónünün oldūna ileri gel
95 diyo gónünün olmadıña çārmıyolar bile ileri gel diyen yoñ yani bóyle oldu ortalıh kótü

oldu

-akşamları oda da birikiyolarmış ya ne yapıyodunuz akşamları oda da

Z.Y: oda da birikince evel masal annaTıllardı erkekle erkekle yoğ gadinlar birikmezdi gadinlar birikmezdi gadinlarda sen benim oraya birikirdin ben seniñ oraya birikirdim masal
100 anlatırdıñ şonu ederdiñ hedik vururdun mısır patlaTırdıñ arabaşı dókerdiñ işte erkekle ama
oda da sıra arabaşısına girellerdi bón ederdiñ gótürürdüñ yārın ben ederdim gótürürdüñ bir
gún o mesele on gün bóyle devam ederdi on gün óyle deyim ondan sōnamayım oturullardı
erkekle nórecekle evde şimdik gārıların ~ arasından çıhmıyolar eveli odaya gidellerdi
kücükler şóyle düzülürdü ayağTa diñelirlerdi aynı misafiri şóyle el pençe yani küccük
105 erkekle bōyükle kōşede otururdu onnarda hızmátını ederdi suyunu gider çeşmeden
getirillerdi çay yapılācasa çay gıymeTliydi evel çay bóyle şimdi ibi her ~ evde şimdi itiñe
dók çay óyle deyim o zaman nérde oo gāyınbabam irahmetlik şeyde çay tiryakisiydi içerdi
çayı gózümüz düşerdi görümümnen genç gız yaa ondan sōna dérdi ki dur yenge dérdi bu
dérdi içsin çayı çekilsin biz ~ içek ondan sōna dérdi biz ~ içeriğ bu gidince dérdi anañ
110 vermez ki dérdim biliyoñ mu anañ vermez bu çayı dérdim anam ne oluyo dérdi biz onu
dérdi ben hallederim dérdi gaz ocā olurdu yavrım pōmpa bas a bas a bas tağgır tuğgır iki
saat çay demleyecik yōsa ocān óñüne sürellerdi bóyle kóz ~ olursa kózde Pişirillerdi gız
demlerdi ondan sōnamayım bi keyf yapardığ çayı bulusağ çay o zaman çoğ önemliydi
şimdik nētsin her ~ evde çay dolu şeker dolu niyeyse óyleydi gıymeTli miydi yoğluğ
115 muydu yoğluğ da deál anam ekinlerin gıyuları açmadan geri şey ~ olurdu harman gelirdi
yani bóyle de varlılıyđı temellide yoğ deálidi yaa allā şükür gārılarda işte bón sen bā
giderdiñ yārın ben sā giderdim otururduğ dururduğ da yani oturmalar hōrmetliydi şimdiki
ibi deál oturmalarda o zaman ki o zaman ~ óyle işte mısır patladıñ hedik vuruñ arabaşı
dókeñ çarıñ gōnu gōmşu hele bir gün giTTik birinin ināni çaldığ getirdik yā kuleni çaldığ
120 getirdik avrat bilmiyo ki hiç bi gızı var avraTıñ herşeyini çaldığ getirdik gaz ocāndan bildi
avraT gaz ocā olurdu gaz ocā da getirmişsik gızın yatanı getirmişsik gız dēmişki yatacağ
ana benim yatām yoğ bu benim yatām deál ki dēmiş gaz ocānı geri gelmişler dēdiler ki bu
gaz ocā benimkine bēziyo éle dēdi ne bim dēdik biz seniñ ~ olurdu aman deyim dēdik biz
~ aynı gaz ocā deál mi diyoğ bóyle avraT da dēdiki icik benimkine bēziyo dēdi bilmiyomki
125 dēdi bóyle yā külēneçe çaldığ geldik gızını yatanı çaldığ geldik şağa yapıyoduğ heeşimdi
ossa ona essah deller gurban ~ oldüm şağa deller mi şimdiki ossa essah deller ināni çaldığ
getirdik ahıra bāladıđ hābelleri yoğ eşşek añırınca haberi olmuş inek gidince eşşek
añırmaya başlamış eşşek añırınca dēmiş ki aman iná neyi bi gótüren olur da bi bağıyım

demiş varsa ki essah inek yoḡ viy inek yoḡ demiş bunu demişler hacı ğıymeT gôtürmese o
130 şaḡa için gôtürür Pek demişler gideḡTe onuñ öñüne bi baḡaḡ bālamış mı demişler ordan
ġoptular geldiler ki inek bizim şeyde araba damında bālı duruyo oraya bāladıḡ ğız bóyle
şaḡa olurdu evel anam hiç birbiriñe nası şaḡa ederdiñ

*-bi de bayramlara gelenler oldu mesela kalacaklar evelden şimdi ki gibi kaloriferli doġal
gazlı dayireodalar yok nasıl yatıyordu o bayramda gelen dışardan yakından uzaktan gelen
135 misafirler nasıl kalıyordu*

Z.Y: ğış geldiyse mesele sobañ var ~ isa ğocaman soba ğurardıñ şu saḡġı sobaları olur ~
udu evel sobada bu sobalardan nerde teneke sobalar ~ olurdu eveli harmanı kesimini ayrı
ġorduḡ onu ayrıca dolduruduḡ usul usul dókmeden amanıñ aviç ~ aviç doldururduḡ
140 altından bi kibiriT dēiridiḡ ġözel orayı ısıTırdıḡ yaḡardıḡ misafiriñi oraya çekerdiñ ārlardıñ
gerçi oda var ~ ıdı odadan gelmezdi erḡek misafirde yani ġadın ~ olursa odayıñ birini óyle
şey ederdiñ kele bóyle dóşeme dayama nerde Taban açıḡ ~ olurdu sulardıñ ğıvrım ğıvrım
süPürüdüñ ġözelcene şey ederdiñ işte o da óyle ārlanıyordu yavrım yemá şeyine yedirir
içirirdiñ yollardıñ mesela óyle şimdiki ibi nērde

*-bi de ġaynandan habersiz bayram ġünü mü bayramdan sonra mı bi tavuḡ ġörümccennen
145 yemişin onu da anlatsana*

Z.Y: allah seni diyom taa onnaraça mı beni sóylediciñ sen mi dedin ordan órēdiyoñ ellām
buñu ġaynanam sabāleyin ġörümümü ġörmeye ġiTTi bizim de zaar canımız taviḡ mı istedi
ġörüm Pek ġurnaz ~ ıdı kele yenge dedi bón bi taviḡ mı keseḡ de yeseḡ nolur dedi anaam
dedim anañ bizi öldürür dedim ben etmem dedim ben ġorḡādım ġörümümün ġözü açıdı
150 dedim ki vallaha dedim bizi öldürür dedim ġörüm dedim boşa dedim şey etme dedim sen
káhyası olma dedi baña sen hiç ġarışma dedi sāde dedi Pişir Taşır sen dedi tamam ~ onu
ben yaparım yaa dedim kime ḡestiriciḡ buñu vurunca dedim ben dedi aha bi adam bulurum
dedi ġiTTi bizim kóyde bi efendi var ~ ıdı oña kesTirdi getirdi yenge buñu hadi yoluyum
ben dedi hemen dedi yolma ne saña ait

155 dedim yoldu yıdı baña verdi bi pilav yapTıḡ bi çorba yapTıḡ ġözelce buña oturduḡ bi
yeme salladıḡ kesen ~ adamıda çārdıḡ haa kesen ~ adamı da çārdıḡ çocuḡ dolu on dene
çocuḡ var en ~ azından ġaynana olacān çocuhlara dediki top oynamadan gelirsiniñ sizi
keserim bón eve dedi gelmeñ dedi size āşama dedi çorba pilav edecēm ġözelce dedi
gelmeñize yēdirecēm dedi ğız bunnar gelmedi üç kişiyiḡ şimdi ğız ben efendi üçümüz
160 oturduḡ buña bi yeme salladıḡ ġözelce tavā eciḡ de herşeyi bizim ġızarTTıḡ ġözelce pilav

eTTiķ çorba eTTiķ gzelce yedik evvelki tavihlarda bi TaTlı olurdu ki kemini yiyesiñ
geliyodu şimdikilerin etinden bulanıyoñ allah etmesin ordan yedik çocuhlar geldi bi de
ecik durduķ çocuhlar yürüdü çocuhlar yürüdü ya çocuhlarıñ oñüne dökTük pilavı TaTlı
çnk onuñ suyuynan ~ oldu çorba ecik içinde var eti çocuhlarada onu ydirdik hiç bişeyi
165 ğalmasiñ ğaynana gelenee evde yalıñız ki döküntüsü neyi ğalmasiñ kemiklerini götürdü
ğız küpü dökTü ylelinen ortadan ğaldırdıķ buñu ğız dedi ki ddim ki baķ ddim ğaynana
anañ ddim duyar muyar aman dyim birinden de ddim yoķ dedi sen hiç oralı olma ddi
Pazardan getiridi ğayınbabam incir ~ alırdı üzüm ~ alırdı Taķardı Şeye evel sepetler ~
olurdu ğoca ğoca sepet ~ olurdu çiviye çakardı tavana Taķardı TaķarmıŐ ben görmedim yaa
170 grmyom yaa ğız biliyo yerini bi daha eskiden ğumasıñ bi ğoca sandı var ~ imiş
orayada meyveyi doldururdu taķır taķır kitlerdi çıtadan bi benim ~ eviñ oñüne atardı içine
böyle iki elma iki portakal ğerisini aķtarırdı ğız drdiki dur ben senin ~ anañı bellerim
anaķTarı bi çalıyım da derdi ğız benden yanıydı biliyoñ mu ondan sna sepete çıķardı ğız
drdiki sen baña vr drdi baña sandalyeyi alırdı altına çıķardı ordan gzelce indirirdi incir
175 mi olur üzüm m olur ne bulursaķ meyve meyve tırıp anaķTarı de çalıyoķ sandıķTan
alıyoķ ysa bi elma bi portakal nereñe yetecek gözüñ dŐyo Őrda olupta çķca ymeSseñ
mesele bizim babam ~ evinde halbuysa aa ğorduk kilit bilmezdik kürek bilmedik ğızıdık
 ğızıdık bi ğardaŐımız var ~ ıdı anam getirirdi Őrya ğorduk orda dururdu bu taķır taķır
sandā aķTarırdı ğarı ğız da anaķTarı çalardı anasınıñ belinden hemen ~ ordan gzelce
180 yrdrdk yrdik içerdik lenirdik onuynan öyle öyle günlerimiz geiyodu işte cahillimiz
bizim çķ yle Şeyle geçTi onnarnan benim bi de yoķluķ gibi yani varlıdı ğayınbabamıñ
evi analıķ oldndan çķ ğısıķlardı beni yani bi çamaŐıra otururduñ bi sabın atardı az çal
ğızım az çal az çal az çalya tüm asTardan Şey don asTardan gmleķ atlet yoķya atlet nrde
hee sr babam sr sr babam sr elleriñ buruŐuķ allah tmesiñ Şeye döner ydu işte yoķtu
185 yani varlıķTa darlıķ çekiliyodu ilaç ydu toz ydu yani bunnar ydu bi avuç soda atardıñ
ocā hadi yu çamaşırı o adar çocuk çocuk çocuk tüm sidik teberileri onnarı azınan
yunmayan Şey ~ olur muydu bi ben ~ otururdum ğız ecik oturudu o da su çekerdi öyle ne
dyim oña ne dyim öyle öyle benim çķ evlendikTen snada saten yoķluķ giriyo ayrıldım
ydu eliñ tarlalarında tapanlarında çķ çalıştım ömrümü bitirdim işte nrym daha var mı
190 ğızım

ADI : Mehmet

SOYADI : Doğan

YAŞI : 74

KÖY : Şefaati Merkez

KONU : Çapanoğlu İsyanı

-XI-

5 Mehmet Doğan: biz de bi alimli diye bir ~ adam var ~ ıdı allah rahmet eylesin sekşenaltı yaşında öldü bi canlı tarih bi canlı tarih ~ idi derdi ki yavrum bir yeTmiş seneyi bğünkü gibi anlaTırım ondan evelki bi yeTmiş seneyi de duydumu anlaTırım derdi on defa anlaTTır çapanolu isyanını en ufağ hepsi aynısını söyler bir ermeni kesimini içinde yaşamış onuda aynı vaziyette anlaTırdı o ğadar bir zeki bir ~ adam ~ ıdı zekayı kötüya
10 ğullanmış o başğa adı çalmış kim ne biliyodu zamanında vurmuşlar ğırmışlar yemişler işgi içmişler yaTmışlar durum öyle

-nasıl olmuş çapanoğlu isyanı amca

M.D: çapanolu isyanı Atatürk büyük adam ~ ıdı mağamı cenneTi ruhu şad ~ ossun Atatürk bulunacağ bi lider dël atatürkü vahdeTTin taa ordan başlatalım vahdeTTin atatürkü
15 samsuna göndermiş ikiyüz ğırmızı lira vermiş samsuna göndermiş samsuna ğadar ben bunu celal bayarıñ āzından duyan eski demohrat parti milletvekili sen yerköylüyseñ biliñ atatürk celal bayar fayığ bey her sene bi defa umur bee şeyi görmeye giderdi celal bayar burdan gelir şurdan ğarabıyđ köyü var ğarabıyđ da üç beş kilo saf bal ~ alır iki üç dene de hindi keser nāfızı da yanına alır şeye giderdi umur bee celal bayar hapisten çığTığTan
20 sōna o ğadar bi ğalabalığ gelen varki diyo ziyaretine diyo yani sayısı hesabı belirsiz diyo adam hapisTen çığmış bōn ğoşğocaman türkiye cumhuriyetinin cumhurbaşğanı idamınan yargılandı yaşından dolayı ğurtardı adnan menderesi ğurtaramadılar öyle sorular soruyo ki adamıñ ğonuşmaya tağatı yoğ bin bir türlü işgence ğormüş diyo eziyet çekmiş diyo birisi sordu diyo efendim menemen olayı nasıl ~ oldu yav adam zor ğonuşuyo nedecēn gel halını
25 hatırını sor hoşgeldiñ et allā ismaladığ de kendiñi tanıt geç get menemen ~ olayı nasıl ~ oldu menemen olayında ğasıt var dedi dervişler şığlar bi ğaç kişi sağallılar ğoyurdu din ~ elden gidiyo diye bi velvele ğoyurdu ortaya diyo en sonu diyo astēmeni vurdular diyo kubilayı diyo bunnarı yağaladılar orda o zaman ardıç ğadı çamıfđi şimdiki dālıdi idam eTTiler hepsini diyo birisi dediki diyo dersim ~ olayı nasıl oldu dedi diyo dersim ~ olayı

30 dedi diyo celal bayar başbaħan oturuyodu gece saat on ~ ikide bi telgıraf geldi efendim bu
neyin nesi baħTım ki boo zeyir zembelek telgıraf neymiş dersimde iki tane ğarağolumuzu
basTılar efendim hizmet ~ erinden bólük ğumutanına ğadar ğurşuna dizdiler öldürdüler
ğarağolları da yerle bir ~ eTTiler diye bi telgıraf telgırafı aldım dōru atatürke vardım diyo
ğapıyı dōdüm diyo gel dedi diyo içeri girdim hayrola celal efendim Pek hayra delalet bişey
35 dēl neymiş dedi diyo telgırafı oħudu diyo dedi ki diyo bóyle bóyle telgıraf adam bi
düşündü şöyle elini dayadı bi düşündü diyo Atatürk celal bu gece ora ya bitecek ya bitecek
dedi diyo bizim kōylü çağır āmet var ~ ıdı orda askerlik yapmış otuz ~ altı alaynan tahruz
ettiripte anca susTurduħ derdi otuz ~ altı alay alayda iki bin kişi bulunur ondan sōna neyse
ordan diyo celal bayar birisi dedi ki diyo atatürkü samsuna kim gönderdi samsuna
40 vahdeTTin gönderdi iki yüz elli ğırmızı lira verdi de gönderdi atatürk samsuna ğadar
vahdeTTine çalışTı samsuna indikTen sōna gendine çalışTı ordan sivas amasya ğongiresi
hatta amasyaya vardında bi ğonuşma yapmış amasya müfTüsü tēfik efendi diyolar dēdiki
diyo yani taħdire şayen bir ~ insan bir saat ğonuşma yaptıda bi dil sürşmesi bile yapmadı
dedi diyor ordan sivas geldi diyor sivas ğongiresine sivas ğongiresinede yozgaTı temsilen
45 baTTallı imam ğatıldı diyo o imamda şoo başTaħı adam fōterli onun bi tarihi dēri var o
ğatıldı diyo ordan erzurum ğongiresine erzurum ğongiresinde bi ğaç ğün ğalmışlar
atatürkün bandırma vapuruna binipTe istanbuldan binip dolanıp geri anğaraya gelmesi elli
dōrT ğün sürdü erzurumda toplamışlar bitmiş sabahleyin gidecēm efendiler sabahleyin
arabamıza alacaħ bi ğuruş paramız ğalmadı yaħıt alacaħ bir ğuruş paramız yoħ dedi diyo
50 bunu siz ayarlayacaħsınız dedi diyo herkeş düşündü diyo olur sabah ~ ola hayrola dedi
diyo yataħlar yapıldı yatacādıħ diyo bi de o arada ğapı dōlmüş bi ğadın kimo demişler
benem aynı erzurum şivesi benem ogul benem sen kimsin ben felanca hatun nene hatun dēl
ben felanca hatun gel ~ ana hayrola içeri girdi diyo buyur dediler diyo atatürk geldi diyo
ana hoş geldin dedi diyo hoş bulduħ diyo ğonuşTuħ hal hatır sordular diyo bi de o arada
55 ogul dedi diyo siz bu melmeket millet ~ için çalışıyomuşunuz babamdan ğalma bunu
yapTınıda hep anlatır babamdan ğalma doħuz yüzzira bi param var lira yıl bin doħuz yüz
on doħuz lira ğırmızı lira bu babamdan ğalma doħuz yüz lira bi param var bu parayı size
verecām melmeketim babamıñ hayrına melmeketime milletime hizmet ediyomuşunuz aha
parayı getirdim diyo torbaynan getirdiyo ğırmızı lirayı bize teslim etti diyor sabahleyin
60 ordan ğalmışlar arabaynan istığamet ğayseri ne yiyo yolda yavan ~ ekmeğ ğurusu başğa
bişey yoħ geliriken adanaya yaħlaşınca bi ğanicı sürüsüne raslamışlar yirmi ğadar bi ğanicı
ōnde bir ~ adam babayīt uzun boylu yaşlı bi adam yol verdik geçTiler diyo araba yol verdi
gececekler diyo dur baba demiş atatürk nerden geliyoñ nereye gidiyosun ben adanadan

celurem ecruma giderem baba erzurum sōh memleket gış memleketi bu gışTa nōreceksiñiz
65 ne yapacaħsıñ gışı adanada geçirde yazın giT baharın giT ogul ogul istanbuldaki bazı ırzı
ğırılğlar erzurumu satırlármış kimin malını kime satıyolar o dedemden babama ğaldı
babamdan da baña ğaldı ben ~ ölürüm erzurumda ölürüm ğalırım erzurumda ğalırım neyse
ğayseria gelmişler aciğTe geç gelmişler yasTıleyin filan ğayserinin zenginleriniñ herkeşin
70 harici bóyle daha teşkilaTlı odaları olurdu ğayseri misafirperver insanlar ~ ıdı bir ~ eve
misafir olmuşlar demek az çoğ hali vaħTi ekonomik durumu iyi olan bir ~ eve misafir
olmuşlar orda da ğalmışlar çoğ aciğTıñ diyo atatürk adam bişe bir hōrmeT eTTi amma
diyo aħşam vaħit giTmiş yemek felan ğalmamış diyo bize yumurtalı pastırmalı yumırta
tereyā bal ğaymağ getirdi yōrt süT getirdi iyice yediğ diyor atatürk demiş ki oda sayıbine
amca burda búyüç bir zaT var ~ ımış keramet ehli allah dosTu adam çoğ búyüç zaaT ~
75 ımış ben ~ onu bi ziyaret ediyim oluna dediki orda başğa kimse yoğ ğısığlı ğasım efendi
var olları şimdi istanbulda çoğ búyüç zengin ~ oldu adamlar soyadları ğısığlı ölüm dedi
diyo paşaya gōster dedi diyo ğasım efendinin ~ evine gōtür dedi diyo ğasım efendinin ~
oraya vardım diyo ğapıyı dōdüm diyo gel dedi diyo eli yüzü nurlu saħallı orta boylu bir ~
adam diyo elinde kitap gōzünde gōzlük araştırma yapıyomuş epeyden beri araştırıyom
80 yavrım demiş nerden geliyoñ nereye gidiyoñ demiş yavrım demiş atatürke demişki hocam
ziyaretiñe geldim eliñi öpmeye geldim allah razı ossun buyur demiş ki hocam size bişey
soracām sor erzuruma ğadar ermeniler aldı gūneyi tamámen firansızlar aldı efendim
ğaradenizi ruslar ~ aldı yunan polatlıya ğadar geldi marmaraya İngiliz İtalyan zırhlıları
geldi meclisi mebusanın ğarşısına demirlediler nolacağ bu melmeketin hali diye
85 sormuşhoca demişki ölüm ben epey bir zamandan beri araştırma yapıyom bağ ne adar
kitap oğudum soruyom soruşTuruyom atatürke şöyle başTan ayā diğkaTlice bağmış demiş
ki ölüm sarı saçlı orta boylu mávi gōzlü bi adam gelecek önder olacağ melmeketi o
ğurtaracağ allah o adamda sensiñ hadi allah işiñi ras getirsin demiş atatürk ~ ordan çığmış
alla ismāladığ demiş ğamaniñ bir kóyünde misafir ~ olmuş şöyle bi odaya misafir ~ olmuş
90 şimdi o odayı restorasyon yapTılar yıhamıyolar atatürk odası diye ordan anğaraya girdi
şeyden bu taraftan şeyden girdi gólbaşından keklikpınarından aldı dōru anğaraya girdi orda
meclisi ğurdu diyor meclisi mebusanı topladı meclisi ğurdu adı cumhuriyet dedi diyor
ondan sonra bütün vilayetlere emir vermiş mePus seçiñ seçim yapıñ yozgata seçim yapıñ
diye emir vermiş çapanōlları ğarşı çığmış sen kimsiñ ki sen bi zorbasıñ başımızda
95 sultanımız var vahdeTTin pādişah var ğurulu bi dövlet var sen neci oluyoñ çapanōllarından
bi milletvekili var ~ ımış vahdeTTinin yanında bi de bizim avni dōan var ~ ıdı yozgat
milletvekiliydi anğara ğastamonu ğırşar valilī yapTı o zaman huğuh fakóltesinin ikinci

sınıfında oğuyodum dedi bu adam avni dōan sonra yozgaTTan cehepeden milletvekili oldu devletçi bi adam ~ ıdı bōazlıyanda kesim ~ olmadan bi sene evel ğaymaħamlıħ yapmış
100 avni dōan ordan anğaraya yozgaTa emir vermiş mePus seçiñ onnarda ğarşı gelince o
günlerde sivasıñ yıldızelinin eški ismi yenihan atatürk ğılıçali paşa var ~ ıdı şimdi kōşe
yazarı altemir ğılıçıñ babası basın yayın genel müdürüydü baña çoħ işgence yapTılar
demoħrat parti yirmi yedi mayıs ihtilalinde ğılışali paşa demiş ki ona da ulaştırma baħanı
gōrevini vermiş yanına süvari bōlū al paşa demiş ğılışali paşa demiş adı ğılışali ğılıçali
105 paşa dēllerdi yanına bi süvari bōlū al sivasıñ yenihandaki isyan başladı orayı basTırda gel
demiş olur paşam demiş ordan yōrümüşler bi bölük asker süvari belki yüz kişi vardır sabah
ışırken yozgaTa gelmişler çapanōllarının evini muasaraya almışlar bārmışlar çārmışlar
çoħTa küfretmişler kimse çıhmamış ordan yōrümüş yıldızelindeki isyanı basTırmışlar
geri dönüşTe tekrar gine çapanōllarının ~ evini muasaraya almış gine bārmış çārmışlar
110 geçmiş ğitmişler ondan sōna çapanlar faaliyete geçmiş hükümeT ğonā var eški bi ev üç
ğat iki ğatlı bir ~ ev ben bilirim sizler belki bilmezsiñiz orda toplanmışlar boludan bi gaste
gelmiş padişān fermanı diye bu gasteyi balğōndan çıħarmış o ğadar bi ğalabalıħ birikmiş
cahil milleT nerde dērseñ oraya toplanıyo oħumuşlar gasteyi padişān sultanı euzu
besmeleynen selevatı şeriflennen açmışlar gasteyi oħumuşlar ondan sōna bunnar asker
115 toplamaya başlamışlar çapanlar yozgaTın bi ilçesi var çekerek çekerekte de bōyle bi eşkiya
Taħımı aynacıōlları var onnarnan anlaşmışçapanların kōyü var alaca yolu üzerinde evel
yozgaTa balıydı şimdi çorum alacaya bāladılar orda arap seyfi kōyü orda toplanmışlar
bekliyolar nahit bey varmış çapanlarıñ belki sizler bilirmisiñiz şey anayasa mahkemesi
başğanı mahmuT Çuħruħ var ~ ıdı hiç duyduñ mu acaba hah özal döneminde felan ~ ıdı
120 anayasa mahkemesi başğanıydı olunun biride ğulah burun bōaz mutasısı çetin Çuħruħ orda
bunnar toplanmışlar nahit bey bu tarafa asker toplamaya gelmiş bu yoldan burda saħallıōlu
memeT efendi var ~ ıdı büyük zat ~ ıdı keramet ~ ehli büyük alim ~ idi adamıñ çoħTa
itibarlı bir adam ~ ıdı sayılan sevilen birisiydi hocanın odanın oñüne varmışlar üç aşşā
yolda da ana yol var toplanmışlar çerkezleriñ lideride meçeçe o da beraber gelmiş millet o
125 çerkez meçeçenin başına toplanmışlar nahiT bē hocanın yanına varmış bize asker ver hoca
demiş ki nahiT bey ben bir kōy āsı dēlim bi aşiret rēsi dēlim bi dere beyi dēlim ben bir kōy
imamıyım ben imamım ben nerden alıyım filan derken hocaya biraz serT ~ atmış çerkez
meclise gelmiş demişki nahiT bey nahiT bey hocayı üzmeylelim hocanın duasını
alalımhoca büyük adam hocayı ezme üzme dēyince biraz gevşetmişler hēzirenin on ikisi
130 kōyün oñüne sular tarlalar var şurda arpa burda arpalar firig ~ olmuş on beş gün sōna
biçilecek aTları ğapTılar ğoyurdular diyo aTlar biçiyō arpayı diyo o ara hocam dediki diyo

nahiT bey nahiT bey bunnar şeriaTcı atatürk gongireci bóyle şeriaTcılığ olmaz bağ şurda
fağır fuğaranıñ üç beş dönüm arpası var onnarı biçiyó bu fağır fuğara ne yiyecek dedi diyo
at bin diyé bi bārdılar diyo herkes yola düzüldü ata bindi diyo evel odaların önünde bizde
135 de var ~ ıdı odacı ne yapTıysa bilmiyom böyük Taşlar olur bineğ Taşı dēller aTlı misafir
gelir o bineğ Taşına at yanaşır ordan ata bineller herkes bindi diyo hocam Taşın ~ üstüne
çılığTı allah doruya yardım etsin diyēñ bi duva etti diyo milleT amin dedi diyo herkeş kendi
TuTTü işi ēri ossa yapmaz tabi bunnar burdan yōrüdü gittiler diyo ğazuşā çopraşlı
çamalağ çıdeli o tarafa gittiler diyo ğırşēr üzeri dolanıp geleceğler diyo asker topluyolar
140 diyo ēr derdi bu adam alemi dēdīm ~ adam hocam ata binsede kóprüye ğadar dōrT yolda
kóprü var tarihi kóprü eski tarihi kóprü kóprüye ğadar ğitseydi hocamıda idam ēdellerdi
hocam ğitmedi dediki diyo ğomşular bunnar ğaba ğuveT ordunun askeri var genel ğurmayı
var topu var tüfē var makineli var eyitimi var ğomutanı var bunnar ğaba ğuvvet bunnar
maluP ~ olur biraz ğıTTiğten sōna ğırşērin bi kóyü var oraya varmışlar gece gelmişler
145 asker yozgaTa nohuTlunuñ başına makineli tüfekler yerleşTirmişler şimdi ceze evi
yapTılar ğırılıya da topları yerleşTirmişler kimsenin haberi yoğ ama bi asker olsaydı onu
bilirdi löbeTçi olur bilirdi cuma ğünü efendim şey toplamışlar otuz ğırğ dene ğuzu
kesmişler fırınlara vermişler cumáden çılıncı yiyecek asker yiyecek ziraaT bangasına el
ğomuşlar mevTuadı tamamen çekmişler cumáden çılı çılımaz ğırılılıdan toplar saaTānenin
150 dibine dolmaya başlamış yuğardan da makineli tüfekler şērin içini Taramaya başlayınca
tuu bunnar ata binen ğaçmış ata binen şey yoluynan sivas yoluynan ğaçmış ilerde
toplanmışlar şeyiñ ~ orda arapseyfinin ilersinde o düzlük ~ ovada toplanmışlar askerinen
muazzam bir çetin muharebeye ğirişmişler o ğadar asker zorlanmış ki nerdeyse askeri
bozma durumuna getirmiş fağat yine muaffağ ~ olmuş birazını yağalamış birazı ğaçmış
155 çerkez etem ğuvvetleri çerkez etem albay gelmiş yozgaTa oturmuş üç beş dene muhbir
bulmuşlar muhbirler künde beş ~ on kişiyi ihbar ediyo bunnarı hep ğurşuna dizellermiş
abdulla bāçesi var yozgaTı bilen belki biliyosañız eski sanayinin oldu yer abdulla
bāçesinde hep ğurşuna dizmişler çapanları hepsini bazıları ğaçmış bazıları ğurtulmuş
çerkez etem orda şey var ~ ıdı diyo kebaPçı Veysel diyo künde on beş yirmi kişi ihbar ~
160 edermiş o da kime ğızğınlı var ~ isa onnarı ihbar edermiş çerkez etem dēmiş ki bóyle
olursa veysel yozgaTTa adam ğomayacağ hep öldüTTüreceğ dēmiş veyseli bi ğetiriñ
bağıym veyseli ğetirmişler ifadesini almış bunu da ğurşuna diziiñ dēmiş onu da ğurşuna
dizmişler ondan sōna hah yozgaT ğurtuldu dēmiş az çoğ ortalı islah ēdince hep sürgün
eTTiler bunnarıda çerkez etem oraya bi ğumandan biraz asker kēndi binmiş ğeçmiş ğiTmiş
165 ondan sōna çerkez etem şeynen ğaçTı ismet paşaya sordular paşam size başğa suiğast

düşünen ismet paşa bi ğurşun aTTıladı size başğa suiĥast düşünen oldu mu çerkez etem de suiĥast düşündü yaa muaffaĥ olamadı sōna atatürknen ters düşTüler İngiliz zırhlısına bindi ğaçTı çerkez etem durum bóyle işTe bacı

ADI : Arap

SOYADI: Arapoğlu

YAŞI : 72

KÖY : Dedeli

KONU : Hapishane Hayatı

-XII-

5 Arap Arapoğlu: tarihle ilgili bi ilkoğul mezununun ne tarih bilgisi olur ki araştırmayla ilgili
-hapse girme olayı nasıl oldu

A.A: kóyde senlik benlik davası başđa bişey yoğ sen şóylesin ben bóyleyim benim ~
amcam var ~ ıdı bi tane şakir ~ amcam allah rahmet ~ eylesiñ āmeT amcamıñ büyü racinin
babasınıñ büyü o bóyle haşsız işlere tāmül edemezdi kóyde ufađ Tefek hırsızlığ mırsızlığ
10 olayları olrdu o da ğarşı çığardı buña ondan sōna haTTa bir de sultan geline bi laf atma
olayı felan olmuş o kel ismailiñ ne dedi onu bilmiyom sarı sultan demiş diyolar ki
nişanlısına demiş sultan üzerine almış eveT nişanlıydı ya davıTın ğızıynan sultan diye
kelime ğullanmamış onu sóylemeye giTmiş āmeT amcama geliniñe laf ~ aTmadım
démeye giTmiş amcamda o zaman abdes ~ alıyomuş işte zati gelin ondan önce sóylemiş
15 amcama bóyle bóyle diye daha hale buraya ğapıya mı geliyo diyo çığıyo amcamı ğörünce
elinde silānan ğaçıyo ğaçınca amcam sığıyo sığı sığmaz yatıyo yere dōrT beş tane sığmış
ama vadesi yetmemiş bende silah sesine gidiyodum beni de odanıñ sen odayı biliyoñ mu
odanıñ gullasına yaTmış av túfáyınan uzun hasangilden almış o duran o av túfānı ben
hemen onu ğórdüm ben bağTım beni vuracağ ben duvardan aTladım bu tarafa benim de
20 kótu bi Tabancam var ~ ıdı mermili çalar ~ almaz tek bi mermi vardı içinde geldi duvarıñ
üsTünde şöyle TuTTu baña ēr sığsa beni parça parça eder valla ben şurdan aTladiysam o
şuruya geldi ben dedim ki altından gidiyimdönüş çalıyım deynānen ğafasına vuruyum onda
deĞnek var ben küfenin ~ altına gittim bi de bağtım odanıñ yanına giTmiş sizin ~ odanıñ
yanına ikiside birden patladı zaten ben ona sığTım o baña sığTı benim burda ğıram saçma
25 dā burda duruyo dā ondan sōna ben de onu şurasından vurdum bi mermiyinen icik oturdular
ağtarcı imam var ~ ıdı saçma ipli yoğ dedi baña dōrT ay mı ne yaTTım ondan sōna çığtım
işte o óteki ğavga oldu o ğavga bizinen dēldi o ğavga gencolarımandı bayram namazından
geliyolardı çarşıdan yabancı bi arabaynan memeT dayım gencoların kütük bizim ~ eve
bayramlaşmaya geliyolardı bizim kópekTe onnarı ğatilde etti ben çığTım kópā azarladım

30 açTım ğapıyı benim sırtım ğamyondan yanı zate şey memeT dayımınan kütün ğafası āzı
şeyden ğamyondan yana memeT dayım kürtçe sordu almanyadan izine gelmiş yaa
ğamyonun ne oldūnu o ğamyonu kóyün içinde cıclıh mıclıhlı foturaflar üzerinde kürtçe dedi
yani bu ğamyon ne dedi kürtçe kütük de dediki olunun sürdū ğamyon bu işTe dedi onnar
zaten üç dörT yerde ğavga yapmışlar arabınan birbirlerine silah milah çekmişler maço bu
35 da küfür édiyo zannetmiş elini silā çekTi taḡ bi dene aTTı kütē anlamadan dinlemeden
çekilin geberdecámonu dedi açtıñ mı orda dinliyoñ mu alıyoñ mu sesimi taa ordan ~
almaz ki o alıyo mu bi dene attı kütē benim belimdeki Tabancada onuñ babasınınñ
Tabancası kütün babasınınñ Tabancasıyla kütük benden Tabanca istiyo ben Tabancayı kütē
verir miyim babasınınñ Tabancası döve döve elinden aldılar zaten onu ali amcamgildeydim
40 benim Tabancam yōdu ali amcam ā bu Tabancayı beliñe Taḡ gullan dedi ortalıñ düzeni
yoḡ dedi vuruşa vuruşa bizim duvarıñ dibine indiler bi de o ara kóyün hocasıyan hüseyin
geldi beni içeri ğapattılar babañ ben ğavga ettimden dēl sen gel içeri dediler ama ben
deĠnē alıp yardım edecēdim yalnız bir kişi óbürleri beş altı kişiydi o arada mısTıḡ içeri
girdi elinde ceḡeti daḡmış dalına Tabancanında kürkü havada ğalmış imansızlar dedi abimi
45 vurdular ne duruyoñuz o zamana ğadar ben avraTları sā sola yittim çıḡTım içerden ben
çıḡınca başına toplanmışlar nuriniñ başına onbeş kişi beni görünce üç grup ğaçTılar bi
guruba bi dene bi guruba bi dene attım yaa adamlar gitti evine ondan sonra giTTik
ġarağola gel baḡıyım ne var ne var sen sen nuriyi vuruñ da ne var deñ diyo yav ben yalan
ifadesini alıyım da ben hasTaneye gótürecēm dedim yaralı adam adam sen gel dediler
50 hemen kelepçeyi vurdular baña nezarete attılar dörT dene şahiTTe şahitlik yapTı yalancı
şahiTlik óyleliynen yattıḡ işte üç sene sekiz ay yeTmişdörTTe çıḡTım yirmidörT yıl yedik
altı yılı gullandıḡ onsekiz yıla bāladıḡ yaTTımızınan hesapladı aldı gótürdü yozgaTTa
yaTTım şefaaTli şefaaTliden sōna yozgaT olay öyle oldu bizīnen dēildi olay aslında
gencolarnan başġa bi ğabileynen bizim hasım oldūmuz ğabile ilk olayı yapTımız ğabile
55 başġa ğabileynen ğavga yapTılar yani aslında bizīnen ğavga olsa o zaman için içerde hem
tüfeḡ var mavuzer tüfemiz var rahmeTlik babam zaten ~ aldı çıḡTı ama ateş ~ almadı
ondan sonra ben mantar Tabancasıyan Pencereden hepsinin ğulānı yaḡardım valla çünkü
duvara dayandılar ĩce bizim Pencereye

- hapisanede iş felanda yapıyo muydunuz amca

60 A.A: halı doḡuyoduḡ halıyı başına oturyoḡ ilmá alıyoḡ tıḡıdıḡ tıḡıdıḡtıḡıdıḡtıḡıdıḡ
doḡuyoḡ ben ~ usta oldum orda halı ustasıydım orda halı doḡuyodum aTTın ilmá göre para
veriyolar usTabaşı var gelir ay başında ğaç ilmek aTmışıñ oña göre üç beş gurus para

verirler paraynan doħuyoduħ amma cūzi bi para o izzet abimiñ vuruldū olayda izzet ~ abim
rahmeTlik gelmiş dēmiş ķi ayıp dēl mi herkeş bayram gūnū barıŝıyo siz birbiriñize silah
65 atıyoñuz dēmiş o māmōnun ~ ōlu arap bellemiŝki biz onnarnan ğavga ediyōħ belliyo izzet
~ abimin bu dēdīni anlamıyo geliyo dēynānen ğaasına vuruyo izzet ~ abimin izzet ~
abimin ğafasına vurunca adamıñ ŝapĝası yere dūŝıyo baña iyi birisi anlaTTı ben ~ onnarı
gōrmedim bu olayları hiĉ birini beni iĉeri ğapaTTılar hee ondan sōna ēliyo ŝapĝasını alıyo
gēri ğafasına ğoyyo o arada geliyo araba ŝamarınan bir ~ iķi dene vuruyo sen suĉsuz adama
70 niye vurdūñ diye mısTıħ da izzet ~ abime onu vurdūnu gōrūnce Tabancayı ĉekiyo oña ateş
~ ediyō o da Tabancayı ĉekiyo oña ateş ~ ediyō ben iĉerdeyim dışarda ayrı ğıbrıs harbi
ĝibi harP oluyo yavricūm ben burdayım kūtū de getirdiler ğapattılar bu millet kiminen
ğavga yapıyor diyor bi de o arada mısTıħ girdi iĉeri abimi vurdular diye

ADI : Zöhre

SOYADI: Şahin

YAŞI : 88

KÖY : Cıcıklar

KONU : Nazik Kızın Hikayesi (Yunan Harbi)

-XIII-

Zöhre Şahin:

5 moranıñ ~ içinde vezir ğızıyım
yedi dā çiçeyim Tan yıldızıyım
kölgede büyümüş yemlik ğuzuyum
evliyalardımdı eylen moraya
evliyalardımdı eyleñ moraya

10 moranıñ içinde bir ~ altın direk
ālıyan ğızlara dayanmaz yürek
alo paşam ~ ibi ğahramán gerek
evliyalardımdı eyleñ moraya
evliyalardımdı eyleñ moraya

15 ğırh ğız ~ ıdıh ğırhımızdı basTılar
içimizden otuzyedimizi kesTiler
evliyalardımdı eyleñ moraya
evliyalardımdı eyleñ moraya

20 *-bunun hikayesi ne teyze*

Z.Ş: hikaye dēl babam sóylerdi harPte ğırh ğızı basTılar otuzyedisini kesTiler üçünü aldılar giTTiler nazı yonan şey etti yonan ~ aldı

şey ét avradıñı ne yapTım yónanın ğayī dèdi şiför nazıķ bunu duydu nazıķ dèdi ki yónan
gidince sen türksün dèdi türk dēlim dedi türksün dèdi ğardaş türksün işte dèdi türküm dèdi
55 beni dèdi sen geçirebiliñ mi dèdi türkiyeye geçirim dèdi nası geçiriñ dèdi nazıķ nası
geçirecádiñ yónana gelince dersin ki dèdi ban ğayī uşahları alıp ğayīnan ğayacām deñizde
dersin dèdi yónan geldi yónanı yèdirdi içirdi dèdiki Sabahleyitin ben ōlanı ğızı alıp deñizde
ğayacām dèdi yónan yoħ moħ dèdiysede gónü oldu yónan Sabahleyin yemá yedi gitti
60 ~ āzımı Tuttu deñize attı ğızın da āzımı Tuttu attı vardı atatürke teslim ~ oldu atatürk dèdi ki
ōlanı ğızı deñize atmasaydıñız geri yónana satardım dèdi bu sefer yónan mecac gönderdi
dèdi ki benim ōlumu ğızımı yónan bildiki türkiyeye geçtiñi benim ōlumu ğızımı vèriñ dèdi
o da dèdi ki

atineniñ urganı

65 tiredendur yorganı

yónan çocuħ ~ istemiş

balıħlardan ğurbanı

deñizden toplasın dèdi sen bunnarı soruyoñ benden taa benim babamıñ meselesi daha
benim anamnan babam evli bile delmiş bu hadisede

ADI : Suna

SOYADI: Ağadur

YAŞI : 68

KÖY : Alifakılı

KONU : Türkü

-XIV-

Suna Ağadur:

- 5 yârin Parnânda dörT dalı ziykir
ne isTanbul ğodum ne diyarbekir
ne yârde ahl var ne bende fikir
ben sevmedim sevenlerde olmasñ
efendime varan mıraz görmesñ
10 efendim geliyor küreğ dalında
osmanlım avizer ince bêlinde
seniñ gónün ğızda deâl gelinde
ben sevmedim sevenlerde olmasñ
15 efendime varan mıraz görmesñ

suyun yüzünde biten halıhlar

halîn üsTünde bizi yusalar

ikimizi bi ğabıra göysalar

- 20 şu şunun derdinden ölmüş deseler

uñuttum ğurban oldüm uñuduyom

-bunun hikayesi ney

S.A: birbirini sevmişde alıp varamamış o da türkü yahmış èyle

ADI:Nevin

SOYADI:Bayar

YAŞI:84

KÖY:Bağyazı

KONU : Eski Köy Hayatı

-XV-

5 -*siz gençken köy nasıldı ekmek yapıyo muydunuz bulgur kaynatıyor muydunuz*

Nevin Bayar: elli çiniğ bu bēamedikleri gadın elli çiniğ bulguru gótürürdü ğaynadırdı çekTirirdi eledir getirirdi şefaaTliden yaa

-eviniz nasıldı

N.B: eski evidi buruya çihTih acer ev yapTırriğ dedik yaptırđıh yaa orada aceridi ya

10 -*kaynanan kayınbaban var mıydı yanında*

N.B: var ~ ıdı ğaynanam beni çoğ severdi ırahmaTlığ çoğ yaa

-köyde nasıldı tarla işleri

N.B: geçim de iyiydi nası mercimē ekTiğ tarlayıda motörü aldih biçeri aldih ğavradıh yaa ırğaT gótürdüğ ne günlerimiz geçTi ēr imdikileri haa yerinden ğağmasın imdikileri

15 - *çocukları nasıl büyüttün*

N.B: çocuğlarımız da biyle bağım nērdenidi çocuğlarımız süT bilmez ~ idi mama bilmez bir ana memānen onnan büyürdü yatırırđıh beşā o işi görürdüğ ekmā ēderdik toprā belerdik onnan apīn sōnadan oldu uşah hacı apīn dil dokerdi gelin küccük gelin yazzıh dērdi ismāl yatıyo ālıyo biz de bir teşT hamır yūrduğ sariye ēdiyo ben de eviriyom yūruyom ğurbanlar ~ oluyum gelin dedi yazzıh dedi bizim gelin TesTi dışı yalıyodu su diyen dedi çocū olmuyodu geliniñ sōna altı dene ölu oldu maşallah

-ekmek yapıyo muydunuz sürekli

N.B: yapıyoduğ yapardıh biyle bi TeşT yapardıh biyle senelik yapmazdıhda on gün giderdi yimi ün giderdi

25 -*başka ne yapıyodunuz ne kendiniz yapıyodunuz*

N.B: ip doğurduğ çorap órerdik çorap órerdim iki úne bir çifT parasınnan çorap órerdim

hem o uşā búiydürdüm hemi evi görürdüm bir çift çorabı üç günde keseridim üç gün
dèyince tek üç günde

-patik mi örüyodun

30 N.B: ipi yoo uzun çorap yün çorap yün ipte yün çorap bunnar bilinmezdi ki çorap hiç
bilinmez ~ idi hazır yoĥTu ip doĥurduĥ kilim atardıĥ gece yarıyaca uşā yatırırđıĥ beş Çıbıĥ
bir gecem Çıbā atmayışın oda şu ġadar çıraynan çırayı yaĥardıĥ tenekenin üsTüne ġorduĥ
tenekelerin uşā

-bulguru kaynatıyo muydun

35 N.B: yaa bulguru ġaynadırđıĥ iki ġazan üç ġazan ġurardıĥ şōraya daha o bulguru āşamaca
sabānan başlardıĥ üç ġazannan burda yullardı üç ġazannan ġaynadırđıĥ

-başka yardım eden kimse var mıydı sana evde

N.B: var ~ ıdı var ~ ıdı gelinler var songül var ~ ıdı sariye var ~ ıdı ayfer de geldi o
ġaynaTTimizda var ~ ıdı

40 *-peki ilk evlendiġinde nasıldı kaç yaşındaydın*

N.B: on dört yaşındaydım ben evlendimde hiç bişey küccüdüm şimdi küccük diyolar yimi
yaş onsekiz yaşındakine

-sana bişey aldılar mı

N.B: baña mı bin lira başlıĥ kesilirdi o zaman tek bin lira ġayınbabam óküz nallarmış
45 ġayınbabam onuñ parasınnan bozuĥ para bin lira başlıĥ getirdi onnan onsekiz parça ġap ~
almış ġaleyletmiş ġayseride daha sandı hiç firá ġırılmadı ġoca bir ġayseriden sandı almış
iki dene ġadife entarelik ~ almış ne gereklik var ~ isa almış bin lira bir kilo Sebze éTmiyo
yaa böyle ġıymáTlıydı para sizin gibi bilezik bilinmiyodu bir tümlük on yarımılıĥ burdan
ġerdan taĥardıĥ böyle dizerdik onu saTTıĥ motör aldıĥ motōra verdik tevē emmime verdik
50 neciP emmime verdik iki sene onnarda durdu èyle bir defa öndüç ondan geri aldıĥ aldıĥ bir
tekere ġirdik bir ortaĥçıynan tek bir tekere aşşaydı yuĥarıydı mercimē ektik çaldıĥ çoh
işler geldi çoh ortaĥcı çekTiĥ başımıza sonumuz selametti yaa

-ilk başta ne ektiniz

N.B: ilk başTa ne mi ekTiĥ düvennen bir çift óküzü var ~ ıdı ġayınbabamın ġelişin inek
55 ne yoĥ ondan düven sürerdik yāardıĥ tebur çekerdik böyleydi işTe böyle günümüz ġeçTi
çoh çalışTım çoh ómrüm ġiTti yazıya ġiderdik ot ~ ilacı bilinmezdi bu ekinin ilacını otunu

çekerdik tarlada tek tek ayıhlardıh tarla temiz olacağ diyè

-peki şimdi eskiye göre değişti mi köy hayatı

60 N.B: imdi iyi yaa imdi kótülük çòaldı kótülük çòaldı kótülük çòaldı eskikinden hayat iyi böyle Sebze mi var ~ ıdı yoh yoh hiç bişey yòdu

-eskiden herşeyi elinizle yapıyodunuz şimdi makinalar geldi

65 N.B: imdi makine herşey imdi bir vaóna bũday doldururdum gece bu yatarđ bizim ~ adam yalın ğatlı çalışamazdı bir şifer Tutardı şifer derdi ki āřam āřam mozòtu ğoyardım o motòra bunnar alayıda kũccũk imdikiler ğağarda gelinler mozòt ğoyar mı o mozòtu ğoyardım suyu doldururdum èlli ırğatın ~ ekmáni verirdim gece ğağar řòyle denginnen eşkili bazlama èderdim yemeğ Piřirirdim yazıya elli ırğat gòtürũrdũk bu yerköyün boo aldĩmız kòylerden hep ırğat giderdi yüz ırğat çalışardı ğasım ıccıh bũyũdũ ğarpuz getirir ğavun getirir çalıřırđ aha şu ismayil amcañ çoğ çalışTı çoğ terledi çoğ çalışTı

-en çok kim çalıştı çocuklarından

70 N.B: hepside çalışTı muzafferde çalışTı enberin belı ārıdı enberde başa işe baħıyo allah her tarafı

-kasım amcam yardımcı oldu mu bũyũmeye başlayınca

75 N.B: aboo olmam mı ğasım amcañ şu ğadaniyken irana gitti anaşit o senelerde çıhTıydı otuz sene ğırđ sene dèdim ki hamza gòtürdũ beşTen çıhışın gittiydi işe başladıydı èlin řòferline işine hamza dèdi ki bunuñ gòzũ açđh ben gòtürũm dèdi songũlũn babası ben bunu gòtürũm oħumasın dèdi řòferlè gòtürdũ bir giTTi dèdim iki buçuğ lira verir aylđh iki buçuğ lira mı yaa ğıymáTlı para bi ceket ~ aldı bir gitti bir bacāna pantul aldı bize vèrmedi üsũTũnũ başını al dèdim bir giTTi dèdim Parmānā onnarı dũzeltiřin üsTũnũ başını alışın Parmānā bir ~ altın yũsũk al dèdim Parmāna dèdim hamzanın vèrdĩ mayışınan dèdim neler 80 geldi neler çoğ çalışTı bir de gece gelir o zaman anaşitler çıhılmış gece gelir on ğamyonuñ óñũne silāhliler durur hep óldũrcāğ ólecāğ diyèn anaşit silahnan beğler soyguncular o zaman otuz sene eveli ğırđ sene eveli bundan bir ~ olay bir ğũn geldi geçTi ordan Parmānıñ yũsũnũ atarda canı aha baħın dèr Parmānın yũsũnũ alırlar diyèn atar ğamyonun içinde çıharır atar óñũnde ğamyonları soyyolarmış biliyoñ şu onnar arđıda geliyomuş neler 85 geçTi neler geçTi

ADI : Ülkü

SOYADI: Kazıcı

YAŞI : 43

KÖYÜ : Şerefoğlu

KONU : Arabaşı Yapımı

-XVI-

- 5 Ülkü Kazıcı: arabaşı önce tavū gönulur ğaynatılır içine biraz ben Tuz atarım ğarabiber atarım içine tavūn içine o ğaynadıḡTan sōna ayrı bi tencerede yāsını ğavurrum salçasını ğavurrum iyice ğavurrum çī olmasın diye sōna o ğaynaTTīm tavūn suyunu o ğavurdūm yālı salçalı suyun üsTüne ğoyarım başına da biraz normal su ğoyarım hani ek olsun diye o da bi Taşım ğaynadıḡTan sonra başḡa bi bir tavada un ğavurrum unu onun ~ içine özerim
- 10 yani işte onun ğıvamını sen ayarlırsın ğoyulūnu cıvıḡlını ona göre ondan sōna o tavū didiklerim biraz iri iri yaparım ben ki hani içinde tel tel ayrılmasın diye onnarıda içine ğoyarım Tuzunu atarım ğarabiberini ğatarım yarım saate yaḡın öyle ğaynar altını ğapatırım çorbası bu hamuruna gelince hamurunu ölçülü yaparım altıya bir yaparım işte atıyom üçünü suyuñ ayrı bi yere ğoyarım ikisiynende o bir ununu özerim çırparım iyice öbür
- 15 üçünü ayırdım suya ğoyarım bu biraz ğarışlı oldu da yani bilenler onlar onnan sōna onu ğaynatırım iyice çırpa çırpa iyice açarım ~ içini ğaynatırım ğaynadıḡTan sōna beş ~ on daġġa gine öyle bi ğaynatırım çī olmasın diye o da ğaynadıḡTan sōna tepsi sini neye döküyosan artıḡ onun ~ içini bi ıslarım dókerim suyunu ona boşaltırım incelini hani ğalınlını ince seviyosan ince ğalın seviyosan ğalın o orda sōar sōduḡTan sonra yıldız
- 20 kesersin çorbanıda bólersin içersin bu sıcaḡ sıcaḡ içmenizi tavsiye ederim

-yıldız hikayesi

Ü.K: yıldız hikayesi ortasına keserken yıldız yaparsın işte misafiriñle beraber içerken o misafir yıldızı bozarsa bilmeden o bozanda içilir öbür seer o bişey öyle derler yani hani o yıldızı sen bozduñ öbür seferde yapıyoñ sen de içilecek gibisinden o bi adet

ADI : Şükriye

SOYADI: Pınar

YAŞI : 38

KÖYÜ : Şerefoğlu

KONU : Gelinkayası, Nohutlu Tepesi

-XVII-

- 5 Şükriye Pınar: ğız işte baba ólene ğadar birbirlerine o tülbenin orda hani etrafı çevrili havlulu Taşlı olan yer varya hah adam ~ ólen çocuğlarını oraya kómermiş kendiside ólmesine yaĥın toprān altına ellām ondan sōna allah tarafından da noĥuTlu babanıñ üstü ğapatılmış hanı ğırĥ ğız ayrı yerde duruyo tülbede bi de nohuTlu babanıñ çamlıĥTa ğardaşı varmış onnar baĥ onu da biz bilmiyoĥ mesela her aĥşam iki ğardaş gók yüzünde bi yol
- 10 varmış o iki ğardaş o yoluñ ortasında birleşir sabah ezanları oĥundūnda da yellerine gider yatallarmış bunu da ğaynanamın anası anlatırken duyduydum ğayınbabamda dedi bi arada nohuTlu baba orda yatıyo çamlıĥTa da bi ğardaşı yatıyo nohuTlu babanıñ da ğırĥ ğızı varmış o da tülbenin etrafında tüm Taşlarla çevrili hatta ortaĥTa tüm Taş ya de işte sōnadān işte o Taşı Taşın üstüne ğoya ğoya şey yapmışlar hani dilek milek için mezar tüm
- 15 ğarışmış hep şimdi Taşın yanında gibi duruyo da ben bilmem de óyle dellerdi ğayınbabagil nohuTlu babasıynan ğardaşı her aĥşam buluşullarmış

-gelin hikayesi yok mu ben orda gelin hikayesi de duymuştum

- Ş.P: o gelin ğayası yavaş yavaş açılıyom baĥ şimdi onu biliyom desem yalan söylerim onu daha duymadım gelin ğayasında yozgaTıñ şu mapushane tarafındaki tarafında ğız gelinli
- 20 ğiymiş baba evinden gelin çıĥarkene sevdī gelmiş ğaçırmış o gelin ğayasının ~ oraya gelincēde ğızda demişki allahım demiş ya benim canımı al ya da beni burda sevdīme birleştir demiş rabbim o sırada hatta bi iki denede dā var deller görmedim biri küccük biri büyük hatta şeye allahu teala işte damadıda gelinide orda Taş étmiş tam bilemiyom işte

-eşkiyalar yolu basmış

- 25 Ş.P: tecavüz edeceklerdi orda allahım benim canımı al beni kirletmesinler diyē dua ediyo onu oturuken ğucānda çocūyla beraber Taş ~ oluyo işte tam bilmiyom işte óyle bişeyler gelin ğayasını óyle duydum ben hatta filimide oynadı

ADI : Mustafa
SOYADI: Doğru
YAŞI : 73
KÖYÜ : Kızılkoca
KONU : Köy İşleri

-XVIII-

5 Mustafa Doğru: bũday satañ fazlası olursa üzüm bālarımız var görñüñ iki sefer bi góz açılır bi budandır bi bilenir ondan sōna üzüm ~ olur bunnar

-peki üzümü buğdayı pazarlıyo musunuz

M.D: ofise verriķ ğoyunumuz var ikiyüz üccüz dene davarcılıımız var onnarnan çocuhlar ũraşır ben de ũraşırım şũ anda elimizde onnar var torunlarım hep anğaraya gittiler ğöştüler
10 burda var gine ōlumun biri burda gelin burda ōlum burda bōyle bizim kōyde dōñüş çekiş olmaz herkeş işiynen ğücüynen çifçiliynen ũraşırlar burda pancar işi yoğ

-niye pancar yok amca

M.D: su yoğ burda öyle aşırı bi su yoğpancarada su lazım aşşada paşa kōyünde ğuzaycada sarikente ama bizim burda aşırı su olmadıñdan

15 *-biçer felan giriyor demi tarlalara*

M.D: he girer biçer ne girer he biçer girer samanda yapañ bũdayı ayırT eder samanı ayırT eder oluyo bunnar

-kōy büyük ama bayağı büyük

M.D: sen bũyüklũne baħma ama herkeş ğoçTü çō ğoçTü hiç bi dene ğenç yoğ yani herkeş
20 anğara isTanbul avrupa mesela benim çocuhlarımıñ üç denesi anğara da bi denesi avrupada biri yanımda herkeş işinde ğücünde yēnlerim var iki dene bacımıñ ~ uşahları biri tekirdānda tek mūdũrũ birisi anğarada tarım kşredi kooperatifinde mūdũr ğaynımın uşahları var almanyada ankarada bizim ğabine dāldı

-sizin kōyün tarihi nasıl amca

25 M.D: tarih yozgaTTan ğeri bizim bura ğızılğoca yassiāl ğızılğoca ama kũccũldũ kōyde kimse bōyle oldũna baħma otuz ğırğ hane ğaldı bura yũz yũz yirmi haneydi

-diğer kōylere büyük ama

M.D: çoğ bura bir merkez ~ idi bağmadılar herkeş gitti yoğsa bizim kóy aha gez Şu kóyleri
gezeñ bizim kóyden düzgün bi kóy bulamañ çoğ iyi yeride iyi havasıda iyi ama millet
30 Şimdi geçimiñ Őartları Şunnar bunnar bir ~ ev üçe bölündü dörde bölündü kimi anđaraya
gitti kimi ğayseriye kimisi avrupaya yani ginede iyiler çoğ iyiler

-göçmen felan var mı kóyün içinde

M.D: yoğ yoğ yabancı yoğ bizim burda sadece kóyün kendi yerli adamı yabancı yoğ etraf
kóylerde var da bizim burda yoğ mesele Şurda bi kóy var Őerefliölu diye çoğ özür direlim
35 orda kúrdü var çingarı var hirisTiyan var alevi yoğ alevi öte yanda var incirde var alevi
ğarıŐıđ var bizim burda yoğ

-hanım var mı amca

M.D: hanımı ğaybeTTim ahh teyzeñ ahh gitti o ölüm gelinim bacımıñ çocü gelinim
bacımıñ ğızı yapacağ bişey yoğ ğuzum allahıñ tağdiri buraya ğadarmıŐ atmiş sene bi arada
40 yaşadığ

ADI : Çelebi

SOYADI: Uzun

YAŞI : 65

KÖYÜ :İncirli

KONU :Sürmeli Türküsü

-XIX-

Çelebi Uzun:

5 dersini almışta ediyor ~ ezber

dersini almışta ediyor ~ ezber

sürmeli gözleri sürmeliyi neyle aman

aman sürmelim ~ aman

10 bu derT beni iflah ~ etmez del eyler

bu dert beni iflah ~ etmez del eyler

benim derT çekmeye dermanım mı var aman

aman sürmelim aman

15 ğaşıñ çēmelenmiş kirpik üsTüne

ğaşıñ çēmelenmiş kirpik üsTüne

havada buluTuñ ādī gibi aman

aman sürmelim aman

çī düşmüşde gül sineler ıslanmış

20 çī düşmüşde gül sineler ıslanmış

yāmurun güllere yādığı gibi aman

aman sürmelim aman

yozgaTı sel ~ almış soluğ duman

25 yozgaTı sel ~ almış soluğ duman

sıttıınan severim vallahi inan aman

aman sürmelim amman

Ölünce mezere girdım zaman

30 Ölünce mezare girdım zaman

ben susayım kemiklerim söylesin aman

aman sürmelim aman

ADI : Fatma

SOYADI: Dursun

YAŞI : 52

KÖYÜ : Yıldız

KONU : Türbe Hikayesi

-XX-

- 5 Fatma Dursun: bizim burda mılla osman türbesi taa önceleytinden beridir var óñünde ardında yatanlarda var ibdi teğ başınaydı sōna ardı eTrafi doldu molla osman burda yalnız yatıyodu yoğlamaya Peğ çoğ geleni var dēller ki izmirde bi ğadının düşüne bi adam giriyor diyoki anğara şefaati yolu üsTünde bi yatar var ben ~ orda yataniñ molla osmaniñ abisiyim hemencik türbenin óñünde yatıyom onu onu ziyarete gelen giden beni Tepeliyo
- 10 üstümden geçiyo çoğ eziyeTleniyom ğadın masimiyo düş diye sōna bu düşü iki üç kere daha görünce uyğ TuTmuyo dayanamıyor kendine yağın müfTülē varıyo soruyo aslını óreniyo sōna aTlıyo geliyo yalvarıyo müfTüye anlatıyo düşünüdüşündeki o yeri açtırıyor amo bi de ne görünler daha ğondü gibi duruyo hiç çürümemiş bile hatta dērlerki ğazmaynan açarken eciğ etine demiş bi damla ğan gelmiş ondan sōna meftayı almışlar
- 15 ğardaşının yanına ğomuşlar ğadında türbenin yanını bórünü yapTırmış ben bunu böyle duyunca Pek yamburdadım amanın ğaç ğún ne yēdim ne içTim kendime gelemedim.

SÖZLÜK

A

Ā (II-71): Ağ

Aar (V-125): Eğer

Abdes (II-14): Abdest

Āc (VI-14): Ağaç

Accıḥ (III-249): Azıcık

Acer (XV-9): Yeni

Acıḥ (III-191): Azıcık

Āç (VI-39): Ağaç

Açıḥ (II-26): Açık

Adaḥ (I-111): Adak

Ād (V-154): Ağıt

Ādir- (VIII-27): Eğdirmek

Aḥ- (X-7): Akmak

Aḥar (II-137): Akar

Aḥdā (VI-6): Akdağı

Aḥıl (III-279): Akıl

Aḥşam (I-29): Akşam

Ālama (I-35): Ağlama

Allān (I-21): Allahın

Ālıyaraḥ (IV-11): Ağlıyarak

Altılıḥ (III-254): Çorapların yırtılmaması için altına örülen örgü

Alvola (VIII-75): Kırmızı elbise

Āmed (XI-37): Ahmed

Anğara (XX-8): Ankara

Arḥa (IV-11): Arka
Arḥaba (I-25): Akraba
Arḥadaş (I-58): Arkadaş
Arḥam (IV-11): Arkam
Arḥı arḥıya (IV-58): Arka arkaya
Arıḥ (II-27): Su yolu
Ārlardıḥ (X-18): Ağırlardık
Asbabını (V-129): Elbisesini
AsTar (I-32): Kumaş türü
Asger (I-110): Asker
Astēmen (XI-27): Asteğmen
Āşam (I-74): Akşam
Āşem (III-7): Akşam
Aşşā (III-95): Aşağı
Āt (V-95): Ağıt
ATlas (I-45): Kumaş türü
Ayaḥ (II-63): Ayak
Ayağgabı (III-251): Ayakkabı
Āyasi (X-72): Hayvanın kaburgası
Ayıḥla- (III-79): Ayıklamak
Āzan (III-121): Kazan
Āz (II-166): Ağız
Āz (Şefaati): Koyunun doğumdan sonraki ilk sütü
Azıḥ (IV-75): Yol için hazırlanan yiyecek

B

Bā (III-153): Bağ

Bā (V-46): Bana

Babayīt (VII-6): Babayiğit

Bāçe (XI-157): Bahçe

Bađđal (II-36) : Bakkal

Bađanlīđ (VI-27): Bakanlık

Bahçá (IX-19): Bahçe

Bađanlīđ (VI-10): Bakanlık

Bağ (I-67): Bakmak

Bağlava (II-85): Baklava

Bālardīđ (VII-33): Bağlardık

Baldırcan (III-141): Patlıcan

Balığ (XIII-26): Balık

Bancar (II-145): Pancar

Bān(X-40): Beğenmek

Bardağ (II-127): Bardak

Basma (Şefaatlī): Kumaş türü

Başđa (I-54): Başka

Başlīđ (I-69): Başlık

Bayrağ (I-27): Bayrak

Bazzama (II-49): Bazlama

Bebámiz (V-8): Bebeđimiz

Belemek (V-66): Sarıp sarmalayıp, el üstünde tutmak

Beker (VIII-27): Beker

Bereber (I-103): Beraber

B yaz (II-71): Beyaz
B lik (IX-34): Belik
BeŐa (XV-17): BeŐiĐe
BeşŞik (III-215): Beşik
B yaz (III-176): Beyaz
BıŐaĐ (II-150): BıÇak
Bıngıldağ (Şefaatli): Yenidoğan bebeğin kafasındaki ukur
Bıyığ (IX-39): Bıyık
Bilge (Şefaatli): Bilen kişi
Bissin (II-157): Bilsin
Biz nen (XII-27): Bizimle
B ce (I-80): Bohe
B n (IX-106): Bug n
B rek (X-31): B rek
B azlıyan (VI-9): Boğazlıyan
B yağ (IX-60): Boya
Bozuğ (I-94): Bozuk
B c k (VII-103): B cek
B r (III-102): B Ğ r
B n (X-158): Bug n
B rek (X-32): B rek
B y k (IV-56): B y k
Buuğ (XV-76): Buuk
B day (I-100): Buğday
Bunnar (XVIII-6): Bunlar

C – Ç

Cacıḡ (II-30): Cacık

Camış (şefaatlî): Camız

Cehiz (I-67): Ceyiz

Cierini (V-36): Ciğerini

Çabıt (V-48): Kumaş türü

Çaḡmaḡ (VII-67): Çakmak

Çalma (III-158): Üzüm ve ayranla yapılan tatlı yiyecek

Çamalaḡ (XI-139): Çamalak köyü

Çamır (II-173): Çamur

Çanaḡ (II-171): Çanak

Canlılıḡ (VI-20): Canlılık

Çār (III-81): Çağırmak

Ceket (V-48): Ceket

Çelindi (VIII-71): Geldi

Çēmelenmek (XIX- 16): Yay gibi olan

Ceneze (V-128): Cenaze

Çeyan (VII-102): Hayvan türü

Çī (XVI-158): Çiğ

Çīdeli (XI-139): Çiğdeli köyü

Çıbıḡ (XV-31): Çubuk

Çıḡakene (III-223): Çıkarken

Çıḡı (III-277): İhtiyaçların konduğu malzemeçantası

Çīne (III-164): Çiğnemek

Cızlak (şefaatlî): Hamurdan yapılan yiyecek

Çiçeyim (XIII-6): Çiçeyim

Çimdik (Şefaati): Bir tutam
Cimcik (V-115): Herhangi bir nesneyi iki parmağın arasına alarak sıkmak
Çinik (II-111): Sekiz kilogramlık ölçüye sahip tas
Çitimek (III-255): Kumaşta yırtılan yeri onarmak için iğne ve iplik yardımı ile yama
Çitli (III-170): Üzüm bağlarında kullanılan çıta
Cizrik (Şefaati): Koyunun kuyruk bölgesinden yapılan yiyecek
Çocuğ (II-91): Çocuk
Çõ (III-203): Çoğu
Çoğ (III-203): Çok
Çopraşılğ (XI-138): Çopraşık köyü
Çökelek (II-21): Çökelek
Çöreğ (II-37): Çörek
Çual (III-113): Çuval
Cumá (XI-144): Cuma
Cücük (VIII-73): Yavru

D

Dā (XVII-22): Dağ
Daármén (II-139): Değirmen
Dād- (II-123): Dağıtmak
Dağallar (I-86): Takarlar
Dağğa (XVI-17): Dakika
Dāl- (I-24): Dağılmak
Daş (II-79): Taş
Dayre (VI-34): Daire

Davíd (V-155): Davud
Deĥar: (III-207): Dekar
Deŝirme (VII-110): Dilenmek
Dēl (V-80): Deĝil
Del eyle- (XIX-10): Deli eylemek
Delik (II-27): Delik
Dērildim (III-89): Devrilmek
Demohrat (XI-16): Demokrat
Dene (II-47): Tane
Did- (II-35): Bir şeyi kũçük parçalara ayırmak
Dikeň (X-128): Diken
Diňel-(X-104): Dikilmek
Diŝirmek (VII-21): Dũzenlemek, toplamak
Dirēni (VIII-71): Direĝini
Dōdü (III-235): Dōvdũ
Doĥu- (III-51): Dokumak
Doĥuz (III-91): Dokuz
Doĥtor (V-64): Doktor
Dōm (III-209): Doĝum
Dōru (III-29): Doĝru
Dos (VIII-24): Dost
Dóŝ (V-51): Dōvũŝ
Dōlek (şefaatli): Uzak
Dōňũŝmek (II-197): Kavga etmek
Dōve (XII-39): Dōverek
Dũun (I-6): Dũĝũn

Dũñür (I-13): Dũnür
Duruhan (IV-66): Dururken
Duva (XI-137): Dua
Duvaḥ (III-6): Duvak
Düven (VII-115): Harmanda kullanılan araç
Düzül- (X-104): Sıralamak

E

Eccik (X-80): Azıcık
Ekmek (II-21): Ekmek
Ēdeller (V-5): Ederler
Ellām (X-41): Benim tahminim
Ēmiz (X-13): Evimiz
Enber (XV-70): Enver
Eşki (XV-66): Eşki
Eskiki (III-104): Önceki
Ēşkıya (VII-6): Eşkıya
Eşşē (VII-98): Eşeği
Essaḥ (X-126): Gerçek
Ērirler- (VII-5): Eğermek
Erk: (VIII-40): Biçilmeye hazır tarla
Ētā (IX-21): Etek
Eya (X-72): Hayvan kaburgası
Eyitim (XI-142): Eğitim
Ēr (IX-29): Eğer

Eriş (III-53): Halı dokurken kullanılan kasnak ipi

Ezán (III-120): Ezan

Ezi (VIII-76): Acı

F

Faḥat (XI-154): Fakat

Faḥırlıḫ (X-90): Fakirlik

Fasülle (VI-12): Fasülye

Fayıḫ (XI-48): Faik

Fıstıḫ (I-103): Fıstık

Fıstan (X-44): Elbise türü

Fóter (XI-48): Şapka tipi

Foturaf (XII-32): Fotoğraf

Fuḫara (XI-133): Fukara

G

Ġabır (XIV-19): Kabir

Ġadar (IV-18): Kadar

Ġadın (III-68): Kadın

Ġafurma (X-57): Pişmiş kuşbaşı et

Ġaḫ- (II-15): Kalkmak

Ġalay (VIII-7): Kalay

Ġalem (V-15): Kalem

Ġanevçe (IX-5): Kaneviçe

Ġan (XX-14): Kan
Ġara (XIX-15): Kara
Ġānı (II-59): Kaġnı
Ġanser (III-91): Kanser
Ġaraġol (XII-48): Karakol
Ġarel (II-7): Karar
Ġaryola (I-70): Karyola
ĠaSTe (VI-31): Gazete
Ġas- (IV-47): Bۆlmek
Ġař (XIX-15): Kaç
Ġatmer (X-12): Katmer
Ġaviř- (VIII-51): Kavuşmak
Ġaya (VII-8): Kaya
Ġayıt (IX-44): Kayıt
Ġayfaltı (II-128): Kahvaltı
Ġayli (X-40): Artık
Ġayna- (IX-18): Kaynamak
Ġazan (II-63): Kazan
Ġazaġ (V-119): Kazak
Ġeleken (II-149): Gelirken
Ġelincik (IV-5): Gelice
Ġerli (II-69): Aġızda ekşi ile acı arasında tat bırakan lezzet
Ġevmek (VII-79): Tۆrpۆlemek
Ġıdım (III-124): Az
Ġına (I-58): Kına
Ġıramafon (VI-16): Gramafon

Ġırġ (III-209): Kırk
Ġırmalı (III-103): Pileli
Ġırşār (XI-97): Kırşehir
Ġısmet (I-100): Kısım
Ġıř (II-30): Kış
Ġıvrıřıř (X-61): Kıvrışık
Ġız (I-5): Kız
Ġızılġoca (XVII-25): Kızıkkoca
Ġine (II-44): Tekrar
Ġidecān (I-66): Gideceksin
Ġōbēni (V-15): Gōbeġini
Ġocadıġ (I-50): Kocadık
Ġofan (VI-42): Kovan
Ġoġu (III-212): Koku
Ġoltuġ (I-70): Koltuk
Ġon (II-103): Koymak
Ġonaġ (V-161): Konak
Ġonřu (I-58): Komşu
Ġōnul (I-32): Gōnöl
Ġorġmaz (I-46): Korkmaz
Ġōrüm (IV-19): Görümce
Ġōz (I-63): Gōz
Ġōzel (II-97): Gōzel
Ġōzalcene (X-29): Gōzelce
Ġōzzeme (II-41): Gōzleme
Ġōs (III-136): Gōġüs

Ġořana ġořardıġ (III-117): Peşinden gitmek

Ġořu (I-29): Komşu

Ġorüm (II-107): Ġorümce

Ġubařmak (III-196): Toplanmak

Ġulāh (I-74): Kulak

Ġor (I-86): Koyar

Ġorġu (VII-71): Korku

Ġur- (IX-18): Kurmak

Ġurban (I-108): Kurban

Ġuru (VII-49): Kuru

Ġusur (IV-5): Kusur

Ġuř (II-30): Kuş

Ġuřlāca (III-215): Kuşluk vaktine kadar

Ġuylü ((I-77): Hayvan organı

ĠuvaTlı (VII-43): Kuvvetli

Ġúvē (I-74): Güvey

Ġuzu (VIII-19): Kuzu

Ġüdümsüz (V-174): Uġursuz

Ġünaf (IV-27): Ġünah

H

Habē (I-24): Kumaş türünde, ince havlu

Halbır (V-93): Bakla elemek için kullanılan araç

Halbuysa (IV-71): Halbuki

Halġ (IV-20): Halk

Haşsız (III-129): Haksız
Hakket (V-131): Hakikat
Hamır (II-11): Hamur
Harca (V-82): Kanser hastalığına verilen isim
Harin (IX-33): Harun
Haside (III-137) Undan yapılan çocuk maması
Hastalıh (I-110): Hastalık
Haşılar (X-44): Haşlar
Havaslandı (III- 122): Heveslendi
Havli (I-30): Havlu
Héc (VIII-76): Hiç
Hediğ (X-100): Buğdayla yapılan yiyecek
Harám (V-77): Haram
Hazırcı (II-195): Kolay olanı seçen
Herkeş (II-139): Herkes
Herslenmek (Şefaatli): Hırslanmak
Hırsızlıh (XII-9): Hırsızlık
HızmaT (X-105): Hizmet
Horanta (II-89): Aile fertleri
Höbek (II-116): Öbek
Hókümet (Şefaatli): Hükümet
Hörmet (X-16): Hürmet
Huhuğ (XI-97): Hukuk
Huzulü (I-15): Gereksiz
Hünkürmek (IV-22): İç çekerek ağlamak

I-İ

İbdi (XX-6): Önce

İcık (III-63): Azıcık

Icıı (III-125): Azıcık

Icıcıı (XV-67): Azıcık

İflaı (XIX-11): İflak

İğnen (III-41): Yün Tarağı

İl (IX-34): İğil (güzel duruş)

İlán (II-6): Leğen

İlazım (II-102): Lazım

İlgile- (IX-5): İlgilemek

İlistir (III-220): Süzecek

İlmák (XII-60): İlmek

İmdi (XV-14): Şimdi

İmlē (IX-50): İmlek

İnā (II-152): İneğē

İnne (IX-52): İğne

İrahmaTlıı (XV-11): Rahmetlik

İramazan (III-131): Ramazan

İrgaT (XV-14): Irgat

Istare (III-53): Halının dokunduğı kasnak

İşhıya (VIII-8): Eşkıya

İşıyanaça (X-10): Etraf aydınlanana kadar

İşşıı (VII-60): Işık

İreçber (IV-34): Tarım işçisi

İşlengi (I-66): Tığ ya da şiş ile yapılan el işleri

İtiñe dók (X-106): Elde bulunan herhangi bir şeyin fazla olması

İyle (V-19): Öyle

K

Kekil (I-85): Alın üzerine düşen saç, kakül

Kele (X-131): Aman

Kelep (IX-60): Top ip

Keleş (V-116): Güzel

Kerme (X-46): Hayvan pisliğinden yapılan yakacak

Kestirme (II-85): Şerbet

Kólü (VI-32): Köylü

Kireş (III-205): Kireç

Kópā (XII-29): Köpeğe

Kök (VII-139): Diken

Kölge (XIII-7): Gölge

Kótü (X-19): Kötü

Kóy (XVIII-25): Köy

Kullap (Şefaatli) : Lakap

Kúrd (XVIII-35): Kürd

Ꞑüccük (III-173): Küçük

Künde (III-38): Günlük

Kündelik (III-38): Gündelik

Kürá (II-61): Küreği

Kütür Kütür (II-137): Sert nesnenin sesi anlamında kullanılan bir ikileme

L

Limbari (I-52): Şefaati bölgesinde düğünlerde oynanan oyun

Loli (I-52): Şefaati bölgesinde düğünlerde oynanan oyun

LöbeTci (XI-147): Nöbetçi

M

Madılamağ (II-32): Madımak

Mağas (V-10): Makas

Mağam (VI-10): Makam

Malup (XI-144): Mağlup

Masimek (X-14): Önemsemek

Mávi (IX-23): Mavi

Maya (II-185): Sütten yoğurt yapmak için kullanılan malzeme

Mecac (XIII-61): Mesaj

Mefta (XX-14): Ölü

Melmeket (XI-52) Memleket

MePus (XI-93): Milletvekili

Merağ (VI-8): Merak

Mercimā (III-203): Mercimek

Mıdırılı (Şefaati): Sağlam olmayan

Mıraz (VII-140): Murat, dilek

Mırıl (Şefaati) : Kirli su

Mısır (X-118): Mısır

Mitfağ (IV-53): Mutfak

Motör (XV-13): Motor

Mazôt (XV-64): Mazot
Möhtaç (III-264): Muhtaç
Müftü (V-17): Müftü
Mülazim (VII-11): Sakin ve uyumlu kişi
Münesep (VIII-28): Münasip

N

Nallad- (IX-38): Koşturmak
Namıs (III-242): Namus
Nasī (VII-26): Nasıl
Navrak (Şefaati): Surat, yüz, sima
Náziyo (X-27): Ne geziyor
Nebim (III-10): Ne biliyim
Neci (XI-95): Ne
Nidecen (III-13): Ne edeceksin
Nörek (III-9): Ne görelim

O-Ö

Ocah (II-41): Ocak
Öl (IX-28): Oğul
Öllular (VIII-75): Oğlu olanlar
Oluhan (IX-43): Olurken
Ohul (IV-68): Okul
Ohumuş (IV-25): Okumuş

Oğuntu (V-106): Dđđünlerde evlenen ifte verilen para ya da altın

Ođlā (III-62): Oklava

Oğul (IV-68): Okul

Ókú z (II-121): Óküz

Ólā n (I-16): Ođlan

Ólek (I-6): Ólek

Ónū k (III-100): Ónlūk

Óretmen (V-16): Óđretmen

Órdek (VIII-32): Órdek

Ortağcı (XV-52): Ortakı

Otobus (IV-13): Otobūs

Ód (V-8): Organ

Ónceleytin (XX-5): Eskiden

Ópe (Şefaati): Bilmişlik gōsteren, ukala kişi

Órdē (VIII-12): Órdeđe

Ósú z (VIII-36): Óksú z

Órtkü (IX-11): Órtū

Ó z (III-75): Dere

P

Pantul (XV-77): Pantolon

Paşabort (IV-40): Pasaport

Patıřa (IX-5): Kumař tū rü

Pece (II-221): Pencere

Peğmes (III-183): Pekmez

Pendir (II-117): Peynir

Peşim süre (IV-11): Peşimden

Peşkir (I-30): Havlu

Pıçağ (III-240): Bıçak

Pömpa (X-111): Pompa

Piñar (VIII-70): Pınar

Portağal (VIII-55): Portakal

Poyras (IX-32): Poyraz

R

Renğ (IX-23): Renk

Rēs (XI-126): Reis

İrahmaTlığ: (X-6): Rahmetlik

Rızg (Şefaati): Rızık

S

Sā (I-24): Sana

Sā (VIII-63): Sağ

Sabın (X-182): Sabun

Saçgı (X-47): Sacdan yapılmış tepsi

Saçma (II-40): Saman

Salā- (III-128): Saklamak

Sāla (Şefaati): Sela

Sağat (V- 44): Sakat

Sahlı (V-108): Saklanmış olan
Salaca (IV-29): Tabut
Sālam (III-227): Sağlam
Sandıh (I-73): Sandık
Sārıh (II-152): Sağarız
Sarığaya (III-266): Sarıkaya
Savır- (III-197): Saçmak
Saviş- (VIII-50): Göndermek
Savuşmak (VIII-50): Bir yere ulaşmak, varmak
Sayib (XI-78): Sahip
Seer (IV-48): Sefer
Sekkiz (VII-13): Sekiz
Semsiz (V-133): Huysuz, geçimsiz
Serbes (IV-77): Serbest
Seyfi bülbül (VIII-46): Sesi keskin bülbül
Sıcah (XVI-20): Sıcak
Sıhımış (XII-16): Sıkılmış
Sılacı (VIII-37): Memleket hasreti çeken
Sır (II-154): Sığır
Sıtaralı (Şefaati): Yıldızı parlak olan
Sıth (XIX-26): Doğruluk, sadakat
Sıracalı (Şefaati): Ruh ve beden olarak çelimsiz kişi
Silahliler (XV-81): Silahlılar
Sine (XIX-20): Göğüs
Siñlenir (VIII-77): Yuva kurar
Siyec (VIII-36): Boyun

Sōna (I-18): Sonra
Sōnamayım (I-18): Ondan sonra
Solā (V-124): Solağa
Solamak (III-277): Emmek
Soluh (XIX-24): Soluk
Sōhra (II-91): Sofra
Sōh (V-68): Soğuk
Sormuh (III-277): Emmek
Suihast (XI- 165): Suikast
Sovu (III-78): Büyük taş
Süt (II-154): Süt

Ş

Şaħa (X-125): Şaka
Şapğa (XI-65): Şaka
Şatafat (V-178): Gösterişli
Şenk (VII-112): Mutlu
Şerbet (II-98): Şekerli su
Şirāne (II-61): Üzümlerin tolanıp, işlendiği yer
Şiför (XIII-53): Şoför
Şiyle (V-24): Şöyle
Şuncāz (II-46): Şu kadcık

T

Taħdir (XVIII-39): Takdir

Taħır taħır (X-171): Kurumuş anlamında kullanılan ikileme

Taħım (X-76): Takım

Taħsi (II-60): Taksi

Taşlıħ (VII-9): Taşlı olan yer

Tavalık (V-101): Eski evlerde duvarda oyuk yer

Tavıħ (I-96): Tavuk

Tebur (XV-55): Tahıl ayıklamaya yarayan tepsi

Tekirdā (XVII-21): Tekirdağ

Tegıraf (XI-31): Telgraf

Tereyā (XI-73): Tereyağı

TesTere (I-33): Testere

Teşt (XV-19): Demirden leğen

Tèz (V-33): Tez

Tırık (Şefaati): Düzen

TıraħTör (VI-26): Traktör

Tırıp (X-175): Çok

Tiren (VIII-25): Tren

Tiryaki (X-107): Bağımlı

Tōm (III-202): Tohum

Tomates (III-141): Domates

Toħmaħ (III-79): Tokmak

Toħlu (X-71): Koyun türü

Topraħ (II-66): Toprak

Tufalet (IV-54): Tuvalet

Tuman (III-101): Şalvar

Tuzah (VII-37): Tuzak

Tüfeķ (XII-56): Tüfek

Türkü (I-49): Türkü

Türkü yahmaķ (III-84): Türkü yazmak, bestelemek

Tülbe (XVII-5): Türbe

Tusba (VII-91): Kurbaĝa

U

Uçaķ (IV-13): Uçak

Ufaķ (IV-24): Ufak

Udürdük (III-46): Eleyerek ezmek

Ún (XV-24): Gün

Unluķ (III-57): Unluk

Unudmaķ (XIV-21): Unutmak

Urāşırım(VI-13): Uĝraşırım

Urus (Şefaati): Rus

Urum (Şefaati): Rum

Urüya (Şefaati): Rüya

Usullatayın (VII-67): Sessizce

Uşaķ (V-115): Uşak

Uyluķ (X-74): Üst bacak kemiĝi

Uyuķla (II-123): Uyuklamak

V

VahT (VII-106): Vakit

Vaóna (XV-62): Vagona

Varlıh (X-116): Varlık

Verám (V-90): Verem

Vur- (IX-24): İşlemek, yerleştirmek

Y

Yahallar (I-30): Yakarlar

Yahıŝı (I-40): Yakıŝığı

Yah- (XIV-23): Yakmak

Yalınız (III-146): Yalnız

Yamburdamak (XX-16): Korkudan titremek

Yā- (XIX-21): Yağmak

Yāmır (XIX-21): Yağmur

Yannı (III-123): Tarafa

Yaprah (II-180): Yaprak

Yatah (VII-53): Yatak

Yatar (XX-8): Yatar, türbe

Yazı (VII-96): Ova, düzlük

Yazzıh (XV-18): Yazık

Yamalıh (III-254): Yamalık

Yatah (III-265): Yatak

Yel (III-70): Rüzgar

Yemá (III-15): Yemek

Yènge (V-57): Yenge
YeTmişdoğuz (III-261): Yetmişdokuz
Yèyen (VII-127): Yeğen
Yī- (II-116): Yiğmak
Yıllıh (VI-23): Yıllık
Yıhıh (VIII-36): Yıkık
Yırağ (V-127): Uzak
Yīt (VIII-28): Yiğit
Yōdu (III-252): Yoktu
Yohlama (XX-7): Ziyaret
Yoğ (II-57): Yok
Yoğluğ (X-115): Yokluk
Yōnan (XIII-22): Yunan
Yōrt (II-162): Yoğurt
Yōsa (III-8): Yoksa
Yōrek (III-215): Yürek
Yōrüdü (IV-20): Yürüdü
Yuğa (II-13): Yufka
Yumırta (I-95): Yumurta
Yumuşah (II-8): Yumuşak
Yúnmak (V-109): yıkanmak
Yúrame (VIII-43): Yüreğime
Yūrruğ (II-7): Yuğururuz
Yúrē (V-25): Yüreği
Yūsük (XV-83): Yüzük

Z

Zaar (VII-94): Herhalde

Zabah (I-76): Sabah

Zati (X-63): Zaten

Zelā (IV-19): Zeliha

Zēr (V-119): Zehir

Zifir (Şefaati) : Kir

Ziykir (XIV-5): Kıymetli yüzük

Zöhür (III-132): Sahur

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Tuğba Yılmaz
Doğum Yeri ve Yılı : Yozgat / Yerköy / 1984
Yabancı Dili :İngilizce
E-posta : tugbayilmaz40@hotmail.com

Eğitim Durumu

Lisans : Bozok Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı

Yüksek Lisans: AEÜ, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yeni Türk Dili

Mesleki Deneyim

Battalgazi Endüstri Meslek Lisesi Mamak Ankara	2010-2011
Yeşilevler Ortaokulu Yeni Mahalle Ankara	2013-2014
Anlam Okulları Ankara	2016- (Halen)